T ^ONEL TEODOREANU

OPERE ALESE

VI

E ă i i i r îngrijită,
studiu introductiv
1 i note d «
NICOLAE CIOBANII

ÎN CASA BUNICILOR
ÎNTOARCEREA ÎN TIMP
MASA UMBRELOR

SCRIITORI ROMÂNI
EDITURA M1NERVA.
Bucureşti, J 97 7

ÎN CASA BUNICILOR

ÎN CASA BUNICILOR

Ninge naiv.

Poate că, pe o fereastra aburita, un deget mic a desemnat o căsuţa cu o uşă, două ferestre şi hogeagul din care iese codiţa unui cîrlionţ de fum. Satul fulgilor e numai în ochii copiilor.

Geamul e o filă veche din cartea îngerilor.

Aşa începe iarna ; într-o dimineaţă albă, cu copaci moşnegi şi alţi copîi.

BUNICUL A FOST, BUNICA ESTE

E teribilă casa bunicilor !

Uf ! de cîte ori trebuie să se ducă la bunici cu părinţii, copiii se uită chiorîş unul la altul, strîmbă din buze, dau din cap şi sînt ca zmeiele descălecate de pe vînturi şi arestate în dulap, cu cozile înfăşurate, sfoara depănata şi zbîrnîitoarea mută.

Mînile trebuie să fie curate şl dulci la pipăit, unghiile tăiate, părul pieptănat — dar nu cu mînile —, hainele periate, ghetele lustruite.

— Să nu vorbiţi tare şi neîntrebaţi, să nu rîdeţi prosteşte., sa nu puneţi mîna pe lucruri, să nu v-atingeţi de pisici, să nu faceţi obraznicii...

— Atunci ce sa facem ?

— Să fiţi cuminţi.

Să nu, să nu, să nu. Asta-i casa bunicilor : zidurile între care nepoţii n-au voie sa fie copii. E mai rău decît la biserica. Acolo măcar e lume multă, mare şi cam surdă, iar copiii — printre babe şi moşnegi — sînt ca în pădurea veche : îşi fac semne şi rid pe furiş şi înfundate. Dar bunicii sînt doi, fiecare în cîte un fotoliu ; părinţii, doi, fiecare pe un scaun; iar copiii, prizonieri între ochelarii bunicilor şi ochii părinţilor.

Bunicul a fost procuror general, adică generalul procurorilor.

Tata spune :

— Nimeni nu crîcnea în faţa tatei.

— Stăteau toţi smirnă ?

— Toţi.

— Chiar şi mata ?

— Chiar şi eu.

Teribil.

— Şi bunica ? urmează logic glasul inocent.

Tata vrea să se încrunte, dar zîmbeşte cu ochii mîci.

— Mama ? se întrebă el. Straşnică femeie!

Rîde şi nu mai spune nimic.

Aşa e tata : cînd nu vrea să spuie ceva, îi vine sa rîdă. Cu mama rîde des. Mama se supără, şi tata parcă e copilul mamei, ca şi ceilalţi.

Bunicul a fost şi primar şi decanul avocaţilor, bunicul a fost decorat de regele Carol : decoraţiile le ţine bunica în şifonieră si portretul bunicului, din salon, pe tot pieptul fracului.

— Tată, bunicul e ca o poveste.

— De ce ?

— Fiindcă începe cu „a fost".

Tata zîmbeşte. Asta nu înseamnă întotdeauna că e vesel. Dar nici nu se supără.

Acum bunicul e alb şi' zîmbeşte. Chiar şi primăvara el e tot ca un copăcel nins. Are ceas de aur cu muzicuţă, ochelari cu rame de aur — şi sta. Sta acasă toată ziua. E foarte bine sa fii bunic.

Bunica a fost şi ea tînăra, adică a fost mireasă cînd bunicul nu era bunic, cînd tata nu era tată, şi cînd copiii tatei

nu erau deloc. Numai gîndindu-se la tinereţa ei, mintea copiilor se înceţoşează de aţe de păianjeni mai colbăite decît cele din pod de pe cărţile cu litere chirilice.

Cînd o fi fost rînără şi bunica ?

Atît de încîlcită-i socoteala tinereţii ei, încît nepoţii se gîndesc la tinereţa bunicei ca la altceva, cum e de pildă portretul doamnei* frumoase din salon, de Iînga portretul cu decoraţii al bunicului —, dar simt cîtă vechime e în fosta mireasă a bunicului.

Teribil!

Lumea spune bunicei „coana Elencu" şi bunicului „cuconu Alecu". Iar bunicii între ei îşi spun Alecu şi Elencu, şi nu-şî vorbesc cu „tu" ca tata şi ca mama, ci cu „mata", ca şi cum ar fi în vizită unul Ia altul.

Nepoţilor le vine să rîdă.

Dar : „Să nu..."

VIZITA

Pornesc spre casa bunicilor în trăsura comandata de tata. Se cunoaşte! Un muscal numai de catifea, ca un mitropolit cu şapcă, obraji de duduie, bici galben ca de aur, roţi cu ochelari de cauciuc, perne moi, covoraş la picioare şi cal negri cu coamă şi cozi lungi de fată care s-a lăut. Dar sînt armăsari, fiindcă numai armăsarii pot fugi cu atîta străşnicie năzdrăvană. Unul dintre copii ar vrea să vadă luceferii de foc, care s-aprind în mers pe pieptul armăsarilor. Dar copiii stau pe scăunas, cu spatele Ia muscal, nas în nas cu ochii mamei.

Mama e nervoasă. Pe genunchi are o cutie de bomboane legata cu şnur de aur. Cu toate ca sînt în mănuşi, degetele mamei fac game pe capacul cutiei. Copiii ştiu ce înseamnă cînd mama face game fără pian. Deci stau cuminţi.

Tata fumează şi salută în dreapta şi în stînga. Toată lumea îl cunoaşte pe tata.

Au ajuns în Beîlic. Dar trăsura nu intră în ogradă. Stă smerită la poartă, ca la mănăstire. Mama în frunte, cu foşnetul rochiei, umbreluţa şi cutia de bomboane ; tata după mama, cu scîrţîitul ghetelor, uitîndu-se la copaci; copiii în

urma, unul după altul, tîrşindu-şi paşii, cu capetele mereu întoarse după armăsarii de la poartă.

Dintăi intră cutia cu bomboane cu mînile mamei, apoi mama cu sărutările. Tata arunca ţigara, îşi şterge buzele cu batista care miroasă frumos a apa de colonie, se descoperă şi intră sărutînd pe rînd mina bunicilor. Bunicii îl săruta pe frunte. Tata nu mai e tata : e copilul bunicilor.

Copiii, şi mai mici, rămaşi parcă fără tată, aşteaptă pe treptele antretului sa le vie rîndul la bunici. Treptele sînt de piatră vopsita albastru-deschis. Antretul e de lemn gălbui, cu ferestre.

Mina bunicei e plină de inele cu pietre colorate şi ouşoare de mărgăritar. Miroasă ca turtele de Crăciun, a migdale şi apă de flori.

— Sărută, nepricopsitule, ca lumea. Aşa se sărută ?

Nepotul sărută din nou — apăsat şi cu „ţoc* — mîna care parcă are un ochi în palmă ca bolta bisericii. Mîna bunicei, chiar cînd o săruţi, o simţi urzicîndu-ţi urechea.

Mîna bunicului bate-n gălbui şi miroasă a frunza uscată de nuc.

Copiii ar vrea să fie în casa bunicilor ca la pomul de Crăciun. Dar e altfel.

în casa bunicilor totul e cuminte — ca în somn — şi nu se mişca din loc, începînd cu nepoţii aşezaţi la rînd pe trei scaune prea înalte pentru ei.

Stau. Stau. Stau. Le vine să se strîmbe ca la fotograf. Dar : „Să nu..."

Tac. Tac. Tac. Le vine cîte un „oac" de broască, cîte un „ham" de cîne, cîte un „bîz* de muscă-bîzălău, cîte un „muu" de vacă. Dar : „Să nu..."

Şi nu fac nimic, nimic, nimic.

Degeră de urît.

Unul cască sincer : „Uaăă !".

— Căşti o gură cît o şură ! spune bunica. Are să-ţi intre muştele. Ia să văd : te speli bine pe dinţi ?

— De ce nu-ţi acoperi gura cînd îţi vine să căşti ? intervine mama, trimeţîndu-i o privire mai împungătoare decît acul de pălărie.

Ceilalţi nu mai cască, deşi simt cîte-o gură de peştera cu balauri în fălcile încleştate.

în schimb, cel mai mic strănută.

— Moaşa-n pod, spune bunica. Da unde ţi-i batista ? N-are.

— Nu ţi-aim spus, începe mama.

I-a spus, dar n-are.

— Iaca, ţi-o dau pe-a mea, spune bunicul. Suflă bine.

Mama nu admite batiste străine în mîna copiilor. Dar asta se va vedea acasă, la înapoiere, după ce trăsura cu doi armăsari îl va duce pe tata la club.

Bunica a făcut cafeaua, a umplut filigenele cu semilună, le întinde pe rînd, începînd cu bunicul, varsă ca din greşală puţină cafea în farfurioara tatei, şi spune, privindu-I pe subt ochelari :

— Ai sa iei parale.

— Dea Domnul. Poate se sparge ghinionul !

— Tot nu te-ai lăsat ? îl cercetează bunica, cu glasul gros şi sprincenele îmbinate.

Tata rîde, mama oftează, bunica dă dîn cap a pagubă şi bea cafeaua răcorită în farfurioară, făcînd „sfrr" cu buzele, ca o vrabie cînd zboară de jos pe creangă.

— Da istora ce să le dau ? o întrebă pe mama, ştergînduşi cu batista musteţile de cafea.

— Nu-i mai răsfaţă, mamaie. Lasă că au de ajuns acasă.

Nepoţii îşi încrucişează privirile asupra cutiei de bomboane. Deşi bunica are ochi şî-n palma — pentru nepoţi —, nu vede. Strînge cutia cu bomboane proaspete în dulap ŞL le da din cutia cu bomboane vechi.

— Voi aveţi dinţi de lup, gîgîlicilor, nu ca mine, femeie batrînă.

După cafea, tata se duce în odaia de alături. Nasul bunicei parcă se ascute adulmecînd urma tatei.

Trece cîtva timp cu miros de fum de tutun, şi tata se întoarce, ştergîndu-şi musteţile cu batista parfumată. Bunica îl priveşte, îşi duce şi ea batista la nas, ia de pe o poliţă cornetul de coajă de brad cu răşină, pune un cărbune din sobă, şi suflînd şî tot sufîînd, se duce cu fumul albastru în cele patru colţuri ale odăii, cum ai face semnul crucii într-un loc spurcat de Necuratul.

Copiii sînt mîndri că tatăl lor a cutezat sa fumeze în casa bunicilor.

— Tată, de cînd fumezi mata ? îl cercetează ei în taină.

Tata se uită la mama cu coada ochiului, zîmbeşte ca şi cum ar vrea să tacă, dar răspunde totuşi:

— Parcă de cînd m-am căsătorit. Nu ?

— Da, confirma mama, ridicînd din umeri.

— Cum credeţi voi — continuă tata mult mai convins că aş fi îndrăznit să fumez în casa părinţilor mei ? Nici acuma...

E teribilă casa bunicilor !

NASUL BUNICEI ŞI PĂCATELE NEPOŢILOR

Nepoţii au crescut şi cresc „văzînd cu ochii", spune mama, care trebuie să cumpere din ce în ce mai mulţi metri de stofă pentru uniformele lor. Ghinionul tatei tot nu s-a spart, cu toate că, în fiecare zi, după ce tata-şi bea cafeaua neagra, faţa de masă are pete de noroc...

Părinţii nu mai sînt atît de tineri : au băieţi mari, care îe scot peri albi.

Dar bunicii au rămas aceiaşi. Numai că nasul bunicei s-a ascuţit şi mai tare şi parcă are lucirea unui acuşor ia pînda, drept în vîrf. Bunica e neam de grec. Nepoţii au aflat din Eminescu despre „grecotei cu nas subţire". în schimb, nasurile nepoţilor se îngroaşă patriotic.

Cînd vin copiii în vizită — tot cu părinţii —, bunica, după ce Ie spune nepricopsiţilor sa nu-şi ia nasul la purtare şi sa-i sărute mîna cum trebuie, îi iscodeşte pe rînd cu nasul ei subţire, aflîrid, se vede, toate miroznele păcatului, căci se uită crîncen la ei, îmbinîndu-şi cu afurisenie sprincenele stufoase.

Nepoţii sînt într-adevăr plini de păcate. Cînd se uită la ei, din fundul pămîntului, Scaraoţchi îşi linge buzele, şi trei fire din coadă i se zburlesc, cu număr.

Cel mic, care are păr de aur creţ şi graseiază rîzînd cu toată faţa — ca şi cum mereu l-ar bate soarele în ochi — e bătăuş, trage cu puşca în ciorile de pe crucea bisericii Sfîntul Ion Gura-de-Aur, da cu praştia nu numai în vrăbii şi în gutuile Nănoaiei — care suferă de ficat —, dar şi-n ferestrele oamenilor răi, cum ar fi popa Ţuchi şi dascălul Ghiţă-Sughiţa, şi merge cu bicicleta — fără număr, ca şi uniforma —, cu mînile la spate, printre tramvaie şi trăsuri, scoţînd limba şi făcînd schîme necuviincioase birjarilor, sergenţilor şi oamenilor serioşi.

Cel mijlociu, cu păr buclat de culoarea castanelor sălbatece şi obrajii de măicuţă, fură ţigări din biuroul tatei, întîrzie dimineaţa la şcoală, are note proaste la matematică, ştiinţe naturale, chimie, germana şi religie, e îngîndurat ca o salcie ninsă, tăcut ca o oglindă din pod, şî nu face nimic : nici la şcoală, nici acasă. Cînd era mic, visa şi cînd era treaz ; acum doarme şi cînd nu doarme. Nuferi cresc, sau broaşte, în apele somnului lui ? Mai ales el nu ştie. Se simte ca un fum care se înpolăceste-n semn de întrebare, înainte de-a se destrăma.

Cît despre cel mare, să afumi cu tamîie şi sa stropeşti cu aghiasmă înaintea şi pe urma lui. Trebuie dat la şcoala militară. Altfel nu mai merge. Joacă barbut în banca repetenţilor din fundul clasei, fumează cu ţigaretă de cireş — tabacherea i-a confiscat-o domnul pedagog Jenică Bantaş —, s-a fotografiat picior peste picior cu cărare la mijloc şi monoclu cu şnur, vinde cărţile şcolare înainte de Crăciun, poartă pantaloni *cloche,* primeşte bilete parfumate, fredonează şansonete, face epigrame, are ticuri — închide ochii, scoate limba şi mişcă din urechi —, a fost surprins de profesorul de gimnastică uitîndu-se tocmai de sus, căţărat pe prăjină, cu binoclul mamei în ietacul, domnului director...

Directorul 1-a convocat pe tata la şcoala şî l-ar fi spus:

— Nu mai merge. E un rău. Ruşinea unei şcoli model...

Se vede ca i-a mai spus cevaj fiindcă tata, după ce-a reprodus solemn vorbele directorului, a zîmbît cu faţa în şervet şî n-a mai spus nimic.

— Nu mai merge. Te dau la şcoala militară — a hotărît mama.

Dar a rămas tot Ia liceu.

Răi copii!

Ştie mama — şi pune Ia inimă —, ştie tata — şi tace —, ştiu profesorii, pedagogii, sergenţii, comisarii, popa Ţuchi, dascălul Ghiţă-Sughiţă, Nănoaia şi toate babele de la ferestrele oraşului.

Huieşte tîrgul.

Bieţii părinţi!

Dar bunicii ? Să afle bunicii!

Ar fi teribil!

într-o zi vine cu temperatura cel mai mic. Şi după el — sau de la el — şi cel mai mare. '<

Doctor, termometru, reţete, pază, grija. ^•.

Al treilea, cel mijlociu, teafăr ca prin minune — parcă i-a fost lene să se-mbolnăveasca — va fi expediat de mama la bunici.

Se pregăteşte de plecare cu inima mai grea decît picioarele de. iarna, cu ghete şi şoşoni. Un geamandan ticsit: ciorapi cîrpiţi, rufele vămuite de ochii mamei, săpun de glicerina, periuţă de dinţi nouă, două pijamale şi trei mandarine, *ta* geantă : cărţile, caietele şi o cutie de bomboane trimisă ^de părinţi bunicilor. Iar în buzunar, două pachete de ţigări, furate de la tata.

Sania trage la scară. Viscoleşte. Blanşa se gudură din coadă.

E foarte solemn. Inima fotografiază tot.

Prin uşa întredeschisă, lumina din casă — de-acasă — e caldă şi bună ca un samovar aprins alături de cozonaci. Gheorghe aduce cu tărăboanţa lemne pentru foc.

Călătorul oftează. Rău e să fii sănătos.

Ninge din toate părţile cu spume de fum.

. Cling-cling-cling.

•— Şi să nu superi pe bunici — răsună din urmă glasul mamei, suprem ca şi crucea bisericii Sfîntul Ion Gură-de-Aur.

Pînă şi clopoţeii spun : să nu, să nu, să nu, cling-cling-cling.

ŞI S-A TOT DUS

Hii, căluţ, hii, un greier necăjit e şi mai greu decît un car cu fîn.

Noapte mare de iarnă. Casele nu se mai cunosc, străzile nu se mai văd. Ferestrele aprinse sînt de aur ca pînea scoasă din cuptor. Fulgii se uită unii la alţii, clipind, pînă cînd ameţesc în scrînciobul viforniţei.

Surghiunitul aprinde o ţigară, cu mare greu, dar o aprinde. N-a fumat niciodată pe stradă. Fulgii vor să-i stingă ţigara. îi goneşte ca pe ţînţari, suflîndu-le fum. Se lungeşte în sanie ca un iboier mare, răsturnîndu-şi ceafa pe speteaza. Nu-i mai pasă de nimic. I-atît de pesimist, c-a devenit eroic.

Cling-cling-cling.

Dar a uitat că merge la bunici. Dumnezeule ! Se leapădă de ţigară^ Prea tîrzhi. Sania s-a şi oprit la poarta ogrăzii ^n care trăsurile nu intră.

Şi nasul bunicei...

Se zburleşte ninsoarea ca o pisică rea.

— Birjar, am uitat ceva acasă. Ce ne facem ?

Birjarul, un scapet bătrîn, întoarce faţa de smalţ spart de creţuri zîmbitoare şi răspunde pe ruseşte :

— *Nazat, izvoşck I*

Cling-cling-cling. Sania duce o gură căscată cît o şură — ar intra în ea nu numai muştele, dar şi ciorile — sa treacă prin ea tot gerul şi ninsoarea iernii, numai să nu afle nasul bunicei...

Merg, merg, merg.

— Stai, birjar î

— Ce-i, coconaş ?

— Mi-am adus aminte. N-am uitat nimic acasă.

Pobod na Sibir, izvoşcic.

N

I,A CASTEL ÎN POARTA OARE CINE BATE?

— Eu sînt, bunicule, eu...

Soneria parcă s-a dus hăt-departe, ca o vorbă trecută din gură în gură, din strajă în strajă, pînă să ajungă tocmai în fundul cetăţii.

Apoi a nins mult şi bine asupra nepotului cu geamandanul, cu geanta şi cu inima, învechindu-i aşteptarea, moşnegindu-1.

Nu-i tîrziu — acasă nici nu s-ar fi pus la masă — dar parcă-i miezul nopţii. Ţipenie de om. în brazi, ciorile vorbesc răguşit într-un fel de ţigănească, făcîndu-şi semne negre.

Cînii nu mai latră. Ninsoarea fîlfîie şi tremură. Vîntul şi-ascute^ glasurile cînd de lup şi cînd de cucuvaie.

Mută, întunecată, ninsă şî oblonită, casa bunicilor e zmeiască. , .

Dacă n-ar şti că înlăuntru sînt bunicii, surghiunitul ar lăsa geamandanul Ia uşă şi ar fugi fără să mai privească în urmă. Dar, fiindcă ştie că-s bunicii, stă, şi-i pare rău ca- ştie.

Obloanele uşii se crapă pocnind şî scîrţîind ca un dulap care de ani şi ani nu a mai fost deschis. Cu scufă albă de pichet, apare capul bunicului.

— Da, bunicule, eu sînt. ^

Intră.

— Baga de seama să nu te tragă, răsună de dincolo glasul bunicei.

Nepotul începe, glăsuînd zgribulit şi ponosit ca greierul în casa furnicii. Bunicul îl ascultă alb, dă din cap, ridica din sprîncene, oftează şi iar dă din cap.

Miroasă a sobă caldă şi a fum albastru de răşină. Vine şi motanul, alintîndu-se pînă-n vîrful cozii de picioarele bunicului.

Bunicul obloneşte uşa. Peste cămeşa de noapte are halat lung de pichet cu picăţele roşii. Aşa aveau şi nepoţii cînd erau mici. Halatul a intrat la spălat şi i-a rămas prea strimt la umeri. Faţa bunicului e mult mai turtită^şi boţită decît ziua. Bunicul e ca o băbuţă cu musteaţă albă.

Fiindcă îl are înaintea ochilor numai pe bunic, nepotul povesteşte mai cu uşurinţă despre boala fraţilor şi hotărîrea mamei.

Soba de fier din antreţel are un fel de scufă, ca şi bunicul, o oală cu apa care fierbe, ţîrîind somnoros.

— Noi tocmai ne culcasem, spune bunicul. Dezbracă-te mata, drăguţă.

— Poftim ?! Şi unde-am să-1 culc ? răsună aprig de dincolo, din nevăzute, glasul bunicei.

Bunicul oftează.

Glasul bunicei a venit ca buzduganul zmeului.

— Bunică, să nu mă dezbrac ?

— Cine ţi-a spus una ca asta, berechetule ? Doar n-ai sa dormi cu paltonul !

— Dezbracă-te mata, drăguţă, vorbeşte în şoaptă bunicul, cu mîna la gură, fiindcă n-are dantura.

Nepotul se dezbracă obidit, aşa cum în poveste fata moşului dezghioacă păpuşoii babei.

Bunica se dă jos din pat — răsună, tare frămîntat, scîrţîitul telurilor — şi se îmbracă.

Acum e acum !

Vine, aruncînd o umbră care creşte pe inima nepotului. Apare. E legată cu tulpan. Numai nas, ochi şi sprincene.

— la sa te vad.

I] înhaţă de mînă, smuncindu-I subt lampă.

— Scoate limba... Alecule, dă-mi ochelarii.

Fostul procuror general aduce ochelarii. Motanul, după el.

— Cască.

— Pentru ce, bunică ?

— Fiindcă-ţi zic. Zi : aaa.

— Aaa.

— Mai tare !

— Uaaaa !

— Vă zghihuiţi toată ziulica. Parc-aveţi viermi în ceia ! Lasă că te satur eu... De ce nu mi-ai pupat mîna ?

Nepotul o sărută.

•— Sărută şi mîna lui bunîcu-tău !

Săruta.

— Pune paltonul în cuier !

Pune.

— Şi căciula !

— Mi-ai feştelit antretul. Strînge şoşonii !

— Unde, bunică ?

— Unde ? Unde ? Unde se strîng şoşonii.

Unde s-or fi strîngînd şoşonii ? Ai bunicilor nu se văd. Nepotul se uită inocent şi la cuier. Apoi la bunica. Or fi avînd şoşonii o colivie sau o cuşcă în casa bunicilor ?

— îi, da nu te mai codi arîîa, mocoşitule. Pune mîna.

Pune.

•— Ia o gazeta. Dă-i mata, Alecule, o gazeta.

în timp ce bunicul caută o gazetă, bunica ia de după soba mătura şi făraşul şi aduna omătul adus de nepot. Apoi şterge bine geamandanul cu o petică.

Bunicul aşteaptă cu gazeta în mîna; nepotul, cu şoşonii.

Nimeni nu ştie ce se va întîmpla.

Bunica ia gazeta din mîna bunicului, smunceşte şoşonii din mîna nepotului, pune gazeta desfăcută jos, şoşonii peste gazeta, şi bate palmele una într-aha, parcă scuturînd fărîmituri.

— Ai văzut ?

— Am văzut.
— Ş-acuma ce stai ca prostul ?
— Ce să fac, bunica ?
— Să-ţi duci calabalîcul în odaîe, ca doar n-are sa ţi-l care bunicu-tău.
— Unde-1 culci, Elencu ?
— N-ai grijă mata. Oi găsi eu unde să-1 culc în ca^a asta. Mata mai bine culcă-te, că-i tare tîrziu.
Pornesc. Bunica în frunte, bunicul după bunica, motanul după bunic, nepotul după motan.
în ietacul bunicilor bate toaca un ceasornic de părete. Arde numai o lampă cu glob albastru de porţelan cu medalioane de trandafiri. Parcă abia s-au stins stelele pe cer şî noaptea începe să zîmbească aburit.
Bunicul se suie în pat. Motanul i se culca la picioare. Se prăvăleşte un stup de jar în sobă, cu scînteî.
E tare tîrziu în casa bunicilor. Minutarele aurite ale ceasului din părete arata noua.
Zîmbeşte ceasul ? bunicul ? nepotul } soba ? sau lampa cu trandafiri ?
Cu somnul motanului la picioare, bunicul adoarme.
— Hait! spune bunica nepotului, maturindu-l cu palma.

ŞI L-A PUS BUNICA LA TREABA

Parcă a intrat fată în casa la bunica. Numai pestelca îi lipseşte, că încolo-i ca o „proastă de la ţară".
— Pune-un lemn în soba.
Deprins cu mînile bunicei, lemnul se uita cu mirare la mînile nepotului. Soba rîde cu gura pînă la urechi, şî lemnul zîmbeşte cu jarul, înainte de-a izbucni în (lacări.
— închide bîne gura sobei! se stropşeşte bunica.
L-a dus în odaia de lîngă ietac. E ultima odaie a casei din şirul celorlalte. Acolo a copilărit şi tata. într-o parte, paretele cu viscolul; în cealaltă, uşa ietacului bunicilor ; şi, la mijloc, nepotul în capcană.
Chiar lîngă sobă, în jurul unei măsuţe rotunde, doua fotolii cu pernuţe pe spetează şi taburete la picioare joacă tabinet.

în fund e un dulap zbîrcit de lemn mahoniu, cu o oglindă de ceaţă în luminiş. Subt piciorul şchiop, bunica i-a pus un căkîi de hîrtie.
Grozavă e însă canapeaua îmbrăcată cu iută întunecat raţie. E mare ca o corabie de pitici. Nepotul simte că are să fie bine pe canapea. E moale şi cufundătoare chiar îa privit. îi vine să caşte. Dar bunica nu-i dă răgaz.
— Scoate-ţi daravelele din ceia. Hait!
Nepotul deschide geamandanul.
Deasupra şi dintîi apar mandarinele ţinindu-se de mînă. Trei mandarine, trei, la fel gătite, tustrele vesele şi sprintene, gata de rîs în soare.
— Sireacu el tata-tău, dă din cap bunica ; munceşte şi vă-ndoapă ca pe curcani. Şi voi, trîntorilor, căscaţi >i nu sînteţi bunî la nimic. Dă-le-ncoace.
Bunica ia mandarinele. S-a isprăvit cu ele. Au fost odată trei scufiţe aurii...
— Am nişte bomboane pentru mata, bunica.
Bunica dă din cap a paguba.
— Noroc că ţi-ai adus aminte. Da asta ce-i ?
A dat de pijamale.
— în loc de cămeşă de noapte.
— Auzi ! Da fusta n-ai, mă rog ?
— De ce, bunică ?
— în loc de pantaloni, îl îngînă bunica. Auzi dumneata bazaconie ! Sa dormi cu surtuc şî pantaloni ! Vă răsfaaaaaţă ! De asta vă luaţi voi nasul Ia purtare !
Asta-i pentru mama.
— Măi-măi ! Bujmachii de piele ! Hm !
Papucii nepotului aflâ că-s bujmachii: hm !
— Şi sopon de glicerina ! Asta-i de nasul tău *t*
Săpunul trece la bunica, între mandarine.
— Ce stai cu mînile-n brîu ? Aştepţi să-ţi crească burduhan ?
— Ce să mai fac, bunică ?
— Tot n-ai învăţat ? Da cu şoşonii ce-ai făcut ?
— Mata ai făcut, bunică.
•— Iaca măi, te-ai şi făcut cucoană mare i Nu-i fi poftind sa-ţi pun eu gogeamite ceia la loc ?
— Geamandanul ? Unde să-1 pun, bunica -

— Unde te taie capul ?
— Ştiu eu ? Poate să-1 împing subt pat...
— Măi, că puturos mai eşti ! se bate bunica cu palma peste obraz.
Apoi se-ncrunta şi izbucneşte răstit :
— Suie-! pe dulap, trîntorule !
Suie trîntorul.
Bunica deschide dulapul din care vine miros de livanţică şî de camfora, rînduieşte pe un raft zestrea nepotului, iar de pe altul adună cele trebuitoare somnului.
înfaţă perna, zice bunica.
înfaţă oghialul, zice bunica.
Dă ceia, zice bunica.
Fă ceia, zice bunica.
Unde ţi-s ochii, zice bunica.
Nu s-aude decît glasul bunicei şi suspinul alb cu miros de livanţică al albiturilor somnului.
— Na, c-ai făcut o treabă cît o nucă !
Şi ce-a făcut nepotul desface şi reface ea.
Va avea nepotul un culcuş de cocon domnesc. Oghialul e un şal turcesc căptuşit cu fulgi.
— Asta-i de nasul tău ? oftează bunica- Mîndicţă de şal de la Ţarigrad. Cinci galbeni 1-a costat pe babacă. Pe unul ca tine n-aş da nici un pitac bortelit... Ma rog, şi să nu-mi faci harababură. Te dezbraci cu bimşorul, pui tăti cele la loc...
Bunica se opreşte deodată, oţărîtă.
— Nu cumva îi fi sforăind ?
— Dă, bunică, ştiu eu. Cred că nu.
— Să nu te^aud, că te-arunc în strada.
Oftează adînc.
— Asta-mi mai lipsea! Buclucuri la Datrîneţă ! Ce stai ? Dezbracă-te !
Nepotul se codeşte.
— Ţi-o fi ruşine de bumcă-ta ! Iaca măi ! Hai că ma duc.
— Noapte bună, bunica ! Sărut mîna.
— Sărută, nepricopsitule ! Mare păcat şi-o făcut maică-ta cu mîne.
Potriveşte mucul candelii, face o cruce cu plecăciune din şale la icoană, şi se duce în ietacul cu glob albastru.

Icoana bunicei e veche, afumat-castanîe. Stă Isus la o fereastră stinsă.
^ Candela arde roşie ca o garoafa înflorită subt fereastra lui Isus.

CE E CU NEPOTUL?

Nepotul s-a dezbrăcat fără să facă harababură, a stins lumina, şi nu s-a culcat.
Parca-i era somn ?
Atunci de ce nu se culcă ? Plănuieşte ceva ? Aşteaptă pe cineva ?
^Nu, nu ! E foarte cuminte. A deschis uşiţa de alamă cu trei ochi a sobei, a tras fotoliul chiar la gura sobei, s-a aşezat în fotoliu cu picioarele pe taburet, şi nu face nimic. Stă în fotoliul bunicilor.
Ştie ca trebuie să se scoale şi mai devreme decît acasă, fiindcă de la bunici pînă la şcoală e drum mai lung. Ştie că dimineaţa e atît de somnoros încît în genele lui şi minutarele adorm. Ştie că prima oră e ora neagră a matematicei, şi a doua e cea cu miros oţetit a chimiei. Ştie că trebuie să plece prin vifornită, ştie că nu-i acasă, ştie ca e în surghiun, ştie că fraţii îi sînt bolnăvi, ştie că mîne e şcoală, poimîne e şcoala, răspoimîne şcoală. Ştie că timpul care vine e plin de ani şi anii plini de-atîtea zile şcolare, că duminicile, sărbătorile şi vacanţele abia se văd. Ştie că nu ştie nimic la şcoală şi se întreabă cum de n-a râmas repetent şi cum de nu va rămînea. Ştie şi tot ştie numai lucruri cu oftat, cu frig în spate şi cu frunte încreţită...
Şi totuşi zîmbeşte la gura sobei.
Vine din jar — soba adîncă — o lumină roşie care se deschide în odaie ca o coadă de păun trandafiriu.
Bunicii dorm.
Afara ninge.
Cît de alb. Bunici, ninsoare...
Motanul doarme la picioarele bunicului. Ceasul cu minutare ^aurii parcă merge de-a-ndăratele. Odată bunica era tînăra, odată tata era copil, în casa asta, în odaia asta.
Odată şi el va fI bunic.
Cum să nu zîmbeşti cînd îţi vin astfel de gînduri ?

Nepotul aprinde o ţigara în casa bunicilor. Apoi ia cornetul cu răşina, pune un cărbune şî fumează cu o mîna, în timp ce cu cealaltă afumă.

Fumează în casa bunicilor !

Cum să nu zîmbească ?

Ce-or fi visînd bunicii ? Sforăie amîndoi.

Nepotul azvîrle ţigara în sobă şi porneşte prin odaie cu cornetul de răşină, afumînd albastru. Şi, deodată, vede în oglinda fumurie a dulapului un obraz cu zînibet printre inele de fum. Ceva dulce ca o lebădă trece prin inima lui somnoroasă.

La primăvară, pomii vor înflori alb şl trandafiriu. îi simte cum vin spre el, ca un vals de fete pe care le va iubi.

Ce e cu nepotul ?

E tinereţa descoperită nu în dragoste, ci în oglinda timpului vechi din casa bunicilor.

Noapte buna, copiilor.

Noapte bună, bunicilor.

Noapte bună, noapte.

Noapte bună, somn.

Eu nu mai dorm.

încep.

Bună dimineaţa, tinereţa.

BUNICII AU NEPOT CU FIRMAN DE LA MOTAN

Nepotul e ascultător ca o nepoată. Gura nu i s-aude. Chiar şi motanul bunicului s-a alintat de piciorul lui, de la musteaţă pînă-n vîrful cozii, sfîrîind ca un titirez.

— Ai văzut, Elencule ? arătă bunicul zîmbind.

— Am văzut, zice bunica. Se scarpină trîntorii unul de altul.

Dimineaţa, nepotul se deşteaptă mai sprinten. Nu mai întîrzie la scoală- De la şcoală, trece pe-acasă după veşti şi vine de-a dreptul la bunici.

— Să nu-mi umbli lelea pe uliţi, haimana, i-a spus bunica. Ai bani de tramvai ?

Are. Şi tata şi mama i-au dat la despărţire, într-o zi a venit cu sania de la şcoală.

_— Lene cu clopoţei, i-a spus bunica. Numai ciubuc îţi mai lipseşte.

— Nu-i aşa, bunică. Nu mai merg tramvaiele. S-au înzăpezit.

— Da picioare n-ai ? Bietu tatu-tău trage la jug, şi voi...

Iar a doua zi :

— Na, hodorogule, să vii cu sania, că ti-i împotmoli şi tu de năuc ce eşti! a spus bunica, dîndu-i o băncuţa de argint din punguţa ei de piele roşie.

Bunica nu ştie că bunicul i-a dat de cu seara bani de sanie, într-ascuns.

Bunicii se scoală Ia patru dimineaţa. Bunicul tuşeşte. Bunica zice:

— Nu-i fi răcit, Alecule ?

— Zici şi mata, Elencu ! Asta-i tusa me.

Aprinde fiecare lampa cu *abat-joar* de mătasă verde de la căpătîi. Bunicul citeşte din nou gazeta pe care a citit-o şi cu o zi înainte. Cu glas tare. Dar bunica nu-1 ascultă de două ori. Ea se dă degrabă jos din pat şt se iuţeşte la treabă. Dinţat aprinde focurile în sobe, cu surceiuşe uscate şi hîrtîi pregătite de cu seară de Măriuca. Un străin din odaia de alături ar crede că Măriuca, „o proastă de la ţară", e lîngS bunica, Nepotul însă a învăţat sa ştie ca bunica şi cînd îi singură parc-ar fi cu cineva pe care-1 ocărăşte. Bunica e ca un ceasornic supărat.

După ce odăile s-au încălzit, bunica spune :

— Alecule, da mata nu te mai scoli ?

— Şi daca ma scol, ce să fac ?

— Să-ţi iei linguriţa cu miere, sa-ţî bei paharul cu apă, să te plimbi frumuşel, spune bunica cu lînă-n glas, muindu-şi sunetul convingător la substantivele „miere" şi „apa".

Dar imediat blîndeţa dă în clocot:

— Hai, Alecule ! comanda ea.

Şi bunicul se scoală, ia linguriţa cu miere de tei, bea un pahar cu apă nu prea rece şi se plimbă frumuşel. Parca recită pe de rost vorbele bunicei.

Acasă, la patru dimineaţa, nepotul dormea dus.

Doarme şi la bunici. Dar de la patru dimineaţa somnul nepotului începe să zîmbească. îl vede pe bunicul. O aude

pe bunica, simte cum se aprind focurile, rumenind noaptea cu cîte-o gură de zori din fiecare soba, şî-ncet cu-ncetul somnul nepotului e parcă transparent. E somn şi nu e somn. Ştie că doarme, dar nu doarme. Motanul bunicului îşi isprăveşte somnul pe canapeaua nepotului. Apoi vine uşurel ca o călugăriţă mirosul de pîne prăjită de bunica la gura sobei cu furculiţa cea lungă. Motanul pleacă mieunînd : e ceasul alb al laptelui din farfurioară.

— Scoală-ţi zic ! Doar n-ai să dormi pînă poimîni.

— Bună dimineaţa, bunică ! Sărut mîna.

— Cum poţi să vorbeşti cu bunică-ta nespălat ? Hait!

Deasupra ligheanului e o cromolitografie cu cadra de lemn negru: Trei fetiţe cu obraji dolofani şi rumeni — una cu ochi albaştri, alta cu ochi castanii, şî alta cu ochi negri — suflă cu balonaşe de săpun. în fiecare dimineaţa nepotul le trimite cîte-un balonaş de săpun, *în* globul căruia s-aprind curcubeîe de aur. Şi-n fiecare dimineaţa cele trei fetiţe întineresc cu încă o dimineaţă.

Aşa începe ziua la bunici: cu noaptea la ferestre, foc în sobe şi lumini aprinse.

Seara, bunicii mănîncă la şase. Pe la şase fără cinci bunicul spune :

— Elencu, ştii ceva ? Hai să ne luam de-o grijă.

— Hai, nu sta, se-ncruntă bunica la nepot; i s-a făcut foame lui bunicu-tău.

Bunicul mănîncă mai nimic : un ou fiert — bunicii ştiu şi numele găinei, şi ceasul cînd, şi locul unde —, cîteva linguri de supa, .şi un măr creţesc, sau lapte cu orez.

Nici la masă, bunica n-are astîmpar. Mereu >e scoală cu şervetul în mînă. Apoi către nepot:

— Unde mi-i şervetul ?

Ca şi cum nepotul i l-ar fi ascuns. Dar el e „cavaler* şi trebuie să i-l aducă.

— Şăzi, Elencule, şi mănîncă, o roagă bunicul.

— Ei, de asta-mi arde mie !

Totuşi, bunica mănîncă mai bine decît bunicul.

La şapte începe să fie tîrziu în casa bunicilor.

Bunicii joacă tabinet, în timp ce două bucăţele de zahăr, stropite cu melisă, aşteaptă într-o farfurioară. într-o zi, bunica a greşit şi a pus trei bucăţele.

— Na. şi ţie — s-a încruntat ea la nepot. îţi place ?

— Dă... nu prea...

— Iaca, măi ! Nu-i fi vrînd sa-ţi placă ? Astâ-i doftorie pentru digestia omului, mormolocule! Auzi ? Nu-i place. Parcă-i de nasul lui ? Abe o lepădat biberonul şi se cucoşeşte !

La opt, bunicii se pregătesc de culcare. Căpitanul corăbiei care pleacă pe apele somnului e bunica. Bunicul încearcă numai daca uşile sînt încuiate, şi închide obloanele uşilor şi ferestrelor.

— Nu ţi-i ruşine să te uiţi la bunicu-tău cum face treabă şi tu stai ?

Dar bunicul nu vrea. Numai el singur închide obloanele.

— Lasă, Elencule...

Atîta spune.

Şi bunica nu mai spune nimic despre asta. Dar ochii ei spun nepotului : „Lasă, tu, Iasă..."

Apoi se sting luminile şi se aprinde luna cu trandafiri a nopţilor din ietac. Motanul se culcă ia picioarele bunicului. Nepotul sărută mîna bunicilor. închide uşa. Deschide gura sobei. Aprinde o ţigară şi-i fericit ca şi cum tot ce-i fum şi abur în el şi-n jurul lui n-ar fi decît o carte de primăvara scrisa de el cu vorbe de caşmir, de rouă şi de toporaşi.

CE A SPUS BUNICA

— Ia poftim încoace !

Bunica a venit ca un nour cu grindina.

Bunicul umblă în biurou, Ia casa de fier.

Gura bunicei s-a ascuţit de tăcere ; ochii fulgera, nasul împunge. Bate crivăţul dinspre bunica. Acolo-i nordul nepotului.

Dintâi 1-a smucit de umăr ca pe o haimana ; apoi I-a apucat de ureche ca pe un nepot.

— Mă rog, ce-i asta ?

„Asta" e trăsnetul. „Asta" e trîmbiţa Judecăţii de apoi. „Asta-i..."

— Un pachet de ţigări, bunică, răspunde paloarea cu glas alb.

— Aşa ? De ţigări ?

— De ţigări, repetă aiurit nepotul, ca şi cum deodată ar fi devenit ecou în peştera năprasnica.

— $i de unde, mă rog, ţigări în casa mea ?

— Ştiu eu, bunica ? Poate că le-a uitat tata.

Bunica tace ca un tun, astfel privindu-1.

— Tată-tău ?

— Tata, şopteşte nepotul blînd ca iedul în gura lupului.

— Tată-tău ?

Unghiile bunicei pun fiorul unui cercel în urechea nepotului.

— Ştiu eu, bunică ?!

— Ba ştii.

— Ştiu ? Eu ?!

— Ştii. Tu.

— Spune mata : ce ştiu ?

— Ba spune tu.

Tace ca un gheţar. Şi creşte.

Nepotul îngheaţă ca picurul unui uluc. Şi scade.

— Zi drept *i* fumezi buruiana. îmi spurci casa. îmi feşteleşti covoarele. Strici sănătatea lui bunicu-tău ! Zi : fumez.

— Fumez, bunica.

— Cine te-a învăţat ? Ticălosu de frate-tău ?

— Eu singur.

— Auzi ! Şi-ţi place ?

— Îmi place.

— Auzi! Tată-tau ştie ?

— NIL

— Nici maică-ta ?

— Nici.

— Numai bumca-ta, săraca. Ea să le poarte pe toate, Isuse Mîntuitorule!

Oftează, cu o înclinare din şale şî ochii spre cer.

Ce-are să se întîmple ?

Bunica tresare. S-aude în bîuroul bunicului zăngănit de chei.

— Na!

Ce ? O palmă ?

Palmă ? Vorbă ? Nu mai ştie. E năuc.

— Ia-ţî buruiana dracului, netrebnicule, ca-mi frige mînile ! Am să dau o liturghie la biserică pentru sufletul tau.

îi dă ţigările.

N-au fîlfîit îngeri, nu s-au ridicat lespezi, n au căzut paznici în genunchi, acoperindu-şi cu palmele ochii răniţi de lumina cerului deschis —, dar e ca o înviere.

Bunicul apare în fund.

Bunica îl împinge pe nepot — cu grabă şi cu scîrbă — spre odaia lui.

Dar vine după el, şi mai năprasnică, juierîndu-i o şoaptă şerpeasca :

— Da să nu afle bunicu-tău, că-i prăpăd.

CE A SPUS BUNICUL

Ce-o fi' avînd bunicul ? De vreo doua feri se uită lung la nepot, cînd crede că nu-1 vede nimeni, şi parcă mereu uită ceva în odaia nepotului. Abia se scoală de la tabinet şi, după ce-şî ia zahărul cu melîsa şi, după ce nepotul îi sărută mîna spunîndu-i noapte buna, iar se întoarce în odaia nepotului.

Se uita în dreapta şi în stînga şi parcă vrea ceva, dar se codeşte.

— Ce faci acolo, Alecule ? îl întreabă de dincolo glasul cu ochelari al bunicei.

— îmi caut ochelarii, Elencule.

— Nu-i mai căuta, că-s pe nasul matale. Zi că î-aî găsit şi pace.

Şi bunicul pleacă binişor, ca fumul luat de vînt, cu ochelarii pe nas.

E tare greu să te-ascunzi de bunica, mai ales cînd eşti ca bunicul.

Dar se vede că toate lucrurile nu-s numai aşa, dar şi altfel, chiar şi-n casa bunicilor.

Nu degeaba stă şi doarme şi s-alintă cînd e treaz motanul la picioarele bunicului.

Poate că i-o fi şoptit într-o noapte cel cu coadă şi cu „miau", îa ureche : „Cucoane Alecule, seara ţi-i somn, dar cucoana Elencu e grozav de treaza. Mata n-ai observat, cucoane Alecule, că numai după dejun... sfrrr... sfrrr... *<XUT...*"

Adevăr grăit-a. După dejun, cucoana Elencu s-aşază bine în fotoliu — ca pentru drum lung, cu diligenta —, îşi pune ochelarii, deschide o carte veche, cu litere chirilice, şi citeşte cu glas tare din *Vieţile sfinţilor,* în timp ce bunicul

se plimba prin odaie, cu mînile la spate ş-un fel de huţa-huţa, în scîrţîitul bujmachiilor brodaţi de bunica.

Somnul bunicei vine numai din *Vieţile sfinţilor.* Nu-1 vad nici ochelarii bunicei. Numai odată-i cade cartea pe braţe, deschide gura, şi doarme sfădmdu-se cu aghioasele pe limba somnului.

— Drăguţa... sîsss...

Bunicul e de fum şi şoaptă ca o înserare de toamnă cu răsărit de lună, lîngă o biserică veche.

Somnul bunicei taie lemne în pădure, voiniceşte.

— Drăguţă, ştiu, oftează bunîoil dezmierdînd părul nepotului, ca şi cum l-ar conscla de-o mare durere. Ştiu, drăguţă, ai patima tutunului. Păcate omeneşti...

Se opreşte. Trage cu urechea. Somnul bunicei i-o armată a somnului, în marş.

— ...Mie, drăguţă, îmi pare tare rău pentru sănătatea matale. Da să nu te afle Elencu...

— Ce faci mata acolo, Alecule ?

Bunicul parcă a sughiţat. I-au tresărit sî ochelarii, strîmbîndu-se.

— Ce sa facem ? Mai punem şi noi ţara la '.ale.

— Da, dumneavoastră, holteii —, cască lung bunica.

CORNETUL CU RĂŞINA

Afumă şi bunica. în fiecare odaie e un cornet de coaja de răşină. Cînd afuma ea, bunica înhaţă cornetul, pune un cărbune, suflă c-un fel de mînie în nepricopsitul de cărbune, şî suflă, şi suflă, şi merge, şi merge, cînd în dreapta, cînd în stînga, aburind, fumegînd, înceţoşînd, ca şi cum ar fi zmeoaică într-o poveste, ca şi cum ar căuta, ca şî cum nu ar găsi, ca şi cum cu fum ar fi venit şi îmi-un nour se va duce, lucind departe, sîngeriu, ca şi cărbunele aruncat din nou în sobă.

Dar bunicul cînd afumă e blajin ca un sfînt de argint. El ia încetişor cornetul de brad, ca si cum s-ar teme sa nu tulbure un somn într-insul. Simţi că se face şi mai mare tăcere în bunicul, ca în biserica, atunci cînd preotul deschide *Evanghelia.* Pune un cărbune mîc ca o steluţa. îl deseînta uşurel, cu cea mai de taina suflare a buzelor. Şi steluţa se preface în luceafăr care străluce în ieslele de fum albastru.

Astfel, bunicul merge prin odaie, afumînd. Se duce spre fereastra, apoi spre uşa din antret, se opreşte :n prag, apoi porneşte spre odaia nepotului, apoi...

A fost la răsărit.

A fost la apus.

La miazăzi.

La miazănoapte.

E aplecat şi alb bunicul, dar surîde cu ochi albaştri, ca şi cum ceaţa de fum aromitor n-ar li decît noaptea de taina cînd un copil cu ochi albaştri a colindat cu Steaua.

Sculaţi, sculau', boieri mari.
Florile dâfce...

— Bun miros, bunicule.

—- Ei, drăguţa, oftează bunicul; eu îs de la munte, de la Brusturoasa. Am copilărit între brazi. Tare mi-i dor de ei...

Şi bunicul rămîne alb şi stins, ca o ferestruica ninsă, după ce-au plecat copiii cu Steaua.

MĂRIUCA

Bunicul îi spune Măriuca : aşa o cheamă.

Bunica îi spune Mariţa : aşa vrea bunica.

— Mariuco ! o cheamă nepotul.

— Te iei bine cu bunicu-tău, intervine bunica, aruneîndu-i o privire peste ochelari-

— Nu, bunică, dar aşa o cheamă pe ea, şî-i şi maî frumos.

— Iaca, drace, de unde-o sărit priceputul! Şî de ce-i mai frumos, mă rog dumitale ?

— JMăriuca" e de la ţară, bunică ; „Mariţa" e de la mahala.

— Şi cucoana Mariţa Chiunoaia de unde-i, nepoate ? Şi cucoana Mariţa Ciuntu de unde-i, nepoate ? Şi cucoana Mariţa Şendrea de unde-î, nepoate ? Şi cucoana Mariţa Hălaoeanu de unde-i, nepoate ? Şî cucoana Mariţa Chirnîscaia de unde-i, nepoate ? Şi cucoana Mariţa Bozian de unde-i, nepoate ? Şi cucoana Mariţa Sacheti, de unde-i, nepoate ? Şi cucoana Mariţa Măcădău de unde-i, nepoate ? Şi cucoana Mariţa Turculeţ de unde-i, nepoate ? Şi cucoana Mariţa Gheţău de unde-i, nepoate ?

Ploua cu Mariţe, şi toate cucoane.

— Bunică, îndrăzneşte nepotul, nu-i păcat s-o pui pe Mariţa între atîtea cucoane mari ?

Bunicul zîmbeşte de profil, citindu-şi gazeta. Ce-ai făcut, bunicule ?

— îţi merge gura ca o moară hodorogită, spune bunica, recăpătîndu-şi suflarea. Aşteaptă dintâi sa^ţi crească musteaţa şi după aceea om vedea noi. Şi la mă rog sa-ti cauţi de treabă şi să nu te mai amesteci în treburi femeieşti... Mariţo ! trîmbiţeaza scurt glasul bunicei.

Măriuca vine, zdupa-zdupa. Cînd merge parc-ar avea un sac în spate.

— Cum îţi spune ţie, fato ? o cercetează bunica.

— Hî-î, rîde „proasta", lăsîndu-şi galeş bărbia în guşă. E roşie ca o lună răsărită în păpuşoaie şi are tulpan tivit cu mărgele albastre.

îşi încovrigă degetele de flăcău, unul într-altul, ş-o ia de la început.

— Nie, di la mămuca, îmi zîcî Măriuca...

— Şi de Ia boieri cum îţi zice ? scurtează bunica.

— Mariţa, sărut mîna matale ş-a boierului.

— Şi cum ţi-i mai bine ? o iscodeşte bunica.

— Ei, nie ni-i bini ş-aşă, ş-aşă. Da ni-i mai drag di Măriuca, s-alintă ea cu faţa numai creţuri şi lumini, ca gîdilita de-q musteaţa.

Bunicul zîmbeşte de profil.

Nepotul se uită la bunic.

— Şi tu ce-ai încremenit ? Du-te, fată-hăi la treaba, ca nu te-am poftit la cumătrie.

Zdupa-zdupa, zdupa-zdupa.

— Stric orzul pe gîşte ! cum spunea biata cucoana Mariţa Ciulei, oftează bunica cu demnitate, intrînd singură în salonul Măritelor.

MOTANUL BUNICULUI

Dimineaţa, bunica-i da în farfurioara lui — ma rog — lapte cu miez de pîne.

Adică bunica numai îi pregăteşte farfurioara.

— Mai pune, Elencule, zice bunicul.

— I-ajunge.

— Pune-i de la mine, Elencule. E l'Strîn, săracu !

— Şi mata eşti tinerel, cucoane Alecule ?

Daca n-o vede bunicul, bunica mai toarnă ş-un gîl*gîl de apa in laptele motanului.

Bunicul aşază farfurioara lîngă soba de fier din antreţel* jpe muşama, bineînţeles, şi spune :

— Pis-pis-pis...

)• — Miau...

Vine alb ca din lună. Clip-chp, clip-cHp.

Stă şi se uită la bunic, nins c-un fulg alb pe rozul nasului^

Bunicul îî întoarce privirea, cu ochi albaştri, alb şi blînd ca un Dumnezeu al laptelui.

— Alecule, ţi se răceşte cafeaua, oftează bunica, privin-i $u-i c-o zburlire masivă de dulău.

*

La masă, motanul sta lîngă scaunul bunicului, ca în ge-i nunchi, plivind cerul albastru de dupi ochelari.

Mult se mai uita-n jos bunicul!

— Ţi-a căzut şervetul, Alecule ?

Bunicul se uită-n farfurie, regăsind-o pentru el.

S-aud numai furculiţele şî cîte-un sughiţ cu alean, de-al Măriucăi.

— Miauu...

— Cîţ, împeliţatule ! Şi la masă ma asurzeşti ? Cîţ! se mînie bunica.

Motanul se strînge sub scaunul bunicului.

— Scînceşte de foame, saracu ! îl apăra fostul procuror general.

— îi chîorăie burduhanul de huzur ! replică bunica. Am să-l^înţărc cu. Na, satură-te ! — îi aruncă ea piatra unei bucăţi de friptură.

După ce şi-a mîncat-o, motanul mulţumeşte bunicului, îmbrăcîndu-i picioarele cu lîna toarsa din fuiorul lui,

Cînd e peşte la masa, motanul cade jn mintea copiilor,

— Numaî că nu mă trage de mîna, spune bunicul. Ţare-i deştept.

-*_Tare-i neobrăzat, răspunde ecoul bunicei. Parcă o îm-» bătrînit la grajd, nu în casa noastră.

Furculița bunicului dă peste la doi : motanului și bunicului. Cînd se duce spre motan — mai pe furiș — mîna bunicului parcă strecoară un bilețel de dragoste, pe subt nasul bunicei.

— Bunătate de pește ! oftează bunica.

— Tare bun, Elencu, tare bun.

— Da mata de unde-i aflat ? se miră bunica.

Și după ce-a isprăvit de mîncat peștele, bunica aruncă oasele motanului.

— Vai de mine, Elencule, dacă se îneacă ?

— L-om îngropa cu popă, Alecule.

— Așa glumește Elencu, o apără bunicul către nepot.

Dimineața, după ce toată noaptea a dormit la picioarele bunicului, și mal apoi încă puțin la picioarele nepotului, și încă' puțin, cîte puțin în toate părțile, pe lîngă sobe, pe covor, pe canapele, cadelnițînd cu somn prin toată casa, motanul miaună la ușă.

— Se cere, zice bunicul, ridicîndu-se cu grabă.

— Duca-se, zice bunica, lepădîndu-1 în omăturile iernii care șterge urmele.

Bunicul îi deschide ușa.

— Pune-i șoșonii, Alecule, să nu răcească la picioare.

Bunicul îl așteaptă la ușă pînă ce-și isprăvește tabietul lui motănesc, cu ochii țintă pe fereastra aburită.

— Iaca vine, anunță ușurat bunicul.

Motanul n-are nevoie să sune. Bunicul îi deschide ușa.

— Alecule, cît îți dă pe lună ?

— Cine ? ,

— Cine ? Stăpînul matale cu coadă. Nu vezi cît n de fudul ?

într-o dimineață, la ceasul laptelui, răsună oarecum războinic glasul bunicei.

— L-am prins!

— Ce-ai prins, Elencu ?

— Pe dumnealui, pe dumnealui care-mi bate darabana în nuci.

Toboșarul nucilor bunicei e un șoricuț prins în capcana din cămară. Sare între gratii că o fetiță cu mingea. Țup-țup, țup-țup. Nu știi bine dacă se joacă, sau se teme. I-atît de mic ca pare un mărțișor la gîtul spaimei.

— Acuma-i acuma, zice bunica, devenind uriașă cu cap^ cana în mîna.

Pune capcana alături de farfurioara cu lapte.

— Chcamă-ți fiara, Alecule !

Pîs-pis, pis-pis...

Vine agale ca un boier în papuci.

Bunica se uită cu întrebare la mustețile motanului, dar numai ale bunicei se zburlesc.

Motanul se alintă de piciorul bunicului — ca și cum dintăi s-ar fi grăbit să dea o scrisoare la cutie —, vede laptele, vede capcana, nu clipește, ochii nu i s-aprind, coada n-are sfîrlă-n vîrf, ci se tîrîie ca o teacă fără sabie. Se uîtă cu ochii la capcană, se uită și prin ochelarii nărilor.

Parca cearcă sa-și aducă aminte un cîntecel din tinereța, de pe vremea zaiafeturilor.

N-are să se scarpine cu laba-n cap ?

Șoricuțul pîlpîie cenușiu, cu ace-n ochi.

Dar motanul bunicului, după ce s-a uitat la amintirea cu codiță, s-a^ întors c-un fel de „nu cunosc, nu știu, na-mi aparține" în expresia feții de lună veche, și s-a dus la farfurioara dimineților lui albe.

Clip-clip, clip-clip.

— Tare-i bun —, exclamă bunicul din toată inima.

—- Papă-lapte ! spune cu năduf cucoana Elencu. Marițo, caută o pisică pentru șoarece !

CEAȘCA ROȘIE

La patru și un sfert după-amiază, bunica și nepotul, față în față la măsuța rotundă, beau cîte-un pahar de ceai.

— Rom vrei ?

— Daca vrei mata, bunică.

— Iaca nu vreu.

— Bine. Cum crezi mata, bunică.

— Da-ți place ceaiul cu rom ?

— De plăcut, îmi place.

— Dă să ţi-1 aghesmuiesc, moară de vînt. Nu-i de nasul tău, da face bine la stomah.

Bunica soarbe Cu zbîrnîitoare de zmeu mare ceaiul clocotit şi după fiecare sorbitură face „haaa".

Ceaiul fumegă. Paharul frige. Nepotul clatină în pahar linguriţa cu iniţialele bunicei. Suna lin, cu cling subţire, o linguriţă de zestre într-un pahar de ceai, cînd la fereastra cad fulgi mari şi eşti în casa bunicilor.

— Faci muzica, politakia, zice bunica.

— Răcoresc ceaiul ; e prea fierbinte.

— Măi că viteaz mai eşti, şoldane. Da eu de ce nu l-oi fi răcorind ?

— Ştiu eu i\

— Tu nu ştii nici cît a uitat purîcele. Bea ceaiul fierbinte, că de asta-i ceai, şi de asta-1 bei.

între timp, bunicul se plimba prin odaie, bîndu-şi laptele din ceaşcă. O înghiţitură de lapte, face cîţiva paşi, parcă medîtînd, se întoarce şi iar mal bea puţin.

Ceaşca e ovală şi roşie. Şi mai roşie, fiindcă laptele e alb, ca şi bunicul. E plină şi sprintenă. Parca respiră adînc, după fugă abia oprită.

— Şi matale-ţi place, zîmbeşte bunicul. Asta-i ceaşca me. Am cumpărat-o eu odată cu fragi...

A fost la cules fragi ceaşca bunicului.

Cînd va iubi întîia oara, inima nepotului îşi va aduce aminte de ceaşca cu fragi din casa bunicilor, daca fata va avea obraji rotunzi ta Ceaşca şi zîmbet alb ca laptele.

POPA. PĂDURE

— în Iordan botezîndu-te tu, Doamne...

S-a întunecat antretul, de mătăhălos ce-i popa Pădure, Venit la bunici cu zi-ntăi.

Popa Pădure ar putea fi popă şi la urşi : la cei negri. Zbîrnîie ca furtuna glasul lui de bas, în stare să cutremure şi o mitropolie.

Dascălul e un fel de ţîr holbat lîngă mina popii. Şi el are nasul roş.

Nu numai ochii şt urechea au aflat năprasnic c-a venit popă Pădure* dâr şi nasul. Parca s-au descărcat poloboace

cu vin în casa bunicilor, parcă au trecut recruţi în marş prin odăile motanului.

La picioarele cu cizme ale cuvioşiei-sale s-au făcut doua băltoace mari, şi mai încolo alte doua mai sfioase, căci şi apele cerului ştiu că una-i popa Pădure, şi alta dascălul Niculae Pupă-Lumînare.

Cînd aghesmuieşte, popa Pădure parcă dă cu buzduganul în ceva cumplit ca *şi* cuvioşia-sa. Sar ţăndări pe fruntea bunicilor şi-n ochii nepotului.

— Ai luat-o de dimineaţă, părintele ! zice bunica, venind din cămara cu două păhărele de rachiu.

— Ceasu cel bun, cucoană Elencule, zice părintele, dînd duşcă agheasmă dimineţii harnice. Nepotu dumneavoastră — mai zice el cu foc. Să vă trăiască '. Bun rachiu. Mă ţine un junghi în şale, coană Elencule.

— Pune pahare, părintele, îl îndeamnă bunica, luîndu-le pe cele deşertate.

— îmi pune el Blageanu, oftează cuvioşia-sa, cu ochii după sticla cu rachiu.

— Nu-i mai meşteră nevasta lui Blageanu, părintele ? îl iscodeşte bunica, aruneîndu-i nişte ochi.

— Ei, lume ra, coană Elencule. Te potriveşti mata ? Da conu Alecu cum o mai duce cu sănătatea *t*

După ce pleacă popa Pădure, uşa antretului rămîne des* chîsă, uşa ietacului se-nchide, iar Măriuca mătura, şterge şi freacă de zor, în timp ce bunica afumă cu răşina.

— Auzi haram...

Cu cine-o fi vorbind ?

Bunica simte privirea nepotului.

— Păgînule ! se oţărăşte ea, de ce n-ai sărutat mîna sfinţiei-sale ?

DUMINICA

— Trai, nîneacă, zice bunica de cu sîmbătă seară. Mîni ai să te umfli de lene.

Dar îl deşteaptă ca şi luni, marţi, miercuri, joi, vineri şi si m bata.

— Hait, scoală ! Du-te la hală cu bunicu-tău,

Duminica dis-de-dimineaţă bunicul tîrguieşte la hala. Numai viscolul l-ar putea opri, adică bunica. Dar afara ninge liniştit.

Bunica asistă la pregătirile de ducă.

— încheie şoşonii lui bunicu-tău *1*

Bunicul are blană de niurcă.

— Ajută lui bunicu-tau sa-şl puie blana !

Bunicul are fular de mătasă ecoseză, căciulită de lutră şi guler la fel.

— Măi, că frumos te-ai făcut! îl admiră bunica. Cavaler gîndac, şapte la pitac ; asta-i pentru tine, mai terchea-berchea, se-ntoarce ea către nepot, examinîndu-1 din cap pîna-n picioare. Trage căciula peste urechi, urechietule !

Afara-i aşteaptă cu panerul bărbatul bucătăresei, domnul Buţirchi, care-a fost mereu aprodul bunicului : pe vremuri vechi.

Domnul Buţirchi a îmbatrînit deschizînd uşi solemne, cu spinarea plecată. Batrîneţa lui parcă e roasă dc şoareci ca hîrţoagele arhivelor. Acum cară lemne Ia bunici, bea cafea, răsuceşte o ţigară, dă grăunţe la păsări, ştie cînd se ouă găinile şî tîrguieşte la hală singur în timpul săptămînii, iar duminica îl însoţeşte pe bunic.

E duminică. O duminica în fiecare fulg care cade pe căciulită de lutră a bunicului. Ninge vesel. Au venit Floriile iernii.

Bunicul şi nepotul apar zîmbind alături printre fulgi, ca bunicul şi nepotul într-o fotografie veche, de pe care sufli colbul îndesit.

Panerul lui Buţirchi e uşor şi vesel, ca şi cum ar fi zburat din el hulubii iernii, fulguind.

Merg pe uliţi de omăt.

— Bună dimineaţa, coane Alecule !

— Cu plecăciune, coane Alecule !

Numai oameni batrîni.

Cei tineri trec tineri, fără să se uite la conu Alecu.

Dar conu Alecu se duce cu nepotul la hală.

Nişte copii se bat cu bulgări de ornat. Au glas de vrăbii şi mişcări de vrăbii. Mîni sau aripi ? încă puţin şi zboară. I Acolo larna-i zurgălău. Parcă n-o vezi, ci o auzi chiar si cu ochii.

La hală, precupeţii şi precupeţele îl cunosc de mult pe conu Alecu. îl întreabă de coana Elencu, de sănătate, îi spun necazurile lor, îi cer sfaturi. Conu Alecu nu se tocmeşte, şi-i mulţumit mereu ca şi cum ar căpăta numai daruri de la negustori.

Panerul s-a umplut.

Conu Alecu îşi freacă mînile şi zîmbeşte :

— Ce oameni de isprava !

Apoi către Buţirchi :

— Du-te mata acasă, ca te aşteaptă Eltncu.

— Noi nu mergem, bunicule ?

— Cu-ncetu, drăguţă, cu-ncetişorul...

Şi-1 duce pe nepot la un negustor cu fes.

— Să trăieşti, coane Alecule ! de mult n-ai mai dat pe la Iancu... Nepoţelul matale ?

Bunicul da din cap, şi pune mîna pe umărul nepotului.

— Sa-ţi trăiască !

Pe masa negustorului fără dugheana, dar cu s>obă — pe care se coc castanele —, stă halviţa tolănită ca o cucoană mare pe-o blana de urs alb, sclipesc rubinele iepuraşilor de caramel roş, se zburlesc numai zulufi bulgarii de floricele îndulcite cu sirop, şî-s trase-n ţeapă cîte trei smochine cu glazură şi cîte cinci miezuri de nucă în pojghiţă de zahăr.

Nepotul nu mai are de ajuns vrîsta acestor bucurii. Dar dîndu-i-le, bunicul îi dă şi vrîsta lor naivă.

— Mata ai dinţi, drăguţa, spune bunicul oarecum scuzîndu-se, ca şi cum l-ar fi pus la treabă.

Aşteaptă coana Elencu.

Şi tot nu merg acasă.

— Slobod ? întreba bunicul, ridicînd în $us bastonul cu baltag.

E un baston străvechi, de pe cînd drumurile Moldove? erau negre de tîlhari, şi bunicul, procuror tînar, umbla după ei.

— Slobod, coane Alecule —, răspunde cel de sus, dintre aripile ninsorii.

Şi sania porneşte cu bunicul şî nepotul la plimbare.

E o duminica în fiecare fulg, şi un bunic ; e o duminică în fiecare zurgălău, şî un nepot.

Şi se tot duc, şi se tot duc, pînă cînd casele rămîn în urma şi nu mai e nimic decît alb, alb şi tot alb.

La întoarcere, bunicul dă drumul săniei în faţa bisericii. Apoi intră cu nepotul în biserica — c devreme, slujba nu s-a isprăvit —, aprinde o luminare la icoana Maicii Domnului, se închină, sărută mîna de argint, şi iesa cu nepotul, şi mai alb decît a intrat, dînd de pomană cerşetorilor de la uşă.

Pe pragul casei se scutura unul pe altul de omăt.

Bunka le deschide uşa căldurii cu miros albastru de radină. Oala cu apă ţîrîie pe soba de fier. Bunica şi-a pus rochie de macasă neagră, cu guleraş şi mînecuţe de dantelă, şi o broşa cu mărgăritare. în jurul şalelor e înfăşurata cu şalul cenuşiu. Se vede c-a făcut grijitură mare cu ferestrele deschise. Simţi că aerul rece n-a plecat de mult din odăi. Dar e cald.

— Şi pe unde mi-aţi fost, mă rog ?

— Venim de la biserică, Elencule.

— Bine, coane Alecule, spune bunica. Bine-bine...

Bunicul îşi scoate botinele, îşi pune bujmachiii brodaţi, se întinde pe canapeaua din ietac şi începe să citească gazeta cu glas tare.

Deodată tace. Gazeta cade.

Bunica se ridică din fotoliu, făcînd o strîmbătură — o •dor şalele —, se duce spre bunic, alunga pe motan care s-a $t suit, cu o pălmuţă — hait — îşi scoate şalul şi înveleşte somnul bunicului.

— Şî tu ce stai ca pejtele-n proţap ?

— Ce sa fac, bunica ?

—> Ceteşte bunică-ta gazeta, că doar atîta carte îi fi Ştiind tu şi fără ochelarii mei.

*

Şî-n sufragerie e duminică. Podelele sînt ceruite. Măriuca are pestelcă albă, ciuboţele cu scîrţ şi glanţ, şi mărgele roşii la gît. De obicei bunicii mănîncă pe muşama. Astăzi însă bunica a pus faţa de masă cu broderii.

— Nu cumva să mi-o feşteleşti ca te vîr în sobă, îl anunţă pe nepot.

Bunicul însă a vărsat vin roş pe faţa de masa.

— Pune sare, Alecule, repede, spune bunica. Vezi, daca fcu băgaţi de seamă !

O păţeşte şi bunica, tot cu vin roş.

— Şi mata, Elencule, zîmbeşte bunicul.

— Lasă, Alecule, ca-i de noroc. Şî de pătat tot era pătată dinainte.

— Bunică, sa nu picur ŞÎ eu din paharul meu ?

— Tuuu ? se uită lung bunica la nepot. Tu să nu te-amesteci în vorba oamenilor batrîni. Nu-i de ajuns ca-ţi dau vin la masa ? Acuma vrei să-1 şî verşi ?

De ce-o fi adus bunica la masa sticla cu rom ?

Răspunsul soseşte cu Măriuca. Vine din bucătărie cu budinca. O pune pe masa, la tacîmul bunicei, şi se pregăteşte de privit ca la panorama.

— Dă-te mai încolo, fată-hăi, că-mi sufli în obraz.

Bunica toarnă rom pe budincă şi-i dă foc. Flăcările dansează cu arome pe zahărul vanilat, topindu-1.

Din gura Măriucai ar putea să scoată capul patru pui de vrabie.

Bunicul da din cap cu veselie.

Bunica se uita încruntat şi dă cu lingura printre flăcări, împărţind dreptate budincei de orez.

— Să-ţi lingi buzele, spune bunicul după prima înghiţitură răcorită cu suflarea.

— Şi tu ce taci ? îţî place, măăăi ? Vorbeşte, se răsteşte bunica la nepot.

— E grozavă, bunica.

— Hm-hm-hm ! oftează hurducat bunica. Să spui -si tu, măi, cînd ăi fi mare şi ţi-o da Dumnezeu un dram de minte: .Săraca bunica-mea, Dumnezeu s-o ierte, bună budincă mai făcea*.

— Ia lasă, Elencule, spune bunicul.

— Mata mănîncă pentru mata, Alecule, şi nu mai strica bunătate de budincă pe-o haită de motan.

NANOAIA

A venit Nănoaia — cea cu gutuik — in vizită la bunici.

Nănoala e mai bătrînă decît batrîneţa. De aceea, sanîa Nănoaiei intră în ograda, ca dricul, şi trage la scară.

— Nanoaia, zice bunica către bunicul.

— Lasă că-ţi mai ţine de urît, Elencule, zice bunicul şi se duce în blurou, închizînd uşa după el.

— Da tu unde-mi pleci, potaie ?

— Mă duc să-mi fac lecţiile, bunică.

— Ia, mă rog, nu-mi umbla cu tertipuri. Sai şi deschide Nănoaiei. Deprinde-te sa te porţi ca lumea. Hait !

Trece timp pînă cînd servitoarea Nănoaiei s-o deie jos din sanie şi s-o urce pe scară.

— Iaca, am mai venit pe la tine, Elencule — zice Nanoaia.

Ţoc. Ţoc.

Ţoc. Ţoc.

Se pupă cu răsunet una pe alta, pe fiecare obraz.

Nepotul săruta mîna Nănoaiei, care e mai cu piele decît a moaştelor sfintei Paraschiva, şi vînoasa.

— Aista care-i ? zice Nănoaia, prîvindu-1 cu ochi de curca, spălăciţi, lăcrămoşi şi clipicioşi.

— Cel mijlociu, răspunde bunica.

— Aha, cel mare, zice Nănoaîa. Da parcă era mai mare ? Ce-o păţit *t*

Bunica dă din cap. Nu zîmbeşte.

— Ha ? zice Nănoaia.

Bunica o ia de mină şi o conduce — ferind-o la prag — în ietac, aşezînd-o pe fotoliul ei, după ce i-a potrivir pernuţa la scobitura mijlocului. Suferă de ficat Nănoaia.

— Mersi. Şăd bini.

îşi potriveşte sacul de catifea pe genunchi, ia din el o hîrtiuţă de matasă, îşi scoate din fiecare ureche cîtc-un ghemotoc de vată şi le înfăşoară în hîrtiuţă cu grija ca pe nişte nestemate.

— Elencule, să-mi aduci aminie să nu uit vata. Da aista care-i ?

— Cel mijlociu.

— Ahaa I Acuma ştiu. Cînd l-o făcut mă-sa, eu eram cu cărămidă caldă pentru maiu meu. Of! tare mă mai dure ! Da cum învaţă ?

— Bine, zice bunica.

— Da nu-i ştrengar ?

— Nu, zice bunica.

— Da ce cată la tine ?

— Stă la bunicii lui.

— Da di ci ?

— S-au îmbolnăvit fraţii lui.

— Aşaa ! Şi di ci s-o îmbolnăvit numai ii ?

— Răceală.

— N-au astîmpăr, zke Nănoaia. Aîsta-i mai cuminte.

— Aşa-s copiii, zice bunica.

— îi strica părinţii, zice Nănoaia. Iaca i-am prins zvîrlind cu chetre în gutuili meii.

— 1-auzi ! zice bunica. Da matale ce sa-ţi dau, coană Catincă ?

— Ce ml-i da, da-mi, da moale şi bun să fie. Auzi, Elencu ?

— O cafeluţă ?

— Da, o ceaşca mare, şi cu dulceaţă de caise, şi c-o linguriţă de rom, da di cel bun, Elencu, nu di cel cu zahăr ars.

A dracului Nănoaia !

Bunica se duce la cămară. Nepotul rămîne singur cu Nănoaia. Dar Nănoaia 1-a uitat. îşi ia ochelarii din sacul de catifea, mai scoase un colţun de lînă cu andrele în el şi se pune la împletit, murmurînd nu ştiu ce : nume ? numere ? rugăciuni ?

Cînd se întoarce bunica, Nănoaia n-a murit cu bărbia în piept: doarme galben.

Bunica numai se uita la ea, face cafeaua, o toarnă, acoperă c-o farfurioră fîligeana Nănoaiei, îşi pune ochelarii şi deschide *Vieţile sfinţilor,*

— Şi tu de ce stai ? Adu-ţi buchile *şl* pune-te la învăţat!

Vorbeşte numai ceasul din păreie.

Ninge. Ninge. Ninge.

Parcă nici n-ar fi Nănoaia, daca n-ar fi atît de galben somnul ei.

De la o vreme se trezeşte. îşi îa dulceaţa cu lăcomie, o rumegă cu toată faţa, bea cafeaua — o li avind rom *t* şi de care ? — stă ce mai stă, îl descoperă pe nepot, şi-ncepe :

— Da aista care-i ?

Noroc ca-i iarna şi noaptea vine mai degrabă. Soseşte si servitoarea Nănoaiei, cu sania.

La despărţire, nepotul sărută mîna Nănoaiei.

— Da parca erai mai mare ?!

N-a uitat sa-şl puie vata în urechi.

Ţoc. Ţoc.

Ţoc. Ţoc.

— Mersi. Tari bini am petrecut. Am să mai vin, Elencu.

După ce pleacă Nănoaia, bunica face o cruce mare.

— Fereşte-mă, Doamne...

Nepotul zîmbeşte.

Dar gîndul lui spune la fel : Fereşte-o, Doamne...

PASIENŢA BUNICULUI

Bunicul face o pasienţa pe canapea, cu motanul la spate.

Bunîca-i prin casă. Aici. Dincolo. Vine. Pleacă. Face. Drege.

Nici un copil bolnav în pat cu jucăriile nu-i mai cuminte decît bunicul cu pasienţa şi motanul. Nu se grăbeşte. A pornit la drum lung, ca ţăranii cu carul cu boi. îşi potriveşte cărţile una cîte una, le aşază frumos, cu grija şi evlavie, stă, se uită, se socoate, pune o cane peste alta, iar poposeşte, se uită la ninsoare — pasienţa albă a ferestrelor —, se uită peste umăr să vadă ce face motanul — doarme — şi iar rămîne cu pasienţa. Uneori parcă se supară, abia, o supărare care nu-i un nour, ci un abur care trec? peste faţa lui. Alteori, dă din cap, ca şi cum ar spune: „Te-am prins, hoţomane, aici mi te-ascundeai !" Aşa vorbesc şi copiii cînd sînt singuri cu păpuşile lor.

Vine bunica. ÎI vede pe bunic. Se uită la pasienţă, vultureşte.

— Nu aşa, Alecule. Nu vezi mata ce-ai făcut ?

Si îute-iute, degetele bunicei descoperă, acoperă, potrivesc, aşază, rînduiesc, combină, dezleagă.

— De-acum te lăs, că nu-mi vad capul de treabă. Te-am descurcat.

Bunicul nu spune nimic. Dar se vede bine că amestecul bunicei i-a zăpăcit mintea şi bucuria de-a se juca liniştit.

O data.

De doua ori.

De trei ori.

— Mă rog, Elencule...

Bunicul s-a sculat cam roş la faţă. S-a ridicat şi motanul cu coada-n sus.

— Fă mata pasienţa.

— Lasă, Alecule, nu te supară mata, ca ma duc.

Bunica pleacă. Bunicul rămîne.

— Tare-i iute Elencu ! o explică bunicul către nepot.

Dar nu-şî mai continua pasienţa. Sta îngîudurat, trăgînd cu urechea la zgomotele — cam cu sfielii — pe care lc face bunica în cămară.

— Elencu !

Bunica, dintre zgomotele eî, nu răspunde.

— Elencu, ai să răceşti în cămara.

Zgomotele continuă.

Bunicul oftează, se uită la motan, la nepot, la fulgi, stă ce mai sta şi se duce spre cămară.

— Elencu —, începe bunicul de pe prag, cu dojana în glas.

Dar bunica nu-i da timp să isprăvească.

— Ma rog, Alecule, fă mata gospodărie, ca de pasienţă vad că te-ai saturat.

SPIŢERIA BUNICEI

Vine Măriuca cu broboada sirîmbă s-un sughiţ în piept.

— Conlţă, Ţaţa trage să moara.

Ţaţa-I bucătăreasa : nevasta lui Buţirchi.

Bunicul se ridica în picioare, gata să se clatine şî să cadă din nou în fotoliu.

Bunica nici nu se clinteşte.

— De unde-i vine ? întrebă bunica.

— I-o chicat vătamăturî.

— De unde-i vine ? repetă bunica, tăios.

— Sî vaîtî di inimî, zice Măriuca, apasîndu-şi mînile pe burta.

— O mîncat mult curechi ? întrebă bunica.

— Zîci că numai o gustat, zîci Ţaţa, da nie ni-o rămas o ni-ca tătî.

— Ada un pahar cu apa ! porunceşte bunica.

Vine Măriuca cu paharul — zdupa-zdupa — de parc-ar aduce cofele de la fîntină.

între timp, bunica a descuiat dulapaşul de lemn auriu, cu medalion pictat, de lîngă fereastra.

Nepotul vine încetişor la spatele bunicei care umblă în dulap.

Trei rafiuri pline de sticle, sticluţe, şipuri, flacoane, fiaconaşe, ploscuţe albastre, verzi, trandafirii; cutii, cutiuţe, pachete, pacheţele, gavanoşele...

Mare lucru nu-i de văzut. Dar mirosul dulapaşului e tulburător. Ca şi mînile bunicei, miroasă a turte de migdale cu apa de flori, şi încă a ceva. A ce ? Nepotul caută, caută — parcă prin amintiri...

Bunica a găsit pacheţelul cu sare-amară.

— Hop şi tu ca musca la arat —, zice ea, dînd cu ochii de nepot.

— Ce e în dulap, bunica ?

— Spiţeria mea. Am de toate, ameninţă ea ; şi pentru tine.

Ţaţa a înviat cu sare-amară.

Odată şi Măriuca s-a văietat că moare, chemînd-o pe mamuca. Bunica iar a umblat la spiţerie, şi iar ncpotnl a fost ca musca la arat. N-a mai murit nici Măriuca.

Altă dată nepotul s-a plîns că-1 supără un coş.

— Hai la spiţerie, bubosule ! îţi iesă păcatele. închide ochii să te dreg.

I-a pus bunica ceva, cu vîrful unui dop de sticla : o pecete rece, din ce în ce mai rece. Şi coşul s-a uscat.

— Cum se cheamă, bunică, doctoria matale ?

Bunica nu i-a răspuns îndată. S-a uitat la nepot cu încruntare şi adîncire, vrînd parca sa se încredinţeze daca-1 vrednic de un astfel de secret. Apoi a spus scurt :

— Afion.

Nepotul nu ştie dacă „afion* e numele unei doctorii, sau o glumă de-a bunicei. Dar a păstrat cuvîntul care-i va aduce aminte ca o vorba magică, după ani şi ani, de mirosul acela de turte de migdale cu apă de flori; poate şi de bomboane englezeşti, şi de mai ce ? şi de mai ce ? al spiţeriei bunicei — miros pe care niciodată nu-1 va regăsi printre parfumele pămîntului.

— I-auzI!

Bunicul s-a oprit cu gazeta în mijlocul ietacului.

începe sa citească din nou, cu glas şi mai tare, articolul despre Vasile Alecsandri.

Bunicul şi bunica l-au cunoscut pe „conu Vasile". Vorbesc despre el numai cu preamărire.

— Auzi, Elencu ?

— Aud

— Tinerelul de la gazetă îl ia foarte de sus pe Vasile Alecsandri. A fost — zice el —, i-a trecut vremea, nu mai este.

— Auzi, Elencu ?

— Aud.

Bunicul citeşte c-un tremur în glas. Nu poate isprăvi.

— Cum de rabdă pamîntul pe-un astfel de ticălos ?

— Stal binişor, Alecule —, îl potoleşte bunica. Ia să vă spun eu una. O ştiu de ia babacă. Era pe vremea ceia un doctor mare la Ieşi, da foarte beţiv. într-o noapte îl ia la un bolnav, chiar de Ia crîşmă. Se duce doctorul de voie, de nevoie şi, cum dă cu ochii de bolnav, da să-i ia pulsul. »Măi", îi spune el, „n-ai nimica. Te-ai îmbătat ca un porc". Şi dă să plece. „Stai, domnule doctor", îi spune omul, „că nici n-ai pus mîna pe mîne. Ţi-ai luat pulsul dumitale..." Aşa-i şi cu condeierul tău de la gazetă, Alecule. El îi prost, nu conu Vasile...

Bunicul respiră adînc şî zîmbeşte împăcat.

— Deşteaptă mai eşti mata, Elencule *1*

O FILA VECHE

Are bunica în ietac, chiar lîngă patul ei, un scrin cu trei saltare. Deasupra scrinului e icoana Maicii Domnului, cu candela mereu aprinsă.

Nepotul n-a văzut-o niciodată pe bunica umblînd în vreun saltar. în schimb, ea singură, cu mîna ei, îngrijeşte straiul de nuc al scrinului. îl şterge de colb, îi lustruieşte îhcuietorile şi o dată pe săptămînă îi dă luciu proaspăt, frecmdu-I cu o petica plină de rumeguş de miez de nuca.

— Bunică, nu vrei să-ţi ajut ?

Nu-i răspunde. Parcă nici nu 1-a auzit de acolo unde-i ea, departe. Freacă bunica, dă şi dă şi da, suflînd şi dînd, pînă ce-î picură fruntea.

— Bunică, nu mai poţi. Lasă-ma şi pe mine.

Bunica îşi îndreaptă trupul, se uită la nepot, apoi la scrin, îşi scoate ochelarii, închide ochii şi-şi trece dosul palmei peste faţă, apăsat, ca ţăranii după ce-au prăşit în arşiţă.

— Ce ţii mata în scrin, bunică ?

Nu-i răspunde. Iar începe să-1 lustruîască.

După ce-a isprăvit, se aşază pe marginea patului.

Scrinul luceşte ca o vîolină atunci scoasa din culcuşul ei de catifea şi piele de căprioară.

Ar vrea parcă să cînte lemnul scrinului.

Bunica potriveşte mucul candelii şî oftează.

Bunica face pîne la bucătărie.

Bunicul stă şi tace.

Nepotul sta şi tace.

Azi-noapte a fost senin de ger, cu un taiuş de luna ncuă. Ferestrele au ars alb, cu seîntei. Au scîrţîit în tăcerea stră-vezie, paşii — cui ? — pe omătul Căii Laptelui.

Ca să nu uite soba că afară-i ger, ietacul a făcut din motan nod alb la picioarele bunicului.

Dar dimineaţa s-a înnourat. Zborul ciorilor a desfrunzit parc-o pădure de mangal, pe cer, pe brazi şi pe acoperişuri.

Ş-a început să ningă vechi.

Bunicul şi nepotul se uita pe fereastră. Nu-i vînt deloc. Trece cîte-o cioara cu fusta neagră, rîşnind. E lene. Somn în fiecare fulg.

Bunicul îşi scoate verigheta de pe deget, o priveşte în lumină, citeşte inscripţia, pune verigheta la loc pe deget, şi iar se uită la fulgi. Dar astăzi mînile bunicului şi-au pierdut liniştea lor blajină. Aşteaptă ceva ? Caută ceva ? Doresc ceva ? Bunicul nici nu citeşte gazeta, nici ""face o pasienţă ferită de amestecul bunicei, nici nu umbla în casa de fier, nici nu dezmiardă blana motanului. Bunicul e şi nu e în ietac la fereastra cu fulgi. Se uită şi vede altceva decît ce vede nepotul. Mînile bunicului parca s-ar hotărî să zboare. Se ridică pe genunchi, pornesc, cad, iar se ridică.

Bunicul se scoală, se duce la scrinul bunicei, care luceşte castaniu, şi stă ca în faţa unei uşi închise.

— Ce-i acolo, bunicule ?

— Jucăriile ei, cărţile ei, papucaşii ei de lînă.

„Papucaşii ei de lînă ?"

Doar bunicii n-au avut decît un copii : pe tata.

Nepotul îşi aduce aminte de Nănoaia, privindu-l pe bunic, şi i se strînge altfel inima.

— Eu o pieptănam, spune bunicul. Avea păr dulce şi mătăsos cum ai mata, drăguţă.

— Cine, bunicule ?

— Fata noastră.

— Sora tatei ?

— Da, drăguţă. Era mai mare decîi băieţelul. Avea nouă ani. Iarna o duceam la fereastră şi desena cu degetul ei căsuţe ca la ţara...

Mînile bunicului piaptănă luciul lemnului mort.

Nepotul care seamănă la păr cu fata bunicilor simte ca-i o oglindire a celor care nu-s.

Fereastra cu ninsoarea e o filă veche din cartea îngerilor.

MUSCA

Bunicul a aţipit pe canapeaua din ietac, cu motanul la P'cioare şi gazeta pe covor, la capatîi. Bunica I-a acoperit cu şalul cenuşiu, şi a vrut să alunge moTanul c-o pălmuţă, hait, dar s-a răzgîndit. Şi motanul îi ţine cald bunicului. Lasă-1, cucoană Elencule.

Bunicul e mai palid ca de obicei. Mai alb, nu mai palid. Cînd doarme ziua, parcă e de argint.

Si somnul bunicului e cuminte astăzi, ca şî pasienţa lui. Nu face mişcări, nu sforăie. Nu tresare. Abia i se aude respiraţia. Parca începe să apară o lumina în somnul bunicului.

Bunica s-a aşezat în fotoliul ei, ţinînd în mîni *Vieţile sfinţilor.* Citeşte cît citeşte şi deodată sta, cu ochii dincolo de carte. Parcă ascultă somnul bunicului. Iar citeşte, iar stă, iar ascultă.

Dar deodată nu se mai aude nimic decît tăcerea.

Bunica tresare şi se uită cu fruntea încreţită spre canapeaua bunicului.

Doarme.

Doarme ?

I-atît de alb şi-atît de stins, că nu mai ştii.

Si deodată se aude : bîzzz...

O muscă.

O muscă in casa bunicilor ! Şi încă în toiul iernii.

Dar bunica nu ascultă decît tăcerea de icoană a bunicului. Bîzzz...

Musca se aşază chiar pe nasul bunicului, cîntînd din drîmba ei.

Bunicul tresare.

Bunica respiră cu tot pieptul.

Musca zboară, rîzînd gîdilicios, şi intră în urechea bunicului.

Prin somn, bunicul o alungă cu un deget.

Dar musca nu se lasă. E o muscă între muşte, e cu vitejie muscă. Căldura sobei i-a redat temperamentul* Se afirmă deci, pe fruntea somnului bunicului, muşcă în numele muştelor : pecete.

Bunicul se strîmbă, deschide ochii, o vede, o aude, o urăşte, se scoală, pune mîna pe gazeta, dă, n-o nimereşte, îşi scoate papucul, îl ridică...

— Las-o, Alecule, mi-i drag s-o ascult.

— Zău, Elencule, nu te mai înţeleg, oftează bunicul încălţînd papucul cu care era să omoare o musca.

Bunica nu-i răspunde, dar surîde, ca şi cum într-adevăr ar asculta o muzică.

HRUBA

Bunicii se coboară în sufragerie, fiindcă sufrageria e dedesubt. Prin faţa ferestruicilor ei trec numai picioarele celor de-afară, pînă la genunchi, fără de trup.

Din antretul de dindos pînă la coridorul sufrageriei, porneşte o scară cu balustradă de fier, care coteşte, răsucindu-se. Plafonul e boltit. Zidul gros. Treptele scîrţîie a vechi. Vorba răsună cavernos, pîndită de ecouri. Şi scara şi coridorul sufrageriei sînt bisericeşte întunecate. Parcă au fost sfinţi cu aureole pe acolo, acum posomoriţi de fum şi funingini.

Cînd pleacă la masă, bunicul îşi pune paltonul şi căciulită, bunica se acoperă cu şalul, iar nepotul aprinde luminarea

anume pregătită în antret, cu chibriturile alături, făcînd lumină pentru pogorîrea bunicilor.

— Bagă de seamă, Alecule, să nu luneci, spune bunica. Prea o iei mata fuguţa Ia vale.

Nepotul, cu luminarea îndreptată în urmă, vede cu aur zîmbetul bunicului şi ridicarea lui din umeri. Căci bunicul, şi la vale, tot ca brazii de pe munte vine, nins ; iar bunica, şi la deal, tot ca veveriţa vrea să fie.

Merg, merg, merg, treaptă cu treaptă, pas cu pas.

Au ajuns.

Faţă-n faţă cu flacăra luminării răsare ca de os lepros uşa tainiţei din zid. Ce-o fi acolo ? Ca şi cum ai spune : cine-o fi acolo ?

Bunicii îl ajung. Se dă deci la o parte, stingînd luminarea care fumegă, şi intră în sufragerie după bunici.

Dar secunda de întuneric în coridorul privit dc uşa tainiţei cu orbite negre, în coridorul care miroasă a pîndă de guzgan şi a piatră sihastră, deşteapta-n el vechlmile copilăriei micî, de-acolo unde încă n-au plecat balaurii, strigoii, zmeii, iadul, vîrcolacii şi vampirii.

Zimţ de spaimă i-ar atinge inima, dacă îndată — cam pripit şi c-un fior în spate — n-ar intra după bunici, cu motanul — ptiu, Satană ! — strecurat printre picioare, fără „miau".

Ce-o fi acolo ?

Cămara bunicilor e sus. Beciul e tocmai în fundul grădinii. De-afară se văd, la picioare, ferestrele sufrageriei scufundate în pămînt ; dar alt ochi de fereastră, deschizătura sau răsuflătoare nu s-arată.

De doua ori pe zi, la dejun şi la masă, pîlpîie semne de-ntrebare, cu aur şi cu fumegări de luminare stinsă, în sufletul nepotului.

N-are să ştie niciodată ce-i acolo, fiindcă cel şî mal mic din el se teme şi se roagă : „Nu întreba. Aşa-i mai bine. Altfel mă pierzi".

L-a ascultat pe cel mai mic şi n-a-ntrebat.

Ce-o fi acolo ?

...Acolo e clopotniţa de subt pămînt, în care numai amintirea va întră, sunînd ultima spaima a copilăriei, lîngă bunicii ei, aduşi cu umbrele de-o flacără de luminare, dintre umbre.

Cu ceai, cu lapte şi cu rom — o linguriţa — a trecut şi ora ceaiului.

Bunica citeşte *Vieţile ifinţilor;* bunicul, gazeta; nepotul, lecţia la istorie.

— Ce-mi faci acolo tolănit ca un bei ?

— învăţ, bunică.

— Zici tu, fariseule !

— Lasă-1 să înveţe, Elencu !

Toţi trei stau în ietacul bunicilor. Fireşte, şi motanul. Dar motanul nu e al patrulea, ci tot al treilea, în numărul bunicului, deşi-i pe canapea la picioarele nepotului.

Focul din soba-i ca octombrie : numai de aur şl de miere.

Fîlfîie foşnind gazeta bunicului.

Nepotul ridică ochii dintre regi şi împăraţi, mitropoliţi, papi, generali şi sfetnici. Toţi sînt supăraţi unii pe alţii, zburliţi de armate şi noroade. Ş-acum toţi au murit şi stau cuminţi cu osul lor încununat şi miruit. Dar cartea de istorie îi supără din nou unii pe alţii, în fraze lungi şi încîlcite, cu zăngănit de ani.

— Uăăă !

— Nu ştiu pe unde-o fi intrînd învăţătura, dar de ieşit are pe unde, zice bunica.

Nepotul duce un zlmbet regilor şi împăraţilor, dar, după ce bunica nu-1 mai vede, iar se uită la bunici.

— Măi caţaoane, pe unde-ţi umbla ochii ?

— Repet lecţia, bunică.

— Cu ochii pc păreţi ?

— Uite cartea, bunică.

— Hait!

Ochii bunicei se duc între sfinţi.

Afară e senin. Soarele apune. Zarea asfinţitului arde portocaliu, suflînd un trandafir pe ferestre, pe obraji şî pe filele cărţii de istorie.

Nepotul suspină. în cartea de istorie stau zeci de regi şi împăraţi încrucişînd fierul războiului. în ietac sînt numai doi bunici şi pacea lor cu pecetea motanului. A început să-i ştie pe bunici. Pe fiecare-n parte, şi pe-amîndoi laolaltă. îi vede cum stau în cîte-un fotoliu, luminaţi de floarea ferestrelor, şi simte că fiecare dintre ei e litera cu care-ncepe o poveste.

Bunicul...

Bunica...

Cînd va veni povestea ? Nu ştie. Dar e-n el.

Bunicul e aşa...

Bunica e aşa...

Zîmbeşte. Mijeşte aur vechi în umbra ietacului.

Şi lecţia de istorie stă.

N-au decît s-aştepte regîî şi împăraţii.

Nu pot. Sînt cu bunicii.

Şi tocmai mîni îl ascultă la istorie. Are un patru. Profesorul vrea să-1 mai încerce înainte de a-1 pecetlui subt cinci.

Parcă trec aburi prin lumină, îndulcind-o albăstriu. Ca şi cum un alt bunic, şi mai vechi decît acesta, vechi de cînd nu era nici lumea, mai străvechi decît lumina care-i batrîneţa lui, ar veni din ceruri afumînd cu brad, cu paşii albî ai lunii după el.

Dar lecţia ?

Iar o ia de la început, cu fruntea încreţită.

Şi deodată simte că din cer i-a strălucit aur pe gene.

Gene-n gene cu luceafărul.

Ietacul s-a întunecat.

— Aprinde lampa, spune bunica nepotului.

— Mai lasă, Elencule, aşa se vede mai bine luceafărul.

— Vezi mata luceafărul, cucoane Alecule, da întreabă-1 pe dumnealui de colo : vede lecţia ?

— Am isprăvit-o, bunică.

Nepotul a mai luat un patru la istorie — patru sau trei : cam tot pe-acolo —, dar a păstrat luceafărul de-atunci, ca să-1 aprindă-n candelă pentru bunici, din viitor înspre trecut.

DESAGUL CALATORULUI

De cînd e la bunici, nepotul trăieşte pe altă lume. Se duce la şcoală, ca şi cînd era acasă. Are note proaste, tot ca atunci. Cînd se întoarce de Ia şcoală, trece pe-acasă să vadă ce mai fac fraţii lui, N-are voie să intre în casă : boală molipsitoare. Stă la fereastră, cu Blanşa lîngă el, şi de acolo schimbă semne cu mama. Fraţii şi mama sînt subt sticlă. E ca la

panoptîcum. Fraţii slabi, mama şi mai trasă decît ei, fereastra plină de flacoane, sticle, portocale, mandarine, alămii. Fraţii clipesc, scot limba şi fac schime. Apoi mama îi ia de după gît, ca pe două papuşe cu resort, şi-i închide în cutie. Rămîne mama la fereastră. îi trimite o sărutare, îi face semn să plece că îngheaţă stînd afară şi buzele ei mute spun : „Sa nu...

Mama nu ştie că bunicii...

Fiul pleacă zîmbînd, ş-ajunge iar nepot la casa bunicilor.

Tata vine uneori la bunici, cu sania cu doi cai. Apare, sărută, dă — întotdeaunea da — şi pleacă, risipind pc urma lui argint de zurgălăi.

Vrasăzică numai attta e schimbat: în loc să fie fiu acasă, e nepot la bunici. Şcoala a rămas aceeaşi, catalogul la fel„ oraşul tot aşa, părinţii asemenea, fraţii acuşi-acuşi îs sănătoşi.

Şi totuşi nu-i la fel.

Toate-i apar altminteri. E mult mai mic şi mult mai mare decît cel care-a venit să steie la bunici. în loc să fie tînăr, pierzîndu-şi copilăria, întinereşte cu copilaria-n el. Nu-i tulbure. E transparent. Atît de transparent încît bunicii nici nu-1 văd, privind prin el numai nepotul cam bleguţ, care, cu toate ca fumează, tot copil e.

Ninge naiv pe casa bunicilor.

Nepotul simte că acuşi începe viaţa : drumul printre alţii. Inima lui e grea ca un desag pe umăr, în care-şi va purta bunicii, iarna veche şi copilăria lui.

DIALOG

Fraţii s-au saturat să fie doî.

Mama s-a saturat să n-aibă trei.

E ultimul somn în casa bunicilor. Nepotul a scoborît geamandanul de pe dulap. Bunica i-a dat o petică, punîndu-1 să-1 şteargă de colb. Apoi J-a privegheat cum îşi adună calabalîcul.

— Mă rog, şi de ce-ai să te-apuci tu cînd îi 11 mare ?

— Ştiu eu, bunică ?

— Te-i pomeni că te tocmeşti nepot la bunici, zice bunica, c-un zîmbet urzicat de harţag.

Nepotul zîmbeşte.

— Rîzi tu, rîzi, harapule, şi haramule, da bietu tatu-tău ce zice ?

— Tata nu spune nimic.

— Munceşte, sîreacu ! Ce să spuie tatu-tău ? Tu să spui. Toate să le facă tatu-tău ?

— Am să mă mai gîndesc, bunică.

— Da pînă acuma ce-ai tot făcut ?

— Ce-am făcut ? Ce-am făcut ? se socoteşte nepotul, încordîndu-şi fruntea ca la matematică.

— Ce tot dai din plisc ca cocostîrcut pe casă ? N-ai făcut nimic.

— Cum, bunică ? N-am învăţat la şcoală ?

Braţele bunicei zboară. îndură-te, Hristoase.

— înveţi tu, pe dracu ! Dormi în bancă. Parcă te văd.

— Citesc, îmi fac lecţiile, înşiră nepotul.

— Căşti, te freci la ochi, dai din buze, te duci, te întorci, te foieşti —, continuă bunica. Măi terchea-berchea, bunică-ta te-ntreaba ce faci cu scafîrlîa ta de cap, nu cu gogeamite picioarele tale de trîntor.

— Gîndesc, bunică,

— Iaca drace, de unde sare iepurile ! Şi la ce te gîndeşti, mă rog ?

— Ei, e greu de spus...

— Da vorba pentru ce-i făcută ? S-o ţii ascunsă-n sîn ca busuiocul ?

— Parcă mata, bunică, spui tot ce gîndeşti ?

— Ba bine ca nu ! Nu-Î crede ca m-oi pierde cu firea pentru unul ca tine ? Iaca-ţi spun verde : gîndesc ca eşti un neisprăvit, un papă-lapte, un „da muieţi ţi-s posmagii Iaca, dacă vreî să ştii.

— Lasă-1, Elencule, că-î mititel, vine şi bunicul cu motanul după el.

— Cum mititel ? Ce vorbă-i aiasta ? Eşti mititel ? îl întreabă bunica, înşurubîndu-î o privire care ajunge pînă la păcatul tutunului.

— Nu mai sînt, bunică.

— Bine că spui măcar, oftează bunica. Eşti mare, maăaăi ! La vîrsta ta învîrteam lumea pe degete.

— Ş-acuma, Elencule, zîmbeşte bunicul.
— Lasă mata, Alecule, că nu-mi arde de şuguit.
Bunicul se retrage.
— Ei, ia spune, revine bunica.
— Ce sa mai spun, bunică ?
— Ce nu mi-ai spus. De ce-ai să te apuci cînd îi fi mare ?
Nu uită bunica de unde-a plecat şi pace !
— Poate c-am să scriu, bunica.
— Să scrii ? Tu ? Ce să scrii, mă rog ?
— Cărţi.
— Iaca mai! Cărţi ! Şi cu ce-ai să le umpli ?
Nepotul zîmbeşte şi se bate cu vîrful degetului pe frunte.
— Nu-ţi sună a gol, nepoate ?
— Mie nu, bunica.
— Şi ce-i, mă rog, acolo ?
— Mata, bunicul, motanul bunicului, casa bunicilor, vorbele bunicei cînd vroiau să intre în gîndurile nepotului, fara sa bată la uşă...
Bunica asculta, ascultă. Apoi priveşte departe, pe fereastră. Iar ninge alb în noapte. Vin fulgii Crăciunului.
— Mai ştii, oftează ea.
Se apropie de nepot.
Se privesc ochi în ochi, adînc. Se vede c-a zărit ceva bunica. Face o cruce mare spre icoana lui Isus, frîngîndu-se din şale :
— Dă, Doamne !
Apoi îşi trece, pentru întîia oară, degetele cu miros de floare de migdal prin părul nepotului, care seamănă cu parul fetei bunicilor, şi întreabă cu glas scăzut:
— Şi ce-ai să scrii, mă rog, despre bunică-ta ?

Ani şi morminte dorm între întrebare şi răspuns.
O nouă iarnă începe la fereastră, cu copaci moşnegi şi alţi copii.
„Şi ce-ai să scrii, mă rog, despre bunică-ta ?"
Ninge naiv.
Ce-am scris, bunica.

CURCUBEUL DIN SIPET

CASA CELOR TREI

Uşoară, mică şi fragilă. Nu mai are nici oraş, nici stradă, nici loc pe pămînt. A fost. Palma o ia din amintire ca pe un melc găsit pe-o "frunză îngheţată.

Melc, melc, codobelc,
Scoate coarne boureşti...

Numai descîntecul cu buze de copil poate să-i mai aprindă focurile în sobe şi să-i furişeze pe hornuri fumurile — „scoate coarne boureşti" — care se uită fraged printre fulgii brumărli să vadă cine vine ? cine vine ? — dacă vine — spre casa celor trei copii.

Trei.

Trei paturi, trei copii, trei cărţi, trei lămpi de buzunar. Un întuneric cald cu trei fulgi de lumina pe trei perne fără somn.

Nînge. Fulgul spune : sst. Dacă asculţi bine, toată ninsoarea — fulg cu fulg — e-un cor al şoaptei dalbe.

Sst. Sst. Sst.

Dar nu se aude nimic decît aurul focului şi somnul motanului.

Degetele stau la pîndă pe trăgaciul lămpilor de buzunar. Dacă vine mama, lămpile se sting, pleoapele se închid, cărţile-s subt pernă şi copiii dorm.

Ninge. Biserica e mai albă decît brazii puşi de bunicul; hulubăria e şî maî albă decît biserica ; felinarul din ogradă are gluga şi rîde cu ochi mici, privind ninsoarea ; Blanşa nu

mai latră, s-a făcut covrig în cuşcă ; omul de omăt se îngraşă mîncînd ninsoare ; şi acuşi-acuşi, miezul nopţii îşi va lăsa corbul pe crucea bisericii Sfîntul Ion Gură-de-Aur.

— De ce-i spune gură de aur ?

— Cui?

— Lui Ion.

— Care ?

— Cel cu biserica : sfîntul.

— întreabă-1.

— Pe cine ?

— Pe popă...

Sst. Sst. Sst.

Au fost stele... S-au dus. Gheorghe a închis poarta. E tare frumos să te gîndeşti : Gheorghe a închis poarta după stele... Gheorghe e omul Anicăi — zice ea. Anica e femeie, bucătăreasă şî spălătoreasă. Anica e galbenă ca luminarea care urcă din fundul beciului cu sticle de vin în pestelcă. Cînd Gheorghe se îmbată, Anica îl bate şi plînge cu ochii roşi, iar Gheorghe zice : „Dă tu, dă, c-aciişi iesa dracu din Gheorghe", şi suduie. Dar astăzi Gheorghe a închis poarta după stele.

Ninge de ieri, de alaltăieri, de răsalaltăieri, de răs-răs-alaltăieri: hu-huuu...

— Sst !

— Tu ce citeşti ?

— *Dan, căpitan de plai,* de cel mai mare poet, Vasile Alecsandri. De ce spui : hu-huuu ?

— Nu. Citeam *Cuore sau inimă de copil* de Edmond de Amicis, cel mai mare...

— Nu se poate !... El spune : hu-huuu ?

— Spune... Ce, nu se poate ?

— Sst !

Vorbesc în şoaptă de taină cei mici care au paturile alături. Paturi de tablă cu plasă la margine, ca să nu cada , \ prin somn.

— Voi sînteţi proşti!

Vorbeşte cel mare, măscăriciul.

— De ce sîntem proşti ? întreabă indignarea cu dou* glasuri...

— Fiindcă sînteţi.

— Fiindcă ţi-am dat lampa noastră ca nişte proşti ? Bine ! Dă-o înapoi!

Cel mare are totdeauna nevoie de bani. Seamănă cu tata. Mama îi spune „sac fără fund", dar nu se poate supăra pe el, fiindcă o face să rîdă. Vine la el cu papucul, se încrunta, rîde, oftează şi se duce repede înapoi.

— Cum o faci tu să rîdă pe mama ? îl întreabă uneori cei mici.

Treaba mea, le răspunde el, clipind repede şi ţuguindu-şî nasul de paiaţă cu resort.

Si cei mici se uită la el, admirativi şi prepuielnici, ca la mînile scamatorului: — atenţie ! nimic nu se vede, nici în palmă, nici în manşetă...

— Ce-i cu lămpile de buzunar ?

— Vreţi voi să aveţi cîte-o lampă de buzunar ?...

Cei mici vor, dar se codesc. Miroase a vulpe.

— ...Electrică ! Apeşi şi s-aprinde. Apeşi şi se stinge. La comandă. Dacă o aprinzi în palma, vezi sîngele cum curge...

— Tale ? întreabă ei...

— Nu, proştilor. Luminează şî în corpul omului. Cu ea vezi inima cum bate. E foarte frumos. Arde cinci ani în şir.

— Vrem, răspund cei mici.

— Atunci, aduceţi puşculiţele !

El — uliul — nu ştie unde-s puşculiţele celor mici.

Vin puşculiţele, grase ca prepeliţele, rotunde, grele şi atît de ghiftuite de economii, că nici nu mai zornăie.

El le cîntăreşte, se gîndeşte, se încoardă, se încruntă, se socoate, strîmbă din nas şi spune că tare nu ştie dacă e de ajuns pentru două lămpi care ard cinci ani în şir, dar că are să încerce.

Seara a venit cu trei lămpi de buzunar — 1-a păcălit pe negustor — şi o săptămînă n-a mai avut nevoie de jupînul cu haine vechî, care măcar o dată pe lună pleacă de lîngă biserica Sfîntul Ion Gură-de-Aur cu altă pereche de pantaloni a tatei.

Şi totuşi „sacul fără fund" a amanetat şi lampa lui de buzunar celor mici care mai aveau o băncuţă de cincizeci de bani ascunsă în cutia lanternei magice.

Aşa că lampa de buzunar ei doi i-au împrumutat-o, ca să-1 poată aştepta toţi trei, fără să ştie mama, pe Moş Crăciun.

— Fiindcă ţi-am dat lampa noastră ca nişte proşti ? Bine ! Dă-o înapoi !

Le-o dă, blînd ca mielul. Iar miroase a vulpe. Ard, cam sperlos, numai două lămpi de buzunar. Cei mîci stau cu urechile ciulite spre patul celuilalt: ce-o fi făcînd ?

Ce face ? Rîde.

— Sst !

Rîde şi mai tare.

— Taci odată că te-aude mama !

Rîde cu hohote, cum ştie numai el. Rîsul îl saltă în genunchi, alb în cămeşa de noapte ca un gînsac care gîgîîe, şi rîde, şi rîde, şi rîde...

Lămpile se sting, cărţile dispar, inimile bat.

— Vrasăzică nu dormiţi ?

A intrat mama, cu glasul cel straşnic. Vine ş? rîndul „papucului" ?

— De ce rîzi ?

— Ei mă fac să rîd.

Auzî !

Şi rîde, păcătosul.

Dar rîde şî mama.

Rîd şi cei mici, cu capul în pernă, rîd, rid — de ce rîd ? Motanul deschide ochii. Mama crapă uşa sobei. Ochii motanului sclipesc. Jarul e roş. Trei perechi de ghete aşteaptă la gura sobei.

— De ce rîdeţî ? Spuneţi-mi şi mie.

Cei mici arata cu degetul spre cel mare.

Cel mare arata cu degetul spre cei mici.

Şi rîd cu toţii, pînă cînd ostenesc.

— Acuma ajunge —, hotărăşte mama, ştergîndu-si ochii,

îî înveleşte din nou, pe fiecare, îşi aduce cartea din Ietac, se aşază pe o pernă la gura sobei şi citeşte la lumina roşîe a jarului.

De ce-au rîs ? ?

De ce ninge ?

De ce vine Moş Crăciun ?

Vîne ?

Vine.

Sst. Sst. Sst.

Totul e alb. Şi mai alb cu fiecare fulg.

Gîndul pleacă pe horn, cu fumul, uitîndu-se : cine vine ? cine vine ? dacă vine — spre casa celor trei... trei... trei iezi, cucuieţi...

...Dar se deschid deodată porţi de aur pe-o lumină orbitoare şi somnul fuge gonit de-o trîmbiţă.

Ce-I ?

Ce-i ?

Pe rînd, cel mare şi cel mijlociu se ridică în picioare, frecîndu-şi ochii.

Mama nu-i. în locul ei, la gura sobei, călare pe un cal cu tălpi de lemn, cel mic suflă în trîmbiţă adusă de Moş Crăciun. Pe fruntea lui e o lumină, în ochii lui lumină-i şi buclele-i sînt pline de lumină.

De unde vine ?

Ce-a făcut ?

— Tu n-ai dormit ? îl întreabă ca pe un călător ceilalţi.

— Nu.

— Şi ce-ai văzut ?

Misterul arde în ochii lor.

Dar el, legănîndu-se pe calul de lemn, cu trîmbiţă într-o mînă, dă din cap şi răspunde cu gravitate :

— Eu n-am să vă spun ce-am văzut.

Au trecut anii.

Acum, casa celor trei, uşoară, mică şl fragilă, e aici, în palma mea, os de melc mort.

Din cei trei am rămas doi : unul cu rîsul, ca şi atunci, altul cu visul.

Dar cel mai mic, care ne-a deşteptat în noaptea de Crăciun, cu o lumină în ochi şi trîmbiţă în gură, e poate tot aşa, dar pe-un covor al cerului.

„Şi ce-ai văzut ?"

„Eu n-am să vă spun ce-am văzut."

POVESTEA CU MOŞUL

Boc-Boc.

Subt călcîi, pămîntul suna ca o toacă. E uscat, lemnos şi foarte vechi : zbîrcit. Nu mai are nici iarba, nici fluturi, nici furnici, nici greieri, nici gîze colorate. Decembrie *a* închis capacul sipetului. Gata, copii, de-acum poftiţi la anul.

îmbrobodită cu ciori, lumina descîntă răguşit.

Doamne-ajută, Doamne-ajută, spune biserica Sfîntul Ion Gură-de-Aur, cu şal vechi de var pe umeri, făcîndu-şi cruce.

Toate pisicile s-au adunat la bucătărie. Ţin sfat de iarnă la cuptor.

Blanşa s-a adunat în cuşca ei şî stă în fîn ca un iepure de casa.

Anîca se văietă că tare-o mai dor încheieturile şi-i pungîtă la faţa. Sufletul Anicăi e o agrişa crudă pe care n-o lasă din gură.

Gheorghe sforăie în bucătărie, încălţat şi-nvelit cu cojocul. S-a întors tîrziu din piaţă, cu părul căzut în ochi. A vrut să intre în ogradă cu poartă cu tot, dar poarta n-a vrut. De-acolo 1-a luat Anica, mînîndu-l de la spate cu pumnul şi genunchii.

Cînd a venit mama la bucătărie, Gheorghe era trîntit pe pat ca ţăranii care vin cu carul de la tîrg, dumineca, pe drumul cu gropi.

— Nu ţi-i ruşine ? Om în toată firea.

— Scoală cînd îţi vorbeşte coniţa ! 1-a înghiontit Anica.

— Nu eşti bun de nimica ! Piei din ochii mei ! i-a spus mama, dar somnul lui Gheorghe tot acolo a rămas.

— Acuma cine are să facă treabă ? Cine are sa măture în ogradă ? Cine are să taie lemne ?

Anica bocea cu faţa în pestelcă.

— Of! Of ! Of ! 'Răcan di mini şi di viaţa me !

— Noi, au răspuns copiii.

Mama a ridicat din umeri şi n-a mai vrut să ştie de nimic.

Iar copiii şi-au pus căciuliţele şi paltoanele, şi-au luat merinde — cîte-un morcov crud şi cîte-un măr — şi au pornit să facă treabă.

Afară au simţit cu vîrful nasului că vine iarna. Parca le-a pus pe nas degetul rece. Au ridicat capul în sus.

— E cumplit de frig. Mînia lui Dumnezeu, spune ca-n poveste cel mai Statu-Palmă dintre eî.

— Crapă pietrele, întăreşte celălalt.

— Le-ai văzut tu ?

— Nu. Da aşa se spune.

— Vorbe, meditează cu înţelepciune cel mai mic.

Bob-boc.

— Auzi ?

Face şi celalalt la fel.

Boc-boc.

Amîndoi bat cu călcîiul în pămîntul îngheţat.

— Ce-i în pămînt ?

— Pămînt. Ce să fie ?

— Mai în fund ?

— Tot pămînt.

— Şi mai în fund ?

— Fundu pămîntului.

— Şi subt fundu pămîntului ?

—• Dracu.

Boc-boc.

— Eşti nebun ? Dacă iesă Dracu ?

Gel mic se uită cu sfială sfîrîită la pămînt — a fugă —, apoi se uită la biserică — şi stă, apoi spre ferestrele casei şi rîde cu ochi mici.

'— Nu iesă.

— De ce ?

— Fiindcă-i frig. Stă la căldurică.

Straşnic frig. Au îngheţat copiii. Gura s-a făcut prea mică pentru vorbe. O coase frigul pe de mărgini, îngustînd-o.

Se scutură cum fac răţuştele cînd ies din apa, clănţănesc din dinţi — ţac-ţac — şi sufla cît ce pot în pumnii adunaţi la gură. Ies mieluşei de abur.

— Hai la treabă !

— Hal ş-om merge ! îi răspunde cel mai mic, saltînd pe umeri un suman fără fiinţă, şi-ngroşîndu-şi glasul ca pe subt musteaţa brumarie.

Hai! Dar unde ? Căci niciodată nu-i mai mare ograda — mai mare şi mai multă — decît atuncî cînd ai pornit la treabă.

— Eu mătur, hotărăşte unul.

— Tu tai lemne. Mătur eu, hotărăşte celălalt.

— Nu mă ţin.

— Atunci ce ne facem ?

— Hai la trîntă. Dacă te rapun, eu mătur.

— Nu se poate. Feştelim paltoanele şi se supără mama.

— Atunci ce facem ?

— Tragem la sorţi.

Unul cu mînile la spate.

Celălalt cu ochii în patru.

Cel mic a câştigat ferestrăul: mulţumesc de cîştig !

Cel mare a cîştigat mătura : aşa pagubă sa tot ai !

Cel mare-i mare numai fiindcă cel mai mare nu-i acasă. Acela e moşneag, la şcoală, în clasa doua primară._

Se pregătesc de treabă deschîzînd uşa hambarului de lemne. Acolo-i mătura, crăcăna, fierăstrăul, lemnele, toporul, tăraboanţa de carat.

Pun mîna pe zăvor. Dar zăvorul, bocnă, nu se dă urnit dîn loc.

— Scoală, măi!

Zăvorul strînge fălcile, mîrîie şi, în sfîrşit, cu opinteala şî rugină, lunecă hodorogit.

Parcă s-a mai muiat frigul.

Cei doi apucă uşa. Trag. Häis, băieţi. Uşa se deschide anevoie, arcuind o dîră pe pămîntul îngheţat, o dîră lustruită ca o şina.

Miroase-a lemne şi a paie. Tot ce-i aoolo-i greu şi stă cu greutate pe pămînt.

Cotrobaiesc, apucă, ridica, trag, răstoarnă.

Ies la lumină, încărcaţi.

Se duc din nou. Iar vin. Paltoanele îşi vor aduce aminte de hambar.

— Nu ne - suflecăm ? Aşa face Gheorghe cînd s-apucă de trebăluit.

— El stupeşte-n palme şi freacă.

— Asta-i greţos!

îşi ia mătura şi pleacă.

Şi se duce tîrîind un măturoi zburlit, cu gît golaş şî lung de struţ, în timp ce cel mai mic — furnică — trage după el un lemn-lemnoi cu bosumflărî de buturugă, mai greu decît somnul lui Gheorghe cu cojoc şi cu rachiu.

Scrîş-scrîş, scrîş-scrîş...

Măturoiul trece pe la cuşca Blanşei. Blanşa dă din coadă, da din cap, clipeşte, dar nu iese de-acasă. E răcită. Are gîlci. Şi-i lăcrămează nasul. Stă la căldură cu compresa la gît. Nici nu poate vorbî.

Măturoiul trece şî pe la găini, curci şi raţuşte.

— V-aţi ouat ?

— Oo-ooo, piu-piu, ga-ga. Bal-bal, bala-bala, glu-glu-glu...

Iar s-a supărat curcanul.

— Prostule !

Curcanul îşi pune pe nas fesul roş şi—şi dă poalele peste cap.

— Marş, porcule !

îl împinge cu măturoiul.

Apoi se duce spre hulubi. Zboară unul. Zboară altul. Plup-plup-plup...

Zboară toţi, albi de lumina, cu strune care cîntă-n zbor.

A măturat toată ograda. N-a mai rămas nimic. De-acuma poate să ningă.

Fierăstrăul s-a împotmolit.

— Tu cum o mai duci ? îl întreabă cel cu treaba isprăvită, proptindu-se în coada măturoiului.

— Mă uitam la tine. Ai făcut mult colb.

— Am isprăvit.

— Atunci hai la tăiat lemne !

Apucă unul de un capăt, altul de celălalt, şi dă-i, dăă-i, scrîş-scrîş...

Ei vor, cu două mîni, din două părţi.

Lemnul nu vrea. Parcă-i de cremene.

Mai mult îl scarpină decît îl taie.

Lemnul se gîdilă şi rîde ca un contrabas.

Arcuş dinţat.

Lemn rău.

Parcă lemnul are dinţi, şi fierăstrăul, păr de baba.

— Nu smunci !

— Eu smuncesc ? Tu smunceşti.

S-au cocoşit deodată, ochi în ochi, gata de harţă, cu mînile pe-acelaşi fierăstrău hîit a lene şi lehamite.

Cum le-a venit, aşa s-a dus.

Căci multaşteptata la ferestre, iarna, a venit deodată în ogradă, între două nasuri ridicate-a ţîfnă, drept în dreptul genelor.

Un fulg, puiul dintâi al fulgilor, singurul care-a spart în ceruri coaja oului.

— Uite-1!

Degetele se întind să-î culeagă pe zburdila Harap-Alb.

— Nu-i.

— Vin alţii. Uite-i!

Cîte unul, cîte altul.

Şi deodata-s mulţi.

Vin de departe. Se aşază pe acoperiş, pe crengi, în ograda, pretutindeni. Parcă-şi dezjugă iarna bourenii albi, lăsîndu-i, blînzi şi mici, să stea şi să răsufle.

Vazduhu-i plin.

Ograda se umple.

E o mare lene şi un zîmbet ca de lună plină răsărita în ogradă şi fărîmiţată.

— Ninge !

— Ninge, copiii moşului !

A vorbit un glas.

Se-ntorc şi văd ce-au auzit.

Le-a răsărit în spate, fără să latre Blanşa, un moş cu barbă lungă şi cu plete albe.

Ca fumul a venit. Rîde la ei ca o lumină.

Are opinci vechi, cojoc peticit, căciulă roasă, şi-n mîna ţine un coş de papură din care îşi arată dinţii fierăstrăul, dar Moşul dintre fulgi e numai şi numai de argint şi are ochi albaştri.

Fulgii roiesc în jurul lui şi i se pun pe umeri.

Ninge din ce în ce mai des de cînd e Moşul în ograda. Copiii nu se pun în genunchi. Se uită la el de jos îh sus — îs mici, Moşul e mare—şi-i rîd, ţinîndu-se de mîna.

— Da cine taie lemnele ? întrebă Moşul.

— Noi doi.

Moşul rîde şî dă din cap.

— Da Gheorghe unde-i ?

Copiii nu se miră că-1 ştie pe Gheorghe. Pe toate le ştie.

— Doarme.

Moşul se gîndeşte. Gîndul lui vine de sus, ca lumina cerului, şi intră pe toate ferestrele. Acuma a ajuns la Gheorghe, în bucătărie.

— Iar s-o îmbătat!

Vai de Gheorghe ! Anica trebuie să se ducă la biserică, să aprindă o luminare şi să vorbească cu preotul.

Moşul pune jos coşul de papură, rezemîndu-1 de copac, scoate fierăstrăul — tare mai străluceşte —, îşi scoate cojocul, îşi freacă mînile — i le sărută fulgii Moşului — şi începe să taie.

Zbirnîie lemnul. Hîrş-hîrş,, hîrş-hîrş. Pe el cum sa nu-1 asculte ? în două s-a despicat.

Şi taie Moşul, şi taie, şi ninge, şi ninge. Toate încep să semene cu Moşul, fiind după chipul şi asemănarea lui.

Apoi Moşul sta şi răsuflă. Suflarea lui e o mănăstire de argint în care intră fulgii. Nu mai e.

Dar Moşul ?

Tot acolo e.

La stînga lui, lemnele tăiate stau morman, albind. Copiii le iau cu evlavie şi le pun în tărăboanţa. Pornesc cu tarăboanţa, împingînd-o amîndoi, şi descarcă lemnele la uşa bucătăriei, tot întorcînd capul înspre Moş. Tot acolo e. Sta şi taie. Cînd vin din nou la el, i-aduce fiecare cîte-un măr în mînă, după ce l-au lustruit frecîndu-1 de palton.

Moşul lasă fierăstrăul şi le spune Ia fiecare :

— Mulţamesc frumos. Mulţămesc frumos. Am să le duc la copii.

Şi le pune în coşul de papură unde străluceşte rupt din soare un mălai.

Mama se uită pe fereastra şi-i vede pe copii, unul la dreapta, altul la stînga Moşului. Nu se miră. Deschide fereastra, ca primăvara cînd înfloreşte liliacul, şi spune cu mare veselie :

— Bine-ai venit, moş Costache ! De mult n-ai mai fose pe la noi. Ai văzut cît de mari au crescut copiii ?

Moşul dă din cap cu bunătate. Parcă o binecuvîntează pe mama.

Si iar taie lemne.

— Hai, copii! le spune mama. Lasaţî-I pe moş Costache !

Copiii se uită la el. Moşul dă din cap. Copiii îl ascultă şî pleacă, mereu întoreînd capul.

Nu trece mult şi capetele lor apar din casă la fereastră.

Moşu-Î tot acolo,

în casă-i cald.

Afară ninge în jurul Moşului.

Copiii stau pe cîte un scaun cu patru perne. Numai aşa pot ajunge la fereastră.

Nu s-aude nici un zgomot. Numai ceasul, numai sobele, numai inimile. Obrajii ard. Mînile frig.

Unde-i mama ?

Iat-o şi pe mama în ogradă. Copiii nu se mira. Aşa se cade : mama să se ducă la Mos.

Ce-are să se întîmple ?

Mama e mai mică decît Moşul. Dar Moşul face o plecăciune, ca să ajungă pînă la mama, ia paharul, face o cruce mare, uitîndu-se în sus cu ochii lui albaştri, bea, îşi şterge musteaţa cu dosul palmei şi rămîne c-o bucata mare de pîne alba in mina.

Mama pleacă.

— Cedaţi păţit de sînteţi aşa de cuminţi ? îi întreabă mama, aducînd cu ea de-afară miros de omăt.

Copiii se uită unul la altul. Cum să nu fie cuminţi Mama glumeşte. Parcă ea nu ştie ?

— Uite, spune unul, arătînd cu degetul.

Moşul mănîncă pîne, mestecînd încet. Apoi ia miezul, îl fărîmiţează şi vorbeşte în sus, presurînd de jur în jur alţi fulgi decît cei de omăt. Vrăbiile vin la Moş, caută pînea printre fulgi, o iau şî zboară c-o steluţa albă în cioc.

Ograda-i toată de argint. în cer ar lumina ca luna.

Boc-Boc.

Amîndoi şi-aduc aminte ca prin vis.

Au vorbit de Dracul. Au bătut la uşa lui : boc-boc.

Dar a venit Moşul în ogradă, a luat-o-n palme şi a adus-o-n cer.

Gene grele. Moşu-I fum, lumină, fum.

Dorm, cu bărbia rezemată chiar pe marginea ferestrei.

Căci poveştile se isprăvesc cu somn. *

MIRACOLUL MIELULUI

1 martie

— Sculaţi, somnoroşilor, c-a venit primăvara ! îi deşteaptă glasul mamei.

Focul de curînd aprins sfîrîie în sobă.

Mama, aplecată asupra fiecărui pat, miroasă a aer de dimineaţă ca o fereastră deschisă ; se vede că a stat pe-afară, dînd vrăbiilor miez de pîne.

— Hai, că v-aşteaptă primăvara !

Copiii clipesc, cască, se întind. Sînt încă în somn. Dar glasul cu veste al mamei a pus cîte-o steluţă de bucurie în fiecare. Se dau jos din pat, îşi îmbracă halatele de pichet gros, cusute de mama la maşină, îşi pun papucii" şi cască Iarăşi, unul după altul, şi se întind cu capul pe spate şi somnul încă după gît, ca o gluga pe care abia au scos-o.

Mama le ţine calea la uşa sufrageriei, după care cîntă samovarul aprins. îi priveşte zîmbind, cu mînile la spate.

— Acum tragem la sorţi.

Ce-o fi avînd mama la spate ?

Se uită unul la altul. Nu-i ziua nici unuia dintre ei. Nu-i Crăciun, nu-i Anul nou. Au fost, De-acum la anul or sa fie. Atunci ce-î ? Afara se aude mare gălăgie de vrăbii. S-au strîns în nucul de la fereastră şi vorbesc ca o şcoala primară în recreaţie.

Nu ştiu ce e, dar face-a bine.

Se uită la mama, zîmbind c-un fel de viclenie, ca şi cum ei ar şti şi mama ar ghici.

Mama spune :

— Cine vrea degetul cel mic de la mîna stingă ?

— Eu ! răspunde cel mai mic, întinzînd mîna.

Mîna mamei se iveşte cu degetele închise ca o trasurica trasă de degetul cel mic de vîrful căruia atîrnă şiretul alb cu roş al unui mărţişor.

— Mărţişor ! Mărţişor ! cîntă cel mai mic, sărind într-un picior.

— Porcuşor, spune mama.

— E de argint, mamă ?

— Sigur. E marcat. Acuma e rîndul vostru. Cine vrea dreapta ?

— Eu ! spune cel mijlociu.

Capătă o răţuşcă, tot de argint marcat. Iar cel mare o (broscuţă.

Dintăi, toţi trei se bucură cu mînile şi ochii. Şnurul e înv pletit din fire de mătasă albă şi roşie, cu canaf zburlit alb şi roş. Iar porcuşorul, broasca şi răţuşca sînt tot atît de mici. Mama le da şi cutiuţele mărţişoarelor. Aşadar, fiecare lighioană are grajdul ei de carton lustruit, cu patul de vata colorată.

Mama leagă de gîtul fiecăruia porcuşorul, broasca şi răţuşca şi alaiul vesel intră în sufragerie unde-i aşteaptă samovarul, laptele fierbinte şi cornurile despicate, unse cu unt şi miere.

Muşca din cornuri, beau din ceşti, dar mereu îşi trag peste bărbie mărţîşoarele, prîvindu-le.

— Tu porc, eu raţă şi el broască, spune unul.

— De argint, mă! !

— Mamă, de ce se dau mărţişoare ?

— Aşa e obiceiul cînd începe primăvara.

— Vrasăzică de azi începe primăvara ?

— Sigur, e întăi martie.

— Şi s-a isprăvit cu iarna ?

Mama parca suflă într-o păpădie, lung.

— Gata cu iarna.

— Bravo, mamă, chiar ne săturasem.

Se spală si se îmbracă mult mai repede ca de obicei. Afară îi aşteaptă primăvara. Jos cu sobele, jos cu paltoanele, jos cu şoşonii, jos cu mănuşile. Trăiască porcuşorul, broasca şl răţuşca.

Gata să năvălească afara cu un »ura", se opresc la uşă. Glasul mamei i-a ajuns din urmă.

— Cum ieşiţi afară fără paltoane ?

— E primăvară, mama.

— Ia mă rog ! Repede paltoanele, căciulile, şoşonii şi mănuşile !

Mama a venit după ei, ţinîndu-le calea, la uşa din cerdac.

— Voi nu vedeţi ce-i afară ?

Degetul mamei arată pe fereastră. Copiii, unul lîngă altul, îşi turtesc nasurile de geamul rece *şi* aburit, privind încotro arată degetul mamei.

Omătul n-a plecat din ogradă. Stă, trîntit la pămînt, cum a stat toată iarna, ca boii cînd vin carele cu lemne şi coceni de la ţară : hăis, boală !

— Bine, mamă, da nu ne-ai spus mata că a venit primăvara ?

— A venit ea în calendar, dar afară-i tot iarnă.

Buzele copiilor se lasă în jos, spinarea şi picioarele se îngreoaie, se uită posomoriţi unul la altul şi, pe rînd, îşi ascund mărţişoarele subt cămeşă, pe piept.

— Ei, ce faceţi ? Nu vă duceţi afară ?

Nu se mai duc.

Copiii s-au supărat pe primăvara tocmai de ziua- ei.

Mama cîntă la pian, in salon.

Copiii stau pe covor, cu spatele la ferestre, uitîndu-se Ia gura sobei.

Numai calendarul din părete, cu filele rupte de mama, arata : 1 martie.

De ce spui minciuni ?

Şi, fără ştirea mamei, fila calendarului e pedepsită de săbiile de aur ale flăcărilor din sobă.

2 *martie*

Copiilor le vine să ia calendarul din părete, să-1 ducă la fereastră, să-i turtească nasul de sticla aburită şi să-i spuie :

„Na, vezi, lua-te-ar dracu !"

Şî să-1 aducă de urechi la cuiul lui, pişcîndu-l.

Omătul stă şi se sluţeşte în ogradă, jigărit, afumat, leşinat, turtit, boţit.

Nici măcar nu-i omătul de astă-iarnă. Acela parcă venea din satele de la munte, acolo unde-î luna plina deasupra brazilor ca un buchet de lăcrămioare, vacile albe cu tălăngi apa cu spume printre pietrele curate şi mănăstirea albă într-un picior : ghici, ciupercă, ce-i ?

Omătul de astă-iarnă venea de sus cu fulgii, intra lin în ogradă şi aducea ochi de bucurie copiilor care făceau, suflînd în pumni, omul de ornat mai mare peste fulgi şi peste iarna din ogradă.

Dar omătul de la 2 martie e mai murdar decît homarii. A şi uitat că-i alb. E un omăt negricios ca bărbaţii care nu se rad şi îmbătrîneşte cu alb. Nici nu-ţi vine să pui mîna pe el. II vezi şi te încrunţi.

îţi vine să-1 alungi cu piciorul.

Omăt răpănos ! Omăt spurcat! Omătul dracului !

Gheorghe, dă-1 afară cu mătura şi cu lopata !

3 *martie*

Ce mai fac mărţişoarele ?

Stau ruşinate pe pieptul copiilor. Nu mai îndrăznesc sa îasă la lumină.

Ce lumină ?

Cîlţ!

Zilele Babei î

Streşinile curg şi deodată-i huiet hurducat, un fel de foşnet-trosnet pe acoperiş Ia vale. Ce-i ? Parcă s-a bălegat acoperişul cu tunet subt fereastră.

Alt omăt!

Aduna Gheorghe cu lopata. Matură Gheorghe. Urneşte îarna Gheorghe.

Ograda-i plină de băltoace.

Ferestrele-s întunecate cenuşiu, tînjind după o lampă.

Nu rîd decît vrăbiile. Lor ce le pasa ? Nici căciulă, nici paltoane, nici şoşoni, nici glasul mamei.

Fiecare nour e o baba. Ceru-i plin de babe şi de ciori.

Copiii oftează ca moşnegii, pe lîngă sobe.

— Nu staţi cu spatele la sobă 1

— Da unde să stăm ?

— Faceţi ceva 1

— Ce să facem ?
— Jucaţi-vă !
— De-a ce ?
— Eu am să va învăţ ? Doar sînteţi copii î
— De ce nu mai vine primăvara ? scîncesc ei cu năduf, silabisind cuvintele.
Lt vine să caşte. Parcă-s bolnavi.
Lî-i ciuda pe toate. Au harţag.
Dacă n-ar fi mama, ar face „au-auuu" ca lupii, şi-ar da cu piciorul cum zvîrle calul nărăvaş.

4 mar ti t

Se deşteaptă ascultînd. Răsună zăpăceala vrăbiilor, ca o sfadă de coriste.
Sar la fereastră. O deschid. Ridică storul.
Şi parcă a intrat Anica pe fereastră, îmbrobodită pînă peste gura ca atuncea cînd o dor măselele.
Trag storul la loc.
— Măi, ştiţi una ? Hai sa ne jucăm de-a spitalul.
— Cum de-a spitalul ?
— Să ne facem bolnavi şi sa stăm în pat toată ziua.

î mante

Peste noapte a fost vîntoasă mare. Au bolborosit acoperişurile. Uşile s-au încordat şi au scîrţîit.
Sobele au gemut şi s-au văietat în sus, parcă lungindu-se. Ferestrele s-au cutremurat toată noaptea, ca atunci cînd trage cu buhaiul în ajunul Anului nou.
— Lupta vîntul cu iarna, a meditat unul dintre copii, ridicîndu-se într-un cot, cu urechea îndreptată înspre cele tainice.
— Acuma se îneacă pe mare corăbiile.
— Se îneacă iarna.
— O duce vîntul cu el.
— Vîntul vine calare...
— O înşfacă de păr şi-o trage după el...

— Pînă Ia capătul pămîntului...
, — Unde-i capătul pămîntului ?
— La Polul Nord.
— Şi ce-3 acolo ?
— Bordeiul iernii.
— Are şi sobă ?
— Nu-i trebuie. Ea mănîncă balene şi se încălzeşte cu blană de urs alb.
— Oare ce gust are balena *î*
— Untură de peşte, măi!
— Phe ! Şi vîntul ce face ?
— EI umblă calare ca un împărat.
După atîta galop, dimineaţa e 5 martie.
Copiii sînt atît de nerăbdători că jupoaie storul de pe fereastră, ca învehtoarea unui pachet sosit din străinătate în care-ar trebui să fie prima zi de primăvară, aurie ca un pui de găină, învelită în paie de soare.
— Ce-i asta ?
Nu le vine să creadă.
Pămîntul e bocnă, cu ochiuri de sticlă.
— A îngheţat!
— Iar vine iarna !
Vrăbiile au amuţit.
Numai ciorile fac „cra-craa", de parca ar rupe vreascuri pentru focurile care încep din nou.

6 martie

E frig. îl vezî. începe chiar de la fereastra, cu fereastra, ca o carte-n care-i frigul, azi, mîni, poimîni, tot mereu subt zero, ciorile, pămîntul, nourii, copacii îngheţaţi şi dimineţile aduse de Anica.
— Azi e baba ta, Anîco.
— Ce baba ei ? E chiar ea.
— Acuşi o chem pe coniţa !
— Anîco, tu te uiţi în oglindă ?
— Coniţă !
— Ce-i acolo ? întreabă mama de dincolo.

— Nimic, mamă. Am întrebat-o pe Anica ce baba şi-a ales ?

— Ei şi ?

— Şi s-a supărat, mamă. Aşa i se nazare ei !

7 manie

Bate vîntul, smerind a paguba. Zboară hîrtii pe sus. Nu zmeie.

Copacilor li s-a urît s-aştepte afară, ca ţăranilor veniţi pentru procese, cînd tata întîrzie la club. Dau din crengi şi stau, dar nu li-i a sta. Se sfătuiesc între ei şi spun : „Nu mai vine. Ne pierdem vremea degeaba. Hai ş-om pleca."

Cerul e numai colb şi împaienjenire.

Nu vine soarele cu rochia lui de aur. N-ar avea unde să stea decît în picioare.

Copiii şi-au scos de la gît porcuşorul, broasca şi răţuşca şi le-au închis în cutiuţe.

8 martir

Bunicii sînt poftiţi la dejun.

Mama pregăteşte lucruri bune la bucătărie. Copiii se îmbracă la oglindă cu hainele de Crăciun.

Bunicii vin cu tata într-o trăsură cu doi cai.

La dejun nu s-aude gura copiilor. Bunicii stau alături în capul mesei, de doua ori albi. Aşa e şi mai iarna.

După ce-au isprăvit masa, copiii sărută mîna bunicilor şi se duc cu toţii în salon. E pregătită masa de cărţi, cea cu postav verde şi bastonaş de cridă. Mama învîneşte rîşniţa gramofonului, schimbă acul, pune o placă cu pecete roşie la mijloc şi domnul Carusso, cel mai mare glas din lume, dă cu tunul drept în urechea copiilor.

Bunicii nu se supără şi încuviinţează din cap. Ei au vată în urechi.

Dar altceva-i interesează pe copii. Parcă da să fie mai multă lumină de cînd au venit în salon. Trec ape de argint viu prin oglindă. Se sting. Iar încep. Iar fug.

Şi deodată ferestrele albesc de fluturi. Parcă a înflorit aerul şî s-a şi scuturat.

— Ninge !

Cu veselie şi fulgi mari de tot.

Copiii se îmbracă repede cu căciuliţele şi paltoanele, îşi pun şoşonii şi ies în cerdac să-şi vîre nasul în ninsoarea noua.

Dar a venit încă un musafir. Scîrţîie un car cu boi la poartă. Copiii se reped şi o deschid.

— I-acasă tataia, flăcăieşilor ?

— Acasă, moşule.

— Apoi, spuneţi-i c-o venit Toader de Ia Hodora. Ştie dumnealui. Hăis...

Carul intră adus de boi şi de fulgii care joacă între coarnele boilor. Parcă-i un car de nuntă.

— Tată, a venit moş Toader de la Hodora, ţipă copiii la ferestrele salonului.

Tata iesă din casa cu blana pe umeri.

— Bine-ai venit, moş Toader. Mîne avem proces. Ai adus pitaci ?

Moş Toader se scarpină cu oftat.

— Greu di pitaci, c-o fost iarnă pentru lupchi, nu pentru creştini. Da am adus eu ceva care nu se mai află la vremea aiasta...

Bunicii şi mama s-au adunat la ferestrele salonului privind carul cu boi şi fulgi.

Moş Toader umblă în car cu mîni pline de grijă şi de taină.

A venit şi Blanşa, dînd din coadă lîngă boi.

A venit şî Gheorghe cu Anica.

Totul e alb : bunicii la ferestre, fulgii, boii, Blanşa...

Be-he-he...

Un mîeluţ!

Şi el e alb. Fulg cu glas tremură printre fulgi. Abia se ţke pe picioarele slăbuţe ca un fum de vreascuri.

Se uita-n sus de unde-s fulgii şi spune : be-he-he...

Şi deodată fulgii nu-s.

în locul lor e soarele în luminiş.

Be-he-he...

Vin razele de sus, cu zîmbet şi cu bunătate şi toate, rînd pe rînd şî laolaltă, sînt aur nou de primăvară.

De subt fulgii care s-au topit, pămîntul îşi simte firele de iarba şi dimineaţa ghioceilor.

Aşa începe primăvara : cu un mărţişor născut în iesle, ca şi cel pe care-1 cîntă-n fiecare iarnă la ferestrele Crăciunului copiii cu flori dalbe. •

Acuma pot să iasă porcuşorul, broasca şi răţuşca.

Anica rîde Ia copii,

— Iaca, aiasta-i baba me !

A glumit şi Anica !

Jos paltoanele. E primăvară.

NUMAI DE N-AR PLOUA

— Numai de n-ar ploua, spune mama, cu ochii pe la toate cotiturile cerului.

Miroase puţin a ploaie, o simţî cu nasul pe sus — dar a ploaie care s-a dus, nu a ploaie care vine. Nici n-a fost ploaie cu darabane pe acoperiş, glas în uluce şi clăbuci în poloboace. Mai mult o ploiţă. A venit într-un picior, cu cozile pe spate, a fugit prin grădini şi s-a uitat înapoi, de după acoperişul bisericii, rîzînd c-un curcubeu mic.

— Aşa are să fie şi îngheţata, mamă ?

— Cum ?

Copiii i-arată cu degetul curcubeul de pe streaşină biserii, dar mama îşi aduce aminte de ploaie şi nu le mai răspunde. Respiră şi ea lung, privind în sus, şi dă din cap.

— Nu mai plouă, hotărăsc copiii, umplîndu-şi palmele de soare.

Nimeni nu-şi vede capul de treabă.

Copiii nu-şi văd capul de treaba celorlalţi. Mama se leapădă de ei şi îi alungă.

— Va ţineţi de mine ca muştele. Hai, plecaţi!

Pleacă, dar ceva mai încolo, privind cum face mama maioneza.

— Suge mult untdelemn^ spune unul cu glas tare.

— Tot n-aţi plecat ?

Pleacă şi mai încolo.

— Nu pui şi muştar ? spune altul, ca de pe un deal. către ciobanul de pe celălalt.

Mama Iasă maioneza, îşi astupa urechile şi oftează cu ochii închişi, ridicîndu-şi faţa în sus.

— Să nu va mai văd !

Se duc la bucătărie.

Anica întinde foaie de strudel. Parcă umblă cu o rochie de mireasă. Dar Anica-i acră ca o soacră a miresei.

— Valeu di capu, dî şalili şî di sufletu meu, cî mulţi mi-o fost dat sî trag ! Plecaţi, cî di nu strig la coniţa !

Pleacă, dar apar la ferestrele deschise, suindu-se pe ieşitura zidului bucătăriei.

— Anica, da s-o cam rupt aluatul! Nu-1 coşi Ia loc ? spune unul care are mîncărime la gură.

— Am sî-ţi cos eu gura, ş-am sî ti spun coniţei ca-mi diochi bunătate de foaie! Plecaţi de-acolo că v-alung cu melesteul!

Pleacă şi de-acolo.

Iar la mama.

De-acolo înapoi la bucătărie.

De la bucătărie iar la mama.

— Numai de n-ar ploua, spune mama.

Tot miroasă puţin a ploaie. Parcă e-n aerul cu soare. Nu-ţl vine sa te-ncrunţi. îţi vine să zîmbeşti.

— Nu plouă, mamă.

— De unde mai ştii şi tu ?

— Dacă-ţi spun eu ! Ai să vezi...

— Hai, plecaţi !

Pleacă din toate părţile şi vin din toate părţile, dar numai unde-i treaba, adică în casă şî la bucătărie. Acolo se fac pregătirile pentru masa cea mare de diseară.

E ziua tatei. Are să fie ca-n poveşti la curtea lui Roşu-împărat. Toate bunătăţile. Toţi prietenii părinţilor. Aşa de multa lume, încît nu va-ncăpea în casa cu patru odăiţe, nici pe cerdacul celor trei copii. Pentru care, se va-ntinde-afara, in ogradă, masă mare.

Numai de n-ar ploua.

Tot miroasă a ploaie, deşi cerul e numai soare şi albastru pe toate zările.

Vorbele mamei — „numai de n-ar ploua" — au intrat în nasul copiilor şi nu mai pleacă de acolo. Le simt cu fiecare respiraţie.

La dejun, tata aduce coşuri cu sticle şi pachete.

— Numai de n-ar ploua, spune mama.

Tata ridică din umeri.

— Prostii!

Tata e foarte sigur pe vorbele Iui. Dar mama se supăra. Se supără pe copil, bineînţeles, fiindcă tata e-n ziua lui. Tata tot pe copii se supăra, fiindcă nu-i ziua lor.

Anica sparge o farfurie şi se văietă ca pentru o duzină.

Gheorghe duhneşte a rachiu, cu toate că se jură pe Anica lui că de o săptămînă n-a mai pus aşa ceva în gură.

Soba din bucătărie duduie ca-n toiul iernii.

— Nu miroasă a ars ? s-amestecă cel cu mîncărime la gură.

Anica fuge Ia bucătărie şi se-ntoarce într-un suflet.

— Dacă mă potrivesc la copii, aşa îmi trebuie ! zicea ea, şî ochii ei îl trag în ţeapă pe cel cu vorbele.

Mama-şi îndreaptă nasul spre fereastră.

— Numai de n-ar ploua.

Toate ferestrele-s deschise. Afară e maî cald decît în casă, o căldură aurie ca o mandarină. S-au pus la ferestre perdele de vara, albe, Vîntul abia le umflă, parcă Ie cearcă numai, şi se duce, lăsîndu-le să vie la loc.

Amiaza trece fără nour.

Dascălul bate toaca la biserica. O găină cotcodăceşte cît o ţine gura : s-a ouat. Ce vrea ? Aplauze ?

— Vai de mine ! şi tot n-au venit, oftează mama.

Iaca vin. Patru chelneri comandaţi de tata, toţi cu haine negre, ca nişte profesori la împărţirea premiilor. Ei aşază masa în ogradă. Mama le dă tacâmurile, farfuriile şi şervetele cu număr şi cu lista.

Acum copiii au ce face. Se ţin numai de coada chelnerilor. Fiecare are chelnerul Iui.

— Al meu e maî frumos, spune unul.

— Prostii, spune altul, întocmai ca tata. Un chelner nu poate sa fie frumos. El e numaî chelner.

încep să vie torturile de la cofetărie. Tocmai la urma soseşte şi îngheţata.

Masa e împodobită cu flori. Chelnerii o păzesc. Nimeni n-are voie să se apropie. Cîţiva golani din mahala s-au căţărat pe gard. Privesc de-acolo ca de la galerie.

— Acuma hai şi vă îmbrăcaţi!

Mama se găteşte în ietac. Miroasă a fier de frizat şi a hîrtsie de calendar dogorită.

Cu cît se apropie seara — acuşi se aprind stelele — vorbele mamei, „numai de n-ar ploua", sînt şi mai vii în nasul lor.

Orişice zgomot, frunză, gîză pe fereastră, foşnet de perdele îi face să tresară.

Un cer de polîcandre aprinse arde deasupra mesei din ogradă.

Copiii au, ceva mai la o parte, masa lor: măsuţă. Maî mult ascultă şi privesc decît mănîncă.

Masa celor mari e mîndră ca vaporul pe care l-au văzut întrînd în portul Constanţei, cu toate iumînile aprinse.

Căpitanul mesei e tata. Stă în capul ei, glumeşte, rîde, fumează, îndemnîndu-i pe ceilalţi. Negri, dar cu mănuşi albe, chelnerii vin, aduc, s-apleacă, servesc, pleacă, răsar aici, dincolo, întreabă, toarnă, ridică. Parcă joacă o piesă de teatru.

îngheţata e tot atît de frumoasă ca şi curcubeul, dar linguriţa copiilor e melancolică. Nu mai por.

— Hai, copii, duceţi-vă la culcare ! le spune mama la ureche.

Oftează, spun bună seara şi pleacă la culcare.

Se dezbracă, se pun în pat şi aşteaptă somnul.

Adorm pe rînd, cu zgomotul mesei de-afară în urechi.

Cel mijlociu simte somnul pe obraz, dar nu se lasă. Parcă a uitat ceva.

Ce?

Adoarme c-o întrebare pe obraz.

Şi se trezeşte clipind într-un fel de dimineaţa tainică ; alba şi albastră totuşi. Bate luna plină pe fereastrele deschise. Sare din pat, se duce la fereastră, vede şi-şi aduce aminte.

Fereastra odăii copiilor nu dă în ogradă, ci în grădina de dindosul casei. Acolo-s tufele de lilieci cu luna plină.

Respiră lung, îşi trece mîna peste faţa şi zîmbeşte. E tare bine la fereastra cu lună plină. Cînd e soare, dimineaţa, parca-şi simte trupul; acuma parcă-şi simte sufletul. Dar ar vrea^ să spuie cuiva de ce a mirosit toată ziua a ploiţa dulce dupa ce-a plecat cea cu curcubeul. N-are pe nimeni însă Fraţii dorm buştean. Părinţii au musafiri.

Ş-atunci îşi spune singur, cu semnul lunii şi pe frunte şî in ochi : „Mai, a înflorit liliacul..."

FURTUNA

Soarele e atît de lipicios, ca parca a mîncat el singur toata halviţa lunii şi nu s-a şters bine pe mîni. Ce sete trebuie să-i fie !? Dar n-a plouat de doua săptămîni şi au secat toate apele.

— Cum o fi Marea Neagră ?

— Nu-i. I-o borta cu peşti.

— De unde ştii ?

— Am văzut-o în gazeta.

— Minciuni! Tu nu ştii să citeşti.

— N-am citit. I-am văzut fotografia.

Cel care ascultă stă la gînduri. Nu-i vine să creadă c-a văzut celălalt ce n-a văzut el, dar tot întreabă :

— Cum era ?

— Nu ţi-am spus ? O bortă mare cu balene.

— Peşti mari, meditează cel mic privmdu-şi picioarele desculţe cum stau cu ifos proptite în călcîie.

S-au instalat pe scara cerdacului, la umbra viţei ^sălbatice, scoţîndu-şi botinele şi colţunii ca să le fie mai răcoare. Dar cu talpa goală simţi şi mai fierbinte scîndura cerdacului. Frige şi la umbră. Umbra-i încinsă ca o plită.

Mama a pus cearşafuri ude la ferestre. Din casă se aude zornăitul maşineî de cusut. Mama pedalează cu picioarele. Maşina de cusut se-nfurie din ce în ce maî repede, c-un clanţa-clanţa, clanţa-clanţa, zur-zur-zur-zur-zur, şi deodată stă. Aţa s-a rupt subt ochelarii mamei.

Afară toate stau. Stau ca pendulele oprite.

Şi muştele parc-au mîncat halviţă. Vin şi se-ncleie. Pac ! Răsună tare palma pe piciorul gol, dar musca a plecat nepălmuită.

Blanşa stă în cuşcă. Ea asudă cu limba.

— De ce n-asuda şi casa ?

— Hai să mergem în pivniţa !

— Vă dau eu acuşi pivniţă, răsună pe fereastră glasul mamei.

Tac chitic. Zîmbesc. Aşteaptă ţănţănitul maşinei de cusut, îşi lasă botinele şi colţunii jos lîngă scara şi, în vârful picioarelor desculţe, pornesc spre pod.

Dar scara scîrţîie ca osia neunsă.

— Unde-aţi pornit ? vorbeşte glasul mamei care parcă-i vede.

Se-ntorc. S-aşază iar pe scară. Tac.

Pac ! Altă muscă.

— Tu ce-ai mîne a ? _

— Eu ? îngheţata.

— Eu harbuz.

— V-aţi băut laptele ? intervine glasul mamei.

— S-a stricat laptele, mamă.

— Cine v-a spus una ca asta ?

— Anica.

— Poftiţi-o pe Anica la mine.

— Anica nu spune, mamă.

— Aha • Vă duc eu acuşi de urechi la lapte.

— Hai, măi !

Se duc c-un fel de leşin şi lehamite. Sticla cu lapte-i la gheţar. Laptele niciodată nu vrea sa se strice. Iar sticla s-ar strica ea, plină, în mînile copiilor, dac-ar fi orfani. Beau cu crudă, îşi şterg musteţile şi se întorc în cerdac îmbatrîniţi cu GÎte un pahar cu lapte.

— Cine bate toba Ia hotare ?

— Ai auzit ?

— Tu ai făcut.

•— Ce vorbiţi acolo ?

— Nu eu, mamă, a tunat în cer.

Cearşaful e dat la o parte. Capul mamei apare o clipă, cu ochelarii pe frunte. Clipeşte şi fuge ca opărit de aerul de-afară.

Cerul bubuie din nou.

E si mai cald. Ai vrea să fii o teaca din care să ieşi ca o sabie : şi mai gol.

Trece deodată .prin ogradă, dintr-un capăt pînă-n celalalt, un titirez de colb. Merge de-a rasucitelea, înşurubat cu vîrful în pămînt, şi deodată nu-i.

Unde-i ?

S-a dus în sus, peste copaci, în cer.

Pe unde-i ?

Bate-o strună groasă, groasă ca de contrabas, un contrabas cît o pădure.

Se lasă o sprinceană neagră peste arşiţa de aur care arde încruntat ca ochiul ochitor Ia ţeava puştii ridicate.

Şi dintr-o dată-nnebuneşte aerul cu toate frunzele copacilor. Fîşîie lung ca şi cum toate-ar fi locomotive gata de plecare.

Din auriu, văzduhu-i cenuşiu. Din cenuşiu, e vînăt. Şi-acuşi e negru.

Parcă se lasă peste soare miezul nopţii.

Din cremene ies fulgere.

O cremene cît munţii care se ciocnesc în capete.

Suie în goană caii sfîntului Ilie, scoţînd scîntel din cremenea lovită cu copita.

Biciul pac. Biciul trosc. Cad stînci de-a berbeleacul. Buldubuc-bîldîbîc. Se rostogolesc butoaie. Se răstoarnă podurile cerului cu saci de colb.

Plouă cu colb.

Ninge cu colb.

Nu. Viscoleşte.

Colb şi numai colb şi frunze verzi în colb.

Geamurile se-nchid, pocnind. S-au spart? Poate că da.

Anica-i numai fustă-n vînt, lua-o-ar vîntul. Gheorghe după ea, pe la uluce, poloboace şi ferestre.

— Măi, hai în pod !

Zboară în pod. Nu-i ştie nimeni.

Urgie.

Din pod e ca din barcă, sus, pe creasta valului.

Desculţi ca marinarii, îşi suflecă şi mînicele. Părul le 1 creşte-n vînt ca o pădure. îs mici. Dar au uitat. Au devenit uriaşi. Uitată e şi frica. Sînt nalţi cît casa, peste toţi copacii.

Corabia înoată prin furtună.

Căpitane, la comandă.

Cine-i căpitanul ? Amîndoî. Căpitanul are patru braţe, două capete,^ patru picioare. Dă comenzi, ţipă, se-ncrunta, trage şi apucă, vede tot c-un ochi de vultur — patru ochi — şi nu se dă bătut.

Cerul e strîmb, întunecat şi parcă curge plin de zdrenţe. Cu fiecare fulger pînzele catargelor s-aprind şi-s flăcări.

Nu-i nimic. Toata lumea pe punte. Corabia merge-nainte.

Trăsneşte.

Căpitanul a închis deodată patru ochi şi a clipit cu două inimi, iepureşte.

— Mai stăm ?

Mai stau, dar cu spinarea ghemuită.

Şi tot nu ploua.

S-aud ţipete, glasuri disperate. Asta jos, între femei.

Căpitanul însă nu ascultă decît glasul datoriei. Sta surd, la postul de comandă, încordîndu-şi pieptul, cu nările în vînt şi coamă ca de leu.

Rage căpitanul.

Cerul tună : mai departe, bolovănindu-şi glasurile de sfîrşit de lume, hăt încolo.

Vîntul mînă pe tot cerul turmele de bivoli.

Se tot duce, duce, duce.

Şi, deodată, hop şi soarele cu zurgălăi de aur la opinci.

— Unde-i, măi, furtuna ?

— Am învins-o.

Se scoboară ţanţoşi din înaltul podului, călcînd cu fală, şi mai curcani decît curcanii.

— Unde-aţi fost ? ţipă mama, Anica, copacii, găinile, curcile.

Numai Gheorghe şi Blanşa dau din coadă.

— Sus, în pod.

— Şi ce-aţî căutat acolo ?

— Apă de ploaie.

— Poftîţi la mîne să va dau reţeta apei de ploaie!

Seara, tata intră în casă vesel.

— Grozavă furtună ! M-am gîndit la voi.

— Grozavă, spune mama, uitîndu-se la un colţ al odăii şî la celălalt, unde eroii îşi ispăşesc epopeea.

— N-a plouat nici pe la noi ?
— Să-ţi spună dumnealor.
— Cum îi, copii, cu ploaia ? Hai, veniţi la tata !
Nu maî e nevoie să răspundă.

Tata rîde, întîmpinîndu-i cu un curcubeu de pace, căp pe obrajii strănepoţilor lui Noe ploaia plînge încă, sărăţică, după toate cîte-au fost şi n-au să mai fie.

REINE-CLAUDE

Acolo soarele se numea iulie, şi moşia cu vînători şi domnişoare de lîngă Prut, Medeleni.

Margueritte, Madeleine, Alice, Henriette, Valentine...

Aceste nume cîntă la pian — Schumann, Chopin —, stau albe în hamac, se dau în scrînciob — flăcări de matasă —, spun noaptea stelelor pe nume, se plimbă cînd e lună plină şt uită cărţi deschise prin livadă.

Puştile pleacă la vînatoare. Tolbe de piele. Cizme, glasuri, nume şi porunci.

„Hector ! Aii! Stop ! Elsa ! Schîp ! Ben !"

Ham-ham...

Urechile tresar, ochii lucesc, cozile, ascuţite deodată, bat.

De-atîta larmă de glasuri, urechile ţiuie văratic; de-atîta Iulie, ochii se-nchid, încreţindu-se ; şî faţa sufletului rîde într-altă vrîsta a luminii.

Aşa începe o vacanţă de vară a copilăriei, c-un iulie la Medeleni. Apoi e august cu miros de cantalup, ş-apoi septembrie cu alte frunze şi cu struguri.

Totul nu ţine mai mult decît o clipire oprită cu zîmbet în soare mare. {...]

Copilul de la Medeleni e tuns chilug şi-i îmbrăcat de vară cu o bluză rusească. Toţi îşi trec palma peste capul lui rotund si aspru şi rîd de el, spunînd că-i pui de rus, că are ochi de japonez, mîni de tătar. L-au poreclit Ivan. El tace şi asculta. E singur, fără de părinţi şi fraţi, numai cu moşu Puîu. A venit la Medeleni c-un automobil înalt şi roş, cocoţat pe

patru roţi umflate. Ţăranii îşi făceau cruce, văzîndu-1 că merge singur, fără cai şi fără boi, la deal ca la vale, la vale ca la deal, mînat parcă de Necuratul, supărat pe toată lumea, făcînd „mac-mac" ca răţile, şi „băa" ca vaca.

Ivan cel Mic e singurul copil de la moşie. I-au spus de-acasa : „Ai să fii cuminte şi ascultător". Aşa e, cum i-au spus. Va sta acolo tocmai pînă prin septembrie. Vai-vai ! Ce-are sa facă singur ? Se duce prin odăi, Ie vede şi se satură de ele. Acolo-i umbră pentru somn şi storurile trase. Se duce în cerdac. Acolo-i iulie. Răsună muştele. Rîd toate : „bîz-bîz-bîzzz"... Şi-1 gîdilă pe zimţii căpăţînii lui tunsă chilug. La grajd nu-i voie. Copita e mai grea ca pumnul. Hai la droşcărie. Acolo stau trăsurile, bihuncile, docarele cu roata lor oprită şi biciul fără de birjar. Ivan se suie pe capră, ia biciul şi pleacă Ia plimbare, stînd pe loc.

Bun. Acolo-i foarte bine. Deasupra e acoperişul de trestie subt «care şi-au făcut cuib rindunelele. Vin, intră, spun ceva şî pleacă ascuţit. Ce-or fi făcînd cu paiele ? Ivan face ca ele. Smulge un băţ de trestie din streaşină şî, fiindcă rindunelele rîd sus şi nu-1 învaţă ce să facă, pleacă prin livadă. Vede merii, perii, calşii, cireşii — cu clei,— şi cu coajă care miroasă a ciubuc nou, alţi meri, alţi peri şi, tocmai în fundul livezii, acolo unde cerul e cu cerul, ca un ţăran cu sapa, un copac ticsit de frunze, fără nici un fruct. Ce face acolo ? Stă, fără de vară. A venit numai cu frunzele.

.în fiecare zi, din măr în măr, din păr în păr, gustînd un clei de la cireşi, trăgînd un baţ de trestie prin bîzîitul ierburilor, Ivan ajunge pînă la hotarul cerului unde-i copacul fără fruct. Ivan îşi lasă trestia, se suie în copac şi sta pe-o cracă printre frunze.

Acolo îl găsesc cei mari.

— Ce faci acolo, Ivan ?

— Stau, răspunde el înecat în căciula de cazac a frunzelor.

Şi nimeni nu ştie de ce stă Ivan în singurul pom fără fruct din livada Medelenilor.

Cît îi Prutul de lung, e numai iulie pe malurile apei lui,-

Malurile sînt crăpate de secetă şi fac miros de cuptor încins, iar apa n-ai crede că umblă. Galbenă ca lutul, stă s-o calci cu pasul. Numai cînd eşti în ea simţi cum îi merg opincile şi cum te trag cu ele mai încolo.

De la moşie, vînătorii vin călări la Prut, chiuind şi întrecîndu-se unu pe alţii. Intră-n Prut, călări, cu cîniî după ei.

Cînilor de vinatoare nu le pasă decît de stăpîniî lor. Ei îşi aduc puricii prin casă, şi cucoana Victorina — care-i franţuşcă — se supără pe franţuzeşte, graseind, dar îi trece repede. Cucoana Victorina are faţa creaţă de rîs şi fiecare „r" în vorba ei amestecată — trei vorbe franţuzeşti, trei româneşti — e un zbîrnîit de sonerie înfundată. Ea e stăpîna bună a Medelenilor. Se supară pe toţi, îi îngrijeşte, îi răsfaţă. Deşi-i din Franţa, e cea mai de la Medeleni.

Cînd vînătorii se duc călări la scăldat, cînii vin galop după ei şi trec printre dulăii satului, cu coada-n sus ca sabia la zece mai. Toţi ştiu să-noate. Intră la comandă, mestecă apa cu picioarele şi umblă pedalînd prin apă cu botul turtit şi ochi de malac, ca nişte prostălăi. Cum ajung la mal, se scutură, se vîntură, stropind hainele domnişoarelor, şi se afuma de nisip, zburdînd, lătrînd la apă- Cînii de vînătoare sînt foarte copilăroşi.

Băieţii care le dau pe domnişoare în scrînciob şi care stau cu ele pe bănci şi le fac umbră alături, cînd e lună, vin la Prut cu bihuncile : tot un fel de bănci cu roţi, pe care stau cu domnişoarele.

Cei mai în vrîsta, domnii şi cucoanele, vin cu trăsura şi docarul.

Vine lume multă de la moşie, dar numai spre asfinţit, după ce s-a isprăvit cu somnul şi mai cu seamă cu digestia. Ivan nu ştie bine ce-i „digestia". Ea vine tot atît de regulat ca şi factorul poştal, şi aduce cîte ceva la toţi. Bine. Dar ce are digestia cu scăldatul în Prut ? Digestia însă nu se duce prin sat. Acolo, copiii se scaldă de dimineaţă pînă seara.

Cînd soarele s-ascunde după cuiburile cocostîrcilor, cei de la moşie se duc la Prut trecînd prin sat cu-atîta colb că fiecare întorsătură de roată e ca o moară de făină din care toţi ies morari şi morăriţe pînă-n vîrful genelor.

Dar asta-i treaba Prutului: sa-i spele.

Cînd te dezbraci pe rogojină, apa de-alături miroasă a ploaie de vară strînsă în putina cu broaşte şi cu fund mîlit. Nu-i bună de băut: oac, oac ! Dar cine nu bea apă din Prut

cînd se scaldă cu alai ? De voie, de nevoie, toţi înghit cîte-o duşca, se supără, bolborosesc şi rîd, frecîndu-şi ochii şi oftînd.

Apa nu-i rece, dar îţi despleteşte fierbinţeala şi ţi-o piaptănă cu o răcoare dulce. Faci plisc şi plosc cu palma, calci cu stropi şi îngenunchî : sa pară astfel apa mai adîncă. O mînă te înşfacă de ceafă şi te „botează în Iordan". Ţipi. Sufli. Gîl-gîl-gîl. Şi nu te-ai înecat, [.-l

îţi vii în fire c-un Hor în spate. Dar eşti chiar lîngă mal. Ceilalţi ce fac ? Unii înoată într-un fel de zbor, alţii se bat cu apă, alţii cîntă.

Cînd ies domnişoarele din apă, strîngîndu-şi pieptul în braţe, băieţii se întorc cu spatele, lăsînd Moldova singură cu domnişoarele. [..}

Cam pe la mijlocul Prutului e Bulboana. Bulboana e numele apei care se supără ţ>e oameni şi stă gîndindu-se cum să-i înghită. Acolo apa se răsuceşte în fustele ei, buzată, vîlvoietă şi bolborosită, gata să facă hap. Unul dintre vînători — cel care-şi face armata la cavalerie — a dat luptă mare cu bulboana. A înotat voiniceşte pînă la buza ei, s-a uitat la domnişoare, săltîndu-se din apa, şi-a intrat ca sabia pînă la fund.

Domnişoarele ţipau pe maî, cu părul ud, că se îneacă Alecu. Dar Alecu a ieşit cu un somn în braţe. Nu somn de dormit. Gogeamite peşte — el era bulboana — cu gură căpcăună, ochi broscălăi şi musteaţa de chinez bătrîn. L-au mîncat cu maioneză la dejun, lăsîndu-i numai capul cu ochi albi. [...]

La întoarcere satul miroasă a fum, a baligă şi a păpuşoi copt. Vacile se uita lung şi chiar întorc capul să vadă ce-i.

De departe, casa Medelenilor e albă ca un cocostîrc atunci lăsat din zbor cu aripile-ntinse.

îndată-i ceasul lămpilor. S-aprind ca stelele. Unele vin şi pe cerdac, pentru fluturii de noapte. Acelea au glob de sticlă, rotund ca bluza domnişoarelor cu talia subţire.

Toţi o-ntreabă pe cucoana Victorina :

— Ce-avem la masă ?

— Pe drrracul! graseiază ea.

înainte de masă, vin tăblălile cu sticle, păhăruţe şi mezeluri.

în salon cîntă Alecu la pian. în jurul lui se strîng mai ales domnii şi-1 ascultă plecînd urechea şi făcînd cu ochiul.

Domnişoarele nu se cuvine să asculte cîntecele lui Alecu. Ele se plimbă prin cerdac aşteptînd stelele şi luna.

Luna vine numai pentru domnişoare.

Ele se uită-n sus. Luna se uită-n jos.

Fratele lui Alecu, cel care pictează, a spus că luna se uită la trandafirii de sub fereastra ei.

Ivan n-a văzut nici fereastra, nici trandafirii şi a rămas cu ochi de peşte pe uscat.

— Ce-i, broscoiule ? 1-a întrebat cineva, frecîndu-1 cu palma în creştetul capului.

— Mă uît şi eu, a răspuns el, turtindu-şi capul între umeri.

— Şi ce vezi ?

— Nu văd nimic.

Lumea a făcut haz şi Ivan n-a priceput nimic din cele ce se petrec deasupra lui.

După aceea merg la masă cu lămpile în mînă. Sufrageria e albă şi lunga — lungă ca farfuriile pentru peşte, dar încă şi mai lungă — şi nu de porţelan.

Cînii de vînătoare se ascund pe subt masă. Cucoana Victorina se supără şî-i dă afară. Dar ei vin cu felul al doilea, pe lîngă fustele servitoarelor.

Lui Ivan îi plac racii fierţi fiindcă seamănă cu dracii de la intrarea bisericii din sat. Dar nu-i vine să-t mănînce fiindcă au miros rău. Cum pot domnişoarele să mănînce raci fierţi cu mînile lor albe de pian şi flori ?

Masa ţine mult, şi lui Ivan, de pe la mijlocul mesei, începe să-i fie somn. Capul luî tuns stă aplecat ca floarea-soarelui în asfinţit. Mai mult aude decît vede, ca la teatru, cînd l-au dus părinţii la concert în sala roşie.

Clipeşte : ce-i asta ? S-a trezit la teatru între glasuri ? Nu. E harbuzul. Uriaşul harbuz verde care pîrîie ca doagele butoiului în care-i închis zmeul şi se deschide cu ochi negri printre jaruri.

Ce se mai întîmplă şi după harbuz e greu să ştie Ivan care doarme.

După harbuzul roş, răsare soarele de dimineaţă şi-ncepe alta zi, cu vînători, cu cîni, glasuri şi domnişoare, cu iulie şî numai iulie din livadă pîna-n apa Prutului cu maluri răscoapte.

Iulie, august, septembrie.

Trei luni.

Trei degete. Ivan le-a ridicat în sus.

Al patrulea deget înseamnă : acasă.

Degetul acela e tot în septembrie, dar csva maî încolo.

Ivan nu-i nici vesel, dar nici trist.

'E mîndru în ultimul copac din livada Medelenilor.

Nimeni nu ştie secretul lui Ivan, A început în iulie, verde. Tot verde-a fost şî-n august, dar s-a rotunjit c-un abur argintiu. Iar în septembrie s-a aurit.

Nu-i nici caisă. Nu-i nici pruna. Nu-i nici stea.

E fruct rotund şi auriu cu peliţă subţire şi miros de miere. Şi e unul, unul singur, între toate crengile şi toate frunzele. E şi un fruct şi o mărîa-sa. Şi e secretul lui Ivan care zîmbeşte fructului păzit o vară-ntreagă: iulie, august şi septembrie.

E o vacanţă de Doveste cu un fruct de taină şi de aur, pe care nici o pasăre măiastră n-a putut să-1 fure.

Ivan e sus, înconjurat de frunze.

Jos, prin livada, se plimba domnişoarele şi cu băieţii, unii braţ la braţ, alţii alături numai. Nu mai rîd, nu mai glumesc. Oftează, tac în doi, culeg cîte o frunză, se strîng de mînă şi se uită lung unul la altul, cîte doi.

Ivan de sus îi vede. E deasupra lor.

Şi, deodată, ca prin somn, fără de vînt, fructul din pomul lui Ivan se clatină şi cade.

Cade şi inima cu el.

Subt pom, o domnişoara cu un cavaler.

El se apleacă, vede, ia, ridică şi oferă fructul domnişoarei.

— *Reine-Claude,* spune cu muzică şi aur glasul domnişoarei, ridicînd fructul în soare.

Muşcă delicat din fruct.

— Nu s-a făcut decît o singură rencloda, spune cavalerul. Pentru cine ?

Domnişoara îi întinde jumătatea. EI o ia — ce face ? O înghite.

„Reine-Claude", murmură Ivan, singur în pom, cu lacrimi pe obraz.

CĂLĂREȚUL DOMNIȚEI

Acestea s-au întîmplat într-un timp uitat în somn„ cînd zilele se năşteau în fiecare dimineața din ochii copiilor, aşa cum zburau pe ferestre şi balonaşele de săpun din buzele lor.

Pe-atuncî pămîntul avea draci roşi în „chivnița" iadului, cum stau chipăruşii de toamnă pe scările beciului ; cerul avea îngeri albi ca puful dîn pod pentru umplut pernele somnului ; luna era soră bună cu soarele, şi, ca frații, trăiau certați ; şi multe, foarte multe altele, peste care stăpînea Dumnezeu deasupra cerului, sclipitor ca un om de omăt rămas aşa de la începutul lumii.

— Şi cine 1-a făcut ?

— El singur.

Aşa a început Dumnezeu în mintea copiilor : el singur.

Dar mai aproape decît Dumnezeu, în fiecare zi a acelei vacanțe de vară petrecută la moşie, era Domnița.

Domnița e singură ca luna. N-are părinți, nici frați, nici bărbat, nici copii. E albă şi singură. Dacă luna ar veni într-o noapte pe pămînt, să fie altceva şi-n altă parte decît în cer, întocmai ca Domnița ar fi.

Domnița e mal mare peste toți. Chiar şi țăranii bunici, cei cu plete de Crăciun, se apleacă în fața ei şi-t săruta mîna ca Maicii Domnului.

Biserica din sat îl trimite pe părintele Neculai la Domnița, de cîte ori are nevoie de piatră, var, sau alte lucruri albe.

Tot Domnița a făcut straie de argint sfinților din biserică.

Domniţa e îmbrăcata numai cu rochii întunecate, dar din mînile ei pornesc atîtea lucruri albe spre satul dintre munţi, că poate şi luna tot ea o pune pe cer. Dar copIii_ adorm prea devreme ca să poată şti ce fac şî pe unde-s mînile Domniţei la ceasul cu lună pe vîrf de munte.

Şi munţii cu vulturii şi nourii tot ai Domniţei sînt. Ea spune : „munţii mei, satul meu, ţăranii mei, pămîntul *meu"* — pînă-n iad ? — „pădurile mele" — cu urşi, cerbi şi căprioare —, „rîul meu" — curge prin fundul parcului, aducînd Domniţei păstrăvi de la el de-acasă —, „livezile mele, stupii mei"...

Domniţa spune şi „casa mea". Dar nu-i tocmai aşa. Casa Domniţei e atît de mare şi înaltă, că şi biserica satului, dacă s-ar pleca numai puţin, lăsîndu-şi ciorile, ar putea intra pe uşa de dînfaţă, unde se opresc trăsurile.

Domniţei i-s foarte dragi copiii altora: şi cei din sat, şi cei de la oraş. Cînd îi aude rîzînd, îi strălucesc ochii, iar I dacă-i vede cu lacrimi, stă de vorbă cu ei pînă cînd uita c-au plîns. . . a » i •

Cînd cei de la oraş au venit la moşia ei sa stea pina la J toamnă, Domniţa le-a spus la ureche :

— La toamna am să trimit mamei nişte obraji rotunzi şi _ rumeni ca merele. _ _ ^ I

Toate se întîmplă acolo cum spune Domniţa : si în sat, I şi în livadă, şi în pădure, şi în cer. Cînd a venit^eptembrie, obrajii copiilor s-au uitat în oglindă şi au văzut merele Domniţei.

în Ietacul Domniţei, unde copiii n-au intrat decît din Sntîmplare — cum se întîmplă şi in poveste —, mai frumos j decît toate e portretul călăreţului. Nu-i îmbrăcat chiar ca j Făt-Frumos, dar e tînăr şi viteaz în şa şi calul parcă necheaza şi în rama de argint. _

— Unde-i acuma ? întreabă unul dintre copii, cel care | n-are niciodată răbdare sa aştepte sfîrşitul poveştii.

— S-a dus, răspunde Domniţa.

— Departe ?

— Foarte departe.

— Şi cînd vine ?

Domniţa parcă n-a auzit. E şi mai albă.

Şi niciodată călăreţul nu s-a oprit dinfaţa, la uşa case Domniţei, deşi copiii l-au aşteptat în fiecare zi.

Dar tocmai acum începe întîmplarea cea minunată.

Nimeni n-a ştiut cînd a venit circul. Numai Domniţa le-a spus copiilor :

— Mîine o să vedeţi circul !

Copiii l-au visat toată noaptea.

Dimineaţa au venit cîţiva nori cu ochi negri, dar Domniţa le-a făcut semn sa poftească altă data, şi ei au ascultat, A rămas numai cerul.,

Rîndunelele tocmai se pregăteau să plece. îşi lustruiau aripele şi se sfătuiau subţirel. Au mai rămas numai ca sa vadă şi ele reprezentaţia de gală a circului. Ochii copiilor au stat în şir cuminte cu rîndunelele.

Servitorii au aşezat fotolii de pluş roş, chiar în faţa casei. Subt al Domniţei, fata din casa a pus un covoraş.

Domnul primar — care-şi drege glasul cu palma la gură —, domnul învăţător — care se uită la copii şi cîntă din fluier — şi părintele Neculai, care-i mai alb decît biserica, stau cu cinste în jurul Domniţei. Servitorii s-au adunat pe de margini, mai încolo. Copiii stau pe nişte scăunaşe mici, la picioarele Domniţei. Iar satul s-a strîns lîngă poartă, pe două rinduri: în faţa, copiii mărunţei şi înfloriţi în ochi ca satele de Paşti, iar peste ei, în spate, oamenii şi femeile, cu căciuli, sumane şi musteţi straşnice. Şi tocmai în fund, munţii cu numele lor mari s-au ridicat în picioare, cu brazii pe umeri şi veveriţele pe brazi.

Toţi aceştia sînt ai Domniţei.

Domniţa e în mijlocul tuturor, aşteptînd să înceapă reprezentaţia marelui circ „Peppino".

Dintîi a venit cu pas de gumă familia piramidei. Tata — cumplit om —> mama — şi ea are piept mare —, doi fraţi, două surori şi îngerul. Toţi sînt îmbrăcaţi în negru, ca şi cum ar fi ascunşi cu pielea goală în umbrele lor; numai îngerul e în roz, cu aripioare.

îngerul e de vîrsta copiilor, dar fiind înger nu rîde. Are bucle aurii, frizate, ochi albaştri, nas cîrn, gutunărit, şi aripioare străvezii ca libelulele.

Şî, deodată, cît ai bate din palme de trei-patru ori, toţi »-au clădit din zbor pe umerii, pe ceafa şi pe braţele tatei care s-a bulbucat de muşchi —, cu îngerul în cer, plutind cu braţele în sus.

E cel mai frumos! Bravo !

Femeile din sac îl mănîncă din ochi pe înger. Dacă îngerul ar fi de zahăr, n-ar maî fi.

Dar copiii nu se uita decît la voinicul-voinicilor, cel care-i mai Sfarma-toate decît Sfarmă-Piatra din poveste.

— Cel mai voinic om din lume. Zmău, bre î spune unul.

— Oare poate ridica şi munţii ? întreabă altul.

Căluţul răspunde cu copita, ca dascălul Iliuţa cu toaca, da-da-da-da, dînd şi din capul lui zburlit de atîta învăţătură şi ştiinţă.

— Ai văzut, măi ? Taţi li ştii ?

— Da ci ? O băut el un kil la Moişî ? rîde Moişă, ccărpinîndu-şi barba de vulpe, cu ochi chiori sub sticla ochelarilor.

— Da am băut şi l-am plătit noi ! tună gros flăcăii. Şi se face mare rîs în ograda Domniţei.

A mai vrut să întrebe un ursuz cu cojoc afumat şi căutătură cruntă dacă î-i credincioasa nevasta, dar Domniţa a spus că de ajuns l-au trudit cu întrebări, şi căluţul năzdrăvan a venit sa mănînce zahăr din mîna Domniţei-

După aceea, oamenii circului au adus, abia urnmdu-le, boambele de fier.

— Oare-s mai grele decît şase brazi ?

— Sigur, ele-s de fier !

„Zmăul" s-a încins cu o piele de leopard, şi-a pus manşete de piele cu catărămi la încheietura braţelor, s-a bătut peste piept, s-a umflat de cîteva ori, săltîndu-şi muşchii, ca un cutremur de pămînt, şi-a făcut o cruce, a spus o vorbă — are iarba fiarelor ? — şi-a început să ridice boambele. Cînd le-a împins în cer — fără boi — pe cele mari, satul a spus „ăăă" şî a rămas cu gura căscata.

Numai un flăcău spătos — cel zgîriat de urşi între laţele pieptului — a săltat din umeri şi a mormăit cu glas :

~ Bre-bre, da voinic îi talianu ! Ia să mă încerc şi eu t

Dar „talianu", după ce s-a chibzuit, nu i-a dat încuviinţare sa se ucidă cu boambele lui. Femeile din sat au dat din cap, dar moşnegii au rîs pe subt musteaţa.

Cînd a venit însă căluţul năzdrăvan, ţăranii au început să se scarpine în cap, iar femeile să-şi facă semnul crucii, tragînd cu coada ochiului la părintele Neculaî. Dar părintele Neculai moţăie alb ca un brad nins.

Domnul Peppino, cu pelerina pe umeri, îi pune întrebări,', iar căluţul năzdrăvan bate răspunsul cu copita.

— Doamne fereşte ! grăieşte cu copita !

— Una ca-aiasta nu s-o mai văzut !

— Ma rog, da pofteşte-1 să răspundă daca jupîn Moişi; amestecă ginu cu apî chioarî ?

Domnul Peppino şi-a înstrunat glasul, anunţînd-o cu fala pe *Miss* Lenta, călăreaţa *„per jorce,* care n-are rivală pe continentele cu oameni şi cu fiare, în ţinutul harapilor şi chiar în ţara de foc a pieilor roşii".

Miss Lenta e ca cele de prin crîşme, cînd copiii pleacă la gară să prindă un tren de noapte.

Miss Lenta saltă într-un picior pe trupul calului cu spată lată, cu copite late şi cu şa ca o lopata, trimeţînd o sărutare şi spunînd o vorbă răguşită.

Miss Lenta cade ps şa şi iar s-avîntă într-un picior de mătasă roză şi atlaz cu sticlării.

Miss Lenta are cercei cu străluciri şi rîde mereu, cu dinţi de păpuşoi răscopt, in dreapta şi în stînga, în sus sî în jos.

Miss Lenta sparge şi străpunge cercuri de hîrtie, făcînd hop la galop.

Miss Lenta sufla cu tot pieptul, se răsuceşte, încalecă de-a-ndoaselea şi pleacă trimeţînd bezele.

Toţi flăcăii îşi dau coate şi-şi caută fir de musteaţa pen* tru răsucit.

Domnul primar bate cu ceatîăul în pămînt.

Dar *Miss* Lenta n-a plăcut copiilor.

Acuma-i acuma !

Alle hop !

Vine August ţuguiatul, făinosul şi buzatul, August-tumba, August-hlizitura, August cel Prost peste deştepţi.

— Ha-ha-ha-ha !

I-acolo, ca o căpaţînă ţuguiata de zahăr.

— Bată-1 mama lui de caraghios ! spune glasul satului.

E îmbrăcat cu alb şi puncte negre.

Vine. Cade. Se ridica. Se împiedica de-o gîză. Sc sfădeşte c-un fir de iarbă.

Vrea să vie. Cade. Toate muştele îi pun piedică şi nu-1 lasă.

Tare-i supărat pe toate !

Se rostogoleşte ca un zar zvîrlit.

Vine de-a berbeleacul.

Sare ca lăcusta.

Stă.

A încremenit.

Faţă de halviţă, gură buzată pînă la urechi, nas ţuguiat si cu fes roş.

Rîde ca un sac spart de făină.

îi gros.

li slab.

Se umflă.

Na ! că s-a dezumflat<

"Xiuie ca trîmbiţă înfundată.

S-apasă pe burta şi cîntă ca armonica.

Se trage de nas şi-i iesă limba.

Se trage de limbă şi face : zang

S-a spart ?

Nu. S-a razgîndit. Gura s-a lipit singură la loc. Numai 1 ochii lipiţi cu pap s-au descleîat. |

Acum parcă-şî smulge de sub tichie un fir lung, lung, — de unde iesă ? — care nu se mai isprăveşte, îl înnoadă, îl pune în batistă, iar batista o uită în buzunar.

Şî iaca, deodată, ca scos din minţi, vine onagrul din Ttbet.j calul sălbatec care zvîrle şi muşcă.

— Nimeni nu mişcă ! răcneşte domnul Peppino, scoţîndj pistolul. Onagrul din Tibet a scăpat fără botniţă ! f

Toţi se cutremură... Copiii se strîng la picioarele Dom-', niţei. Domniţa şi-a trecut mîna peste capetele lor, şt copiiis se simt ca subt ochiul cu raze de pe bolta bisericii. |

Toţi văd fiara din Tibet. Numai August cel Prost îu1 luptă cu cine-1 trage de picioare — cine ? — nu vede şi n-aude.

Onagrul vine glonţ Ia August, îl muşca de fundul panta^ Ionilor, şi trage, trage — August ţipa şi se văietă — şî trage, şi trage, mergînd de-a-ndăratelea c-o străşnicie de zimbru,

Ce-i asta ?

August cel Prost e tot acolo, şi onagrul din Tibet e hat, departe, tot tragînd din August cel Prost.

Rîs mare la poalele munţilor, căci August avea în fundul pantalonilor un val de pînză subţire, mai lung decît fumul satului Ia ceasul mămăligii. Nu se mai isprăveşte.

August încalecă pe onagrul din Tibet şi se strîmba de rîs, cu degetele deasupra capului fiarei.

Ş-abia atunci rîsul din valea munţilor vede că onagrul are urechi de măgar.

Soţia domnului Peppino face „bum" cu pumnul într o tobă supărata.

Domnul Peppino ridică mîna poruncind tăcere adînca.

Copiii cearcă să alunge rîsul din ochi şi de pe gene şi, încă strănutînd de rîs, clipesc şî-aşuaptă.

Vine călăreţul Chicoş din pusta sălbatecă. E cu totul altceva decît *Miss* Lenta.

Calul e negru cu lucire. Călăreţul alb ca dimineaţa, tînar, sprinten şi cu ochî întunecaţi. Cînd chiuie, răsună munţii si-i răspund haiducii. în mîna lui de fier, harapnicul pocneşte ca o puşcă.

Una cu galopul calului — galop cu spume pe zăbala —, îşi apleacă faţa, ascunzîndu-şi-o în coama neagră.

Sare din galop, din galop se suie, cade drept în vîrful cizmelor cu pinteni de argint, sare peste cal, îl lasă, îl prinde, îl ajunge, i se agaţă de coamă, se lasă dus ca snopul, într-un nor alb de colb, iar e călare, se îndoaie, se răstoarnă, întinzîndu-şi braţele în lături : cruce pe galopul maî încins.

Trece cu noaptea. Se întunecă. Parcă-i o pasăre căzuta drept în coama calului care nechează, trîmbiţînd viteaz în munţi. Munţii răspund cu trîmbiţi. Stelele s-aprind-

Şi deodată stă, de stînca, fulgerat.

Calul tresare strîns în pinteni şi saltă cu copitele din faţa drept în sus.

Calul tremură ca un iar încins.

Călăreţul neclintit în şa, drept, de argint, ca şi cel cu lancea, care a răpus balaurul pe zidul bisericii.

Apoi calul porneşte pas cu pas, cadelniţînd, cu mers înalt, adus din cer, arcuindu-şi paşii.

Se duce spre Domniţa.

Stă. S-apleacă. Şi se culcă blînd.

Şî călăreţul a descălecat.

Rămîne c-un genunchi la pămînt în faţa Domniţei şi o salută ca un fecior de împărat, subt flamurile cu stele ale cerului de noapte.

Apoi circul s-a dus. Pe urma lui au venit, cenuşii, nourii ţi ploile.

Copiii s-au întors la oraş.

— Tu ştii cine era ? a, întrebat odată, cu capul pe perna, după stinsul luminilor, un copil pe celălalt.

— Sigur că ştiu. Cel din portret.

— De unde ştii ?

___Fiindcă, după ce-a plecat circul, Domniţa se uita pe fereastră.

I-adevărat că circul plecase odată cu vara şil cu rîndunelele şi că Domniţa rănnnea de multe ori la ferestrele toamnei, parcă ascultînd un trap care se duce, nu unul care se J apropie.

FRUNZE

Toamna-şi aduna frunzele. Nu-Î vînt. Cad singure. Destin.

Pe subt stele au trecut aripi cu glasuri călătoare.

Cad stele pe tot cerul, lung, în noapte.

Lumina lunii pline şi-a adus Crăciunul la ferestre. Scîrţîie greierii ca un ornat de ger, călcat mărunt de copilaşi cu Steaua. Urechile şi-au pierdut tăcerea. Pleoapele şi-au pierdut noaptea. Sufletul şi-a pierdut somnul.

Trupul nu-si mai găseşte locul în culcuş. Tîmpîele caută odihna cînd pe-o parte, cînd pe alta. Fruntea se încreţeşte. O mînă acoperă ochii. Dar luna plina a nesomnului străfulgera în suflet ca şi-n noapte.

Miroase a frunză veche.

Gîndul porneşte ca un cîne bolnav sa-şi caute iarba de leac a somnului cel bun.

— Nu cumva să puneţi mîna pe ceasornicul de nisip, lc-a spus mama, suita în picioare pe scaun, agăţînd ceasul deasupra dulapului, în belciugul de sus.

Copiii n-au cum sa ajungă acolo. Sînt mici. Ca să ajungă pînă la ceasornic ar trebui sa mai aştepte cîţiva ani sau să aducă de afară scara podului, pe care se urcă şî pisicile.

Se uită Ia ceas de jos în sus, ca la o mănăstire de pe vîrful muntelui.

Celelalte ceasuri fac tîc-tac, tic-tac, ca şi cum fiecare ar avea un dascăl şi o toacă. Ceasul de nisip n-are şi nu face

nimic. Stă drept în sus, într-un fel de dulăplor de lemn, ca o păpuşă de sticla cu talie subţire, rochie cărămizie şi bluză de aer.

— Mai, cum merge ceasul de nisip ?

— Curge, explka cel mai mare.

— Da ce-i cu apa ?

— Cu nisip, deşteptule ! E ceas.

— Atuncea unde i-s minutele ?

— N-are decît secunde.

— Unde?

— în nisip.

— Şi ce fac ?

— Stau în nisip.

— Atuncea nu-s secunde, dacă stau pe loc.

— Ba da. Tu cînd dormi nu eşti ?

— Ba nu. Secundele merg tot timpul.

— Curg, prostule ! Uite-aşa !

Cel mare se duce la părete, face o mătanie ăjungînd cu palmele pînă pe podele, saltă picioarele cum zvîrle calul, o dată, şi-nc-o dată, lipeşte tălpile de părete şi rămîne aşa, cu capul în jos, devenind din ce în ce mai roţ la faţă.

— Ce faci acolo *t* ţipă mama.

— Le-arăt cum curge ceasul de nisip.

Cei mici rîd, dar mama se supară şi „ceasul de nisip", frînt pe genunchii mamei, cu faţa in jos, se văietă „ai-ai-ai", făcînd cu ochiul către fraţi, în timp ce papucul bate toaca pe popoul lui.

— Tu culcă-te îndată ! se stropşeşte mama.

— îmbrăcat ?

— Te-mbrac eu cu papucul! Voi dezbrăcaţi-va şi aşteptaţi în pat!

Toţi trei încep să se dezbrace pe-ntrecute. Ghetele cad c-un boca-boca. Hainele zboară. Hop în pat. Din pat, c-o voltă, drept pe covoraş, de-acolo iar în pat. Răsună casa la galop.

Şi nucu-î cu răsunet la fereastră. Cad nucile din nuc drept pe spinarea văruita a pivniţei.

Uşa sufrageriei e deschisă. Masa-i împinsă la părete ; pe muşamaua din sufragerie, drept în mijloc, pe şase scaune de la bucătărie puse cîte doua-n şir, stă aburind cada de tablă comandată la rinichigiu.

In antretul de dindos, se urcă pe scăriţă, bocănind, trec peste prag, stau şi iar se duc cizmele lui Gheorghe. Anica e desculţă. Dă, Doamne, să o calce pe picioare cizmele Iui Gheorghe. Ce-ar mai guiţa Anica ! Gheorghe aduce oalele cu apă clocotită. Din antreţel le ia Anica. Le aduce cu fereală în sufragerie. Varsă apa clocotită în cada — fîsîie cropul ca gînsacii — şi iar se duce la Gheorghe cu oalele deşarte.

în jurul căzii cănile cu apă rece trsmura de frig.

Doctorul a spus mamei să-i întărească pe cei mici, facîndu-le băi de frunză de nuc, fiindcă nu s-au putut duce la mare. Nici nu le pasa de Marea Neagră. Nuci au în gradină ; cadă, în sufragerie ; apă clocotită, în cazan. Au adunat singuri frunzele, zgîrlindu-şi genunchii, înnegrindu-şi degetele. Ce-are să fie după bale !

— Măi, verzi ne facem.

— Ca Verde-împărat.

— Ca broaştele.

— N-are să ne mai cunoască nimeni.

Sînt convinşi că vor ieşi verzi şi-s foarte mîndrî c-or să samene cu nucii, broasca, frunza, iarba şi lăcusta.

Azi fac cea dintâi baie pe care o aşteaptă de o săptămînă. Casa parcă se dă huţa-n scrînciob, rasturnîndu-şi obiceiurile. Au mîncat mult mai devreme. Tata a lăsat răspuns că nu vine la masă, dar le-a trimis două cartoane : unul cu prăjituri, altul cu îngheţata.

. Mama şi-a legat părul cu tulpan, îmbrăcînd un halat peste rochie.

— Mamă, ai uitat galoşii, nu tace cel mare.

Mama i-a privit urechile.

Afară-i cald, fiindcă-i noapte de august cînd stelele se joacă de-a albinele, şi nucile de-a căluţii, bătînd o fuga cu copita pe spinarea pivniţei; dar în sufragerie e şi mai cald, ca de ziua cozonacilor.

— Gata, copii ?

— Mamă, da Anica nu pleacă de-acolo ? întreabă cel mai mic.

— Şi cîni are s-ajute coniţei Ia scăldătoare ?

— Nu-Î treaba ta.

— Ia să nu v-aud gura. Dezbrăcaţi-vă *1*

Oftează, scot cămeşa şi-s în pielea goală.

— Anica, întoarce capul!
Îndrăcită, Anica îl urzica cu ochii.
Gol în braţele mamei ca viermele din miezul mărului, cel mic scoate limba, împungînd-o pe Anica. Cel din pat face la fel.
— Coniţă. mă strîmbă : pi mini, fimei batrînî *î*
— Şi tu, femeie bătrînă, îţi pui mintea cu nişte plozi... Huştiuliuc !
Ploc !
Ploc!
Copiii intră în apa caldă zîmbind, ochi în ochi, cu gura pînă la urechi, ca harapii oglingioarelor cu mărgele.
A păţit-o Anica !
Apa-i acoperită de frunze de nuc, mari cît palma care le-a cules, să pui cîte-un buratec pe fiecare.
— Oac-oac .'
— Oac-oac !
— Mamă, trece mult pînă ne facem verzi ?
— Iaca ci li treci prin cap ? sare Anica.
— Tu eşti galbena...
— ...ca alamîia, o rîd copiii dintre frunze, bălacindu-se.
Stau de-a picioarele, faţa în faţa, cel mic cu apa pînă la bărbie, cel mijlociu cu apa pîn' la gît. Cu apa înfrunzită.
Mama le pune mîna.ei, răcorită în apă rece, pe frunte.
Cel mic are păr de aur. Ochii mamei rîd, privindu-1.
Ceasornicul de nisip, întors de mama şi aşezat pe părete într-un cui, a şi-nceput sa curgă subţirel prin gîtuitura sticlei. Parcă suflă fum roşietic de sus în jos, cu buzele strînse a şuier.
Cel mic însă o vede numai pe Anica.
— Mamă, vreau să văd şi eu ceasornicul de nisip.
Şi da sa iasă din scutul frunzelor.
— Astîmpără-te, că vezi tu acuşi!
Anicăi nu-i pare rău.
Piciorul celui mic numai o data face pleosc. Sar stropi şi-n ochii celui mijlociu, dar şi-n ochii Anicăi.
— Coniţa, m-o chiorît!
— Ia astîmpăraţi-vă cu toţii !
Mama a năduşit de-atîta abur. îi cresc musteţi de promoroaca. Şi le şterge cu batista, dar cresc altele.

— Mai toarnă apă caldă, spune mama, citind în termometru.
— Sa nu ne opărească, mamă. Toarnă mata, cu mîna matale.
Anica-i fulgeră, strîngîndu-şi buzele. Mereu, Anica-i maî urîtă decît era. Oare Gheorghe o visează noaptea ? Saracu Gheorghe ! De asta bea rachiu.
Mama toarnă apa numai după ce-o mestecă, răcorind-o pe cea clocotită şi încercînd-o cu degetul, cum face şi cu şerbetul.
Miroase din ce în ce mai tare şi mai jilav a frunza de nuc
— Mamă, nu ne frige ?
Degetul mamei vine lîngă termometru, ca şi cum s-ar teme sa nu mintă.
— Nu vă frige, fricoşilor !
— Eu simt ca asud.
— Bine că nu îngheţi ! sare de colo şî Anica.
— Mamă, Anica face curent.
— Eu ? ci fac ?
— Tu sufli frig.
— Cu ci ?
— Cu ochii. Nu spune Gheorghe că îngheaţă cînd te uiţi la el ?
— Lasî cî-i arăt eu lui Gheorghe !
— Iar aţi început, spune mama, uitîndu-se la Anica.
Bravo ! Mama ţine cu copiii.
— Mamă, asud teribil.
— Şi eu, mamă. Parca ma topesc.
— Aşa e bine. Intră zeamă de frunza în pori.
— Ce pori, mama ?
— Nişte borti cele mici din piele.
— Cum, mamă, pielea noastră-i bortelită ?
— Sigur.
— Atunci de ce nu curge sîngele ?
— Sîngele *e* închis în tuburi.
— Avem şi tuburi, mama ? întreabă ei cu scîrbă.
— Tuburi ? Spun aşa. Vine şi vinişoare.
— Aha, se dumiresc copiii, respirînd mai uşuraţi. Şi poriî de ce nu se văd ?
— Fiindcă-s mici de tot.

Nisipul cărămiziu e pe sfîrşite. N-a mai rămas decît un moţ cît nasul curcanului cînd atîrna.

— Una, două, trei, patru, începe să numere cel mic.

— Mamă, la zece sîntem verzi ? întreabă celălalt.

— Gata !

Copiii se ridică odată din baia de frunze. Nu-s verzi, îs albi ca miezul de nucă nouă.

— Ce-1 asta, mamă ? Ne-am albit.

Dar mama n-are timp de vorba. îi culege pe rînd în prosopul gros ţi zburlit. îi înfăşoară, îi bate cu palma, îi usucă, îi face vălătuc, îi duce, îi desfăşoară, le pune cămeşa de noapte, îi acoperă cu plapuma pînă la gît, le bate uşurel cu palma perna nou înfăţată care-î ninsă de răcoare, îi sărută pe vîrful nasului...

între timp Anica varsă cada în căldări — ajutata de Gheorghe — văietîndu-se de şale şi de Gheorghe ; bodogăneşte, oftează, hodorogeşte, răstoarnă scaunele, face, drege, scoate, cară, iesă, vine, şterge, freacă, stoarce.

— Săru* mîna, coniţă 1

— Da noua nu ne spui nimic ?

— Noapte buna ! croncăneşte cioara galbenă.

— Sărut mânuşiţele la flăcăieşii mei! le spune Gheorghe, făcînd cu ochiul spre Anica.

— De-acum dormiţi, copii !

Mama închide uşa sufrageriei, stinge lumina, trage storul acoperind stelele, face o cruce asupra paturilor.

Şi umbra miroasă a frunză de nuc.

— Mamă, scînceşte cel mic, de ce-ai pus numai frunză în baia noastră ?

— Ce vroiai să mai pun ?

— Nuci, mama.

Mama pleacă rîzînd.

Şi-ndată arde numai candela deasupra somnului.

Acum ard patru.

Ochiul le vede printre stele.

Una pentru Gheorghe. Alta pentru Anica. Alta pentru tata.

Şi alta pentru copilul cu păr de aur.

Insomnia aprinde o ţigară la fereastră, stă, fumează, s-apJeaca asupra nopţu, asculta călătoriile din cer cele cu glasuri şi cu aripi din înalt şi nevăzut, respiră amintirea runzelor de nuc ş-ascuJta frunza altei toamne căzînd uscată la ieareastra.

„Mamă, de ce-ai pus numai frunză în baia noastră ?"

OCTAVE

TEZA LA ROMÂNA

Niţoasă, deasă, fumurie şi-ncîlcită, ninsoarea se gudură la ferestrele clasei a patra ca un dulău ciobănesc. O ştiu toţi elevii acolo, la fereastră, gata de joacă, dar o lasă să-i aştepte, fiindcă azi au teză la română.

Profesorul de română pune pelerina numai cînd plouă. Altfel, şi iarna umblă- în surtuc, fumînd cu ţigaretă lungă şi polobocită de cireş. Moş Surtuc are-o pălărie neagră, mare cît un cuib de corb. La faţă seamănă cu un motan stufos de batrîneţa şi cu ţăcălie albă-galbenă.

Pe catedră nu fumează, dar prizează.

— Hap-ţiu !

— Să vă fie de bine! zic băncile din faţa, cele mai soprane.

— Hap-ţiu !

— La mai mare ! zic băncile de la mijloc, cu glas mai băieţesc.

— Hap-ţiu !

— Hap-ţiu ! îl îngînă fundurile clasei unde-s drojdiile răguşite cu Ifose de bas.

Moş Surtuc scoate batista — basma de popă sau de precupeaţă —, suflă, zguduie, răsuflă şi oftează.

— Să vă fie de bine ! cîntă toate glasurile corului.

— Maăă ! rnîrîie moşul. V-am tocmit lăutari la nasul meu ? Hap-ţiu ! Dracu sa va Ia ! M-aţi deocbiat.

E scriitor. Elevii au aflat, tl roagă să Ie citească din scrierile lui.

— Iar n-aţi învăţat, bufneşte el ca soba cu hogeagul astupat, numai zburlire de musteţi, sprincene şi cîlţ sur.

— Ba da, am învăţat! piuie-n cor sopranii cu piculina lor de pichire. Da ne place să vă ascultăm pe dumneavoastră !

Scoate din buzunar un caieţel, pune pe nasul lui scurtuţ, grăsuţ, cîrnuţ — de mops cu astm — ochelarii, îşi potriveşte distanţa dintre caieţel şi ochelari, ducînd şi aducind mîna bunducă şi cumplit păroasă, şi începe încruntat.

Are multe glasuri subt musteaţa, cum sînt cuţitele de vînătoare cu felurimi de lame laolaltă într-un pîntec de os.

Moşnegii lui din Pipirigul Neamţului vorbesc cu glas de contrabas şi bombănesc ca toba mare. Călugării au ochi şi guri de peşteră cu urşi cînd se aude zmeura cu fusră roşie desculţă-n munţi. Iar văduvele se alintă ca vioarele cînd miaună mironosit lîngă picioarele violoncelelor.

Băncile clipesc, se ghiontesc, chihotesc, rîd, hohotesc, gem şi plîng de rîs. Moşul se uită parcă de pe munte, ca o luna răsărită-n cîlţ de aburi, la forfota din vai.

Oralul la română e o recreaţie cu uşa-nchîsă.

în schimb, teza-i pîrjol. Nu poate nimeni copia. Verbul „a copia" e îngropat în cimitirul substantivului „teză", cu-atîtea văduve cîţi elevi sînt. Gramatica e un cer din care cad cuvintele cu aripi, moarte, şi elevii care rid la lecţie, corigenţi. La teză, moşul vine cu gramatica. Toate tezele se întorc rănite cu cerneală roşie. Nota şapte e o decoraţie data de mîna regelui. Nota trei e uniforma zdrenţuită a mai tuturor celor întorşi de la război.

Iată de ce, cu toate că vacanţa e aproape — ultima 2I de şcoală —, cu toate că ninsoarea a venit mai repede decît Crăciunul, gudurîndu-se niţoasă la ferestre, elevii clasei a patra se gargarisesc cu regule gramaticale.

Răsună coridorul şcolii. Vine. Calcă" voiniceşte. Cresc stejari în jurul luî.

Iată-1 : mare-n uşă ca un car cu fîn pe poartă.

Intra. Trece, negru, prin dreptul tablei negre, fără să vadă pe nimeni, se duce la catedră şi se aşază şi mai negru în dreptul ferestrelor albe.

Nu prizează. Nu strănută. Nu scoate batista.

în bănci, mînile sînt reci, capul scorburos, picioarele grele. Condeiele-şi aşteaptă răstignirea cu jalea albelor caiete la picioare.

Moşul se gîndeşte. Nici măcar nu se scarpină.

De obicei dă teze scurte, algebrice : „Aveţi douăzeci de minute".

Nu admite lungimi : la gramatică. Cel mult o pagină. Enunţa subiectul tezei, uneori îl scrie pe tablă, îşi scoate ceasul burduhănos, îl pune pe catedră şi se uită la elevi ca un doctor cînd ia pulsul. Nu s-aude decît tic-tacul ceasului şi agonia de greieri a peniţelor.

De data aceasta însă Moşul se uită pe fereastră.-

Toţi elevii ştiu că ninge, dar primejdia^ de pe catedră a oblonit cu noapte, cu pămînt şi scîndură toate ferestrele vacanţei.

— Veţi scrie despre iarna.

Nu le vine să creadă. E ca şi cum ferestrele cu fulgi ar fi o glumă de întîî april.

Moşul îi vede, îi măsoara bine şi_ zîmbeşte cum zîmbesc părinţii şi bunicii în ajunul Crăciunului.

— Fiecare scrie ce vrea despre iarnă. Compoziţie liberă. Aveţi toata ora la dispoziţie.

Apoi se duce la fereastră, îşi scoate tabachera, prizează şi strănută.

— La mai mare !

— Hap-ţiu !

A început vacanţa.

Pe toate caietele e o veselie de ogrăzi de-acasă, ninse, cînd se-ntorc copiii de la şcoală.

Asta nu mai e teză la română. E omul de^ omăt, e bătaia cu bulgări, e săniuţa, e datul pe gheaţa în căkîie, e Steaua, e tata, mama, bunicii, copilăria — e vacanţa de Crăciun. Teză la vacanţa de Crăciun. Elevii au plecat acasă şi de-acasă visează că dau teză la română cu Moş Crăciun.

Miroase a cerneală veselă. Au pornit toate condeiele la trap şi la galop. Se-ntrec. Hii, condei !

Numai unul stă.

Cum să-nceapă ? Cum ? Cum ? Cum ? Ning semnele de întrebare. Timpul trece ca o sanie fugărită de lupi. Cum să-nceapă ? A pornit la vînătoare de fulgi. Mai anevoie decît

după fluturi. Fulgul e unul şi o mie în aceeaşi clipă. Uite-1. Nu-i. întinzi mîna. Cade. Nu-i. E altul.

Scrie : „Teză la Română.

Cling, cling, cling."

Şi intră-n iarnă ca o sanie : cling-cling.

Dar poţi să-ncepi aşa o teză la română ?

Trage cu ochiul la vecin. Pe teza de alături, iarna începe aşa : „Iarna este anotimpul pe care 1-a descris în versuri nemuritoare marele nostru poet V. Alecsandri, în..."

Şi colegul scrie, scrie, scrie. Na, c-a şî întors fila. Bravo lui!

Cling, cling, cling. îi vine să-şî clatine capul ca o fată cu cei dinţii cercei.

Moşneagul scrie şi el la fereastră, cu spatele spre elevi.

Elevul se întoarce spre banca din urmă. Strecoară o şoaptă mai subţire decît o fiţuica.

— Vidraşcu, spune, tu cum al început ?

Vidraşcu, roşcovanul, se opreşte zbîrnîind de energie, întoarce două file de caiet înnegrite şi citeşte confidenţial, urgent, secret, personal: „Iarna este anotimpul preferat a copiilor..."

— *Al,* nu *a,* măi !

— îmi faci şi observaţii ? Şterge-te pe bot, băiete !

Şi dispare ca o vulpe-n iarna lui.

Nehotărîtul se uită prin casă. Toţi scriu în friguri, cei mai mulţi cu limba scoasă. Desigur că mai toţi au început cu : „Iarna este..." Subiect, predicat. Aşa e şi corect. începi prin a defini subiectul compoziţiei.

Ce "e iarna ?

Cling, cling, cling.

E în ureche : cling, cling, cling. Nu mai gîndeşte. Ascultă, vede, iar ascultă. Tumult. Fulgi, fulgii fulgi prin care fuge — cling, cling, cling.

închide ochii. Ninge. Nu mai e nimic. Ce-a fost a fost odată şi s-a şters. Acum e stepă de omăt. Inima bate liber. Patru copue-n trap spulberă omătul. Nările-n vînt. Coama flutura. Copitele zboară. Omătul e un nour, dedesubt, departe ; fum rămas în urmă, abur împăienjenit.

Mai sus.

S-aprind scîntei de argint. Trec scame. Se destramă lînă.

Şi maî sus.

E alb ca-ntr-o cetate de mărgean din fundul mării; alb ca-ntr-o pădure de fuioare; alb ca-n fosforescenţa unei mări de lapte ; alb ca-ntr-o moară unde luna e morar şi îngerii făină ; alb de rochiţa rîndunelii cu albine de mărgăritar ; alb ca-ntr-o fluturare de batiste ale stelelor din Calea Laptelui ; alb de oglinzi la balul picăturilor de rouă îmbrăcate în mireasă...

Alb.

Gîndul nu-i nins. E ca fulgul.: ninge.

Alb. Alb. Alb.

Mai sus. Mai sus mereu, din alb în alb, din fulgi în fulgi, cu inima-n galop de zbor şi-n urmă c-un cling, cling.

Ninge altfel. Un suflet e în fiecare fulg, o transparenţă spre luminile de sus.

Şi sus de tot, în creştetul ninsorilor, al stelelor şi-al policandrelor de brumă, în bolta bolţilor de aureole, în strălucirea de omăt nenîns spre care vine un abur de tămîie din cădelniţă : cling, cling...

Zbrrr...

E clopoţelul recreaţiei.

— Daţi tezele !

Le-au dat cu cinste.

Se-ntreabă după ani şi ani fostul elev din banca cincea :

Ce e iarna ?

Iarna e o filă albă pe care un condei a scris „cling, cling, cling" şi dedesubt a iscălit: „Teodoreanu Hipolit Ion".

Iar profesorul de română a scris cu cerneala roşie : „1".

Şi a iscălit: „Calistrat Hogaş".

ÎNTOARCEREA ÎN TIMP

LĂMPILE VIEȚII

Pana mea trudeşte deseori învecinat CM v'csla lui Caron, luntraşul apei morţilor. El duce. Eu duc.

încerc să nu mor, dîndu-mi bătaia inimii, din nou, copilăriei, tinereţii şi acelora care s-au oglindit, chiar fi o clipă numai, în fiinţa mea de abur, umbră şi lumina.

De aceea, noaptea mă despart de drumul vieţii înspre viitor, veghind la masa mea de lucru, aplecat asupra timpului. Alt văz şi alt auz încep odată cu lumina lămpii, în afund de noapte şi singurătate. Tot ce-a fost odinioară iarăşi e, cum bate din adine de mare clopotul cetăţii scufundate, cum cade din înalt de noapte steaua ce luci.

„Tăceţi odată! ne spunea mama din ietacul ei. Nu pot să dorm de răul vostru I"

Alături de ietacul ei era odaia noastră, a copiilor. Trei paturi mici şi trei copii asemenea. Rîdeam pînă la lacrimi <i sughiţ. Porunca mamei ne stîrnea şi mai dihai. Venea papucul. Adormeam pecetluiţi în părţile rotunde.

Trei eram. Astăzi — nici unul. Cel mai mic, cu părul ca un fruct de aur, doarme somnul vecilor. Ceilal{i doi stntem atît de alţii faţă de ce-am fost, încît sîntem tot trei în amintire, fără să mai fim nici unul. Trei fără de unul, doi fără de trei, şi totuşi trei în nicăieriul amintirii.

„Tăceţi odată l Ca nu pot să dorm de răul vostru!"

Astăzi eu nu pot să dorm. Ascult şi văd în timp ceea ce-n spaţiu nu mai e. Alt văz şi alt auz.

Dorm casele, oraşele şi satele.

Noapte bună tuturora, pe pămînt şi-n ceruri.

E ceasul întoarcerii în timp.

Sînt singur cu gîndul şi lampa. O lampă de aramă cu picior înalt şi glugă. Subt ea sînt cărţile prietene, hirtiile, ibricul cu cafea şi calendarul.

Aceasta-i lampa anului o mie nouă sute patruzeci şi unu. In faţa ei e negru, viitorul.

Dar una cîte una, din lumina ei de-acum, s-aprind, trăindu-şi clipa, lămpile trecute. Şi unde-i lampă e şi un obraz de viaţă. Apare şi dispare după cum s-aprinde şi se stinge lampa lui.

Căci lampa n-are numai umbra şi culoarea aripei de flutur, ameţită de lumina ei. Au fost odată, în popasul ei de aur, frunţi, obraji, gene şi mini şi buze cu tăcerea, cu surîsul şi cu vorba lor.

Noi vom trezi cu taină tot ce doarme somnul din năframa Veronicăi în lumina lămpilor de-a pururi stinse.

LAMPA MAMEI

După ce copiii şi-au făcut baia, ieşind din clăbuceaia şi zavera ei cu trup trandafiriu şi tot viteji, începe rugăciunea :

— „Tatăl nostru, carele eşti în ceruri..."

— Mamă, se întoarce unul dinspre cer ; unde-i tata ? La club ?

— Aşa-ţi spui rugăciunea ? Unde ţi-s gîndurile ?

— In cap.

Ceilalţi doi se leapădă şi ei de rugăciune ca de o căciulă a altuia, întorcînd capete stîmite.

Mama îl urecheste — oarecum simbolic — pe cel-cu-gîndurile-în-cap şî răsuceşte flecare căpăţînă înspre „Tatăl nostru, carele eşti în ceruri, sfinţească-se numele tău, *fie* împărăţia ta..."

Iar intervine mama.

— V-am spus de o mie de ori : *„vie* împărăţia ta".

— De ce, mama ? Nu e mai bine să fie decît sa vie ? Mie mai tare-mi place să fie a mea cutia cu bomboane, decît să vie la moş Aşteaptă... Eh ! oftează el ca o bîată văduvă nevoiaşă.

Papucul mamei se ridică, avîntind sufletele copiilor — „şî nu ne duce pre no! în ispită* — pînă la „amin".

Apoi şi apoi, după toate acestea şî încă multe altele care scot peri albi bietei mame, copiii sînt îmbodoliţi pentru noapte, fiecare în patul lui cu reţea de sîrmă, mama îi săruta pe frunte sau pe vîrful nasului — nuanţe — şi le porunceşte :

— Acuma dormiţi pînă nu mă supăr !

— Nu putem, mama ! scîncesc ei ca în faţa Hngurei cu untură de peşte.

Dar mama stinge lumina, lăsînd asupra lor capacul întunericului.

— Mama, ne e frica !

— Dar eu unde-s ?

— Nu te vedem !

Atunci mama aduce din odaia ei o lampă care seamănă cu Scufiţa Roşie dîn povestea cu Lupul. Abia i se ve3e obrazul de luniţă subt scufa de matasă trandafirie. Şî e atît de mai nimica încît *şi* copiii sînt mai-marii ei.

Mama o aşază pe măsuţă. Apoi îşi trage un scăunel lîngă măsuţă şi descinde o carte.

Inima copiilor toarce ca motanul bunicilor. Sînt atît de încîntaţi încît pe fiecare pernă capetele lor încep să facă guşă.

— „A fost odată ca niciodată..."

Copiii asculta. Dar asta n-ar fi mare-ce. Copiii văd însă tot ce spune mama dintr-„a fost odată"-ca şi cum ar sta la o lanternă magică. Roş-împărat şi Verde-împărat cu ale lor lungi bărbi ninse şî toarse, Balaurul cu ale lui cumplite foc-şi-pară limbi, teribil paloşul lui Făt-Frumos şi dulce părul Cosînzeneî s-adună între gene mici, sclipind pe globul moale răsucit al somnului.

Clîpesc.

Şi iar clipesc ca flacăra comorilor.

Somnul începe c-o lumină care e poveste. Numele ei e mama.

Noapte bună.

II

LAMPA TATEI

„Cel mai", „cea mai" sînt vorbele fără de care copiii ar rămîne ştirbi la minte.

Copacul care creşte la fereastra lor — şi n-o întunecă — ecel mai mare „copăcol" din lume. E-hei!

Cinele care se gudură pe pragul odăii lor — nici. de pisică nu se sperie — e cel mai voinicos dintre dulăi! O-ho î Poftească ursul şi cu leul, domnii dumnealor !

Mama e cea mai frumoasă dintre cucoanele de pe pămînt şi din cer.

Dar tata ?

Tata-i mărunţel şî subţirel. Tata n-are sabie. Tata nu merge călare. Tata nu trage cu puşca. Tata rîde ca un copil cînd se supără mama. Tata n-are glas de tunet, tata n-are decoraţii, tata n-are multe şi totuşi tata e cel mai al copiilor. Inima lor e mai rotunda-n veselie ca cireaşă coaptă lîngă el, dar mintea lor e tare amărîtă şi nedumerită că nu i-a găsit un „cel mai".

*

într-o zi, tata a venit acasă mai devreme, cu trăsura cu doi cai, iar în urmă a intrat pe poartă o căruţă c-un văleu-ce-mai-minunăţie-de-birou. . - .

— O ocazie ! a spus tata, frecîndu-şi mînile.

Mama a oftat a ridicat ochii spre cer. Căci tata •niai are doua birouri : unul în odaia de lucru şi altul în pod.'

Ce balamuc şi ce mai mare dragul de harababură !

Scoate biroul vechi din odaia de lucru cît ai bate din palme. Căci tatei nu-i place s-aştepte. Copiii îl înţeleg cu mare^ejdeşteptăciunea-lor, căci şi ei sînt grăbiţi de nu se mai află, la bucurii şi Ia schimbări.

Pune biroul nou în locul celui vechi. Oameni cu borfori şi mirosuri tari în casa mamei ! Bocăneli, trosnituri, urme pe podelele ceruite, casa întoarsă pe dos. Parc-a venit circul in casa!

— Şi cu cel_ vechi ce facem ? a întrebat mama atît dc dulce, încît copiii s-au gîndit la castraveţii din oţet, de care nicj n-au voie să s-atingă. Podu-i plin !

— ^ potrivim în odaia copiilor. Să aibă şî ei casă pentru jucării.

Frumoasă vorbă! Tare le place lor cînd spune tata cîte una.

— Unde mai încape ceva în odăiţa lor ?

— Lasă-I la noi! au început copiii.

— Nu vezi că-1 vor ? a hotărît tata. Hai să-1 ducem !

Deci aşa^ a fost. Biroul a intrat cu botfori şi cu hîrşcîieli, btnevoind să-ncapă între paturile, trei la număr, din bîrlogul celor mici.

Ura ! Ura ! Ura !

Pernele s-au ciulit a zbor.

Nici nu s-a isprăvit bine tot, că iată a venit Migrena mamei. Pe dumneaei n-o vede nimeni decît mama. Nu suna, nu bate la uşă ; intră şi, de-a dreptul, la mama.

— Mamă, tot n-a plecat ?

— Cine ?

— Migrena matale, mama.

Mama se încruntă şi nu le răspunde.

Aşadar, mamei i-a venit migrena odată cu biroul tatei. Mama s-a dus în ietac şi s-a întins pe pat, iar tata a rămas cu noul birou, înconjurat de gura cît şura a copiilor.

— Ce-i faci, tată ?

— îl dichisesc, măi băieţi!

Grozave vorbe are tata !

Clienţii au început să se adune pe cerdac şi în antret. Foiesc ca racii în paner. Căci tata e avocat. Adică scoate pe oameni de la puşcărie : aşa le-a explicat copiilor bucătăreasa. Copiii au hotărît că puşcăria e un fel de fîntînă în care cad

oamenii, iar tata îi scoate de-acolo. Dar nu pricep ei de ce vin oamenii la tata acasă înainte de-a fi căzut. E tare încîlcit» socoteala asta. Las' să fie !

Secretarul tatei, domnu Marino, scoate capul prin crăpătura uşei.

— Ce doreşti ? întreabă tata.

— Aşteaptă clienţii...

— N-am timp. Mîne dimineaţă, îl mătură tata cu mîna pe domnul Marino.

Apoi tata clipeşte cam ghiduş. Copiii rîd, rînjindu-se la uşa domnilor clienţi. $i începe „dichiseala* biroului. îl potriveşte tata mai încoace, mai încolo — vai de mama \ot podele ceruite ! — îl descuie, scoate din saltar o lampă-gîţulînă.

— Ce-i asta, tată ?

— Lampă noua.

— Mama ştie ?

Tata rîde ca după o poznă.

Amarnic e tata ! Copiii uită că-s cuminţi alături de el.

— închideţi ochii \ porunceşte tata. întindeţi mînile!

Stau tustrei ca orbii la biserica Duminicii. Şi deodată ţup ! din mînă pe covor, una ca alta, trei broscuţe cu resort; Eţup-ţup ! ş-acolo pînă pe subt canapea. De-a buşilea ca ele după ele.

Tata pune hîrţoage în saltare, aşază cărţi, le mai răstoarnă. Apoi şl el se joacă cu broscuţele copiilor, făcînd ca ele : ţup-ţup-ţup. Copiii după' el, la fel. Vai de genunchii mamei!

Aşa-i găseşte servitoarea care a venit^să-i poftească la masă. Cînd pisica nu-i acasă, şoarecii joacă pe masă ! Ţup !

Mama-i tot cu migrena. S-a culcat, stingînd lumina din ietac. Copiii stau la masă numai cu tata. Aduce tata nişte sticle cu „băutură veselă", spintecă tata nişte cutii cu conserve, mai taie tata nişte ghiuden, nişte salam.

— Conaşule, duduia nu le dă voie.

— Ia tacă-ţi gura ! se zborşesc toţi trei, mustăcloşi de mînie, înfulecînd de zor.

Tata rîde şi le dă, de toate. Le dă şi cîte un fund de păhărel, îl beau cu „uf" şi se uită otrăviţi de vitejie la ochi! bulbucaţi ai servitoarei.

După ospăţ cine să-i culce ? Tata.

— Hai, copii, la aghioase ! Care e mai iute ?

Intr-o clipă sînt în pat. Nici baie, nici spălat pe dinţi, nici „Tatăl nostru..." Carele e -la birou. Apoi tata se duce pînă. dincolo de unde vine cu un coş aproape ca de Moş Crăciun.

— Va meremetisesc biroul !

Alt grozav cuvînt! Le scoate tata ca din hocus-pocus.

Iaca s-a ivit o lampă cu picior şi clopot de porţelan verde.

— Suna, tată ?

— Sa nu spargeţi, că pe mine se supără mama!

„ Dă, Doamne, să nu spargem lampa tatei !

• Călimara e o frunză de metal gălbui pe care stă o pasare clonţoasă cu puicanii ei.

— Ce fel da cerneală are, tată ?

— Albastră.

— De ce nu-i roşie ?

— Hai s-o facem roşie, încuviinţează tata.

Se duce, o varsă, o spală şi o umple — maî mare dragul — cu cerneală roşie ca pomuşoara.

. Iaca a. venit şi sugătoarea pîntecoasă care merge la păscut cerneală, uţa-uţa, legănîndu-se.

Hop ş-o scrumeînіţă de-a tatei în, ca sa zicem, chip de botină răpănoasa. Prin botul ei crăpat iesă un vîrf de şoricuţ, iar pe la spate, unde stă urechea, vine cu zburleală şi codoiul bîrligat un zmau de motănoî.

.. — Se sparge, tata ?

— Voi cum credeţi ?

Rîd.

Şi tata rîde.

Apoi tata stinge lampa de sus, aprînzînd-o pe cea cu clopot verde.

— Tată, nu pleci ? îl încearcă ei.

— Cum să plec ? Am treabă.

Nu-i poveste, dar e foarte bine. Şase ochi privesc un ţaţă care stă la birou. Aşa nu l-au văzut niciodată. Descuie sertarele, scoate cutii cu tutun, Ie desface şi împrăştie tutunul pe-un ziar.

— Ce faci, tată ?

— Pritocesc tutunul.

Grozav cuvînt !

Grozav tutun ! E galben ca apusul soarelui pe turlele ^bisericii Sfîntul Ion Gura-de-Aur, Şi vine un miros, parcă |de fîn şi parca de turta dulce pipărată.

Copiilor le vine să strănute.

Hap!

Iar halp !

Hap-ţiu !

— Aţi răcit! răsună glasul mamei din ietac. Ce faceţi 'acolo ?

— N-ai nici o grijă ! Stau cuminţi cu mine, răspunde tata ;pentru eî.

Şi scoate tata o cutie cu drajele !

Cîte trei la fiecare. Trei migdale cu obraji dulci de zahăr.

Mai scoate tata şi trei pacheţele cu ciocolată.

Noroc că nu s-au mai spălat pe dinţi!

: Mai scoate tata şi cîte un creion colorat. Şi cîte o guma tfe ras cu elefant pe ea.

Nu cumva e Moş Crăciun acolo ?

Cum să fie tata moş ?

— Tot n-au adormit copiiî ? întreabă mama dîn ietac,

— De cînd dorm ! răspunde tata subt privirea celor |fase ochi de iepuri.

Lampa luminează numai fruntea şi zâmbetul tatei celor iţrei copii. Şi capra cu trei iezi tot trei avea.

Copiii pot s-adoarmă. Au aflat: tata e cel mai bun...

Noapte bună, bunătate.

III
LAMPA BUNICILOR

Casa bunicilor e în aceeaşi ograda, faţă-n faţa cu casa copiilor. Dar n-ajungi cu una, cu două pînă la, hăt, casa bunicilor. Numai zilele de mare sărbătoare, cînd foaîa calendarului schimbă culoarea, îi duc acolo pe nepoţii îmbrăcaţi cu haine nouă, pieptănaţi, ferchezuiţi, cu tălpi nefeştelite şl cuminţi cum numai somnul e.

In casa bunicilor tata a fost copil.

— Şi unde a rămas ? întreabă cei întrebăcioşi cum nu se mai află.

— N-a rămas nicăieri! spune mama. Unde să rămîie ?

— La bunici.

— Nimeni nu rămîne copil.

— Nici chiar noi ?

— Nu mai vorbîţi prostii. Copiii cuminţi cresc si devin oameni mari.

Zice mama, cine-o crede n-are decît^ să creadă!

Mai cu seamă unul dintre cei întrebăcioşi stă şi pîndeşte la fereastră. De acolo vede tot ce se întîmpjă^cam pe Ia ferestrele casei bunicilor. Bunicii joacă o concină la măsuţa lor rotundă. Cînd cîştigă bunicul, bunica trînteşţe_ cărţile şi se face foc *şi* pară pe Sevastiţa, servitoarea bunicilor. Cînd pierde bunicul, bunica o lasă uitată pe Sevastiţa, dar îl învaţă pe bunic cum şi ce fel e treaba jocului. Dă bunica din mîni şî-i merge gura ca limba ceasului.

Dimineaţa, bunicul îşi ceteşte ziarul — *Universul* — la fereastră. Stă cu el în mînă pînă ce adoarme. Ziarul îi cade pe\genunchî, dar bunicul şi prin somn parcă tot ceteşte, alb ca şî cum atuncea l-ar fi nins.

înd Sevastiţa spală şi şterge ferestrele, bunica n-o slabeşte\o clipa. „O^ hărnicesc la treabă", zice bunica, „că la lene s6 hărniceşte singură".

Uneori trece şi motanul pe la fereastră, uitîndu-se la vrăbii cum privesc copiii la tablaua cu halviţă. Bunica îl Iasă ce-1 laşa şi-1. mătură de-acolo c-o pălmoacă. Motanul e al bunicului. Vrăbiile sînt ale bunicei. Deschide bunica fereastra şi le dă miez de pîne. Au mare noroc că-s vrăbii! Dac-ar Ji_ raţe, cum le-ar mai mînca bunica ! Şi motanul are noroc că-i al bunicului !

Cum se înserează, casa bunicilor se închide ca palatul din .poveste. Nimeni nu mai intră, nimeni nu mai iesă. Totu-i ferecat şi stins. Numai în ietacul bunicilor se aprinde lampa cu glob albastru. Lumină ca aceea nu e nicăieri pe lume. Parcă-Î noapte amestecată cu dimineaţă, îngeri şi omăt.

Acolo tata a fost copil.

, Unde-i ?

Cine?

"' Tata ?

Nu. Copilul din casa bunicilor, înainte de-a veni tata tată cu musteţi — în casa copiilor.

Acestălalt, copilul tatei, stă şi se tot întreabă privind lampa cu glob albastru din ietacul bunicilor. Ar fi în stare |să vegheze o noapte întreagă numai sa afle — ca-n poveste — cine fură fructul cel de aur ? unde-1 duce ? unde-I ' ţine ?

Dar în fiecare noapte lampa bunicilor se stinge, ,iar nepotul adoarme.

Noapte bună, fruct de aur al copilăriei.

/ lt.

IV

LAMPA UNEI NOPȚI DE VARA

S-a întîmplat aceasta undeva la o moşie. Cînd? Tare de mult, în anii duşi, pînă pe-aproape de-mpaienjenire.

Unde ? Undeva. Căci nici moşia nu mai are nume-n amintire, nici stăpînii ei, care-s subt cruce poate.

Numai o noapte a rămas păstrarăţi suflet, şi o lampă. Cel care-o vede şi aprinde acum era pe atuncea cel mai mic din jurul mesei din sufragerie, codaşul celorlalte vîrste, ordonanţa tuturor băieţilor mai mari.

Masa s-a isprăvit cu un harbuz uriaş ca un apus de soare pe-o plecare de cocori. Apoi s-au risipit cu toţii prin cerdac, salon şi prin livadă.

Fetele erau ca liliacul înflorit, cu bluze albe şi cu tinereţa.

în jurul lor, cu lavaliere şi musteaţa răsucită, cavalerii.

Vară! Vară ! Numai stele şi renclode coapte !

în noaptea mare, Calea Laptelui era claviatura planului deschis de Vară pentru o sonată de Beethoven.

Numai unul dintre comeseni a rămas fără de rost. Nici tînăr, nici bătrîn şi nici copil. Deci singur ca o stea.

S-a dus prin întunericul albastru în odaia lui, s-a dezbrăcat cu mîna celor porniţi să se înece şi a vrut să doarmă şi să uite că e fără soţ.

A aţipit cu inima amară ca pelinul pus subt pernă să alunge puricii. într-un tîrziu 1-a deşteptat un zvon de glasuri, cîntece şi foşnete.

S-a dus la geam şi a văzut o lampă cu glob roz pe treptele cerdacului, iar la lumina ei — mai dulce ca a zorilor pe floarea piersicului — fete şi băieţi dansînd un vals, cînd în lumină — cîte o clipă de culoarea celui mai suav mărgean — şi cînd în umbra de culoarea toporaşilor a nopţii parfumata de renclode.

Cununa desuetă a valsului de-atunci, noapte bună ţie, noapte bună tinerilor tăi.

P-

LAMPA FLORIILOR

Unul dintre copii, ajuns licean, se plimba singur. Tinereţa-i dulce ca o fată despletită lîngă e , obraz lîngă obraz, Nu-i plac nici teatrele, nici străzile cu ume. I-i drag să fie singur, ca în cântecul *Călugărul din vechiul schit,* pe uliţele cele mai pustii. Se lasă dus în voia paşilor, descoperit, c-un abur ca de zîmbet pe obraji.

Cînd înfloreşte liliacul care e mai tînăr decît toate fetele, umblă din casă-n casă după tufele de floare, respirîndu-le cu capul răsturnat pe spate. Ce beţie !

Şi zarzării îl duc de mînă, şî salcîmii, şi mălinii, merii, piersicii şi teii, numai pe uliţele primăverii lor.

Uită de casă, uită de lecţii, uită de masă, uită de toate. E îndrăgostit. De cine ? Dar de nimeni ! Tinereţa e o dragoste fără de alt nimic. Miroase sufletul a floare. Chiar şi albinele s-ar înşela. Dacă-1 întreabă cineva „ce e cu tine se roşeşte ca o fată. Cel cu întrebarea crede că-i îndrăgostit. Are dreptate. Numai că altminteri nici o fată nu e în bătaia inimii.

Dar iată că-ntr-o noapte s-a ivit.

A văzut acela, cum mergea el cu salcîmii, la lumina unei lămpi cu gaz, o fată. Nu era nici tânăra şi nici frumoasă altfel decît alte multe altele cu gene grele, cozi pe spate şi obraji cuminţi şi albi.

In noapte s-au oprit salcîmii ca o îngerirne ş-au îngenuncheat.

Puteau să-nceapă versurile, harfele şi stelele. Se deschisese iarăşi *Cartea psalmilor.*

Nopţi de-a rîndul s-a oprit acolo, la fereastra cea de aur a fecioarei preacurate.

Noapte bună, fată fără nume a tinereţii în genunchi.

VI

LAMPA COVORULUI ZBURĂTOR

„Ce e de făcut ? Tare-i adormit băiatul dumneavoastră", spun profesorii de la liceu tatei şi mamei, înadins chemaţi la cancelarie.

Tata glumeşte, dar mama îşi face sînge rău şî e adînc îngrijorată de sănătatea veşnicului somnoros, care e palid, cu privirea mioapă de distrată ce-i, absent, fără surîs şi parcă în surghiun printre ai lui.

Tot felul ide medicamente — hapuri şi pilule şi siropuri, vinuri tonice, alimentare' raţionala. El înghite tot, dar ca butoiul Danaidelor.

Gura n-o deschide nici acasă, nici la şcoală. ÎI pîndeşte repetenta.

„Poate ca nu-i bolnav, poate că-i bleg, încet Ia minte, tont. N-ar fi mai bine să-1 retragă de la şcoală ? Oricum ,— ş-aşa, ş-aşa — tot rău s-alege" oftează mama, amărîtă fără seamăn.

Lui însuşi i-i lehamite de el. Şi-ar pune o pancartă, chiar pe frunte, scrisă caligrafic : „Nu sunaţi degeaba. Sînt plecat."

La şcoală, între camarazi de vîrstă şi de banca, nu le-aude decît zgomotul şi stă cu fruntea plumbuită printre ei, el singur numai repetent al tinereţii. Profesorii cu drept cuvînt binevoiesc să vadă-n el ruşinea clasei ş-a părinţilor : model de neurmat, pe şcoală.

Cînd vine acasă, de la uşă îl ia mama în primire, îndopîndu-1 cu fosfaţi şi calciu, îndrumări, programe şi porunci. Deschide gura, şi-i vine căscatul. Deschide canea, şi-1 apucă jalea. Matematică, chimie, geografie, luni, marţi, miercuri, joi — nici o duminică în cane, iar în săptămînă, numai una: şi aceea stînd la umbra zilei luni, cumplita ei vecină.

Şi totuşi, somnorosul, jalnicul, neîmpăcatul, obiditul — sinucigaş fără voinţa faptei, de nu ştiu cîte ori pe zi —, are în toate zilele orgii de fericire. încep îndată ce s-au stins luminile. Numai atunci, cu o zvâcnire năzdrăvană în adîncul inimii, aprinde lampa lui de buzunar, iar de subt perna scoate Cartea.

E singur ca şi Robinson Cr'usoe. Patu-i cald. Toţi dorm. E-atît de fericit că încă nu deschide cartea. Ce fericire poate fi mai mare decît pragul ei pe care-ntîrzii ?

Apoi deschide cartea. Numai aripi. Zborul a-nceput.

Cum se numeşte cartea *i* Oricum ! Oricum ! Nu are nici o Importanţă cine a scris-o, cum a scris-o !

Romanul în fascicole cu „va urma", sau aventurile lui Sherlock Holmes, *Muşchetarii, Catacombele Parisului, Contele de Monte-Cristo, Genoveva de Brabant, Barbara Ubric,* sau romanele Iui George Ohnet — orice, orice ! De^a valma, Eminescu şi Vasile Pop, Balzac şî Paul Feval, Duilîu Zamfirescu — sulfina din *Viaţa la ţara —,* Arsene Lupin, Coşbuc şi Dickens, PelladaTi şi Sadoveanu, Bucura Dumbravă, Claude Farrere şi Anton Pann, Turgheniev, samovarul romantismului rusesc.

Orice! Orice! Covorul zburător e numai unul, nu în carte, ci în vîrstă. Cartea îl desface numai, la lumina lămpii, întru magica plutire.

Noapte bună zborului de-atunci.

VII

LAMPA PROREI

încetul cu încetul toţi au adormit: părinţii, fraţii, servitorii.

Nu s-aude nici un zgomot. Totu-i stins.

Dar sufletul nu doarme. Pînze de corăbii au pornit cu vîntul înspre stelele îndepărtate. Pînze, ceruri, clipocit de ape, zarî afunde.

Dintr-un pat o umbră se ridică. Uşa se deschide şi închide fără zgomot.

Pe biroul din odaia tatei se aprinde lampa luminînd dosare, note, cărţi de drept, scrumelniţj pline, teancuri de reviste şi ziare. Dar în locul tatei — care-i numai salt al frunţii într-un nor de fum, lampa vede un obraz atît de tînăr că lumina ei surîde ca o fată.

Timpul pleacă pe corăbii. Marile se clatină, adînci şi verzi, ca-n vremea valului homeric.

Tbalassa !

Dar înspre zori, tot fără zgomot, se deschide uşa.

Tata !

— Ce faci, măi băiete ?

— Nu mă spune ! Versuri!

Tata zîmbeşte cu visare, dînd fum de ţigară spre fereastra zorilor.

— Şi eu făceam la vîrstă ta ! Să nu mă spui!

Noapte bună, întîlnire a tatălui cu fiul printre pînze de corăbii argonaute.

VIII

LĂMPILE NECUNOSCUTE

„Cel mijlociu e cam sălbatec !" spune mama despre fiul ei cel mijlociu care-i student.

Cel rnare-î veselia altora : de asta e mereu al tuturor. E viu ca tumba. AUe hop ! Ţîşneşte cu resort în trup şi-n vorbă. Gluma e sonoritatea lui.

Cel mic e-n fruntea celor tineri, ca răscoala. Flutură şi arde înspre viitor, grăibîndu-se spre moartea lui.

Numai cel mijlociu fuge de oameni, cu toate că la faţă e ca fetele de măritat: oval, cuminte, dulce. E numai bun sa fie „fata mamii", însoţind-o pe la vizite.

Dar nu e nici al mamei, nici al nimănui. Fuge de viaţă. Oare ?

Atunci de ce, în fiecare seară, stă ca un îndrăgostit cu ochii la ferestrele tot altor case ? E ceasul cel de stea al lămpilor. Fereastra fiecărei case are umbre chinezeşti. Vezi, dar n-auzi.

O mîna se întinde, ia o carte şi dispare. Cartea cui ? Dar rrrîna ?

O fată-si simte părul greu — sau sufletul — la masa ei de lucru. încet îşi lasă capul pe speteaza scaunului. Fîntînă fragedă, ce s-oglindeste-n tine ?

O servitoare face patul în ietac. Al cui ?

Totu-i fragment fugar, mişcare nemplinită, filă rupta, carte presimţită.

Nu mai mult. Mereu o altă casă cu ferestrele în noaptea marei întrebări.

Noapte bună, vechi abecedar cu poze.

LAMPA TÎLHĂRULUI

Au fost odată trei într-o odaie de demult; acum doi au rămas. Cel mic, îrimormîntat cu goarna militară, doarme în pămîntul Franţei. Mormîntul lui de-acolo a întunecat viaţa părinţilor. Aşa începe batrîneţa : cu moartea tinereţii.

Cel mare unde nu-i? Numai acasă, nu. A şi plecat din cuib.

Numai cel mijlociu stă ca o candelă rămasă într-acelaşi loc. Trec zilele, trec lunile, trec anii. Tot acolo e, nehotărît şi resemnat. E foarte tînăr în oglinzi, dar nu şi-n faptă. Stă între cărţi şi-ntre caiete, ca zidit. Timpul trece, el rămîne.

în fiecare zi se duce la bunici şi stă acolo între ei, cuminte ca oglinda din ietacul lor. Căci el, ca şi oglinda, oglindeşte numai, într-un fel de somn al vieţii luî.

Casa copilăriei a rămas pustie.

Au plecat din ea, ducîndu-se în alta casă. O vede-n fiecare zi, cînd vine Ia bunici, şi înspre seară, cînd se-ntoarce iar acasă. Acolo, ca un ban rămas în puşculiţa, viaţa fratelui cel mic începe iarăşi să răsune. Cel care aude singur sunetul acesta, măsurîndu-şi viaţa cu o moarte, cu pustiul unei case şi vechimea amintirii, îşi pare bat-rîn. Stă la bunici, ca unul de-ai lor, ţinîndu-le tovărăşie cu tăcerea.

Dar într-o zi bunicul n-a mai fost. S-a stins în patul lui, cu luminări la cap. Luatu-l-au pre el ca rob al Domnului şi dusu-l-au pre el la loc de veci, lăsînd în casă abur de tămîie, gol pe scaun, gol în pat şi gol la masă. Ceasornicul, pe care numai mîna lui l~a învîrtit o viaţa-ntreagă, s-a oprit.

Doi morţi : un frate ş-un bunic. Şi două cruci: copilăria şi bunicii ei.

Nu se mai duce la bunici. Se duce la o văduvă bătrînă. Bunica tace parcă ascultînd paşi care pleacă sau s-apropie. Adoarme în fotoliu. Uneori tresare. Cărţile concinei stau grămadă lîngă ochelarii ochilor ce s-au închis.

Bunica a surzit ca şi vecina ei, Nănoaia. Vede greu. Nu se mai mişcă din fotoliu. Stă în casa ei ca un mitropolit în scaunul îngropăciunii.

într-o seară de primăvară, nepotul a rămas pînă la ceasul lămpilor. în ietacul bunicilor slujnica a aprins lampa cu glob albastru înflorit cu trandafiri, pe care, ,cînd era copil, o tot privea de la fereastra casei de peste drum — acum pustie — întrebîndu-se : cine fură fructul cel de aur? unde-1 duce ? unde-1 ţine ?

— Bunică, mă primeşti să dorm la mata ?

Bunica a dat din cap fără mirare : poate că nici n-a înţeles.

Numai bunica a dormit.

Nepotul s-a dus în odaia bunicului, aprinzînd lampa de pe masa lui de lucru, aşezîndu-se chiar în fotoliul cu capete de Iei, pe care a stat bunicul.

Casa copilăriei e stinsă.

Casa bunicilor e stinsă.

Dar noaptea de primăvară e luminoasă ca aureola sfinţilor.

Şi din pămîntul mormintelor, din creangă şi din inimă se-nalţă florile de liliac.

Abia într-un tîrziu de noapte, drumul a-nceput pe uliţa copilăriei, apropiindu-se de Medeleni.

Cine fură fructul cel de aur ?

Noapte bună, chinuitul meu tîlhar.

X

LAMPA MAREI INSOMNII

Ardea de-a lungul nopţilor ieşene, totdeauna, la fereastra 1 unei case cam dărăpănate, tăinuită de-o livadă, o lampă, | Cel de-acolo nu putea s-adoarmă. Venea să-I vadă Arma | Karenina, care acolo nu era o amintire, ci prezenţă vie, abatele Jerome Coignard, Voltaire, William Jammes, Thomas | Hardy, Maupassant, Schopenhauer, Marcel Proust, Balzac,f Sadoveanu, Beethoven.

Acolo l-am văzut pe Eminescu.

De ce taci, cînd fermecată
Inima spre tîne-ntorn ?
Mai suna-vei, dulce corn,
Pentru mine vreodată ?...

Eminescu nu intra. Se oprea la fereastră, cu teii şi lunari subt ramura înflorită a stelelor. Umbra lui Creangă era pe a- j proape.

Ionel Teodoreanu bătea la fereastră, venind cu manuscrisul *Medelenilor,* mult după miezul nopţii.

— Bună dimineaţa !

Zîmbea în dimineaţa neagră a nopţilor lui. Avea ochi 1 adînci în orbite scobite, coamă alburie, barbă de profet, obraz ' sculptat în ceară, frunte de mag.

Veghea mereu, fumînd, acoperit adeseori — parca ro-, mantie — cu o pelerină neagră căptuşită cu matasă argintiu" ferfeniţată.

— Ce-ai maî scris, domnule Teodoreanu ?

— Mult!

— Ia să vedem.

Începea lectura.

Domnul Teodoreanu cetea cu pasiune, zburlit şi tumultuos, cald încă de nou-născurele cuvinte.

Dar ochii celuilalt nu urmăreau cuvintele, ci numai viaţa. Deci tot ce era de prisos verbal — oricît de ritmic şi frumos — trebuia să piară. Sărea de pe scaun, unde pînă atunci stătuse ca un Negru-împărat, cu braţele spre cer, gesticulînd ca într-un bazar oriental:

— Nu se poate, domnule Teodoreanu ! Nu admit una ca asta pentru Olguţa noastră !

îmi apăram textul: puiul meu.

O apăra pe Olguţa — „Olguţa noastră" —, neadmiţînd pentru ea anumite pasagii, ca şi cum aş fi îmbrăcat-o cu o rochie rău croită sau din cale-afară de lungă. începea cearta : teribilă ca între părinţi şi copii. Deodată se oprea iluminat.

— Domnule Teodoreanu, hai să ne judece Tolstoî !

Care Tolstoi îi dădea invariabil cîştig de cauzat căci stilul lui Tolstoi nu e decît transparenţa, atît de limpede că parcă nu-i.

— Ei, ce mai zici, domnule Ionel ?

— Fac apel la Lily.

— V-aştept pe amîndoi.

în noaptea următoare, tot după miezul nopţii, domnul Ionel venea cu doamna lui: Lily.

Altă lectură, altă ceartă : în trei.

— Doamnă Lily, nu-i ţine partea. Ai să-1 nenoroceşti, doamnă Lily !

Iar doamna Lily, mică şi aprigă :

— Nu eşti sensibil la frumuseţă !

— *Eu* nu-s sensibil la frumuseţă ? Doamna Lily, de ce nu eşti domn, să te provoc la duel ?! Asculta-

şi cu faţa spre fereastra zorilor spunea din Eminescu pîna la umezirea ochilor.

Dar odată şi odată doamna Lily şi domnul Ionel au stat pe scaune ca doi judecători, iar celălalt — neînduplecatul — a venit la judecata lor c-un manuscris: *Adela.*

— Asta nu se poate ! a sărit mal-mica-nu-se-poate-doamnăj| E literatură !

A sărit şi celălalt, ca un întocmai Ionel, şi cearta a-nceput-lj superbă, juvenilă.

— Să ne judece Tolstoi ! a hotărît deodată domnul Iov J nel-al-Medelenilor, pe la ceasul cocoşilor.

Şi Tolstoi n-a dat dreptate autorului *Adelei,* care s-a dat| bătut.

Veghea mereu, captiv în bibliotecă.

Trăise în oraşul teilor de aur Eminescu : dogele melan-*| coli ei.

Trăise în oraşul mîndru al Moldovei un boier al sufle-| tului: V. Alecsandri.

Acum numai statui şi amintiri. Statuie şî Miron Costiri. statuie şi Ştefan cel Mare şi Asachi şi Kogălniceanu. Junllj mea generosului tumult al frunţii moldovene — amintirei|

Numai trecut şi numai somn şi numai aţe de paianjet

Doar unul singur nu dormea ; numai acela, pentru toţ înfăşurat numai în nopţi şi-n aur pur de lampă fără somnlj

S-a stins, iubite domnule Ibrăileanu.

Noapte bună, tîrg al umbrei Iui.

LAMPA DIN URMĂ

Această lampă arde pe masa mea de lucru în anul una mie nouă sute patruzeci şi unu.

Celelalte lămpi s-au stins.

Ş-aceasta se va stinge, care arde pe bireul tatei: stins şi el.

Şi altă lampă va începe, dincolo şi mai presus de mîne.

Căci ultima noastră lampă — „Tatăl nostru, carele eşti în ceruri" — e candela.

MELANCOLIE

Cimitirul amintirilor ieşene a sporit cu încă o cruce subt care odihneşte robul lui Dumnezeu, Gheorghe.

Viaţa ne-a pus adeseori alături pe Topîrceanu şi pe mine : fie în casa lui Demostene Botez, unde se adunau săptămînal colaboratorii *însemnărilor literare*; fie la redacţia *Vieţii româneşti,* loc de zilnică întîlnire a grupului redacţional; fie la mănăstirea Agapia, rămasă în munţii şî trecutul Moldovei; fie în casa cu lumini şi umbre adinei — ca în tablourile lui Rembrandt — a profesorului Ibraileanu ; fie, mai de curînd, în sala marelui colegiu universitar, tinde cei din ţara zimbrului şi-au afirmat dorinţa unui descălecat din vis solitar în faptă unanimă ; fie, în sfîrşit, de-atîtea şi de-atîtea ori, pe uliţele Iaşului, atît de resemnat intime în paragină, că parcă toate, maî mult în timpul dus decît în spaţiul tînăr, nu-s decît drum al amintirii —, şi totuşi prieteni n-am fost.

Anii au trecut, fără să ne despartă şi nici să ne apropie, deşi nu rareori ne-au învecinat, li spuneam : domnule Topîrceanu. îmi spunea : domnule Teodoreanu. Vocativul simplificator al amiciţiei n-a încălzit niciodată dialogul nostru, oricît de cordial ar fi pornit şi s-ar fi desfăşurat* Cred că ne stimam reciproc, în măsura accesibilă oamenilor lucizi. Nici unul, nici altul n-am făcut politică, nevrînd şi neputînd ceda nimic din autonomia noastră spectativă. Sporturile Iul Topîrceanu erau vînătoarea şi boxul ; şi eu le am pe ale melel în fond, amîndoi urmăream în sport un păgînism estetic, o presimţire de mitologie.

Venit de aiurea la Iaşi, Topîrceanu a tot rămas, deşi cei pentru care devenise ieşan s-au călătorit treptat: unii în moartea lor, alţii spre Bucureştiul suprapus vieţii prezentului. Nici eu nu m-am grăbit sa plec dm oraşul meu natal, cu toate că laşul pleca de lîngă mine, îngreuindu-mă cu prea multe amintiri. Şi Topîrceanu şî eu admiram pînă la evlavie pe Emijiescu, inhalînd adînc aroma de nuc amar a solitarului întru splendoare şi destin. Şi Topîrceanu şi eu ştiam să distingem munţii de carton şi tărîţă ai literaturii româneşti de cei adevăraţi, răsăriţi masivi şi năprasnici din măruntaiele pămîntului. Ştiam de asemeni amîndoi ca Sadoveanu şi Arghezi, ca scriitori, sînt din cale-afara mari ca să încapă în prezent şi că abia atunci altarul lor va fî înconjurat numai de strane cînd le va-ncepe viitorul şi cînd fiinţa lor va odihni subt lespedea obştescului sfîrşit.

Ştiam multe, fără să ni le spunem anume, bănuind însă că le ştim şi unul şi altul. î̂i preţuiam talentul limpede, riguroasa artă literară şi epigramatica ^Inteligentă. Nici ^ dl nu-mi deprecia tumultul liric. Poate că arderile mele sînt mai zbuciumate ; ale lui desigur că erau mai clare. Dar şi unul şi altul am trăit subt semnul focului.

Atunci ce morbid amestec de indolenţă şi discreţie ne-a interzis elanul simultan al reciprocităţii împărtăşite ? Nu ştiu. Poate că mereu, şi unul şi altul am amînat pactul prieteniei, socotind că avem timp, ca nu trebuie să ne grăbim, că într-o zî...

Căci în laşul Moldovei nimic şi nimeni în afară de moarte nu-şi ştie ceasul. Un mare prieten al meu, ieşan fireşte, a purtat în buzunarul haîneî o scrisoare urgentă maî bine de un an, pînă cînd într-o zi, devenită concret al remuşcarii obsesive, a trimis-o cu haină cu tot în podul cu vechituri. Iar altul, călugărit din tinereţa între biblioteci, a spus o vorbă în care simţi mai curmd timpul copacilor seculari decît anii număraţi ai omului. Venise într-o zi să-1 vadă un prieten din copilărie, trecător prin Iaşi. I-a găsit cu mare-ce ascunzişul casei, a sunat, a aşteptat mult şi bine şi a văzut într-un tîrziu ivindu-se, cu cap rotund şi alb zburlit de strămoş al motanilor, pe cel dorit.

— Ce vrei, bre ? 1-a întîmpinat acela dintr-o mare depărtare a minţii.

— Măi Alecule, nu mă mai cunoşti î* Am venit sa te văd, măi...

— Iî, bre, n-am timp acuma. Lucrez. Vină altădată.

— Cînd ? ^

Moşneagul-învăţat s-a adunat în gîndul lui, socotind cît maî avea de lucru ca să-şi isprăvească vasta lucrare întreprinsă de mulţi ani, şi a răspuns :

— Dă, bre, aşa peste vreo zece-cinsprezece ani...

Aşa că Topîrceanu şi cu mine n-am fost niciodată prieteni, socotind că avem timp *şi* pentru asta, cîndva... Abia camarazi. în ultimii ani, după moartea profesorului Ibrăileanu, ne-am văzut din ce în ce mai rar şi mai în treacăt. Ştiam desigur că Topîrceanu e în Iaşi. Dar nu-1 căutam. Nici el pe mine. Cînd ne întîlneam, ne salutam cu regăsire, şi uneori ne-am surprins reciproc întorcînd capul unul după altul. Se vede că şi-n el şi-n mine erau semne de întrebare atrase de-ale celuilalt. Treceam totuşi mat departe.

într-o zi am aflat din ziare că Topîrceanu e bolnav. Abia atuncea mi-am adus aminte că nu-1 mai întâlnisem cam de mult. Dar mi-am trăit mai departe viaţa, încredinţat că într-o zi iar ne vom întîlni, trecînd unul pe lîngă altul. Ziua aceea însă n-a mai venit. I-a luat locul alta, solemnă ca primele măsuri din a cincea simfonie a lui Beethoven.

Glasul lui Lesnea m-a vestit la telefon :

— Coane Ionel, a murit Topîrceanu !

— Ce spui ?

— Da, a murit Topîrceanu !

Şî abia în ziua morţii lui m-am învrednicit să-i trec pragul casei. Doua odăiţe modeste, cu înfăţişare studenţească, amintind vremea lui Mimi Pinson. La fereastra deschisa a moarte, înflorea ca prin somn un liliac de culoarea umbrei înspre stea a înnoptărilor de primăvară. Arome de ierburi încruzeau parfumul de miere nouă al soarelui.

Cîteva babe se apropiau tîrşindu-şi papucii, să vadă „mortul*.

„Mortul" era Topîrceanu. O luminare îi ardea la căpătîi. Abia se despărţise de viaţă. Capu-i odihnea pe perna ultimului somn sau a supremei insomnii. O culoare de frunza rămasă dintr^ toamna de demult. Trăsăturile ascuţite afir-

mau încă o inteligenţă voltairiană. Un ochi, incomplect închis, privea fix, postum. Cărţile pe care le cetise şi le adnotase erau încă vii în jurul lui, purtîndu-i întipărirea, mirate că nu vor mai foşni ca înainte. Cîteva gulere aduse de la spălătorie aşteptau — îl aşteptau —- pe-o mobilă, albe şi strălucitoare, în odaia plină de soare şi de moarte. Răsuna tic-tacul ceasornicului care-i măsura timpul — acum oprit — ca o copită credincioasă alături de călăreţul răsturnat.

De afară venea tulburător de tînăr, ca amintirea fetelor moarte, parfumul liliacului de mai:

...Pe-atunci înflorea liliacul
Şi noaptea cădea parfumata
Umplînd de miresme ceardacul
Şi-avea arhivarul 'O fată...

Condeiul, călimara, creioanele ascuţite, caietele — şi în mijlocul odăii, încrucişate pe piept, mînile mortului.

...De-acum străină, mîna ta
în' va şedea deoparte,
Ca un condei, pe undeva,
Alăturea de-o carte.
Şi ochii tăi, de gura ta,
Vor trece mai departe
Decît un nufăr de o stea...

Aşa spune Arghezi.

Trist. Tare trist.

Nicîpdată-niciodată mînile acestea galbene nu vor putea strînge mîna oprită în preajma lor cu semnul crucii.

Şi abia atunci am fost prietenul lui Topîrceanu : cînd nu mai era decît robul lui Dumnezeu, Gheorghe.

Luaţi aminte. Vorbeşte Mihail Sadoveanu :

„Soarele bătea pieziş în hanul Ancuţei, scînteind în geamurile zăbrelite. Lăutarii se sculaseră din cotloanele lor şî—şi sticleau dinţii; Ancuţa cea sprîncenată aţîţa iar focul în covrul vechi de spuza ; noi, gospodarii şi cărăuşii din Ţara-de-Sus, ne uitam numai cu coada ochiului la oalele goale înşirate pe lîngă proţapuri. Dar scripcile şî cobzele încă n-aveau cărare. Şi nici comisul Ioniţa de la Drăgăneşti nu-şi începu povestea pe care o aşteptam. Căci pe şleahul Romanului se vedea venind un călăreţ învăluit în lumina şi în pulberi. Calu-i pag, cu grumazul încordat şi cu coama fluturînd, în buiestru iute, luneca spre noi.

fnspre munţi erau pîcle neclintite ; Moldova curgea lin într-o linişte ca din veacuri; şi cimpurile erau goale şi drumurile pustii în patru zări; iar călăreţul pe cal pag parcă venea spre noi de demult, de pe depărtate tărimuri. Şi cum ajunse drept la han coti, căci aicî îi erau sorţii să se oprească —, îşi scoase pălăria de pîslă neagră şi ne pofti la toţt bună ziua şi noroc bun..."

Acest călăreţ al tainei se numeşte Neculai Isac, căpitan de mazîli.

Dar eu voi spune despre altul, Mihail Sadoveanu, care, asemeni aceluia, îşi scoase pălăria de pîslă neagra şî ne pofti la toţi bună ziua...

Cu douăzeci de ani în urmă, prietenul Demostene Botez m-a invitat la el acasă unde *însemnările literare* îşi improvizaseră o redacţie intimă.

— Vrea să te cunoască domnul Ibraileanu.

— Ştie că exist ? am întrebat oarecum sarcastic.

Sarcasmul tocmai faţă de ceea ce-i măgulitor este o datorie îndeplinită cu stricteţă de veleitarii literaturii, printre care ma număram şî eu în acel an al trecutului.

— Probabil, mi-a răspuns Demostene, de vreme ce vrea să te cunoască.

— Şi cine are să maî fie ?

— Redactorii : Sadoveanu şi Topîrceanu.

N-aş putea spune dacă am ricanat. Dar cam aceasta^ era reacţia nevîrstnicului Ionel Teodoreanu faţă de celebrităţile în vîaţă ale epocii premergătoare războiului. Viitorul începea agresiv majuscul cu mine şi cu generaţia mea ; ceilalţi erau trecutul, bătrînozaurii. Şi mai cu seamă Sadoveanu personifica pentru mine birul şi —. de ce să n-o spun ? — superstiţia acestui trecut.

Ingratitudine ? Desigur, din belşug. Dar care generaţie nu caută sa se elibereze prin însurectă tăgadă şi superbă desconsiderare de subt puterea zeilor ei ?

Prea de multă vreme îl admira pe Sadoveanu o ţară întreagă, cumpărîndu-i opera cu evlavie, preamărîndu-î numele, dînd fiinţei lui o înălţare de biserică peste vieţile contemporanilor. încă din şcolile primare auzisem 'despre acest „mare scriitor român". Apoi îl cetisem — îndată după basme şi haiduci — noaptea, în patul somnului impus, la veche lumina luminării, lăsîndu-1 să-mi fure inima nouă, el fiind numele mîndru al întîilor mele insomnii. Pe măsură ce creşteam, an cu an, alte Volume ale aceluiaşi torenţial Sadoveanu îl sporeau copleşitor în mintea mea şî în preţuirea celor maj virstnicî din juru-mi: bunici, părinţi, profesori, oaspeţi ai casei noastre. Aşa că, de la o vreme, evidenţa calitativă a lui Sadoveanu a fost întîiul fenomen care mi-a organizat spiritul de contradicţie faţă de mîne însumi, faţă de realitatea obiectivă şi faţă de judecata admirativă a celor din preajma mea.

M-am hotărît sa nu-1 mai slăvesc pe Sadoveanu. Am decretat că cei care- cred în proeminenţa lui sînt retrograzi. Deci nu l-am mai cetit. Şi mi-am întors sufletul spre literatura străină : franceză, germană, engleză, ruseasca, italiană, acolo ducîndu-mi ceea ce-i refuzam lui.

Sadoveanu ? Ee ! Cine-1 mai ceteşte pe Sadoveanu ? S-a demodat ca rochia de mireasă a bunicii. Cel mult e bun pentru duducile romanţioase. S-a trecut vremea lui. Amin.

Cîţiva ani înteni, între care şi ai războiului, m-am despărţit de Sadoveanu cu lepădare, izgonindu-1 în acel pod ceţos^ al sufletului, unde păstrăm vechimile copilărieî.

Şi iată că trebuia să mă întîlnesc cu Sadoveanu la redacţia *însemnărilor literare*. Cu străvechiul şi părăginitul Sadoveanu !

Poate o amiază de primăvară, poate una de toamnă, nu mai ţin minte. Dar totuna era. Căci aurea soarele ca teiul înflorit deasupra laşului copilăriei mele — dragul — mai mult cald decît fierbinte, dînd vieţii parfum de faguri dăruiţi de fete. Ferestrele caselor erau deschise, cu somnul pisicilor sau obrazul cosînzenelor pe pervazul lor fericit. îmi venea *să* spun bună dimineaţa la toţi şi la toate, căci dimineaţa începea în sufletul meu, cu soare fraged pe pămîntul tinereţilor^ duse şi al celor abia deşteptate, încă mătăsoase de somn. Trăiam acel ceas viteaz şi naiv al tinereţii, cînd îţi simţi viitorul pe umăr ca un şoim de vînătoare.

Destinul eram eu. Deci am intrat fără sfială în odaia *însemnărilor literare.*

Profesorul Ibraileanu, cu .pelerina pe umeri, fuma atît de îmbelşugat şi de ^înşuvîţat încît parcă fumega într-un orizont vulcanic, amăgitor apropiat cu ocheanul Totul în el era îmbinare de noapte neagra şi lumină de luna, de palori întunecate şi umbre ivorii, din care răsăreau ochii lui homerici de buhnă a Minervei în veşnică insomnie.

Topîrceanu, într-un fel de uniformă de licean fantezist, cu şuviţă potrivită pe frunte — napoleonian — şi tocuri înalţe, şedea mereu strîmb, cam într-un picior, cu capul cam' înclinat, c-unoohî cam închis, ca o stăncuţă ageră, îscoditoare şi prepuelnică, gata să salte cam alături — cîrîind epigramatic — şi iar să cam revie.

Dcmostene Botez, cu profilul lui elegiac, părea patetic cînd tăcea — umanizînd o salcie pletoasa, iremediabil deprimată —, iar cînd deschidea gura, vedeai ca-i plin de bonomie şi de voie bună, ca o vădană vesela.

Vorba s-a legat degrabă, sprintenă, curgătoare. Căci arta profesorului Ibraileanu era de a face pe fiecare nou-yenit să se simtă la el acasă. M-am simţit deîndată în aşa măsură printre binevoitori *ai mei,* încît la invitaţia zîmbitoare de-a ceti, am şi scos manuscrisul din buzunar, dînd glas, fără emoţie, *Jucăriilor pentru Lily.* Emoţia m-a copleşit însă după succes. îmi ardea sufletul ca obrajii fetelor după întîiul bal.

Oglindă-oglingioara mea, cine-i mai ca mine ?

Cam aşa gîndeam, îmbătat de întîia victorie literara care-mi acorda loc de cinste în paginile unei reviste, vămuită de înţelepciunea şi gustul profesorului Ibraileanu şi de acerbul criticism al necruţătorului Topîrceanu.

Pe Sadoveanu îl uitasem.

Au lătrat deodată cînii, a trecut o coşcogeamite umbră prin dreptul ferestrei, s-a deschis uşa din faţă, au răsunat paşi grei prin antret, au scîrţîit podelele ca la mutat cînd trec dulapurile moştenite de Ia bunici şi a apărut pe prag, umplîndu-1, un om cu trup straşnic şi cu faţă rotundă, spînă şi bine rumenită. Şi-a scos pălăria de pîslă neagră şi „ne-a poftit la toţi bună ziua"...

Apoi s-a aşezat pe un scaun, şi-a potrivit parul, şi-a dres glasul vecin cu leii şi a început să tacă. A tăcut şi iar a tăcut şi încă a tăcut mult şi bine, cu de cînd lumea ştiu fac dealurile şi ogoarele, fără să le întrebe nimeni unde şi-au lăsat gura.

— Ce mai faci Sadoveanu ? 1-a cercetat profesorul Ibraileanu.

A pregetat oleacă. Apoi a grăit convins, cadelniţînd din cap :

— Bine.

— Coane Mihai, ce se mai aude pe-acasă ? 1-a iscodit Topîrceanu, privindu-1 ascuţit, cam dintr-un ochi.

Iar pauză meditativă. Şi din nou, solemn :

— Bine.

— Da via cum îţi mai merge, coane Mihai ? a încercat şi Demostene să-1 urnească înspre vorbă.

S-a gîndit la vie, s-apoi iarăşi a răspuns, venind de-acolo :

— Bine.

„Hu-huuu" a făcut un huhurez în gîndul meu, dar am tăcut şi eu — bine — luptînd cu zîmbetul.

Stătea acolo „marele nostru Sadoveanu" între oameni sclipitor de vii, cu buzele cetluite, cu mînile ancorate pe genunchi, cu faţa rotundă şi placidă ca o lună rurală pe culmea dealului — tăcut, pasiv, indiferent ca cele neînsufleţite, zavorît în el.

— Frumoasă zi, coane Mihai ! a mai exclamat nu ştiu cine.

— ...Da, a consimţit să răspundă după un răstimp, dar din vîrful buzelor, cum ai lepăda un scrum netrebnic.

Şi iar a tăcut — falnic.

Stătea între noi, dar acolo, dincolo adică, într-ale cine ştie care^ ale Iui, ca Polul Nord între gheţari, răspîndind tăcere şi îngheţ.

_ Nu^ mi-a fost^ drag. Brrr ! Dimpotrivă ! Şi într-un fel mi-a părut bine că omul de opera căruia mă lepădasem nu-mi dădea nici părere de rău, nici căinţă.

L-am uitat acolo, pe scaunul Iui, ascultîndu-i pe ceilalţi care şi-au reluat firul vorbei. Lecturi de manuscrise făcute de Topîrceanu c-un glas oarecum anatomic, avînd darul sa învedereze vulnerabilităţile textului, imperfecţiunile gramaticale, impurităţile estetice, influenţele neasimilate ; apoi discuţii ascuţit concise între profesorul Ibraileanu şi Topîrceanu, Ia care participa marginal şi Demostene Botez.

Mă uitam uneori cu coada ochiului Ia omul tăcerii boreale, întrebîndu-mă ce-o fi căutînd printre aceşti meridionali î

A trecut mult timp astfel. Lumina şi-a schimbat straiele la fereastră, îmbrăcîndu-le pe cele fumuriu-vinete, care-s din preajma stelelor. Se făcuse o oprire în glasurile volubile pînă atunci. Prin fumul îndesit, glasul profesorului Ibraileanu s-a îndreptat familiar, dar şi c-un fel de sfială ;

— Sadoveanu, ne-ai adus ceva ?

Fără să-i facă cinstea răspunsului vorbit, Sadoveanu şi-a tras scaunul mai lîngă fereastră, a scos nişte fiţuici dintr-un adînc de buzunar cu chei şl cine ştie cîte altele, şi-a sunat

glasul într-o mîrîîală de urs care adulmecă pasul desculţ al zmeurei şi s-a pornit la spus.

Şi dintr-o dată s-a umplut odaia fumului cu miros de frunză nouă. Cînta cucul în transparenţele luminii, înverzeau pădurile, sclipind de glasuri, se sfiau căprioarele cu parfum de toporaşi în nara umedă, sunau apele, fraged, lin păleau tălangile şi toate erau cu rouă, cu mirare şi cu Dumnezeu în rai de lume nouă.

Niciodată n-am simţit mai aproape de inima obrazul şi suflarea eternei primăveri, decît în acel ceas de îngenunchere deplina a trufiei tinereşti, ascultînd glasul care-mi suna parca nu în ureche, ci în amintire, ca fluierul marelui Pan.

— Ei, ce spui, domnule Teodoreanu ? m-a întrebat la plecare, pe drum, profesorul Ibraileanu, privindu-mă tumultuos.

Am ridicat din umeri, nevolnic.

Profesorul Ibraileanu zîmbea cu fum şi suflet.

— Ne acoperă pe toţi ! a oftat el din adînc.

Şi braţele lui, izbucnind din pelerina, arătară cerul care ne învăluia de la începutul lumii.

Au trecut douăzeci de ani de atunci, de-a lungul cărora Sadoveanu mi-a făcut cinstea să-mî acorde treptat, cu vămi şi popasuri, prietenia lui. Imî spune Ionel ; îi spun coane Minai.

L-am văzut şî auzit tăcînd : uneori cu maiestate de stejar, alteori cu pîndă, alteori cu îndârjire, alteori cu vast dispreţ, şi alteori cu milostenia icoanelor atoateştiutoare.

L-am văzut la pescuit şi la prins raci, pe malul apelor, lui, cetindu-le tăcerile, cuprinzîndu-le transparenţele, luîndu-le glasurile.

L-am văzut cu puşca de vînătoare printre cozile şi urechile cînilor, ducîndu-se, chemat de pădurile nopţilor de sînziene.

L-am văzut ascultînd glasuri în cer, care lui îi vorbeau: altfel decît nouă ; l-am văzut la poalele munţilor Moldovei, cu sufletul tot atît de mîndru în cer ca şi Ceahlăul lor l-am văzut în noaptea ieşană, solemn ca o urnă antică, umplîndu-se în veac de lumina milenară a lunii.

L-am văzut pe puntea de sus a vaporului care ne ducea noaptea, cu valul vînăt al Mării Negre, stînd între vînturi şi subt stea ca un menhir. O doamnă frumoasă i-a tulburat frivol împărtăşania, întrebîndu-1 :

— Vă inspiraţi, maestre ?

A măsurat-o cu toata Marea Neagră în ochii lui mici, dar i-a răspuns moldoveneşte, c-un aer de imensă cocuţă băţoasă :

— Nu. ŞaU

L-am văzut la Constantinopol, în dugheana lui Ibrahim Lala Irami, negustorul persian, învingînd prin pasivitate. „Tîrguia" nişte podoabe. Ibrahim a cerut un preţ. Conu Mihai, îmbrăcat într-o pelerina amplă ca frunzişul unui castan, i-a oferit, cred, a suta parte din preţul cerut. Ibrahim, cu ochi vrednici de pana lui Hafiz, a întors capul încoronat de ofensă.

Văzînd acestea, conu Mihai s-a aşezat pe scaunul din faţa tejghelei, s-a statornicit în trup, ş-a început să tacă.

Tăcea persianul, aşteptmd ; dar conu Mihai părea că tac: fără să aştepte nimic. Şi s-a -încins o tăcere astrală, pentru vecia vecilor.

Ştefana Velisar şi cu mine care-1 însoţeam pitici pe conu Mihai, trecînd drept puiandrii Iul, ne-am apucat de mîna şi am fugit de lîngă balaurii tăcerii. Am cutreierat dughenile bazarului, pe îndelete, bine ştiind că n-avem pricină de graba şi într-un tîrziu — hăt, tîrziu — ne-am pornit să-1 aflăm pe conu Mihai. Tot acolo era, aşa cum îl lăsasem, ca un deal în aşteptarea stejarilor.

Şi-am stat şi noi, mărunţi în graba noastră de vieţuitoare cu picioare-n loc de rădăcini, şî am răbdat pînă cînd persianul, simţind se vede că ghiaurul de acolo nu vine şi se duce ca tot omul, ci sta ca muntele, de veci, c-o mînă crispată de draci a împins marfa spre conu Mihai, dîndu-i-o oricum, numai să plece : jertfă şi lehamete. Ducă-se...

La plecare, conu Mihai, adresîndu-se părinteşte Ştefanei Velisar, a spus c-un solz de zîmbet în lucirea ochilor ;

— Vezi mata, duduie Lily, toate ies cum trebuie... Numai sa ai răbdare.

Dar unde şi cum nu I-am văzut pe conu Mihai ?

L-am văzut culegînd cu mîna alba adormire a unei crengi de liliac, ş-apoi zîmbindu-i ca unui copil al său, şi l-am văzut

spunînd „aiasta e o misălie ."' despre o faptă a unor fîrtaţi pe care-i simţeai mici ca alunele în marele lui pumn mînios ; l-am văzut în frac cu decoraţii, impunător cu străşnicie, mare boier al harului, şi l-am văzut printre ţărani, de-al lor şi prin tăcerea cu urechi şi prin vorbirea cumpătată.

L-am văzut la masa intimă, între copiii lui, adevărat tata biblic, vrednic să spuie rugăciunea pentru toţi, el care-i pînea cea de toate zilele.

L-am văzut mîncînd la crîşmă pastrama, castravete, ţîr, ridiche vesel sunătoare în dinţii teferi, ciocnind cu voie bună pahar după pahar, înfierbîntîndu-se cu duh şi snoava, dar cu mare cuviinţă.

L-am auzit cîntînd vechimi ale românului, pe care struna lăutarilor albiţi nu le ştia, culese de urechea lui cea năzdrăvană.

L-am văzut mîncînd pe iarbă verde, sus la Pipirigul Neamţului praj cu caş proaspăt — rumen, zdravăn, „rumân verde" în poiană verde.

L-am văzut dănţuind — credeţi-mă — c-o agerime de căluşar şi chiot aprig.

L-am văzut făcînd şotii, la Sfînta Sofia de la Constantinopol. Stătea de mult, neclintit, în faţa unei columne de marmură verde. Parcă o împărtăşea- Ştefana Velisar şi cu mine i-am respectat singurătatea întru el, îndepărtîndu-ne. Dar iată că îl auzim deodată că ne cheamă :

— Ia uite mata, dudule Lily, ce-am descoperit!

ŞI ne arata o inscripţie cu cerneala, iar dedesubt iscălitura lui Vasile Alecsandri, Noi, nătărăii, ne-am emoţionat. Ştefana Velisar începe să interpreteze scrisul mărunţel de pe columnă, descoperîndu-i calităţi complexe care depăşeau simplicitatea lui Alecsandri. M-am amestecat şi eu cu ale mele ionelisme. Conu Mihai ne-a lăsat să ne deşertăm sacul vorbelor. Apoi, cu milostenie mehenghe :

— Da mata nu vezi, duduie Lily, că eu am scris blăstămăţia aiasta ? Haa...

Atunci i-am auzit, în catedrala Sfintei Sofii, rîsul hăulitor de puternic, începînd c-un „haa" care-î căsca zmeîeste gura, îndeobşte mica pentru vorbă şi tăcere.

I-am auzit şi glasul de mînie : înfrunta odată o mulţime îndîrjită împotrivă-i. El singur pe o scenă a trecutului moldovenesc ; ei toţi, strînşi clotcă, îl lătrau din galerii. Dar el

şedea şi nu pleca, străfulgerat de faruri, ca o stemă a Moldovei : zimbrul. Şi vorba lui, ca buzduganul lui Ştefan cel Mare, i-a răpus pre ei.

Şi l-am văzut privindu-şi ochi în ochi superba glorie. Trei-patru ani după război. Revis:a *Gîndirea* organizase o şezătoare Ia Cernăuţi. Participa şi Sadoveanu. Dintîi a vorbit Pamfil Şeicaru, zburlit la cap, vorbă şi gest. Apoi a glasuit un Ionel, desigur Teodoreanu, altul decît acel care se-ntoarce-n timp, reascultîndu-şi anii duşi. Şi, în sfîrşit, a apărut şi Sadoveanu cu o carte. Mulţimea bucovineană s-a ridicat în picioare, cu aur pe obraz ca-n ceasul unei învieri, începînd să aplaude şi să aclame. Nu un minut, nu doua, multe, multe... Cel luminat pe scenă nu maî era un om ; era un steag al cerului, desfăşurat în sufletele românimii de acolo.

L-am văzut în toate felurile, la bucurie şi la jale — inima lui şi-a strîns aripa pe multe morminte —, aclamat şi huiduit, adulat şi hulit, înconjurat de capete plecate, ca o *Evanghelie* deschisa, şi singur printre pietre: nu nestimate, căci i le dădeau alţii, pe-ale lor, în schimbul alor lui.

Aş putea deci spune, în cor cu cei mulţi care pretind că-i cunosc opera şi cred că i-au pătruns sufletul, că-1 ştiu pe conu Mihai.

Dar eu unul n-am să mă încumet să spun „una ca aiasta".

Nu-1 ştiu nici eu, nici tu, nici el.

Nimeni nu-1 ştie.

„...Căci pe şleahul Romanului se vedea venind un călăreţ, învăluit în lumină şi în pulberi'. Caiu-i pag, cu grumazul încordat şi cu coama fluturind, în buiestru iute, luneca spre noi.

înspre munţi erau pîcle neclintite ; Moldova curgea lin într-o singurătate şi-ntr-o linişte ca din veacuri ,* şi cîmpiile erau goale şi drumurile pustii în patru zări ; iar călăreţul pe cal pag parcă venea spre noi de demult, de pe depărtate tărîmuri.

Şi cum ajunse drept la han coti, căci aici îi erau sorţii să se oprească —, îşi scoase pălăria de pîslă neagra şi ne pofti la toţi bună ziua şi noroc bun..."

Şi de ce o fi tacînd atîta marele drumeţ ?

Sa-i deschidem iară Cartea, lăsînd-o să ne spuie :

„Am îndrăznit şi eu să ridic glasul într-un tîrziu, ş-am întrebat :

— Mai este în fiinţă fîntîna cu cei patru plopi ?

— Nu mai este... a răspuns încet moş Leonte, cetitorul în zodii. S-a dărîmat ca toate ale lumii...

Cu toate acestea, căpitanul de mazîli o vedea. Sta împovărat în locul lui, neclintit şi cu capul plecat. Obrazul drept. boţit spre ochiul stors, parcă era încleştat şi pecetluit pe totdeauna într-o durere. Iar ochiul cel viu, mare şi neguros, privea ţintă în jos, în neagra fîntînă a trecutului..."

Sol al tainei, venit spre noi de demult, de pe depărtate tărîmuri, Sadoveanu, în popasul lui printre oameni, priveşte ceea ce nouă nu ni se arată, în neagra fîntînă a trecutului, peste care trece uneori, tot nevăzut ochiului nostru, un veşnic cocostîrc albastru.

UN BOIER MOLDOVEAN

Cînd am intrat înrîlaşi dată, avocat învăţăcel, în vechiul Palat al Justiţiei din Iaşi, am rămas împietrit la uşă ; ş-acuma fruntea mea îşi regăseşte cutele rle-atunci.

Dar ce se întâmplase, pentru numele lui Dumnezeu ? Mă amăgeau văzul şi auzul ? Ori îmi pierdusem oraşul de mătasă veche la uşa părăginitei clădiri roznovenaşti din faţa Mitropoliei ?

Venisem doar pe uliţile veneţîan lenîte ale colui mai timid oraş în care totu-i şoaptă, în uitarea de-a fi glas. Venisem domol, cuprins ca întotdeauna în învăluirea de cristal care face din Iaşi un glob închis ca şi bulgărul transparent în care aceeaşi ninsoare răsturnată cade pe aceiaşi doi moşnegi.

Dacă nu mă înşel începuse şî toamna. Se călătoreau pasările în înalt peste oraşul în care totul rămîne în urmă, începînd cu ceasornicele. Mă opream din timp în timp, rezemat de un zaplaz ostenit — săracul —, petrecîndu-le din ochi aeriana bejenie, tn faţă, la dreapta sau la stînga, după cum treceam pe o uliţă sau pe alta, întîlneam blajinul şl alungitul profil al albăstrirnii dealurilor.

Eram în laşul pe care îl ştiam de mic copil, de-a pururi scufundat în amintire.

Şi deodată, trecînd peste un simplu prag, mă aflam între alţi oameni, ieşeni totuşi, trăind o altă viaţă, în Iaşi cu toate acestea.

Păreau cuprinşi mai toţi de un cutremur de pămînt, într-o dementă sinagogă. Goneau înfriguraţi pe coridoare, con-

gestionaţi şi zăpăciţi, gesticulau mînioşi, privindu-se cu ochi haîni, şi toţi strigau unii Ja alţii, deşi între timpanele lor nu se interpuneau depărtări cîmpeneşti.

De ce atîta năduf, atîta zbucium şi atîta ţîfnă ? Şi de ce şi pentru cine iureşul acela de vorbe pe toate coridoarele întunecoase, înteţit în răstimpuri de cel care izbucnea din sălile de şedinţa ?

Am vrut să vorbesc unui coleg cu tîmple sure, om blajin, pe care îl ştiam din casa bunicilor. M-am apropiat de el.

— A ! Te-ai înscris în barou ! Bravo !... Stăm de vorbă altădată. Sînt extenuat. Nu-mi văd capul de treabă ! Oh ! ce infern !

Toţi nu-şi vedeau „capul de treabă", învîrtîndu-se descumpăniţi în îmbulzeala sălilor. Oamenii cei mai afabili erau de neatins. Mai mult de două vorbe, hăcuite de gesturi enervate, nu izbuteam sa schimb cu nimeni.

Palatul Justiţiei huruia ca o hîrbuită maşină de treier, învălmăşind năprasnic pleava vorbelor.

Eram extenuai. Aşadar, acesta era decorul profesiei mele '. Acesta era ritmul profesiei mele ! Broască în iazul broastelor, sau avocat în Palatul Justiţiei, totuna.

Am ieşit afară.

— Ai pierdut procesul ? mă întîmpină un coleg urgent, care intra, interpretînd profesional sleirea mea de învins.

Afară, în faţa dealurilor, printre ţăranii culcaţi la pămînt, îmi venea să mă tot duc spre cer cu paşii din poveste pîna ce-l voi întîlni pe Dumnezeu, spunîndu-î lui : „Tatăl nostru carele eşti în ceruri, ca să-mi cîştig pînea de toate zilele trebuie numaldecît să-mi pierd în fiecare zi sufletul ?"

Şi pe cînd şedeam aşa cu o geantă de pacoste subt braţ, întorcînd spatele profesiei şi viitorului, l-am văzut Intrînd pe Matei Cantacuzino. Era acelaşi Matei Cantacuzino cu trup înalt şi uscăţiv de ctitor bizantin, frunte prelunga şi zîmbet arhaic, pe care îl vedeam în unele dimineţi intrînd pe uşa universităţii sau plimbîndu-se cu mînile la spate pe subt teii Copoului.

Un aprod îl saluta plecat, frîngîndu-se ; îi răspunse, scoţîndu-şi cu gest larg pălăria neagră cu fund rotund şi boruri late. M-am luat după el. Saluturi în dreapta şi-n stînga.

Aplecări de capete şi de spinări. Grupurile se despicau, amuţind în faţa-i. Trecerea lui dura un fel de alee calmă prin zbuciumul de-acolo. îl urmăream ca purtătorul pulpanei unei mantii lungi. Alţi tineri avocaţi îl întovărăşiră de departe. Cînd a intrat în sala curţii de apel un alai întreg de tineri îl urma.

Procesul începu.

— Aveţi cuvîntul...

De pe cealaltă bancă un avocat săltă, declarînd suav:

— Onorata curte, avem un incident...

— Poftim.

în concepţia legii, „incidentul" este un mijloc de apărare, nu mai mult şi nici altăceva. în practica avocăţească însă incidentul a devenit un scop, o pasiune, o obligaţie statornică, blazonul nobleţei profesionale, o virtuozitate suverană.

Un automobilist, vorbind despre automobilul sau, spune cu orgoliu : „Face 140 kilometri pe ora".

Un avocat spune cu acelaşi gen de orgoliu : „Am ridicat cincisprezece incidente".

Cu cît incidentele sînt mai numeroase, cu atît avocatul e considerat mai erudit şi maî destoinic. N-are nici o importanţă dacă sînt întemeiate, utile, dacă au fost primite sau respinse. Simplul fapt ca le-ai găsit şi dezvoltat e o dovadă a vocaţiunii pentru lupta judiciară. Fiecare vin românesc îşi are sifonul; şi-1 are şi avocatura.

în timp ce avocatul părţii adverse îşi dezvolta primul Incident din iminenta serie, Matei Cantacuzino îşi strînse hîrtiile în geantă, îşi luă pălăria şi paltonul şî, ridicîndu-se cu expresia caracteristică celora care opresc o birjă, vorbi c-un zîmbet afabil:

— Mă iartă, domnule confrate, că *interrttp* o discuţie atît de instructivă. Fii te rog bun şi anunţă-ma cînd vei avea poftă să te judeci. La revedere !

în uimirea generală, se îndreaptă spre uşă.

Dar preşedintele curţii interveni la timp.

— Domnule avocat, curtea, deliberînd, respinge incidentul ridicat acum... cît şi pe cele viitoare. Ia notă, domnule grefier .' Domnul Cantacuzino are cuvîntul.

După avizul unanim, procesul era complicat: dedallan. Teancuri de jurisprudenţe — contradictorii, fireşte —, întăreau acest diagnostic. Avocaţii protagonişti şi cei din asis-

tentă pronosticau numărul de ore — imens — în care procesul putea fi parcurs de pledoarii.

Ciudat! Procesul era simplu. Pe măsură ce Matei Cantacuzino vorbea, probţema se limpezea ca o colina proiectată pe lumina cerului.

Vorbitorul făcea gesturi puţine şi potolite. întindea palmele, paralel, adunîndu-le, depărtîndu-le, ca şi cum între ele ar fi fost, nevăzut altora, capul unui înger adormit, pe care-1 alinta încet, să nu-1 deştepte.

Alteori, doua degete prelungi ale mînii drepte întovărăşeau enunţarea unui principiu, cu o plutire ovală, ca şi cum , ar fi lunecat pe nobila curbă a unei coapse eline.

Alteori mîna dreaptă avea gestul larg, nostalgic parcă, pe care-1 spune versul : „Vezi, rîndunelele se duc...*

Capul alb se înclina uneori pe-o parte, amintind tîmpla vioarei lu Enescu. Alteori se înălţa drept„ dominat de frunte, cu port trufaş, care făcea cuvintele rostite să se coboare parca pe treptele de marmoră ale unui palat spre cei de jos, impunîndu-le ascultare cu frunţile plecate.

Dar pe faţa acestui om care gîndea, ale cărui vorbe erau încrustate, fiecare în parte, cu substanţială cugetare juridică şi umană, plutea mereu un zîmbet blajin, oleacă ironic uneori, sclipind subt îmbinarea sprincenelor stufoase ^peste orbitele afunde. Era o luptă în acest om, lupta aprigă şi gingaşa dintre gândul neîmblînzit şi vorba care vrea să-1 răpească, întreg şi viu, aducîndu-1 altora ofrandă. Şi totuşi era un zîmbet pe faţa lui, vecin cu albinele livezii.

Şi cei care-1 ascultau aveau acelaşi zîmbet pe feţele meditative — dintru al lui împărtăşit — zîmbet care le dădea un fel de înrudire parcă : muzicală.

Astfel, lectura paginilor lui Anatole France a deşteptat acelaşi zîmbet — fugar, dar neuitat — pe mulţimea chipurilor felurite aplecate asupra lor..

După ce Matei Cantacuzino a isprăvit, s-a suspendat şedinţa. Judecătorii s-au retras, ceilalţi au rămas tăcuţi. Nimeni nu cuteza să vorbească tare, să gesticuleze. O imperioasă nevoie de armonie purifica mişcările şi glasurile, temperind vulgarele izbucniri care urmează tăcerilor prelungite.

Cineva şopti : *„Cest un charmeur /"*

Mî-am amintit de o vorbă de-a lui Emile Faguet despre graţioasa doamnă Recamier. Spunea : „Trăia în antichitate o zeiţa, Circeia, care avea puterea să prefacă pe oameni în porci. Doamna Recamier izbutea să-i facă dimpotrivă."

Şi Matei Cantacuzino.

înapoindu-mă spre casă căutam să definesc farmecul acestui bătrîn. Linia dealurilor ieşene îmi întovărăşi din nou privirile.

Da, da, acelaşi farmec izvorît direct din înaltă simplicitate. Acelaşi ritm care înnobila zările laşului cu albastre ondulări de dealuri în azur se prelungea şi în gândirea lui Matei Cantacuzino^ însufleţind-o măsurat, situînd-o în largi perspective aeriene, iluminînd-o cu acel zîmbet blînd, moldovenesc, pe dealurile ieşene ca şi pe faţa lui.

De atunci l-am auzit de multe ori. Era acelaşi în toate procesele. Purtîndu-şi cugetarea ca pe un crin cu prelungă tulpină printre acei care-o purtau ca pe-o bîtă, ca pe-o flaşnetă sau ca pe un pachet de cărţi măsluite.

încetul cu încetul anii au început să-1 apese, aplectndu-i făptura înălţată, fara sa i-o înfrîngă.

Portul capului, în anii din urmă, era altul: aplecat, cu un fel de atentă încordare, ca la auzul unei tainice, grave şi îndepărtate apropieri. îşi presimţea sfîrşitul şi-1 aştepta, îndepartîndu-se tot mai mult de oameni, rămînînd tot mai mult între florile grădinii sale şi printre teii eminescianului Copou.

îl vedeam uneori oprit în loc, privind nu cerul, ci pămîntul. îngrozitoare melancolie, cînd simţi că pămîntul pe care ai călcat o viaţă întreagă e o uşă solemnă, în curînd deschisă pentru intrarea de veci: unde ?

Se simţea ostenit.

Nu de mult se judeca un proces de neînsemnată importanţa juridica, celebru însă prin numărul milioanelor în litigiu şi al avocaţilor. Matei Cantacuzino trebuia să vorbească la urmă. Pledoariile curgeau torenţiale. Sala era plină de spectatorii veniţi, cu drept cuvînt, sa vadă gratuit opereta judiciară. După ce pleda un avocat îţi puneai următoarea întrebare: Ce-o să mai poată spune următorul, cînd nici primul n-a avut ce spune ?

Dar problema se rezolva de la sine, fiindcă următorul arăta îndată că predecesorul abia „jalonase" chestiunea pe

care el urma să o „tatoneze", rămînînd ca următorul să o „atace", următorul următorului să o „documenteze", triurmatorul acestuia să o „aprofundeze" şi ceilalţi abia să o limpezească, fără s-o poată „elucida" complect într-o singură şedinţa.

Am ieşit afară la aer şi lumina. Curînd după mine a venit şi Matei Cantacuzino.

— Am îmbătrînit, măi băiete ! Mi-e dor de grădina mea. Nu-mi mai place profesia. E prea limbută. *Cela mecwure!*

Vestea morţei lui Matei Cantacuzino mî-a adus-o vîntul. Nu ca în baladele populare. Mai puţin frumos. O foaie de ziar purtată de vînt pe o plajă a Mării Negre, unde mă aflam.

Necrologul amintea cu milostenie — ştiţi: *„de moTtuis, nihil..."* despre inconsecvenţele politice ale defunctului, dînd parte dreapta şi statorniciei calităţilor.

Mă gîndeam : şi Marea Neagră e inconsecventă, dar e mare vasta, apă vie. Fantezia vînturilor pe o mare sau într-un suflet nu e oare o continuă renaştere, nu e însuşi semnul vieţii ?

Atunci ?

Dar în politica...

Şi am zîmbit mării nestatornice. Ce bine e să nu fii om politic, ci om pur şi simplu. Şi ce greu e să fii om pur şi simplu de la începutul pînă la sfîrşitul vieţii, după ce ai fost şi om politie.

Desigur, Matei Cantacuzino n-a fost fără cusur — politic — dar a rămas, ca om, fără prihana.

E greu însă ca acest omagiu să i-1 aducă un ziar.

De aceea am luat foaia tipărită care-mi adusese vestea morţei lui şi am dat-o vîntului sa o ducă valului.

Tot acolo, ascultînd cum bate vasta inimă a marii, mi-am închipuit învierea. Chemarea înalta a trîmbiţelor, împădurirea de subt lespezi a pămîntului-mormînt, cerul înnourat de îngerii cu alb tumult, spart la mijloc de Dumnezeul fulgerelor, stelelor şi soarelui.

începe Judecata de apoi. Vine şi rîndul oamenilor politici. Ce-au făcut ? Au vorbit. Deci să învie vorbele vieţii lor. Vor răsuna dintîi vorbele copilăriei, apoi ale tinereţii : sonore şi impetuoase în faţa vieţii, dulci în faţa dragostei. Ş-apoi vorbele anilor maturi: kilometrii flecari ai discursurilor, identici unii cu alţii, avînd ucigătoarea consecvenţă a banalităţii şi a platitudinei.

Pleoapele copilăroase ale îngerilor se zbat. Unii strănută, alţii cască, alţii dorm. Urîtul pămîntesc înalţă-n cer potoape de lehamete.

Dar Dumnezeu ascultă, căci vorbele discursurilor înviate respectă canoanele cerului, predicînd virtutea şi frăţia, mila, jertfa şi devotamentul. Ascultă şi cei care le-au rostit, amintindu-şi că unele dintre ele au rămas săpate pe bronzul statuilor, altele aşternute şi păstrate în cărţile Istoriei —, zîmbind cu supremă trufie de cîte ori aplauzele care le-nsoţeau odinioară răsună şî în faţa cerului.

S-a isprăvit ? Deloc.

Să învie şoaptele !

Oroare ! Pe măsura învierii lor, îngerii pălesc, Dumnezeu se-ncrunta. Tot ce-au spus vorbele şoaptele dezmint.

Vorbele predicau : „Să ne jertfim cu toţii pînă la ultima picătură de sînge pentru binele obştesc."

Şoaptele ricanau : „Muncească şi căznească-se turma pen--ru huzurul celor deştepţi."

Etc...

Ce-au făcut oamenii politici ? Au ucis adevărul cu vorba şi l-au hrănit pe Satan cu şoapta.

Zorii vieţii lor de-apoi răsar din iad. Bună dimineaţa!

Iată, vine şi rîndul robului lui Dumnezeu Matei.

Crunt, Domnul dă porunca :

— Şoaptele !

Tăcere. îngerii pleacă urechea. Dar nici piscurile ninse nu înalţă înspre cer tăcere mai fecioară.

— Vorbele !

Şi-ar răsuna atuncea, nestatornice ca marea şt ca vîntul, dar topindu-se într-una singură şi tot mai amplă armonie, vorbele unei vieţi fără şoapte.

Şi, desigur, corul heruvimilor va glăsui şi se va îmbina cu treptata înălţare a acelor vorbe — cîntec, cînd vor răsuna delaolaltă.

Niciodată-niciodată teii Copoului, în drumul lor spre cer, nu vor mai întâlni umbra celui găsit şi luminat numai de lampa întoarcerii în timp.

Viaţa lui a trecut printre copacii, oamenii şi zidurile vechi ale Iaşului ca o lebădă purtătoare de Lohengrin, topindu-se albăstruie în valurile zărilor cu dealuri line unde trupul lui e îngropat.

Şi veşnica lui plecare dintre vii e un nou adaos la melancoliile care alcătuiesc ultima şi inviolabila vistierie a oraşului mort.

IUBITE CETITOR

La drept vorbind, tare-s triste sărbătorile Crăciunului. Vine şi răsare steaua la fereastră. **O** *aduc copiii vechiului colind ;*

Sculaţi, sculaţi, boieri mari,
Florile dalbe...

Dacă-i mai fi de-o şchioapă, poate că te-ai bucura. Copilăria-i ca argintul: sună la atingeri înspre cîntec. Dar nu eşti decît om mare. Şi inima ta, ascultînd, se învecinează cu moartea unei bucurii. De cum începe să ningă, eşti mereu alături de o moarte. Tot ce vine pentru alţii cu omătul a fost şi pentru tine, dar a fost <*odată.*

Nasul care se turteşte pe-o fereastră aburită, degetul care înscrie o căsuţă, o codiţă bîrligată sau un alt contur naiv, ochii care rîd, clipind în fulgi, sau gura care umblă după ei, gustîndu-i sînt altăceva decît ce eşti, decît ce ai.

Omul de ornat pe care îl clădesc copiii ca vrăbiile într-o larmă de cristal a fost şi-al tău, dar nu maî e.

Nici săniuţa care duce un copil la vale : ea cu dungi de fum, el cu obraji de rodie.

Nici pofta de mîncare, după ce-ai venit din iarnă ars de geruri şi de flămînzeală.

Nici somnul, copleşirea semnului de-atunci.

Nici aşteptarea Moşului Crăciun. Moşul eşti tu pentru copiii tăi, dar parcă şi-n oglinzi începe să-ţi apară ca de abur preajma lui, fără de jucării, cu dungi amare pe obraji şi cenuşie umbră.

Nici cartea de povesti. Acolo numai pentru cei care-s copii mai e poveste în „a fost odată" : pentru tine-i moarte.

Tot ce se-ntîmplă de Crăciun te duce înspre timpul scufundat. Firul acestei sărbători e de argint ţi aur numai pentru cei de-o şchioapă ; pentru tine-i negru.

Vin stelele şi-ţi cîntă la fereastră :

Sculaţi, sculaţi, boieri mart,
Florile dalbe...

Dar Hîngă tine, umăr lîngă umăr, se adună şî bunicii şi părinţii după care n-au rămas decît portretele din ramă şi mormintele pe care ning aceiaşi fulgi de la fereastra stelelor şi a copiilor de-acum.

Auzi o sanie. Copiii te privesc, stîrniţi. Sania lor abia începe ; o doresc. Sania ta e fum în iernile de altădată, ca şi tinereţa. Unde-i fata de atunci, cu care te-ai plimbat în sanie, simţind în fulgii viscoliţi pe-o sărutare mai fierbinte primăvară decît în boschetele de liliac f

Iubite cetitor, mereu întinzi o mînă înspre bucurie, cum vine Crăciunul. Dai bani, dai jucării, dai nuci, dai cărţi cu poze, mandarine, port-ocale şi curmale — dai mereu. Dar ce primeşti în schimb ? Numai cenuşă, riumai umbre.

Eu pentru tine vreau să fac un pom : acesta.

E vechi străvechiul brad : zi-i sufletul.

Ard luminări în el : sînt amintirile.

Dar chipurile care atîrnă în locul pozelor cu îngeri ce-s ? sînt slugile, iubite cetitor, slugile noastre. Cele de ieri, dealaltaieri şi de odinioară. Cele care ne-au spus zile şi ani de-a rîndul: Bună dimineaţa, buna seara, săru-mîna, să creşti mare, la mulţi ani cu sănătate şi noroc. Acestea-s chipurile luminate-n pomul de Crăciun : acesta.

Pentru tine, cetitorule.

Şi pentru mine.

BABETA

Cînd o cheamă să o cinstească în sufragerie, tata-i spune :

— Măî băboîule ! Ia vin să-ţi cetesc o moliftă !

Ea rîde, săltînd din burtă, cu faţă de cogeamite motan gata să toarcă.

— Babeto, ce-avem azi la masă ? o întreabă copiii fometoşi.

— Pune-ţi pofta-n cui şi rabdă !

Pentru nimic în lume n-ar destăinui ce pregăteşte.

Mama se plînge cu jumătate gură că tare mai e risipitoare.

— Fie, că face ! spune tata cu toată gura, din adînc.

— Fie ! oftează mama şi mai din adînc.

Untul se „topeşte", dar ce iesă din mînile Babetei lunecă pe gît pînă-n inimă.

Spune tata, după ce-o miruieşte c-un pahar de-al lui, cu „buruiană beţivă" :

— Măi baboiule, să-mi faci nişte sarmale ca acelea ! Am musafiri simpatici.

— Ţ-oi face, spune Babeta, că eşti om bun.

Ea singură aduce farfuria cu sarmale, împodobîtă cu pestelcă albă şi tulpan la fel, tivit cu mărgeluţe sinelii.

— Mamă-hai, de ce nu mă laşi pe mine ? o cearcă fata din casă.

— Hop şi tu, Nastratine ! Da cine le-o fi făcut ? se zme ieste Babeta. Tu eşti ca ţiganu din poveste : viteazu răpune balaurul şi ţiganul hop cu limbile la praznic !

în bucătăria Babetei e ca în poveste : focul arde cu soare-n el, pe păreţi! văruiţi strălucesc arămuri, cuţite şi satire ; vin pisicile şi cînii, „miau" şi „ham", întîlnesc şî cîte o raţă, cîte o gîscă, cîte o puică cucuietă, iar subt pat cotcodăceşte o găină.

„Menajerie, nu bucătărie !" spune mama.

între toate acestea bodogăneşte Babeta. Cît butoiul, faţa încreţită cum e miezul cel de nucă veche şi sprincene coţofene. Mai are şi spic de musteaţa.

— Babeto, de unde ai musteaţa ? o necăjesc copiii.

— De la tănîni-meu ! se fuduleşte ea. Măi spinilor ! le zice.

— Grozav e de bine să fii bucătăreasă ! zic ei, spinii.

— Grozav de grozăvie ! oftează cea cu musteţi. Cînd | v-or da ruleile şi-ţi avea burduhan, bucătărese să vă faceţi!

— Ne-nveţi mata ?

— Iaca pe cîne-oi învăţa !? Hai plecaţi, bondarilor, la | trebuliţa voastră.

Dar ei nu se dau duşi. Au mare tragere de inimă să-şî j vîre nasul tocmai unde nu le fierbe oala. Se înfiinţează la § bucătărie dis-de-dimineaţă, de cum sar din pat.

— Aţi şi venit, păcatele mele cele grele ! Şi eu nu-mi vad capul de treabă !

— Cum vine asta : să nu-ţi vezi capul / clipesc ei som- | noroşi.

— Iaca nu oii-1 văd şî pace !

— Da noî nî-1 vedem ?

— Da voi aveţi cap de văzut ?

— Atunci cu ce întrebăm ?

— Cu morişca voastră de gură !

— Unde-1 ?

— Voi ştiţi, că doară nu m-am tocmit morar la gura] voastră !

— Astup-o, Babeto !

Ea nu răspunde. îşi caută de treabă, începînd să despice| carnea de os, sfîrtecînd-o cu satirul.

Fioros ! Pisicile ard din ochi, dînd mieunat; cînii se ivesc! pe pragul bucătăriei, cu smerenie călugărească, dar cu ocM j beţivaniţi.

— Babeto, urîtă treabă mai facL! Nu răspunde. Aruncă pisicilor ghemotoace de carne crudă ; nu-î uită nici pe cîni. Dar pentru copii n-are nimic : nici măcar urechi de auzit.

— Babeto, de ce nu te faci călău ?

— Zădărîţi-o voi pe Babă, c-acuşi vă face chisălîţă !

— Vă-leu ! exclamă ei, dînd înapoi.

Dar iar o năpădesc.

— Şi ce faci cu capăţina noastră ?

— Rasol. ^

— Şi ce-i pui în gură ?

— Morcov.

— Hai Babeto, dă-ne morcov !

Morcov crud de la Babeta !

Aşa ceva nu mai găseşti decît dac-ai putea să cumperi morcovii din rai răscumpărîndu-ţi copilăria.

Cînd Babeta se duce la piaţă după tîrguieli, se găteşte cu bariz, cercei de aur cu piruzea şi polcuţă înflorită.

Copiii o pîndesc.

— Unde ti-i fi ducînd, Babeto ?

— După cavaleri!

— Da noi nu sîntem cavaleri ?

— Cavaleri gîndac, şapte la pitac ! Cînd se întoarce, încărcata de bunătăţi ca şi capra din povestea cu trei iezi cucuieţî, poarta-i închisă ca.pentru cumătrul Lup, cu zăvorul tras. Copiii sînt în copacul de la poartă. Baba ştie. Dintîi se supără pe poartă şi-i ceteşte o moliftă. Copiii rid mai tare decît vrăbiile. Astfel — ci-că — sînt descoperiţi.

— Tâlharilor şi haiducilor, va faceţi rîs de-o biată babă !

— Ce-ai adus din tîrg ?

— O frigare pentru unii ca voi.

— Plăteşte vamă, că altfel nu-ţi deschidem.

— Aşaa ! acuşi mă supăr, îmi ieu Iumea-n cap şî va las să muriţi de foame.

— Milă şi pomană pentru nişte bieţi copii lepădaţi în cuibul ciorii !

Atunci Babeta se înduplecă şi scoate cornetele cu alune, pistil de caise, zahăr de gheaţă, roşcove şi chiar cîte o bucată de halviţă, ademenindu-i întru acestea de pe cracă.

— Deschideţi poarta măriei-sale Babeta !

Babeta intră ca o împărătească. Cînii, raţele, curcile, găinile, pichirile şî copiii vin buluc după ea, facîndu-i alai.

— Babeto, de ce nu ne eşti bunică ?

— Iaca vorba cît un bostan ! Voi sînteţi cogeamite boieri.

— Ei şi ?

— Ei iaca ! Hai plecaţi odată, că m-aţi năucit! Plecaţi vă spun, c-acuşi v-alung cu măturoiul !

— Aşa-i, daca sîntem cogeamite boieri! oftează dumnealor copiii.

Stă Babeta şi tăcîăgeşte la portiţă cu moş-Sergentul.

— Cînd eram eu tînără... se străşniceşte Babeta către cel cu tesacă.

Hop şi copiii.

— Cînd ai fost tînără, Babeto ?

•— Iaca mi-o venit deşteptţii! Măi căpăţinoşilor, baboiul vostru a fost şi copchil, daca vreţi să ştiţi!

Copiii rămîn cu gura căscată.

Una ca asta nu le prea vine să creadă.

De Sînta Măria vin la Babeta nepoţii ei: cîrd, droaie. îi pupă mîna ca la stareţă şi se pun pe stat si trai-nineacă. Babeta îi îndoapă cu de toate, îi vede ghiftuiţi şî-I creşte inima ca soarele pe faţă, uitîndu-se la ei,

După ce-au sughiţat şi rîgîit de-atîta belşug în burduhan, se scoală cu mare ce anevoie, se dreg pe două picioare, sărută mîna care i-a presurat şi cu pitaci şi se tot duc — ducă-se.

Babeta rămâne singură la portiţă, ca soarele în apus după ce s-a scuturat frunza. Dar îndată o năpădesc „liftele" ei.

— Babeto, de ce nu-ţi sărutăm şi noi mîna ?

— Vreţi să vă trag de urechi ?

— Poftim, poftim...

Babeta îi sărută pe frunte.

— Pui-pui, pui^pui-pui...

Iesă Babeta în ogradă, aruncînd grăunţe la păsări.

Vin pui-puii, cot-cot-cot-găinile, mac-mac-răţuştile, mac-mac-răţoii, pîu-piu-curcuţele şi cu chîop-chiop-curcanul-zdup, vin pichirile şi cu pichiroiul, vin cloştele ooo-ooo, cocoşii fîrlifuşi, vin cînii, vin pisicile. Apoi, după ce-au albit cerul cu aripi ca mănuşile tatei cînd îşi pune fracul, s-abat şi hulubii cu u-u în guşă la picioarele Babetei.

Capiii, mărî, văd acestea. Babeta e un fel de doamnă Dumnezeu

într-o noapte, unul dintre copii a văzut-o pe Babeta dînd grăunţe îngerilor.

— Nu te cred, mincinosule ! se încruntă fraţii, cu prepus.

— Pe onoarea mea ! întreab-o !

— Babeto, noi am să murim ?

— Cîne v-o spus prostii de aieste ?

— Nu. întrebăm din capul nostru. Aşa !

— Ia nu mai întrebaţi prostii! Eu am sa mor, dacă vreţi să ştiţi.

— Ai să te duci la Dumnezeu ?

— Mă tocmesc bucătăreasă la Cel-de-sus.

— I-hai.'

— Ci v-o apucat ?

— Ce-ai să-i facî de mîncare ?

— Ci mi-o porunci.

— Cozonaci da ?

— Măi terchea-berchea, nu ma năuciţi !

— Sarmale da ?

— Limba voastră am să i-o fac cu sos de pătlăgele roşii!

— Babeto, are să ne pară. rău !

— Cred bine ! Fără limbă...

— Nu fără limbă ! Fără de tine, Babeto !

— Babeto, care-i numele tău ?

— Iaca ! Te-o trimes de la poliţie ?

— Spune, Babeto !

— Măi, că galeş te mai uiţi! Ca vădana la mireasă !

— Spune, Babeto !

— Spune, Babeto, s-pune, Babeto, iaca spun : Măria Cară-uşu, dacă vrei să ştii.

— îl ţii pentru duminică, Babeto ?

— Ce să ţin ?

Numele tău cel frumos : Măria Cărăuşu.
Da nu-1 mai ţin pentru nimica ! Ce sa fac cu el ?
Dă-ni-1 nouă, Babeto !
Şi voi ce să faceţi cu el ?
Să ne fudulim !
Da voi n-aveţi nume ?
Avem noî... da ce are-a face cu alde Măria Cărăuşu !

— Babeto, cînd oi fi mare, eu n-am să ma fac boier.

— Zid tu ! Parcă poţi !

— Să-mi sară ochii pe plită dacă spun minciuni.

— Şi ce-ai să te faci, mă rog ?

— Moş !

Babeta se pune pe rîs mare.

— Păcatele mele ! Femeie bătrînă, am căzut în mintea copchiilor ! Bine, moşule. Şi ce-ai să faci ?

— Am să mă joc cu copiii. Ca tine, Babeto.

— Ei, ia nu te mai potrivi la babe !

Ograda-i plină de găini. Dar iată, tata mai aduce încă patru : tot una şi una.

— Băboîule, să-mi faci o supă grozavă !

— Patru biete găini ţ-o trebuit pentru o ceaşcă de supă ?

— Trei pentru tine, şi abia una pentru o biată supa.

— Bine, om vedea ! oftează Babeta dînd din cap.

Dar tata, cum spune, aşa uită. Cînd vede ceva i se face „un fleac de poftă" şi cumpără ca pentru guri de balaur.

— De ce atîta risipa ? îl dojeneşte mama.

— Să fie ! zice tata, că banii tot se duc...

Aşa şi cu supa de găină. Uită de ea o zi, două, trei, o saptamînă. Dar îşi aduce într-o zi cumplit aminte şi vine c-o falcă-n cer şi una-n pămînt.

— Băboiule, unde mi-i supa ?

— N-am găini ! îl retează Baba încruntată ca o Vidmă. J Dacă vrei şi vrei, îţi fac de vacă.

— Cum n-ai găini ? E plină ograda.

^ — O fi el cum o fi ograda, da Baba n-are inimă de tăiat găini. Vrei supă, cumpără-ţi găină jumulită de jîdani !

Tata vine cu o găină ca soarele gata curăţită.

— Poftim ! îţi place ?

— îmi place că eşti bun şi crezi la inima altuia ! se îndulceşte Babeta. Sa vezi ce supă-ţi fac ! Ca aurul!

— Al dracului Baboiul ! zice tata.

Cînd vine noaptea cozonacilor, bucătăria e închisă ca odaia din poveste a lui Barbă-Albastra. Nimeni nu intră decît Babeta şi cu mama, sacii cu făină, gavanoasele cu marrnelade, migdale şi stafide, cum şi lostopanele de ciocolată. Cînd se deschide uşa bucătăriei cîte o clipa, vine un miros că şi copacii şi-ar linge buzele.

— Ce fac, măi, acolo ? se întreabă copiii.

— Scoate Babeta cozonaci.

Copiii ştiu, tot de la Babeta, ca primăvara scoate pui de aur de la cloşcă.

Dimineaţa, masa din sufragerie e acoperită de măriile-lor cozonacii boierilor, nalţi şi burduhănoşi, cu comanac plin de migdale. Iar Babeta se înfăţişează cu trei mici de tot şi calzi cozonăcei pentru trei miri de tot şi somnoroşi copii.

— Cine i-a făcut, Babeto ?

— Cine să-i facă ? Eu, Baba.

— Zici ! Patcă noi sîntem proşti să te credem ?! Nee !

— Da cine să-i fi făcut, păcatele mele ?

Copiii arată cu degetul spre cozonacii părinţi şi nu se lasă păcăliţi de vorbe !

Copiii au crescut în uniforme de liceu şi în păcate potrivite. Zile de-a rîndul nu mai dau pe Ia Babeta.

Dar Iată că nitam-nisam se iveşte cîte unul la bucătărie. Babeta, niznai, îşi caută de treabă.

— Babeto... începe acela dulce ca vulpea pornită la cules caş din clonţul cioarei.

— Nu te-aud !

— Babetă-hai !

— Te.-ai pus să mă surzeşti ?

—• Am o nevoie, Babetă dragă.

— Aha, mare Dumnezeule ! Are Baba noroc de nevoi, că de copii mai greu ! Şî ce nevoie te-o pălit ?

Să-mi împrumuţi nişte franci...
Da duduia unde-i ?
Sst! Sa nu te-audă ! îmi dai, Babeto ?
Ţ-oi da, oftează Babeta, că doar îmi eşti stăpîn.

— Vînzar... civooo...

Trece jupîn Meşulem, chior de un ochi, c-un crac de pantalon pe umăr şi c-o pălărie ca o cioară moartă şi c-un nas în care-ncap încă vreo patru şi cu mare ce minunăţie de urechi. Trece şi iar trece şi tot trece şi tot nu trece.

— Vînzar... civoo...

Ştie el bine jupîn Meşulem unde-i casa cu liceeni. Cum s-ar zke, dă tîrcoale.

Dar cum iese un licean la poartă, ca vrăjit, cu nu ştiu ce pe subt tunica, Meşulem nu vede, n-aude, nu ştie şi pleacă.

— Hei, Meşulem ! Faci pe surdu ?

— Nu fac, da sînt ! Parcă ci-i ruşine ?

— Poate ca nici nu vezi, Meşulem ?

— Nu văd nimic ! Da ci te-ai umflat aşa, parcă ai ţîţă la burtă ?

De subt tunică apar pantalonii tatei.

Jupan Meşulem îi priveşte cu ochi de faliment şi-i respinge biblic.

— Ai înnebunit, jupîne ? Poate că nu-ţi plac ?

— Mie să-mi placă ? Ciii ? Mă-nsor cu ei ? La muşterii să placă !

— Ei şi ?

— Cu duuungi ! zke Meşulem ca şî cum ar spune „cu rîie*.

— Lasă fleacurile ! Cît dai ?

— ^Lntreabă-mă cît ieu pe-o pacoste de pantaloni, ca să-ţi spun cît dau.

— Dai sau nu dai ?

Stă Meşulem creţ de nehotărîre, parcă orb în soare, bătut numai de pacoste *şi* ponos. Apoi oftează din cap pînă-n picioare, vira mîna-n buzunarul jîletcei şi scoate o băncuţă,)ucind-o în soare ca pe-un diamant.

— Dă palma, bre, şi pantalonii! Aşa un tîmpit ca Meşulem n-ai să mai găseşti ! Poţi şi să mă scuipi ! Poftim 1

Hop şt Babeta.

— Ia pleacă, jupîne !

înhaţă pantalonii din mîna lui Meşulem.

— Ce te superi, coana Marje ?

— Nu mă supăr, da cumpăr.

— Pantaloooni! Cu duuungi ? Şi ce-ai să faci cu ei ?

— Ia ce să fac ? I-oi pune la loc în dulapul boierului, vede-te-aş în tahrihîm, jupîne !

— Vînzar... civooo...

— Halal de tine ! zice Babeta, după ce abia se mai aude jupînul. Vinzi pantalonii boierului meu ? Cît îţi trebuie ?

— Doi lei.

— Ţ-o fi trebuind el şi cinci ! Da jupînu cît ţ-o dat ?

— O băncuţă.

— Poftim o băncuţă, oftează ea cu jale. Măi-măi-măi, săracă lume, şi pe Babă ai s-o vinzi la haine-vechi!

Dumnealor liceenii vin de la şcoală cu pantaloni *cloche* şi săpcile pe-o ureche.

— Iar duhniţi a titiun ! le spune Babeta, adulmecîndu-i c-un singur nas pe cîteşitrei deodată.

Şi îndată ia două lămîi, le taie şi aruncă fiecăruia cîte o jumătate.

Trei copii cu păcat, trei jumătăţi cu zeamă acră. Dumnealor sug destoinic lămîile, înainte de-a da ochii cu nasul mamei. După ce-au isprăvit, trece fiecare pe la Babeta, suflîndu-i în nas cum arunci o scrisoare la cutie.

— Şi pe asta cui o lăsaţi ? îi întoarce Babeta de la uşa, arătîndu-le răstit a patra jumătate de lămîie.

— Pentru ceaiul matale, Babeto.

— Lasă că m-aţi acrit de ajuns.

— Daţi-i zahăr, băieţi! spun ei, şî îi aruncă din vîrful degetelor cîte o sărutare.

Chipul Babetei se îndulceşte a zîmbet, iar bărbia face gusă.

Liceenii, după ce-au trecut ca vai de lume prin opt clase, au ajuns studenţi într-o ureche. Cînd vin acasă de la haiabucuri, înspre dimineaţa, bat cu taină la fereastra Babetei.

— Care eşti acolo ?

— Trei crai de la răsărit.

— Şi ce vrei de la mine ?

— Cheia.

Babeta apare cu păr de scrum şi ochii numai fulgere.

'— Vă faceţi rîs de somnul bătrâneţilor mele î Satanelor!

— Somn hun, Babeto ! pleacă ei căscînd, după ce-au luat cheia.

— Şi ce mai vreţi ? nu-i lasă ea din urmă.

— Nimic.

— Nimic ? Cum nimic ? scrîşneşte ea cu afurisenie. Hai să vă fac cafele, flaimucilor ! Că doar nu m-oi fi trezit degeaba din somn !

S-a apucat unul să scrie bazaconii şi parascovenii. Stă degeaba, nu învaţă, nu se ţine nici de haiabucuri şi tot scrie-scrie-scrie, parcă plouă prin uluc în pana lui, cerînd mamei cafea neagră : mare, tare şi amară.

— Unde ai s-ajungi ! Ori scrii fără cafea, ori lasă-te de scris 1

Acela, ticălosul, nici de scris nu s-a lăsat, nici de cafea : e pătimaş de amîndouă. Dar îi face Babeta cafea, dintr-a ei. I-o aduce la fereastră, prin ograda, ascunsă în cogeamite căldare.

— N a ! _

— Să trăieşti, Babeto ! Sărut mîna. Dar Babeta se uita la obrazul lui palid şi la părul lui zburlit şi nu se dă dusa.

— Şî, mă rog, ia să-mi spui odată : pentru ce-ţi trebuie atîta otravă ?

— Scriu o carte.

— Scrii o carte ! Iaca măi ! Şi cum i-o fi zicînd ?

— *La Medeleni.*

— Minciuni de-a tali ! Ca, să ma ierte Dumnezeu, de mic erai mincinos ca o muiere !

— Da, Babeto. Minciuni „de-a meii" muiereşti ! C-aşa m-o făcut Dumnezeu de mic !

— Şi ce faci cu otrava ta de carte ?

— O vînd în piaţă.

— Iaca măi ! Şi care-i acela care ţ-o cumpără ? Că doar n-o fi chiorul de Meşulem !

— Mulţi, Babeto, măcar o mie !

— Ce tot spui ? Cum ai să vinzi o hârţoagă ta *o mie* de oameni ?

— Iaca o vînd. Am eu meşteşug !

— Saracîi de ei oamenii! Se găsesc ei o mie de proşti iă deie bani buni pentru minciunile unuia ca tine !

— Babeto, dar dacă te pun şi pe mata în carte ?

— Aşa mai zic şi eu ! se luminează ea. Mă duc să ma pozez la fotograf... Ei ! da să mă fi văzut în tinereţile mele !... Nu cumva sa-mi uiţi cerceii !

Cel cu Medelenii s-a logodit tocmai la Bucureşti. Vine în tîrgul Ieşului cu vestea şi inelul. Hop şi la Babeta, cam într-un pîcior.

— Ia te uită ! zice el, întinzînd mîna cu semnul inimii.

— Văd, nu mă chiori! zice ea. Tare te mai grozăveşti! Lasă că te-oi vedea eu la jug!... Şi-i frumoasa, mă rog ?

— Ca pentru mine !

— Puşche pe limbă ! Că doar n-o fi ca mama pădurii !,„ Ma rog, şi-i place cafeaua ?

— O-ho ! ^

— Să-ţi trăiască. Am să-i fac şi dumneaei!

+

Au venit alţi copîi, doi deodată, gemeni, în casa celor trei de odinioară. Babeta le înnoadă funde roşii. Apoi da din cap.

— Aiştia zîc şi eu, or să-mî fie dragi!

— Noi nu ţi-am fost ?

— Haram de ce mi-aţi fost unii ca voi ! Care alţii m-o mîncat de vie ? Noroc că mî-o mai rămas de suflet o aşchie de inimă.

— Tare eşti tinerel ! oftează Babeta, aducînd cafeaua celuî cu doi gemeni, care sta şi tot aşteaptă iarba de leac a clienţilor.

S-a apucat, de cînd e tata, de avocatura. Dar nu vrea să-1 ştie nimeni. Cu literatura treacă-meargă, dar avocatura sta în loc. Noul tată e tot copil la părinţi.

— Ce nu-ţi Ieşi şi tu oleacă de barbă, de musteaţa ? Cum vrei să te creadă oamenii cînd eşti aşa de tinerel ? îl sfătu-J ieste şi îndeamnă Babeta, văzînd că nu-i leţcaie de client. 1

— Nu-mi las nici barbă, nici musteaţa, zice el ursuz. Am să ma las de avocatură.

— Ia nu mai spune vorbe proaste ! se tare supără Babeta.

Şi într-o zi, iată, Babeta îi aduce o cafea, fără să-i f|,î$ cerut.

— Ţi-am găsit un muşteriu !

Babeta e din mahalaua Ciurchilor, vestita pentru bătă-|f uşii ei.

— Măi, zice Babeta, să-1 aperi cu toată gura, că-î ciur^ ohean de-a meu, nu cu jumătate, cum ţi-e feleşagul!

L-a apărat c-o gură cît o şură, izbutind să-1 scoată basma;| curată.

— Am auzit î zice Babeta. Eştî bun de gură ! Da în pungă| ţ-o venit ceva ?

— Ceva ? oftează el. Nu iesă nici o supă de găină din cît| mi-a „venit" !

— N-aî învăţat nimic de la jupîn Meşulem ! Tare eşţţ| tinerel !

Dar i s-a dus buhul în mahalaua Ciurchi Numai beţivrl şi bătăuşi răsar la „domul avocat". Astfel a avut cinstea sil apere la curtea cu juri pe Raţoi, spaima mahalalelor. Dupâl proces vine acasă in trăsură cu doi cai : deprindere de-af tatei, regăsită cu întîiul onorar mai răsărit. Toţi îl aşteaptă^ Nici nu bănuiesc ce le aduce !

— Babeto, deschide ferestrele !

— Ce ? vrei să intri pe fereastră ? Doamne îartă-mâ !|

— Deschide-ţi spun şi nu-ntreba. Şi unde se porneşte dini trăsură o adevărată grindină de portocale. A prefăcut uni onorar întreg în portocale. Cad prin odăi, rostogolîndu-se, f pe divanuri şi în poala Babei.

Pînă ce-a golit poditul. Deci se poate cobori triumfător.j

— Dă drumul muscalului, zice Babeta, că doar n-am să-1| culc la mine.

— Auleu, Babeto, îşi aduce el aminte, lovindu-se cu.i palma peste frunte. N-am cu ce să-1 plătesc.

— Brava ţie ! Cît îţi trebuie ?

Şi iar 1-a împrumutat Babeta.

— Mă rog. păcatele mele, şi ce-ai să faci cu-atîtea portocale ?

— Face Babeta dulceaţă !

Săraca Babă nlbună ! Mai bine te-ar face pe tine om cuminte ! Tare eşti tinerel !

Stăpînii s-au mutat : unii în morminte, ceilalţi la Bucu-. reşti.

Numai Babeta a rămas la Iaşi, într-un azil de batrîni.

Odată, unul dintre copiii de odinioară a venit hăt, tocmai de la Bucureşti, sa-i facă vizita. I-a adus de toate ce-i sînt dragi, după datina lui Moş Crăciun.

Babeta e foarte batrină. Vede prin ceaţă. Tot ce-a fost flacără în jurul ei acum e fum.

— Cine-ţi face pîrjoale ?

— O bucătărească.

— Ştie ?

— Numai Babeta ştie !

Babeta oftează cu jale.

La plecare, după ce călătorul i-a spus „rămîi cu bine» Babeto™, Babeta 1-a dezmierdat pe frunte şi 1-a întrebat încet de tot, să n-o audă babele azilului:

— N-ai nevoie de bani ?

MARIȚA

O cheamă Marița, dar dac-o-ntrebî cum se numeşte, zice :- „Țuca !" rămînînd cu dinții ca halvița.

E mereu hlizită, cu ochî de ou răscopt şi păr ca dej mangal mirositor a gaz şi a untură, uneori ş-a busuioc. Cui dă cu ochii de-o unsoare — unt topit sau proaspăt, grăsime$ de porc, vaselină, alifie, cremă de obraz sau glicerina — îşî<| unge părul ca să-î dea lucire.

E neasemuit de cochetă, dar numai pînă la gît. MereuJj descoperă o floare roşie, fie-n grădină, fie-n pod la jucăriij pentru întunecimea ei de păr. Are cercei cu piatră „de foc"<4 se pudrează ori cu făină, ori cu dîn cutia mamei, îşi facel sprincenele cu chibrit ars, obrajii cu praf de cărămida, iarf la gît are mereu podoabe : ba mărgele, ba funde roşii de lajj cutiile cu bomboane, ba tot felul de altele care lucesc. Darl încolo, de la gît în jos, e ca un țuhal de cărbuni. Parcă-i| îmbrăcată în petici de şters botinele clienților tatei, iar picioarele ei nu se sfiesc de neagră goliciunea lor cu tălpî-| crăpate.

—Țuco, iar ț-ai pus colțunii! o rîd copiii, uitîndu-se la,| picioarele ei afumate.

— Colțunii de la mamuca ! zice ea-, hlizit.

Aşa-s de înnoptate picioarele eî!

Cînd se uita la bărbați, cu mînca-te-aş, parca-i mereu gata să le facă din ochi şî îndată îşi dezmiardă bărbia în||

— Eşti sfioasă, Țuco ! zic copiii.

— D-apui da, cum să nn fiu, c-aşa-s de la mămuca ! zic« ea, legănîndu-se ca barca.

Nimic nu-i place maî mult decît spălatul ferestrelor. Nu mai ispräveşte frecîndu-le şi oglindindu-se în ele. Intre timp cîntă şi jale şi „amoriu*.

— Marițo ! răsună glasul mamei. Țuca împinge un „offf" în cîntec şi răspunde :

— Eu, 'ducă draga !

— Mă doare capul de atîta cîntat! Mai taci puțin!

Oftează Țuca în sinea sinului ei şi-şi adoarme cîntec cîntecelul cu un fel de „nani-nani. 'cetişor*.

Apoi sta, uitîndu-se pieziş ca pasărea dintr-o ciripire,

— Tot m-auzi, 'ducă dragă ?

— Taci odată !

— Iaca n-oi mai răsuna !

îşi lasă treaba baltă şi se duce la portiță. Şi iar începe să cînte : din rărunchi.

— Marițooo ! o ajunge glasul .mamei, peste nouă mări' şi țări.

Vine Țuca, zdupa-zdupa, într-un sufletel.

— 'Răcan de mîne, că m-ai vîrit în toți spărîeții!

— Ai 'nebunit ? Cînți la poarta ?! Şl treaba ce face ?

— Da mai las-o şi mataluță, 'ducuță dragă, că te-aî oftigit de-atîta cusut la maşină ! Ia să-ți facă Țuca o cîntare.

Mama o alungă. Apoi stă ce mai stă şi, lăsînd în plata domnului maşina de cusut, se duce la pian,

A avut dreptate Țuca !

Valeu ! Valeu ! Valeu *1*

Uite la Țuca !

Vine Țuca duminică seara de la plimbare, cu pălăria ca un coşuleț cu zarzavaturi, cu rochie de foc bengal — matasă roşie —, cu umbreluță tivită cu dantele, cu colțunî, cu călcîie de catalige Ia pantofi şi pe deasupra cu mănuşi de ață pîna la jumătatea degetelor.

— Țuco !

— Iaca eu ! Poate nu mă prinde ?

Sta în fața portiței, cu şold galeş strîmb, priponită în cortel.

— Te-ai fotografiat, Țuco ?

He-hei! Ara mîncat şi seminţe! Să mă fi văzut î
$i de ce ţi-ai pus mănuşi, Ţuco ?
Vorba cîntecului, zice Ţuca :

Ce porţi, leleo, chelbea-n cap ?
Dacă-i moda, ce sa fac ?

Tare-i supărata mama !

Pătimesc odăile din pricina Măritei. N-are capul la treabă şi pace. Colbul stă de-un deget pe te miri ce — chiar şi pe j pian ; subt paturile copiilor s-adună ghemotoace de hîrtie,jj duşumelele n-au luciu, aţele de păianjen cresc ca barba ba-- belor cu negi... Mai mare jalea !

— Mariţo, unde ţi-i capul ?

— Iar te mînii, 'ducă dragă !

— Cum să nu mă mînii, dacă toate-s de izbelişte. Ori îţi J •vezi de treabă, ori pleci din casa mea. Vie-ţi minţile-n cap ! |

— Of-of-of ! suspină Ţuca. Mai bine nu mă face ma-| tnuca ! S-ajung eu sa supăr bunătate de stapînă pentru care | şi-n foc m-aş vîrî ! Of-of-of...

Şi deodată se înseninează hlizit.

— 'Ducă draga me, ştii una ? Hai să-ţi descînt dej inimă ră !

Nu mai merge! Ţuca-i o ‚ră‶, a „di celea" ! A venit" moş Sergentul la mama şi i-a făcut vorbire :

— Săru-mîna, coniţă, eu cu Mariţa nu mai pot dovedi!J

— Cum asta? s-a încruntat mama, măturîndu-i pe copii, c-un semn din ochi, gene şi sprincene, care înseamnă : Ia| marş de acolo, că v-arat eu vouă !

Dar, bineînţeles, copiii au plecat din ochii mamei, rămî-J nînd ascunşi tot lîngă uşa, cu urechile deschîse ca zorelele. |

•— Ia spune ! l-a îndemnat mama pe moş Sergentul.

— D-apui cum, coniţă, în fiecare noapte alt handralau ! | Şi numai meletari! Apoi pentru una ca aiasta nici un regi-J ment nu-î de ajuns, păcatele mele, ca-s om umblat şi multe | am văzut, da ! aşa patimă de muiere n-am mai întîlnît! Aducei oameni străini în casa boierilor ! Or fi şi dezertori! Parcă ce ? | Li-i scris pe chipiu ! Eu, coniţă, nu mai garantez de avutul boierilor. Mi-am făcut raportul ş-am plecat cu tot respectul...

Auzind acestea, mama foc şi para s-a făcut şî a chemat-o-pe Mariţa.

— Ştiu tot!

— Ce să ştii, 'ducă draga me ?

— Cum îţi petreci tu nopţile, Mariţo ! Ruşine să-ţi fie. î

— M-o pîrît dumnealor ! o sughiţat Ţuca a plîns.

Apoi o suspinat de nu ştiu cîte ori.

— Vrasazică aşa e, a vorbit mama. Bravo ţie, fată de la ţara ! în fiecare noapte alt soldat...

„ ~ -^".^P' da, 'ducă dragă, nie toţi nî-s dragi! Da eî, blăstămaţii, cum m-apucă, cum mă lasă. Nu se prinde nici unu ! Pacatu lor să hie, păcătoşii ! Adică ce ? Să-i hîe Ţucăi mai rău ca vădanelor fiindcă nu stă nici unul mai mult decît o noapte ?

— Bine, Mariţo, a oftat mama. Tu fă cum ştii, dar la mine nu mai stai !

Deci^şi-a luat Mariţa calabalîcul, a tocmit un căruţaş şi s-a pregătit de ducă.

Dar înainte de-a pleca s-a înfăţişat la mama :

— Săru-mîna, 'duca me dragă. Vorba cîntecului;

Eu mă duc, mă prăpădesc
Ca un cîntec bătrînesc.

Mama, miloasă la suflet, s-a întunecat a părere de rau.

Ochii Măritei au lucit a zîmbet în vînăt-albul lor de ou răscopt.

— Nu-ţi face inimă ră, 'ducă dragă. Eu îs ţigancă de felul meu, mî-I drag să şăd oleacă, da-ndată mă mănîncă drumul. Săru-mîna pentru aşternut şi pentru bunătate.

Şi s-a dus.

— Săraca ! a oftat mama la dejun.

— Săraca ! a oftat şî tata.

Şi copiii : în gîndul lor.

Dar nici nu isprăvise tata de băut cafeaua, că mama a şi descoperit ca-i lipsea o rochie de matasă.

— Ce să-i fac ? a întrebat mama.

— Să-Î pui cruce ! a rîs tata.

COCOŞ

Cînd au vazut-o la masă, cei trei liceeni au bufnit dej rîs cu nasul în şervet, ca si cum odată s-ar fi fript tustrei. J

O fată-hăi cu părul galben, ochii spălăciţi albaştri, micîj pe cît rotunzi, obraz de păsarghie toantă şi trup la optspre-l zece ani ca al Barbarei Ubric la şaizeci. ^ J

De ce i-au spus Cocoş ei ştiu, dar aşa i-au spus şi astfelj i-a rămas.

— Cocoş, ce-avem la masă ? ^

— Ii... ista... Nu ştiu, mă-c să-ntreb. _ _

Se duce, scobltă-n faţă, coşcovită-n dos, şi vorbeşte sin-| gură în gura mare : « "1

___Iaca m-o întrebat 'nealor ce-avem la masa ? Eu le-am| zis 'nealor : Nu ştiu. Mă-c să-ntreb.

Se-ntoarce.

•— Ei, Cocoş, ce-avem la masă ?

— Ista... cum îi spune... Dacă am uitat!...

Cocoş e într-un veşnic monolog cotcodăcît. Gîndurile eîj se nasc din gît în gură ca sughiţul. _ \

— Iaca mî-o spus coniţa: eşti o proastă ! Eu I-am zişi 'neaei : da di ci să hiu proastă ? Hî ! f

Şi rîde scurt, rămînînd cu pliscul despicat şi limba moarta.^ Cum vede o oglindă se duce, nas în nas cu ea, şi rîde »hî*,j apoi se uită ca găina la linia de cridă şt clipeşte-a somn. , |

— Ce faci acolo ? o ajunge glasul care vede al mamei, |

— Ce sa fac ? Iî... Nu ştiu...

Şi parcă-i vine sa întrebe pe un altul ce făcea / Căcî ea nu ştie. Apoi începe :

— Iaca mi-o spus coniţa...

Au venit mai devreme de la liceu. Dau buzna în odaie la trai-nineaca şi nu le vine să-şi creadă ochilor. în mijlocul odăii, la oglindă, Cocoş îmbrăcat în uniforma de mare ţinută a lui Ionelu.

— Ai înnebunit, Cocoş ?

Cocoş repetă ca ecoul :

— Ai înnebunit, Cocoş ? şi rămîne-n uniformă ca o pasăre în laţ, fără scăpare.

— Dezbracă uniforma, Cocoş păcătos!

E atît de uluită şi supusă încît începe să-şi dezbrace uniforma, uitînd că-i numai cu pielea subt uniformă.

Băieţii se întorc cu spatele, zîmbind.

Numai de n-ar intra mama !

• Stau ce stau, aşteptînd să se isprăvească metamorfoza lui Cocoş. Dar nu s-aude nimic.

— Cocoş, n-ai Isprăvit ?

— Ce să isprăvesc ?

— Să te-mbraci, Cocoş.

Uitase. Goală puşcă, se privea în oglindă nemaiştiind ce trebuie să facă între fustă şi-ntre uniformă.

A trimis-o mama să puie o scrisoare Ia cutie.

Minutarul orelor s-a învîrtit o dată.

Mama a sunat. A venit Babeta.

— Tot nu s-a-ntors ?

— Da unde-aî trimes-o ? întreabă Babeta.

— Să puie o scrisoare la cutie.

— M-dă ! icneşte Babeta. Copchila aiasta nu-i în tăti minţile !

Minutarul orelor s-a mai răsucit o dată pe ocolul cadranului.

Snapropie ora dejunului şî Cocoş tot nu s-arată.

— Babeto, spune mama la bucătărie, ia vezi pe unde-i...

Porneşte Babeta în papuci, ca un stejar cu pestelcă şi tulpan. Nu trece mult şi se întoarce cu Cocoş după ea.

— Unde mi-ai stat atîta ? o fulgeră mama.

— Unde-am stat ? se miră Cocoş.

— Unde-o stat!? mîrîie Babeta cu mare scîrbă. O văzut nişte copchii cu zmăul şi o rămas cu gura căscată !

Mama oftează spre icoane. Mare Dumnezeule !...

— Scrisoarea ai pus-o la cutie ?

— Care scrisoare ?

— Nu cumva mi-ai pierdut scrisoarea ?

— Vîn, fată-hăi, să-ţi găsesc scrisoarea! îi porunceşte Babeta cu milostenie, apucînd s-o pipăie.

Şi-i găseşte scrisoarea.în sîn.

— Ce-i, mamă ? întreabă c-un început de zîmbet liceenii întorşi de la şcoală, văzînd sfîrşitul scenei.

— Am trimis-o să puie o scrisoare la cutie, răspunde mama cu braţele spre cer.

— Aha! rid ei de-a binelea. Şi a pus-o la cutia lui Cocoş !

— Tot îi bine că n-a mîncat-o ! adaugă Babeta.

într-o zi băieţii au descoperit că linguriţa cu dulceaţă, care le-o trimite mama în fiecare seară, e prea linsă. S-au vorbit, s-au sfătuit, au stat la pînda şi l-au văzut pe Cocoş astfel făcînd : Linguriţa cu dulceaţă, de obicei cu şerbet, intră pîntecos de plină în gura Cocoşului, apoi iesă mai potolit plină, ca după o cură de slăbit. Şi tot aşa, intrînd şi ieşind,., forma şerbetului capătă ovalul uscăţiv al sîmburelui de migdală.

Aha!

— Te-am prins, Cocoş, mînile sus !

Cu mînile precum s-a spus, Cocoş s-a făcut roşie cum e creasta celui cu pinteni şi a rămas cu gura deschisă — cot-codac — de păsărească spaimă.

Băieţii au chibzuit — şop-şop-şop — hotarînd *s-o* judece *pre el*: Cocoşul-fată-hai! Deci, au încuiat uşa cu cheia, s-au aşezat pe trei scaune în faţa mesei, au deschis o carte mare un atlas de geografie — şi au pus-o pre Cocoş la teascul întrebării, pînă ce au stors din ea tot adevărul.

Cel dintu" judecător, Păstorelu pe nume, a spus:

— Cocoş, te condamn să bei un pahar cu apă !

— Iaca, a spus Cocoş, te-o condamnat să bei un pahar cu apă.

Şi l-a băut.

Al doilea judecător, lonelu pe nume, a spus :

— Cocoş, te condamn să bei încă un pahar cu apă !

A recitat Cocoş sentinţa şi a băut din nou.

Al treilea judecător, Puiuţu pe nume, a spus :

— Cocoş, te condamn să mai bel un pahar cu apa !

L-a băut şi pe acesta.

Jar Păstorelu — măscăriciu — a spus, consultîndu-i din ochi pe ceilalţi:

— O condamnăm să bea şi cana ?

Cocoş s-a uîtat la cogeamite cană de tabla şi a pîlpîit a fugă ; apoi s-a îngreunat a îngenunchere.

Dar Păstorelu a spus nobil:

— Hai să te îertăm de cană. Du-te şi să nu maî faci!

S-a dus Cocoş, cu trei pahare de apa în ea şi cu spaima cănii. Chiar de la uşă a început:

— Iaca m-o prins 'nealor la dulceaţă...

Spune tot.

Dar într-o zi a început Cocoş sa se umfle pe mocnite şi s-a tot umflat cîteva luni, tacînd chitic.

Cot^cot, Cocoş !

Ai devenit găină !

GHEORGHE IERNILĂ

Iernila e pacostea mamei Catinca. Săptămâni de-a rîndul nu-1 vede nimeni. Mama Catinca, spălătoreasă, îşi zoleşte albiturile în balie, cu ţigara lipită de buză, mai stă ce stă, se mai uita. la cer, suspină .cu năduf şi stoarce cămeşile cum ai răsuct gîtul vrăjmaşului.

— Unde-i fi tu, lemilă păcătosule, arde-te-ar para iadului ! Lasă că mi-i veni tu odată !

— Ce tot suspini, mamă Catinca ? o ispiteşte poznaş fata din casă.

— Te-am poftit la colivă, fată-hăi ?

— Lasă că ştiu eu, mamă Catinca, ţi s-o făcut dor de moş !

— De unde l-ai scos moş ? se zborşeşte Catinca.

— Da ce-i tinerel ?

— Cum o fi, n-o fi, nu-i de pătlăgica ta de nas! Lipseşti din ochii mei, haită !

Numaî iaca, tocmai când nimeni nu s-aşteapta, vine şi moş Iernila-. Dintîi îl simt cînîi. Niciodată n-au ei coada mai cu morişcă decît atunci cînd îl întâmpină.

Apoi îl simte altfel mama Catinca. Vinul lui moş Iernila vine strîmb la nasul ei, cîrnindu-i-1. Iesă la poartă mama Catinca, tîrşindu-şi papucii, cu mînile în şold şi pestelca răsucită."! în ochii mamei Catinca s-ar putea marina, cît ţine o clipeală, măcar un chiup de castraveţi.

Iernila vorbeşte cu îngerii. Paşii lui se încalecă, braţele lui bălăbănesc, părul lui de ceaţă fumegă.

— Aî venit, beţîvule şi păcătosule ! Uite-n ce hal de nehal eşti ! Rîd şi cînii de tine, potloagă bătrînă, beşleagă, hoitule !

Şi dă-i şi dă-i, şi cu vorba şi cu palma şi cu cotul şi cu genunchiul în spate.

îl treieră Catinca pe Iernila.

— Mulere-ndrăcită, mormăie moş Iernila, dibuîndu-şî cărările spre patul din spălătorie.

Mama aude şi spune cu sprincenele lăsate pe neguri :

— A venit Iernila !...

Tata adie spre zîmbîre. Se şterge cu şervetul — meremetul tatei cînd ascunde tainele gurii — şi spune către servitoare :

— Du-i un rachiu lui Iernila din partea boierilor !

— încurajează-1! oftează mama.

— Rachiul *drege,* explică tata.

Mama ridică din umeri.

— Nu, trece mult şi iaca se înfăţişează Iernila, cu paharul de rachiu în mînă — cum de nu l-a vărsat ? — pe pragul sufrageriei.

— Sănătate şi noroc la împăraţii şi la prlnţişoril mei ! Ura ! Zi, măi fato, ci taci ? Ura !

Dă duşcă rachiul în prăpastia vinului, şl holerca devine bunătate pe faţa lui. La zîmbirea dinspre suflet a lui Iernila şî îngerii s-ar aduna. Văzîndu-1 astfel la obraz, nici mama nu se poate supăra. Zîmbeşte şi ea, îndemnîndu-1 cu vorba ;

— Hai, Iernila, acum du-te şi te culcă !

Zîmbeşte şi tata înspre mama.

Zîmbesc şi copiii.

Zîmbeşte şi servitoarea.

Parcă s-a aprins o lampă pentru cartea cu poveşti.

— Vă rog să ma lăsaţi în pace ! se supără mama cu demnitate în ibricul de cafea.

Cînd îl mai lasă vinul, Iernila e grădinar. I-s dragi florile. Şi ele vin cu toata înflorirea spre Iernila.

Cît îl ţîne, e tare priceput la flori şi nu se află maî harnic. Boierii îi dau bani, masă şi casă şi chiar îl pricopsesc

cu cîte o haină, scoasa din cine ştie care sipet şi din cine ştie care pod. Numai jupîn Meşulem ar putea ghici, cu ochiul chior.

Face ce face Iernila şî mereu poartă redingotă verzulie. Pălărie are cîte o zi, iar cîte o lună, două, n-are. Fiecare crac, din pantalonul lui Iernila ar putea sa fie horn strîmbat de vuituri. Ghete are-n-are : prăvălite, cum e călcătura de beţiv, glodoase ca galoşii popii, descheiate, ponosite, colbăite. Şi-i slab Iernila şi puţin la trup că parcă-i din surcele şi din vreascuri întocmit.

Dacă l-ai pune într-un cireş, ai crede că-i o sperietoare de păsări ; dar, cînd ar afla vrăbiile despre cine-i vorba, ar veni din toată lumea la cireşul lui Iernila.

— Măi-măi-măi, le-ar spune lor Iernila şi din vin şi din cireş, cine-mi sînteţi voi de vă grămădiţi la mine ?

— Vrăbiile! Vrăbiile ! Vrăbiile ! ar răspunde vrăbiile.

C-aşa e moş Iernila : în cireşul inimii, cel plin de inimioarele cireşelor, Iernila e bunicul vrăbiilor.

Şi al îngerilor ar putea să fie, dacă l-ar tocmi în cer mare-boierul-raiului.

Uneori Iernila sună la uşa de dinfaţă.

— Ia vedeţi cine-i, îi trimite mama pe copii, crezînd că vine cineva în vizită.

Cînd colo, iată-1 pe Iernila, în redingotă de statuie înverzită, cu musteaţa boiereşte răsucită şi cu mîna dreaptă tăinuită după spate.

Copiii îl întîmpină ca pe irozi.

— Cine-i acolo ? întreabă mama.

— Moş Iernila ! răspunde corul lor vesel.

— Ai căpchiet, Iernila ! spune mama. Suni la uşa boierilor ?

Dar Iernila sule scara ca un cine-ştie-ce-cutare-împărat, se. ploconeşte în faţa mamei şî-î întinde frumuseţă de buchet.?!

— Mamă, nu-I spui mersi ? o întreabă copiii : pedepsiţi ; de cîte ori nu fac aşa.

— Mersi! oftează mama.

Al dracului Iernila.

Vinul luî moş Iernila nu-i uită pe copii.

— Iaca, iezii moşului!

Numai el ştie să spuîe cu dulceaţa vorbe de poveste. ŞI-ndată le întinde palma unde-s trei: trei nuci, trei mere, trei caise, trei de cîte două ori cireşe.

îl vede cîteodată mama pe fereastră. Repede îi cheamă.

— Cum va vine să puneţi în gură fructe din mîna lui Iernila ? Imediat să faceţi gargară !

Copiii fac ce spune mama şi nu-i spun nimic.

Nici ei nu-şi spun nimica între ei. Dar bine ştiu în sinea lor de taină că ce-i din mîna lui Iernila vine de la Dumnezeu în numele Tatălui, al Fiului ş-al Sfîntului Duh. Amin.

Miroasă dulce tîrgul leşului a frunzuliţă noua şi a floare de liliac.

Tot ce-I pe pămînt sta la soare.

Şi cerul stă la soare, mare şi albastru, cu toţi îngerii in sin.

Pe banca de la poartă, moş Iernila, moş Sergentul şi moş Caterinca. Alături de ei, lîngă zaplazul înroşit de vaciledomnuluî, stă caterinca, odihnindu-şi glasul, papagalul şi piciorul.

Toate stau. Numai copiii, nu. Ei n-au astîmpăr. Vin şi văd. Lumina-ncepe în ochii lor.

—- Iaca şi iezii moşului ! zice Iernila către doi-moşnegii lui. Cruci şi dumnezai, tare mi-i bine-n suflet !

Şi unde se ridică Iernila, face cu ochiul la tustrei copiii, pune mîna lui pe manivela caterincei şi începe.

Cîntec ca acela, altă primăvară n-a avut.

Ş-acuma, îngerii, ascunşi în cer, oftează şi-şi aduc aminte.

E ziua cea dinţii a Paştelui, după noaptea clopotelor şi a luminărilor.

Părinţii dorm, ca după înviere.

Au răsărit atîţia cozonaci, că şi lumina primăverii tot a cozonac miroase.

Singuri, într-aşa de mare sărbătoare, copiii tare n-au ce face. 'De ce nu-s vrăbii sau furnici ? Numai aşa ar căpăta şi ei o treabă, după placul aripei sau după rostul hărniciei de furnică.

Haide, nici o sfîntă Vineri nu le iesă-n cale ? nici un Scaraoţchi ? nici un Flămmzilă sau Lungilă ?

Iaca moş Iernila !

Vine cu tot vinu-n spate, ca un sac cît un dulap. Vai de el, săracul moş Iernila !

Pasul şi sughiţul!

Nu cade chiar, dar nici departe nu-i.

îi vede din luminăţia nopţii lui.

— I-hai ! Ce-am maî băut!

Şî-i rîde soarele pe faţa nopţii.

Fereşte-1, Doamne, de Catinca !

— Unde mi-i baba ? zice moş Iernila cu sughiţ în piept. Vreu să ciocnesc un ou cu baba me.

Copiii oftează de atîta primejdîe cu balaur, şi-s mici şi zăpăciţi ca în povestea care duce pe copii în casa Zmăului.

— Hristos a înviat, moş Iernila ! zic ei din valea lor spre el, cel de pe munte.

— Adevărat a în... în... Unde-i baba me ?

Şi iar mai face un pas, ferească-1 sfîntul de mai mulţi, c-acuşi îl simte baba lui, care-1 aşteaptă fără ouă, sa-1 ciomăgească cu ciomagul.

—• Moş Iernila, spune unul.

— Iaca eu !

— Moş Iernila...

Dar nu ştie care vorbă să i-o spuie, numai să-1 oprească.

Şi deodată cel mai mic scînceşte ~~şi-1~~ apucă plînsul.

— Care-i aCela care plînge ? zice moş Iernila întuizînd urechea tocmai din hat-depărtarea vinului.

Mai-marii celui mic î-1 arată cu degetul şi vorba.

— Moş Iernila, spune-i o poveste să nu mai plîngă !

— Poveste ! sughiţă opintit Iernila. Iaca am să-i spun poveste.

Şi se lasă dus de dumnealor copiii spre loc bun de poveste. Astfel, după mare-ce-drum-lung-şi-greu, ajung cam peste nouă mări şî ţări, în fundul fundului gradinei, la loc de verdeaţa şi odihna, unde nu-i nici întristare, nici suspin şi nici mamă-Catincă-babă-zgripţuroaică.

îl aşază ei pe moş Iernila pe o iarbă de matasă şi de floare.

— Iiii ! se-ntinde moş Iernila în trudîtele lui oase, tare bine fiindu-î.

Şi adoarme, luminat de cerul Paştelui.

Nu le-a spus poveste. Dar poveste-a fost.

Catinca are numaî patima cafelii ş-a tutunului. Cînd spală albiturile în balie, parcă se lupta cu vrăjmaşii ei. Suspină, icneşte, zoleşte, freacă şi trinteşte şi nu-i tace gurj : pe-nfundate. Faţa ei e pungită de desimea zbîroiturilor. Te trec fiorii numai cînd te uiţi. Şi-i negru-galbenă ca alarnîia din alt an. Dar spală iscusit şi calcă meşter. Nici aripile îngerilor preacuminţi nu sînt mai albe decît rufele aduse de Catinca.

Mereu o doare capul din pricina cazanului de rufe şi a mangalului maşinei de călcat. Se leagă pe frunte cu basma în care pune felii de cartof. La ceafă ţine hrean.

„Numai morcovul în gură-i mai lipseşte" gîndesc copiii.

Catinca toarnă zeamă de lamîie în cafea, bea cu rinjet străpezit, aprinde ţigara şi face treaba toată ziulica, acră şi vrednica.

Cum da cu ochii de Iernila, îşi varsă smoala.

— Viespe, zice el, pune şi tu un chil de vin în fierea ta ! Sa te mai îndulceşti la bunătate !

— Arde-te-ar para focului, mişălnicule ! Aşa vorbeşti tu cu muierea ta, porc bătrîn !?

— Iaca te las cu bine şî mă tot duc.

— Cu luminare sa te văd !

Anii nu-1 schimbă pe Iernila dintre îngeri, dar au mînat-o pe Catinca spre clondirul iadului. A început Catinca să duhnească a rachiu.

Nasul mamei, care pe toate le ştie — ca doar nu degeaba-! ursită la trei copii păcătoşi — a aflat şi mirul Catincăi.

— Şi tu, Catinca !?

— Vorbe! a răspuns Catinca oţarită şi s-a dus la treaba el, tîrîndu-şi vechiul suflet şi papucii.

Dar odată şi odată, după ce-a lipsit Jernilă vreme de corabie plecata, cînd s-a-nfaţişat pe trei cărări, Catinca n-a putut sa-1 „treiere". Lipită de rachiu pe scaun, cu foc în

ochi şi gura stambă, s-a zgîit la el, numai cutremur de sughiţ, ca o hîzenie de broască a iadului.

A miro*it-o Iernila, s-a crucit năstruşnic şi atît s-a veselit întru rachiul Catincăi, încît a început sa joace ca ursul, tot spunînd :

• I-hai, i-haî şi iar i-hai! S-o-ndulcit şî baba me !

Dar după ce s-a potolit sughiţul, gura Catincăi a vărsat cumplită fiere peste veselia lui Iernila.

Şi văzînd una ca asta, a oftat cum nu se poate mai cu mare jale, ş-a pornit spre poarta casei cu o cruce-n spate.

— Unde te duci, moş Iernila ? că de-abia al venit! l-a cercetat fata din casă.

— Mă duc să mă-mbăt, că tare-s amărît!

Au început plecările. Cel care-a fost al treilea copil — mezin cu păr de aur — a plecat în depărtata ţară să înveţe drumul aripelor. ^ \

A căzut acolo, ş-a rămas copil în amintire şi într-un mormînt.

Vîntul toamnei l-a luat odată şi pe moş Sergentul-de-la-poartă şi l-a dus cu frunzele spre cimitir. Babeta i-a făcut colivă, iar Iernila l-a stropit cu vin.

Moş Caterincă unde-i ? îl aşteaptă poarta, banca, uliţa copilăriei, dar el tot nu vine, pînă cînd şi soarele închide-n ceruri umbra care i-o dădea lui, papagalului şi caterincei.

— Numa Iernila n-are moarte! a spus odată Babeta care-1 ştîe de cînd lumea, dintru începutul alor lui.

Beat mort, îl plouă uneori ca pe un lemn căzut pe uliţă. Cine-1 culege şi ridica ? Poate că numai îngerul acela care vine lîngă vinul lui, văzîndu-1 cum îşi caută aripele-n pahar.

Odată a nins pe moş Iernila mult şi bine, troienindu-I ca pe o colibă părăsită. L-au Uns cînii şi s-a deşteptat — tot fara cruce — lîngă un zaplaz al gunoaielor. Alb de omăt, s-a scuturat şi iar s-a dus la vin.

— Măi Iernila, tot viteaz ? îi spune tata, cînd îl vede ca şî ieri, bătrîn şî chiurluît.

— D-apui cum, împărate !? Nu mă găseşte Baba la mine acasă, că-s uşărnlc !

„Baba" vorbei lui Iernila nu-i Catinca, îi cealaltă, dinspre cruci.

De la o vreme, de cîte ori lipseşte mai din caîe-afară, tata-I duce grija.

— Măi Băboiule, ce-i cu Iernila } Nu cumva...

— îl ştie numai Dumnezeu ! răspunde Babeta, ridicînd din umeri.

Dar într-o zi şi tata a plecat fără întoarcere.

în casa celor care au rămas, în fiecare noapte arde o lampă solitară pînă în tirziul de argint al dimineţii; răsare pe morminte steaua *Medelenilor.*

Doi gemeni au venit în casa celor trei copii de odinioară. Anii lor încep cu mamă, cu bunică şi poveste. Iar lernila-i tot moş beat şi-n ochii lor. Vine la ei, întocmai ca la ceilalţi, cu doua nuci, cu două mere, într-o palmă care ,tremură mai tare, mai mult frunză decît mîna, dar tot de la Dumnezeu.

Nu e crîşmar să nu-1 cunoască pe Iernila, nici beţiv sa nu-1 asculte şi urmeze.

La miază-zi, la miază-noapte, la apus şi răsărit stă vinul. Şi Iernila întru el.

Trec anii — primăvară, toamna, iarnă şi^iar primăvară şi în fiecare an vinul deschide ochi de aur tînăr peste vechea lume a păcatului străbun.

Iernila merge înainte.

N-are moarte.

Dar e plin de moarte dulce tîrgul leşului. Mereualt drum spre cimitir. E moartă uliţa copilăriei ; morţi bunicii, mort nepotul lor cu păr de aur, mort şi tata...

Numai vinul străluceşte în cetatea scufundată. Şî Iernila merge înainte întru vin.

Cînd au plecat stăpînii lui la Bucureşti să-nceapa altă viaţă, Iernila a venit Ia gara cu buchet de flori. Oamenii au crezut ca,i cerşetor, în fără seamăn zdreanţă şi mărăanîş de păr, ş-au vrut să mi-1 gonească. N-au ştiut că el e dulce tîrgul leşului venit la cel dîn urmă tren.

S-au dus.

El a rămas.

Şi altă lampă, tot de veghe, s-a aprins la Bucureşti.

Unde-i Iernila ?

Măi Ilie Pînişoară...

IUBITE CETITOR,

Eu ţi i-am spus pe-ai mei, luminîndu-ţi-i o clipă.

Acum adă-ţi aminte de ai tăi. Poate că, regăsindu-i la 1
lumina luminărilor, vei dibui un zîmbet pentru ei ţi unul pentru tine. Şi poate încă unul: pentru mine.

Că ţi la unul şi la altul se ridică steaua cu obraz de taină la fereastra inimii :

Sculaţi, sculaţi, boieri mari,
Florile dalbe...

PRIETENII NOŞTRI, CÎNII

Orașul mare al zgomotului țării tace ca. un fluviu înghețat. Casele s-au sălbăticit, ascunzîndu-se unele de altele, fiecare adunîndu-se-n căldura ei. Căminul omului nu mai e vecin cu strada, casa și orașul tuturora; a rămas sihastru ca o corabie rezumativă, cum e arca lui Noe în povestea lumii.

E noaptea Ajunului. La fereastra odăii mele de lucru, în care sînt singur cu masa, lampa și fruntea, iarna nu mai e o iarnă a acestui timp, ci Iarna de totdeauna, cu omătul, crengile și insomnia gîndului.

Nici o oglindă care să-mi arate anii din obraz; numai gîndul care e însăși transparența de taină a duratei. Odinioară, același gind îmi dibuia viitorul; tot el, acum, îmi readuce trecutul. în văzul gîndului și în auzul lui, anii devin spațiu, ca și somnul.

Afară, în ograda casei, latră Roro. E ultimul cîne al casei noastre. Vine cu noi din Moldova. Cînd l-a adus tata la Iași, copiii mei erau mai mari decît el. Ei au dădăcit puiul orfan. Acum însă cînele e moșneag de paisprezece ani, iar copiii sînt tineri de douăzeci de ani.

într-o zi, cînele acesta va muri și altul îi va lua locul, cum și acesta a venit după altul, cum și acela...

Ham-ham ! Ham-ham !

Răsună anii din adîncul și afundul lor, ham-ham, ham-ham, din cîne-n cîne.

Doamne, unde-s attția cîni care-au lătrat și-au dat din coadă pentru noi r Cum an venit ? Cum au plecat f Cine i-a adus ?

Nu ma gîndesc la etnii cumpărați după fotografiile din catalog, la cei care au act de naștere și educație aleasă și care lasă semn în punga și în vanitatea celui care i-a avut. Ma gîndesc la cînile de-afară, al ogrăzii, al ciobanului, cel care rabdă ger și arșiță la fel, gata să dea din coadă dacă-l chemi și care sta pentru tine, chiar dacă-l uiți, ca inima.

Un cîne e mereu în ograda noastră. Dar ceilalți n-au nici mormînt ca oamenii, nici pod ca jucăriile stricate, nici album, ca prietenii de altădată; și n-au nici iad, nici rai.

Poate că de asta în noaptea Ajunului, gîndul, în marea lui singurătate, se întoarce cu viață înspre cînii duși.

Căci scrisul nu-i decît luptă cu moartea și uneori victorie asupra ei. $i nimic nu moare mai deplin în mintea omului decît prietenul cîne, mereu alături de noi cu sincera lui coadă, care e a inimii, și transparenții lui ochi în care e pruncia sufletului.

Cînele e un înger al omului, care n-are nici slava serafimilor, nici taina nevăzutelor.

Biet cîne !

Glasul cui a spus biet om ?

BLANŞA

Blanşa e a copiilor.

Gheorghe-i al Anicăi.

Şî Anîca a cui e ?

— A nimănui! răspund în cor copiii, lepădîndu-se de ca în numele văzutelor ş-al nevăzutelor.

— S-o ia...

— Cîne s-o ia ?

— Lasă să n-o mai ia !

Şi au lăsat-o. Au lăsat-o să fie numai. Căci Anîca e războiul copiilor.

Blanşa-i mai bătrînă decît copiii. între cei cu patru picioare e străbunică şi poate şî mai şi. Daca ar avea numai două picioare, ar purta papuci şi ochelari şi ar sta toata ziulica în fotoliu, la gura sobei j>au la fereastra, împletind şi cetind *Vieţile sfinţilor.* ŞI toată lumea ar veni la ea spunîndu-i „săru-mîna".

Dar, fiindcă are patru picioare, îi numai Blanşa şi nimic maî mult.

Copiii au cercat odată să vadă cum i-ar sta bunica şi au îmbrobodit-o cu tulpan, punîndu-î ochelarii mamei.

Nu s-a supărat Blanşa ; s-a tare mîniat mama. Anîca i-a pîrît „că-şi fac rîs de coniţa".

Blanşa se bucură numai cu coada că are copii în ogradă. Cînd trec prin faţa cuştii ei, o strigă : „Blanşa !* şi coada Blanşei mătură la stînga şi la dreapta. Blanşa-i albă din

vîrful cozii şî pînă-n vîrful urechilor. Un alb cam sur de drob de sare. Numai năsucul ei e negru-umed ca al măslinelor marinate. Are bot ascuţit de vulpe ajunsă etolă la gîtul cucoanelor şi niciodată nu leapădă cojocelul de păr de capră.

— Măi, cum o fi Blanşa în pielea goală ?

Numai s-au gîndit, şi au rîs cu hohot de circ. Şi le-a părut atît de rău că şi-au bătut joc de Blanşa, lăsînd-o în pielea goala ca pe un purceluş dus la cuptor, că îndată au „şparlit" cîte o felie de cozonac, dîndu-i-o, şi au dezmierdat-o pe cap pînă Blanşa a închis ochii ca un motan gata să toarcă.

Blanşa e mică de tot, dar merge ca vitele care au talanga de grumaz şi se duc agale la păscut cu ale lor coarne pe cap. Ea nu latră cu una cu două şi nici chiar cu trei. Cum scîrţîîe portiţa, deschide ochii, ciuleşte urechile, vede cine vine, adulmecă, mutîndu-şi nările, strîmbă capul pe o parte şî pe alta — ca balanţa care cîntăreşte — şi, dacă i se zburlesc > musteţile, latră, iar dacă nu trebuie să latre îşi turteşte capul pe labe şi clipeşte pînă cînd adoarme la loc. O vezi cum gândeşte în capul ei. Dacă te uiţi la ea, gmdeş;i şî tu, bucată cu bucată.

Nu muşcă. Dar asta n-o ştiu decît copiii. Cele cu fustă sau cei cu pantaloni lungi aşteaptă la poartă pînă cînd vine Gheorghe să le deschidă. Unii dintre dumnealor — clienţii tatei — intră, dar se apără cu băţul. Blanşa se face că-i grozav de foc şi pară pe băţ. Copiii zâmbesc ân sinea lor — ca harapul ogîingioarei cu bombiţe albe — şi spun :

— Treci mata, nu te teme ! O ţinem noi.

Şi o apucă pe Blanşa din două părţi, stăpînind-o ca pe tauri.

Qdată a prins-o Iuju cu laţul şl a suit-o în cuşca lui cu roţi. Gheorghe era beat şi dormea. Mama nu era acasă. Anica bătea din pumni şi spunea :

— Hă, hă ! Are să v-aducă hoheru chlelea Blanşei în băţ. Hă, hă !

Dar copiii nu s-au lăsat. Au luat o birjă din Tîrgul-Cucului, s-au dus de capul lor la tribunal, l-au găsit pe tata, i-au spus tot, cu lacrimi în ochi, şi seara Blanşa a venit cu

1

tata în trăsura cu doi cai. După ce i-a mirosit pe copii, a intrat în cuşcă şi n-a maî vrut să iasă.

Blanşa ţine cu copiii şi cu Gheorghe. Cînd se duce la piaţa cu coşul, Blanşa pleacă după el, fără s-o cheme, ca să-i facă în ciudă Anicăi. Blanşa se potriveşte în pas cu Gheorghe şi cînd e treaz şi cînd echiurluit. Dacă Gheorghe se poticneşte lîngă zidul bisericii şi rămîne acolo în soamne, Blanşa se culcă lîngă el ca un fel de umbră albă a lui şi aşteaptă.

— Gheorghe-hai ! răcneşte Anîca peste biserica Sfîntului Ion Gură-de-Aur.

Dar lui Gheorghe-i tare mult mai bine lîna biserica sfîntului decît lîngă Anica lui.

— N-auzî, Gheorghe, auzi-te-ar ciuma, c-acuşi vin la tine !

Ciorile de pe biserică îşi fac semn cu cotul aripii şi o asmuţă pe Anica : har-harrr...

— Mai, unde mi s-o supăra odată sfîntul...

— Care sfânt ?

— Sfântul Gheorghe, cel cu lancea, prostule !

— Prost eşti tu, ca nu spui.

— Ba tu eşti prost, că-ntrebi. ŞI unde mî-o ieşi calare pe fereastra bisericii...

— Pe fereastră ?

— Cal cu aripi, măi băiete ! Alb ca laptele şi cu aripi de hulub. Şi unde mi-o trăsni-o pe Anica drept la mir...

Nu iesă sfîntul nici pe uşă — că-i încuiată de dascăl_cu cheia de fier —, nici pe fereastra rîndunelelor, că-i zăbrelită.

Şi sta biet Gheorghe numai cu Blanşa, lîngă zidul bisericii. Şi numai ce vine Anica, fîşîind şerpeşte din papuci ţîrşiţi, c-o falcă în cer şi una ân pămînt.

Arată-ţi aripele, Blanşa, că-i prăpăd !

încalecă, Gheorghe, pe Blanşa-năzdravană, că te-ajunge Mama-Pădurii!

Blanşa n-aude, Gheorghe nu vede, Anica vine, inima bate.

Anica dă cu piciorul în Blanşa şl în Gheorghe şi-1 smunceşte pe năpăstuitul ei ca pe un sac cu cartofi.

Gheorghe-i numai somn şi rachiu.

Anica îl pune pe picioare şi-ncepe să-î cărăbanească pumni, răcnind la el: _

— Haram de tine. păcătosule şi spurcatule ! îmi bei tată munca şi sudoarea me !

Urîte vorbe!

Gheorghe se clatină să cadă, dar Anica nu-1 slăbeşte, îmbulzindu-1 ca tusa. Dă cu genunchiul, dă cu cotul, dă cu palma, se îndeasă-n el de parcă-1 scurmă, îl îmbrînceşte. Pac cu palma peste obraz, poc cu piciorul drept în şale. îi cade papucul. Geme, ca şi cum nu din picior, ci din rărunchi i-ar fi căzut. îl ridică şi se năpusteşte. Pleosc cu papucul peste ceafa, peste tîmplă, peste gură.

— Unde-i toporul, Gheorghe-Gheorghe, să te hăcuiesc şi sa sfîrşesc la cremenal ?

Iar Gheorghe-Gheorghe îndrugă :

— Da *tu,* dă, muiere, c-acuşi iesă dracu din Gheorghe !

Şi suduie de mama focului.

Saracu Gheorghe !

S-adună toată mahalaua Zlataustului. Femeile dau din cap cu încuviinţare, uitîndu-se cu ochi stropşiţi la Gheorghe. Bate-le-ar crucea de muieri, toate-s de-o samă cu Anîca 1 Dar *oamenii* au inima.

— Lasă-1, bre Anico, că doar ţi-i bărbat!

— Aista mi-i bărbat ? Hoitu ista ? înghiţi-l-ar pămîntu mamei lui !

— Ră mai eşti la inimă ! zîc oamenii.

— Ia lăsaţi femeia-n pace la nacazu ei ! sar de colo şi muierile.

Şi-s gata să se-ncaiere, de ciotcă ce-s cu scorpia de Anica !

Anica-1 împinge pe Gheorghe spre casă, cu alaiul după ea. Iar după ce-a închis portiţa cu tunet, se întoarce la oameni şi răcneşte :

— Nu v-aş mai vedea în ochi! Hooo ! Haide marş, boalelor !

După aceea, Blanşa se culcă în cuşcă şi nu mai vrea să vorbească cu Anica.

Gheorghe doarme şi nu mai vrea să mature în ogradă.

Anica boceşte cu ochi de sînge şi nu mai vrea să facă bucate.

Ş-unde vine mama la bucătărie şi se supără pe Gheorghe, pe Anica, pe copii, pe toata lumea.

•— Am să vă dau afară pe amîndoi ! Să se isprăvească odată !

Anîca îşi scutură plînsorile, taie felii de cartof şi le pune pe tîmple şi pe frunte — slută-i, draga ei, ducă-se pe pusti i — se leagă cu tulpanul şi începe să facă treabă cu satîrul, cuţitul, melesteul, lingura şi oalele, bodoganindu-l mereu pe Gheorghe care sforăie. ^ .

Iar Blanşa, cînd Anica se duce la poiata să^ taie gîtul unei păsări, vine iute-iute în bucătărie şî sărută mîna lui Gheorghe.

S-o vadă Anica !

Dar îngerul o ţine pe Anica tocmai cît trebuie.

Cînd au văzut-o întîia oară pe Blanşa cu burta plină ca o vacă, cei mici au dat fuga la mama.

— Mamă, Blanşa s-a umflat!

Mama nu s-a speriat; a tăcut, cu ochelarii pe nas, aplecată asupra maşinei de cusut.

— Ce facem, mamă ? N-o ducem la doctor ?

— Nu-i nevoie. Aşteptăm.

— Ce aşteptăm ?

— Sa aibă pui.

— Aha! Pui! s-au dumirit copiii, cam, dar nu prea foarte. Ce fel de pui ?

— Iaca ! Doar n-are să facă pui de găină ! Pui de cîne. Căţei.

— Bravo ! Foarte bine ! Şi de unde-i are ?

— îi are... îi are... din piaţă.

— Cum aşa, mamă ? A fost Blanşa în piaţă sa cumpere pui ?

— Sigur.

— Şi de unde a avut bani ?

— I-am dat eu.

— Ţi-a cerut ea ?

— Fireşte.

— Cum ţi-a spus ?

— Cum mi-a spus ! Cum uni-a spus ! Cucoană.

— De ce ? Blanşa-i servitoare ?

— Ţţ ! Ia lăsaţi-mă ! s-a scuturat mama la ei.

Capiii însă nu s-au dat bătuţi.

— Mamă, da de ce nu-şi ţine puii în pachet ?

— Fiindcă n-are mîni.

— Aha 1 s-au cam limpezit ei, dar tot cu prepus au rămas. Mamă, şi pe unde scoate puii ?

— Daţi-mi pace ! Nu vedeţi că am treaba ?
— îi varsă pe gură ?
— Doamne, maica me, ce vi se mai nazare ! se amestecă şi Anica. unde nu-i fierbe oala. îi fată, dacă vreţi să ştiţi.
Mama s-a supărat grozav pe vorba Anicăi şi i-a mătrăşit pe toţi afara
— Măi Anicuţo, s-au luat copiii după ea, cu glas de miere ; cum ai spus ? Blanşa îi fată ?
— Oi fi spus eu ce-am spus ! îi fata. Iaca !
— Tu eşti fată, Anicoiule ! au blefrurit-o copiii de la uşă. Numai noi sîntem băieţi ! Sîc !

Copiii s-au luat de ia împărţeala unei cutu de bomboane •— una mie, una ţie, cu hoţie, viclenie şi şurubărie —, înfierbîntîndu-şi pînă la clocot potrivniciile. Astfel, cu hăisa şi cu ceala, au ajuns la Blanşa : una pentru trei.
— Blanşa e a mea, a spus Păstorelu, gliganul celor trei.
— Ba e a mea, a hotărît Ionelu.
— Ba a mea e, s-a răstit Puiuţu, mezinul.
S-au stropşit unul la altul, cîteşkrei, ca trei ditamai împăraţi.
— Daca-i aşa, hai s-o tăiem în trei, frăţeşte, a spus Păstorelu carele mişcă din ochi ca vulpea din coadă. Capul mie, fiindcă eu sînt capul vostru, burta lui Ionelu şi coada lui Puiuţu.
— Eu vreau capul, a spus unul.
— Ba eu, s-a îndîrjit celălalt.
Nu s-au înţeles cu tocmala vorbei şi s-au păruit destoinic.
Mama a venit ca furtuna peste ei, punînd pe fiecare în genunchi la cîte un colţ al odăii. Şi după ce stînd şi tot stînd, i-a ajuns mintea din urmă a românului, unul a întrebat :
— Mamă, a cui e Blanşa ?
— Mai întrebi ? A părinţilor voştri.
— Atunci de ce ne-am bătut ?
— Fiindcă o iubiţi, proştilor ! a hotărît mama. Blanşa e a noastră.
Aşa, vrasăzică !
Aflînd una ca asta, domnii copii, de cum s-au ridicat de la colţ, s-au adunat frunte lîngă frunte într-altă odaie şi, măsurîndu-se ca taurii, au început :

— Mâi, cine o iubeşte mai tare pe Blanşa ?
— Eu.
— Ba eu.
— Spui minciuni!
— Iar aţi început ? i-a chitit mama, răsărind fără de veste cu papucul.
— Nuu ! Vorbeam... aşaa... s-au potolit ei, spăşiţi.
— Şi despre ce vorbeaţi, mă rog ?
— Despre iubire...
— Aşaaa !
Papucul a căzut pe locul anumit, după ştiinţa şt măsura mamei.
— Greu e să fii mamă ! oftează biata mamă.
Copiîi nu cutează să deschidă gura, dar gîndesc şi ei că tare nu-i deloc uşor să fii copil la mamă.

Bunicii au în salon, pe raftul unei etajere, tot felul de care nu se mai afla minunăţii.
întîî şi-ntîi vine condeiul de sidef — străluce ca lumina lunii pe uluce — cu ferestruică pentru ochiul de furnica. Dacă te uiţi din răsputeri, lipîndu-ţi ochiul —^pe celălalt îl închizi ca la ochire cu puşca —, vezi o luminăţie de cogeamite privelişte cu munţi, cu cer. cu ape şi cu văi şi tot felul de încă multe altele.
— Bunică, sînt şî urşi în munţi ? In munţii din condei!
— Sigur ca sînt, se-ncrunta bunica. Nu cumva sa-mi spargeţi condeiul, că vedeţi voi !
— Ce vedem, bunică ? Ies urşii ?
— Ba iesă palma mea î
— Tot din condei ?
Ameţeşti gîndind cu ochiul Ia ferestruică. Cum pot să-ncapă munţi cu urşi într-o gămălie de condei ? Bunica ştie, dar nu vrea să spuie.
— Aşteaptă să fii mare, măi terchea-berchea ! Nu-i de nasul tău !
Apoi e şipul-cu-mănăstire. Nici nu-ţi vine să crezi, dar e întocmai : Cum a putut să intre mănăstirea pe gura şipului ? Numai Dracul... Teribil !
Apoi e oul-care-se-ouă. Un ou de lemn roş, cît un ou de struţ. Dacă-1 deschizi, găseşti alt ou. Apoi altul şi altul, fie-

care cu alta culoare, ascuns în celălalt. Nu se mai isprăveşte. Cîhd te apuci sa deschizi oul-care-se-oua îţi vine să gîndeşti şi de la o vreme ameţeşti ca atunci cîn-d te uiţi în fîntîna.

Deschizi oul cel mare şi spui în gînd : „Eu îs eu."

Apoi îl deschizi pe-al «doilea şi spui: „Eu îs eu".

Şi spui mereu „eu îs eu", cu fiecare ou deschis, şi spui de-atîtea ori „eu îs eu" că te pierzi de tine şi nu mai ştii unde eşti. Eu îs eu, eu îs eu, eu îs eu — pînă ce ajungi acolo unde-ncepe : Dar tu cine eşti ?

— Bunică, cine sînt eu ?

— Nepotul meu.

— Şi-n mine mai e cineva ?

— Un bostan !

— Şi-n bostan ?

— Un iepure.

— Şi-n iepure ?

— O muscă.

— Şi-n muscă ?

— Haide marş !

Niciodată nepotul n-a aflat ce e în oul cel mai mic, care nu vrea să se mai deschidă, şi nici în musca din el...

Dar şi mai şi e paharul-cu-iarnă. Aşa îi spun copiii. în paharul care-î rotund, închis şi fără picior, stau în culoare veselă moşul-babei şi baba-moşului pe-o banca. Dacă-i priveşti, te privesc şi ei. Paharul nu-i mai mare decît o gutuie. Dar moşul-babei şi baba-moşului stau în mărilme de om într-o nimica toată de pahar! Mare drăcovenie ! Şi asta n-ar fi nimic, deşi tot îi destul, dar cum întorci paharul, sau numai îl clatini, începe să ningă din cer. Şi ninge şi ninge şi ninge ca de-o lună şi de două. Moşul-babei şi baba-mo-^ şului stau în ninsoare fără şoşoni, fără şu'bă, fără căciulă, şi nu strănută, nici nu inţră-n casă- Ei nu mai iesă din paha-') rul-cu-iarnă, dar li-î tot atît de bine ca la gura sobei.

— Măi, dacă se sparge paharul ? întreabă unul.

— Ferească Dumnezeu ! răspunde altul.

— Se supără bunica ?

— Nu, măi, se supără Iarna...

Vorbele trec cu atîta taină pe îîngă poveste încît amuţesc şi-ncepe ninsoarea de mirări a gîndului.

Iaca iarna!

A început să ningă la fereastră.

Copiii fac tumbe de bucurie.

— Ninge, măi !

— Mamă, ninge !

Vorbele lor, ca şi fulgii, vor s-acopere tot cu vestea albă.

E cum nu se poate mai bine. Duduie focul în sobă, motanul toarce, s-apropie castanele şi mandarinele, ş-acuşi-acuşi s-arata şi Moş Crăciun.

Trece o zi, trec două — ograda parcă s-a îngrăşat — ghiftuita de-atîta ornat — şi deodată se supără iarna ca Anica pe Gheorghe. Cei care vin din viscolul de afară plîng ca după ce ai mîncat hrean şi oftează ca după ce te-ai fript cu supa.

Nici aşa n-ar fi rău dîn casă, dar...

— Măi, ce-o fi făcînd săraca Blanşa ?

Gerul le cam dă tîrcoale prin gîndul Blanşei.

— Are 'blăniţă, măi ! Nu-i pasă Blanşei de ger.

Oricum... Şi tata are blană, dar, cînd vîne de la tribunal cu sania, e bocnă. îndată deschide dulapul şi bea un păhărel de rachiu.

— Măi, zice unul, hai să-i trimitem şi Blanşei un păhărel cu rachiu.

— Cu cine ?

— Cu Anica.

— Ţ-ai găsit! îl bea Anica.

Ce-i de făcut ?

— Mamă, dacă moare Blanşa de frig ?

— Am eu grijă de Blanşa, spune mama cu mare linişte. I-am pus paie în cuşcă.

— Te juri mata că nu moare ? o îmbulzesc copiii.

Mama nu se jură, dar îi potoleşte cu vorba, făgăduindu-le că în fiecare zi va chema-o pe Blanşa la fereastra, s-o vadă dumnealor copiii, cu „ochii lor". Aşa se întîmplă. în fiecare dimineaţă Blanşa vine după Gheorghe Ia fereastra copiilor, dă din coadă în ninsoare — tare-i mică l le spune ceva cu ochii lacramosi şi se duce iar, săraca, după Gheorghe care are cizime, cojoc şi căciulă.

— Vedeţi că-i merge bine ? spune mama.

— Vedem ! oftează ei, neavînd încotro cum să nu vadă ce spune mama, dar nu pricep cum nu îngheaţă Blanşa cînd „crapă şî pietrele" de frig.

Ionelu a aflat.

— Măi, le-a spus celorlalţi la ceasul zorilor, sculaţj-vă !

Cu chiu şi vai şi gura pînă la urechi de căscătură, I-a trezit.

— Acuma ştiu !

— Ce ştii ?

— Unde sta Blanşa.

— Unde ? Hai spune odată, nu te maî grozăvi [

— în paharul-cu-iarnă...

— La bunic ?

— Nu, măi, la Dumnezeu !

— De unde ştii ?

— Am fost şi am văzut, le-a spus el cu măreaţa taină. J

Visase. Vis de Iarnă a copilăriei. Luase-n mîna lui paha- J rul cu moşnegi şi fulgi din salonul bunicilor, ducîndu-1 hâVJ departe, pînă la Dumnezeu, pe-o etajera, fericit că nu 1-ai spart. Iar în paharul blînd, gîndul o găzduise şi pe biataj Blanşa, îngerind-o şi pe ea.

*

Cînd au sărbătorit bunicii nunta lor de diamant, s-a adunat în casa lor din Zlataust tot neamul, de la mic la mare, şi a fost ospăţ împărătesc cu vin din fundul beciulm, curcani îmbătat cu rom şi torta de la „Tuffli* ; iar la urmă, tata al adus un fotograf cu mînî de scamator, care i-a potrivit pe | bunici, unul lîngă altul, în capul scărilor, rîndulndu-i pe cei-| lalţi pe treptele de maî de vale, după vîrstă. ^ ^ j

A trecut timp mult şi bun pînă cînd ochiul fară gene al' cutiei negre cu catalige i-a cuprins pe toţi, revărsaţi ca o, cascadă a generaţiilor pe tregtele scării de dînfaţă. \

Dintâi au aşteptat sa treacă norul de pe faţa soarelui. Un j nour parca tras de boi. Dar a trecut pînă la toată urma şît soarele s-a luminat din nou după trebuinţa fotografului. •

Apoâ au aşteptat să treacă sughiţul unui copil. L-au spe-1 riat, I-au dat dupaci în spate, apa rece. A trecut şi^ sughiţul *ti*

Apoi a fost nevoie de batistă pentru nasul oricărui altj copfl — tot nepot de-al bunicilor — care-şi uitase batista, dar| nu şi degetele.

Apoi, pe alt copil l-a apucat un rîs cu streche. I-a fost treţut, c-o lacrima prelinsă pe obraz, dacă obrazul amintirii nu se-nşala : nu mă-nşală !

Apoi au aşteptat să treacă un vîntuleţ drăcos cu care au avut de furcă fustele cucoanelor, cum şi zulufii lor. Trecut-a.

Fotograful, c-o mînă pe capacul negru şi cu alta sfîrlă în văzduh, a poruncit încremenire.

— Gata?

•— Haide, musiu odată, a răguşit bunica, ridicînd spre el privire cu chistoale.

Dar copiii tocmai atunci şi-au adus aminte de Blanşa şi au chemat-o.

A venit Blanşa, cu coada pentru copii şi colţii pentru „musiu".

— Are să mişte ! a suspinat musiu frecîndu-şî fruntea nădușită.

Copiii însă nu i-au dat cinstea auzului. Iar unul dintre ei a spus cu o spăimîntătoare cutezare :

— Blanşa trebuie să stea sus, alături de bunici !

— Ai înnebunit ? i-a spus mama, detunîndu-1 cu privirea.

— N-am înnebunit. Şi Blanşa e bunică, ras-bunică şi răs-răs-bunică.

Iar împăraţii bunici, auzind astfel de vorbă cu temei, au chemat-o pe Blanşa Ia picioarele lor, mai presus de tot neamul.

Astfel, Blanşa a rămas în diamantul bunicilor.

în fiecare zi şi noapte Blanşa-i în ogradă.

Dar asta nu-i de ajuns. Căci în ogradă sînt găini, cocoşi, curcani şi gîşte, ca şi cum n-ar fi.

Blanşa nu e în ogradă ; Blanşa e chiar ograda. Cînd latră Blanşa, ograda simte om străin şi dă vestire celor din casa. Cînd dă Blanşa din coadă, ograda se bucură că-i vin copiii. Ca şi ograda, Blanşa e mereu în jurul casei, lipită de ea.

Şi cerul e mereu deasupra casei, dar, dacă Blanşa nu-i în cer, cerul nu-i al casei.

Are cerul soare şi lună ; să le aibă ! Dar care dintre copii ar da-o pe Blanşa pentru soarele şi luna cerului? Păstreaza-p-le. Noi o avem pe BJanşa noastră.

Aşa au trecut anii, pînă cînd într-o zi ograda' a muţit ca după îngheţ, deşi era vară.

— Blanşa ! Blanşa !

Au strigat-o copiii la miază-zi, la miază-noapte, la soare-răsare şi la soare-apune. Au strigat-o şi de pe acoperişul casei. Au căutat-o pretutindeni cu lumina inimii, dar nicăieri şi niciodată nu au mai găsit-o.

Blanşa n-a mai fost în ogradă.

Căci tot ce-a fost odată niciodată nu va mai fi.

OUŢU-BUŢU

A rămas Cuţu-Buţu, hoinarul, care a crescut pe uliţi, venind doară din cînd în cînd la' mama lui. Nimeni n-ar putea spune cum a ieşit din mărunţica, buna, alba şi-nţeleapta Blanşa, bezmeticul de Cuţu-Buţu. E cogeamite matahala căpaţinoaisă, cam hărăpilă la chip, buzat şi fîrnîit, cu ochi sîngerii şi lăcrămaşi, pieptos dar bleg, cu lehametea în picioarele cam strîmbe, tărcat cu negru şi gălbui, cu coadă care nu bate la stăpîn şi glas care latră fără rost, după cum i se năzare lui.

E tare murdar : ba de colb, ba de glod, ba de păcură, ba de mangal. Parcă-i îmbrăcat cu de la haine vechi. Un colţ îi.iesă din buză, ca o ţigară.

Cuţu-Buţu e întunecos, hîit şi acru. Coada lui nu rîde: stă, uitată la spate, ca o teacă fără sabie. Cînd e acasă, doarme. Se scoală mahmur, cască scîrţîit ca osia neunsă, vine la bucătărie tîrşindu-şi picioarele ca balabustele cu papuci şi stă cu atîta ursuzenie pe prag — greu de pămînt câ un Lazăr înviat din morţi — încît bucătăreasa îi aruncă orişice numai să scape de pierzania şi cobea lui.

Cînd i se urăşte de stat, pleacă. Cutreieră uliţele ca un beţivan şleampăt, uitîndu-şi cinul de cîne cu ograda. Dacă îl întîlnesc cei de acasă, se face că nu-i vede. Merge şi tot merge singur cu umbra lui, ca un jidov rătăcitor al cînilor.

Apoi răsare iară *în* ogradă, fără sa se amestece în rosturile ei. Nici nu latră ; urlă. Cînd e noaptea mai adîncă, atunci îl apucă. Se văietă ca ţăranii care bolesc, c-un fel de văleu-

valeu lung şî legănat, din ce în ce mai afund, pînă ce-o da în bocet ascuţit, vecin cu moartea şi cu turba.

Vecinii se plîng că nu pot dormi de răul lui.

Nici mama nu-1 poate suferi.

Dar cine-1 suferă ? Nimeni. E singur cu urletul şi umbra lui.

într-o zi bucătăreasa a văzut roind muşte verzi prin ogradă, iar nasul mamei a simţit miros de hoit. Au căutat în toate părţile, dar n-au descoperit nimic. Tocmai după mult | timp, bucătăreasa, stînd la pîndă, l-a văzut pe Cuţu-Buţu, noaptea, îngropînd o halcă de carne în fundul grădinii, lîngă, tufele de pomuşoară.

E şi hoţ. Fură de la casapi bucăţi de carne, însă nu le^ mănîncă, ci le aduce acasă, îngropîndu-le în ograda stăpî-; nilor, lăsîndu-le sa putrezească.

Şi hoţia lui e tristă. Dac-ar fi om, l-ar lăsa nevasta şi copiii şi i-ar bate vîntul în casa pustie. Acel vînt bate în, glasul lui spart. Totul e tulbure şi pămîntiu în Cuţu-Buţu.; încep viermii lîngă el.

S-a schimbat ograda Blanşei.

Şî copiii s-au schimbat. Au crescut şi ei întru păcatul} vieţii, fără pace, frămîntaţi, miloşi.

într-o noapte, unul dintre ei a deschis uşa casei, în toi| de noapte, şi s-a îndreptat cu băţul, cu paloarea feţii şi cui cearcănele vineţii ale nesomnului spre cînele care urla al moarte.

Era pe cer o lună ca şi Blanşa de odinioară.

— Taci odată, javră, taci!

Cuţu-Buţu l-a privit de jos.

Poate că toamna, poate ca luna, poate ca ochiul cînel I-au făcut pe acela, tînărul cu obraz palid, sa se aplece cu sufletul şi, în loc să lovească, sa dezmierde capul cînel pustiu.

Şi s-a întîmplat ceva mai adînc decît o vorbă între dbîj oameni tăcuţi, în acea noapte a toamnei: cînele dintîi s-a cutremurat uşor, zburlindu-se, gata de fugă; apoi a stat*j răbdînd mîna, simţind-o bună pe singurătatea lui; ş-at a lins-o.

— Măi Cuţu-Buţu !...

Era şi Blanşa în culoarea de fantomă a nopţii cu fum de nouri peste alb de lună ; .poate şi copilăria dusă.

Pe Cuţu-Buţu l-au ucis casapii cu satirul.

Inima lui — o biată came — a putrezit între muşte verzi ca şi halcile îngropate de el în ograda copilăriei.

URSU

Cînd au venit pe lume alţi copii în casa celor care au fost odată, Ursu-i aştepta în ograda Blanşei şi-a lui^ Cuţu-Buţu. A venît la ei şi-a spus : „ham-ham !" întâia jucărie.

Copiii au crescut cu glasul lui de clopot bun la ureche. Cînd au început să ştie rîndulala paşilor — de pe covor în cerdac şi din cerdac în ograda — Ursu i-a întâmpinat ca un bunic cu patru picioare, negru-n loc să fie alb, fără ochelari, fără poveste, fără barbă-cot, dar ca şi cum le-ar fi avut pe toate acestea în ochii şî în coada lui însufleţită.

Copiii au aflat că-1 cheamă Ursu, ca şi pe cei de pîsla din odaia jucăriilor. Şi l-au îubit, cu mîna drept în chica lui. La început i-a uspus „Usu", fiindcă litera „r" nu zboară cu una cu două din gura copiilor, dar el i-a priceput şi fără „r" şi urs le-a fost în toată legea.

Unde-s copiii e şi Ursu după ei. Şi dădaca, fireşte. Dar dădaca e o pacoste cu doua. picioare şi porunci în gura, pe cînd Ursu e o jucărie care umblă fără sfoară, fără roţi, lasîndu-se şi-ncălecat : întocmai ca bunicii.

Copiii văd în Ursu un Negru-împărat, un Năzdrăvan, un! Ştie-tot dar şî un Tace-tot.

Cînii se tem de Ursu, oamenii îi ştiu de frică. Toate fla-rele se mistuie din faţa lui; chiar şi balaurii care pîndesc înf somn, cînd latră Ursu la fereastra somnului copiilor, o rup de fugă ca nişte păcătoase de pisici.

Ursu j; ograda copilăriei în jurul celor mici. Ursu e paloşul lui Făt-Frumos în preajma vitejilor cu inima la o adicatt mai mica decît purîcile.

La masă, ce-i mai bun împart cu Ursu, ascunzînd subt şervet, cînd nu-i vede Camica. Orişice, chiar porţia de icre negre.

în pat se gîndesc la Ursu : cu el încep isprăvile.

Desigur că îl duc în rugăciunea lor şi sus de tot, la Dumnezeu.

Dimineaţa, cum se trezesc, la fereastră se duc, să-i facă semn lui Ursu care are bun culcuş în inima lor noua. Nici poveştile nu-1 alunga de acolo, nici jucăriile lui Moş Crăciun ţi nici tovarăşii de joacă.

Dar iată, într-o zi Ursu nu s-a mai deşteptat din somn,

— Nu le mai spunem copiilor, au hotărît părinţii după ce s-au sfătuit.

Şi l-au îngropat cu taină, copermdu-I cu pamînt de veci.

— Ursu ! Ursu ! Ursu !

_ — Unde-i Ursu ? au întrebat copiii aceştia, întocmai ca cei de odinioară.

Dar Ursu n-a mai fost.

Căci tot ce-a fost odată niciodată nu va mai fi.

RORO

Aşa se numeşte ultimul cîne al casei noastre. E samînţa de lup. O căţeluşă sprintenă, cu bot ascuţit ţi ochi de că-prioară.

A cunoscut-o pe Babeta, l-a ştiut şi pe lernilă.

Copiii care au crescut-o în dulce tîrgul leşului acum sînt tineri la Bucureşti. Iar Roro, în a paisprezecea iarnă a vieţii, e batrînă.

Latră băbuţa cu ochi de căprioară în noaptea Ajunului, la fereastra luminată a stăpînului pribeag în timp.

E tare tîrziu. Copii cu stele nu mai trec. Nici umbrele. A ostenit şi fruntea vîslaţului şi mîna lui.

E ceasul somnului, Roro. De ce latri ?

Ham-ham I

Ai dreptate, Roro.

Sîntem singuri, fiecare cu glasul singurătăţii noastre.

MASA UMBRELOR

UMBRE AI ŞI TU, CETITORULE, CĂLĂTORULE SPRE MOARTE, FRATE AL TRECERI[MELE...

Închin aceste umbre celui mai viu om pe care l-am "mtîlnit .- Doctorul Uwiu Cîmpeanu

PARTEA INTIIA

ÎN DULCE TÎRGUL IEŞI/LUI

Şi iată că ceea ce n-a fost (odată) decît o vorbă către profesorul Ibraileanu („am stat la masa umbrelor"), spusă în treacăt, nu mai mult şi poate nici altăceva decît răspuns Ia întrebarea: „ce faci, domnule Teodoreanu ?" — devine realitate în această carte ; iar ceea ce a fost (odată) realitate zilnică, laşul (lînga Nicotină), murdar, provincial, colbăit, apăsător, cu oameni cam decoloraţi şi vagi în cenuşiul încă deluros al începutului de stepă, dar foarte •năzuroşi şi prepuielnici, uneori cuprinşi" de piele şi de neguri, totuşi dulci şi cumsecade la adîcate, avînd printre ei şi un mănunchi de alţii, adînci aceştia şi nemaiîntâlniţi prin alte provincii, în frunte cu umbra rembrandtiană a profesorului Ibraileanu şi cupola de tăceri cu raze a lui conu Mihai (Sadoveanu) —, devine.numai cuvînt: a fost.

A fost odată, pe malul urît al Bahluiului, între dealuri luminoase, avînd în el nume cu răsunet lung în amintire : Tataraşul, Bolta Rece, Beîlicul, Manta Roşie, Doi Peri, Trei Erarhi, Golia, Cetăţuia, Vişan, Sfîntul Sava, Galata, Repedea, casa Pogor, casa Pavli, casa Cocriţă Cazmir, casa Şendrea, via Şeptilîci, via Cătănescu, vila Greierul, Barnoski, Hlincea, Rivallet, Perjoaia...

Cît scrum al marei arderi moldovene !

Căci pentru mine laşul {în care nu mai am decît morminte) nu e un oraş în spaţiu (ca oricare altul al ţării, pe care să-I ajung oricînd cu trenul şi cu pasul), ci un oraş în timp, pe care nu-1 mai pot afla decît ochii închişi şi mîna orbului.

Iaşul nu mai e *acolo*. Iaşul e *atunci*.

De aceea, de la o vreme nu l-am mai numit Iaşul, sau „bătrînul nostru Iaşi",-cum Îl revendică poetic moldovenii, ci dulce tîrgul Ieşului, cum nu-I spun decît eu.

Dar să nu crezi, cetitorule, că în aceste cuvinte e o alintare lirică, o singularizare eipitetică, sau un manierism moldovenesc. Nu. E o moarte.

Ibrăileanu nu mai e.

Umbra lui Sadoveanu nu mai coboară din dealul Copoului spre redacţia *însemnărilor literare* sau a *Vieţii româneşti,* ca o arca a Moldovei, pe sub teii umbrei Iui Emimescu.

Bătrînul Phîlippide nu mai răsare la fereastra casei din Kogălniceanu cu capul lui de motan năzdrăvan, adevărat astronom al filologiei, stînd între cuvinte cum ceilalţi se pustnicesc în stele.

Pe uliţile bătute de pasul săltăreţ al lui Topîrceanu cresc numai ierburi, numai bălării. Puşca exactă a amarului umorist nu mai vînează ciori, nici pana, rime. Croncănesc castanii şi salcîmii. Răsună ulucele. Bat cînii. Uuie vînturile.

Iar cînd nori-ovaluiesc
Alba nopţii Doamna,
Peste groapa lui pornesc
Vînturi lungi de toamna.

Cerdacul casei lui Calistrat Hogaş, tot de pe Kogălniceanu, cam .peste drum de casa lunarului Philappide, nu se mai umple dk-de-dimineaţă, trosnind şi scîrţîind, de făptura mitologică a moşneagului cu castravete de chilimbar în gura mustăcioasă şi bănboasă şî fumegare ca de pîcle, care din cerdacul lui era vecin cu Ceahlăul şi cu toate mănăstirile din vale, de la Durau pînă la Rîsca.

Stejărel Ionescu e atît de uitat încît numele lui astăzi nu mai îndruma decît pe iniţiaţi sau specialişti spre *Domnul de la Murano,* pentru ceilalţi rămînînd în arhiva Ioneştllor : unul dintre.

Cei care au răsunat coral în *Viaţa româneasca,* ascultaţi de o ţară şi de un timp, au fost odată numai. Iar oraşul vieţii, amintirii şi mormintelor lor e dulce tîrgul leşului.

Ard flăcări ca în noaptea învierii. Dar sînt candeli.
A sunat ceasul umbrelor la hotarul vieţii.

„...Că trece aceasta ca fumul de pe pămînt. Ca floarea au înflorit, ca iarba s-au tăiat, cu pînză se înfăşură, cu pămînt se acoperă."

DIN FLOARE S-A NÂSCUT UMBRA

Dintîi a fost zarzărul de la fereastra bunicilor şi abia apoi fetele de la atîtea uitate ferestre ale tinereţii din dulce tîrgul leşului.

De atunci, de la bunici, zarzărul a înflorit de multe ori în paginile mele, începând cu ale *Uliţei copilăriei, Medelenilor* şi apoi cu încă ale atîtor încercări de a-mi ucide moartea.

Unora le-a fost drag acel pom în floare. Dar urzica altora a zîmbit cu dinţi.

Zarzărul literaturii mele nu e metaforă sau obsesie în floare (cum crede oţetul bieţilor deştepţi), ci dorul de zîmbet al unei grele melancolii.

Iată începutul: într-o dimineaţă (la ceasul sprinten al storurilor ridicate de mîna bunicei), m-am deşteptat în patul meu de nepot Ia bunici cu o iluminare, ca un fel de înec al văzului şi al respiraţiei. Zarzărul de Ia fereastra bunicilor înflorise peste noapte, răsărind odată cu zorii, nou. Raiul începea cu el, sub cer albastru, în murmur de albine.

(Cînd au zărit marea, grecii epopeii au exclamat: *„Thalassa!",* dăruind urmaşilor, în aceaistă strigare homerică, mirarea mării. Căci marea e mai cu seamă o mirare a omului depăşit.)

Zarzărul de ia fereastra bunicilor a fost întîia mea mirare. Descoperisem primăvara (această fată de floare).

M-am prefăcut deci că-s bolnav (cu tusa, junghi şi crampe) şi, cu încuviinţarea în doi peri a bunicei, nu m-am mai dus la şcoală. Bunica a descuiat dulapul cu „spiţerii" şi scoţînd de acolo tot felul de şipuri m-a doftoricit, oprindu-mă de la mîncare.

Aşa mi-am ispăşit o zi întreagă mirarea zarzărului' înflorit.

Dar cum albise de floare ? Şi cînd ? Cu o zi înaTnte, abia luat în seamă, nu era decît repetarea aceluiaşi vechi pom de lemn ruginit de muguri la străvechea fereastră a bunicilor. Ei şi ? Treaba lui !

în anii de pînă atunci primăvara nu venea decît pentru copilul din mine, cu maidane înverzite pentru suitul zmeielor, bile, arşice, capTă, poarcă, oină şi alte spaime ale mamelor care cîrpesc mereu ; apoi cu fructe verzi, ciordite de oriunde, prometeic, şi mîncate orişicînd, temerar ; cuiburi pentru căţărat şi scotocit, cu praştii şi cu alte multe şi mărunte asemenea ; — adică o primăvară cu izbucniri în afara, în faptele copilăriei, nu o primăvară pentru legănarea de corabie lăunrrică a inimii.

Aşa că zarzărul din ajun, ruginit la fereastra bunicilor ca în toţi anii, nu spunea nimic nou copilului primăverilor de pînă atunci.

Acum însă, în dimineaţa de argint a tinereţii, fostul pom de lemn era lumină în floare, încîntare, bătaie de inimă —, început îngeresc al fetelor pentru proaspătul adolescent.

Am uitat de toate : de liceul cel de toate zilele, de foame, de prigoana medicală a bunicei, stînd mereu la fereastra zarzărului, în parfum, în soare dulce şi în zori de petale, cu sufletul acoperit de zîmbire ; cu adevărat fericit.

—. Tare mai eşti bolnav ! ofta bunica, dînd din cap. Sa chem popa să te împărtăşească.

Nici un zarzăr n-a fost mai fraged în lumină, mal copilăros în parfum, mai ceresc în mirare decît cel înflorit la fereastra casei bunicilor, sub ochii nepotului care nu s-a dus la şcoală, care n-a mîncat şi care era plin de urgia oleaginoasă a untului de riţină.

Acel zarzăr (deşi vecin obraz în obraz cu nepotul) nu aparţinea pămîntului. Venea din purităţile cerului, din nebuloasa depărtare a Căii Laptelui, adus ca de legănarea unui scrînciob, oprit fîlfîitor de alb la fereastra veche a casei dintre brazi.

Numai în somn (uneori) amintirea sfîşietor de fragedă a fetelor moarte de timpuriu dă inimii astfel de atingeri.

Pînă tîrziu noaptea, sub un cer ca de luceferi altoiţi cu soare, nepotul a răimas la fereastră într-o armonioasă insomnie.

Cum să dormi ? Cum să închizi ochii ? Cum să-ţi desparţi clipele de ale pomului îngeresc ? Cum să nu ştii mereu că eşti fericit, fără să ai nimic altaceva decît noaptea de mireasă a zarzărului — şi să fii încă în casa bunicilor ?

Nepotul a adormit pe scîndura aeriană a pervazului, fiind şi în somn vecin de răsuflet cu raiul deschis.

Dar în noua dimineaţă, Cînd acelaşi soare a aprins glasurile şi sclipirile primăverii, zarzărul de la fereastră era ostenit. Prospeţimea radioasă a întîii dimineţi devenise declin, ingreuiere, apăsare. Parcă-i venea să plîngă. Totul era acolo : pomul cu trunchiul şi crengile lui, floarea, parfumul, cerul, glasurile. Dar lumina plecase, lăsînd numai fumul albei ei amintiri. Murise îngerul.

Nepotul s-a dus la învăţătura (ca un izgonit din cer), dar nu din pricina şcolii. Era deprins cu zilele ei de cerneală şî burete uscat. Umbra venea din zarzăr.

Spre seară, crengile erau ştirbe ca surîsul babelor. Fără de vînt, florile cădeau mereu îngălbenind pe jos.

A doua zi, zarzărul era bătrîn — ca şi bunicii. începea tinereţa frunzelor verzi.

Şi într-o zi (a gîndit nepotul între zarzărul dus şi bunicii pe ducă), tot ce este abia dacă va mai fi „a fost". A simţit cu inima mirarea neagră a morţii. Şi a surîs melancolic, cu tîmpla rezemată de pumn, fără să mai vadă nimic.

Aceasta a fost întîia primăvară a nepotului care-şi depăşise copilăria, oprindu-se pe hotarul ei, dintîi cu lumina, într-un fel de Bethleem al ei, şi apoi într-un Ierusalim al umbrei care din floare s-a născut.

Şi de atunci zarzărul a fulguit de multe ori sub pana nepotului, tocmai fiindcă umbrele s-au înmulţit, odată cu primăverile.

în dulce tîrgul leşului, tot omul nu era cine ştie ce deosebit de cel de prin alte oraşe moldoveneşti. Adică, vorbind cam molatec, cu. „măi ţ >jbre omule", „oleacă", „tăti cele", „iaca bre*, „ista*, „ceia* şi „îracan di mini* ; mergînd tare domol (că doar nu dau turcii) şi cam strîmb pe călcîie (scîlciate mai la toţi) ; cu pantalonii răsuciţi să nu-i feştelească ba glodul, ba colbăraia, ba toanele dezgheţului, ba te-miri-ce (rar ieşan fără de pantaloni suflecaţi) ; cu pălării romantic vaste ; cu părul lung-prelung, aducînd mai mult a chică, revărsat pe ceafă şi pe tîmple ; cu mare avînt al obrajilor neraşi pentru barbă (musca, ţăcălie, barbişon, barbete, barba şi cascada popească) ; cu multă tragere de inimă spre pahar (nu cu apă) ; cu galoşi care depăşeau mereu anotimpul lor firesc ; cu coreei şi cînd ploua şi cînd e soare (parcă ce, strică ?) şî cu vorba (plină de ifos şi de rouă) : «Noi iştia di la Ieşi!"

în dulce tîrgul leşului toată ziulica răsunau clopotele şi nu mai osteneau înmormîntările. Despre goarne şi caterinci nu mai pomenesc, referindu-mă numai la poezia lui Demostene Botez, ieşanul, şî la a băcăuanului Bacovia. Tramvaiele şi ele se conformau cadenţei înţelepte : că nu dau turcii. Numai vînturile n-ascultau de povaţa omului, hărnicind gunoaiele, colburile şi omaturile cruţate de măturători.

Cîr despre case, sa le vinzi la haine vechi —, dar cu | grădini în care floarea liliacului e stăpînă pe placul ei, ca fata întoarsă de la pension, cetind poezii de dragoste pe iarbă | verde.

Multe crîşme ! Adevărat. Tare multe ! Din dric pînă-n Copou, din Tataraş pînă-at Păcurari, crîşma e şi mai deasă 1 decîi piatra bisericii. Dar ce să fac ? Nu mă pot supăra pe 1 crîşme, ca dragi au fost la toţi cei pe care i-am adunat în I vinul lui Ilie Pînlşoară. Şi nici bisericile nu se prea încrun- *m* tau ; că am văzut nu rareori vreun ghedeon cu barbă roşie J şi alţi cucernici zîmibmid pînă la cîntec în casa vinului.

Dar tăcerea? Unde mai găseşti tăcere ca în dulce tîr-| gul leşului? în nopţile de vara nu s-auzeau decît broaştele! (pătimaş ca la Vîlcov), ţipătul Annei Karenina rămas în gla-1 sul tuturor locomotivelor —, ş-apol tic-tacul pendulei din pă-1 rete şi, într-un fel de cosmică intimitate, greierii ; scîrţîltulj osiilor timpului care-şi mînă boii la pas...

— Ce mai e nou ?

— Ce să fie ? Nlmkuţa.

— Toate bune ?

— Toate bune.

— Atunci, cu bine !

Aşa era în dulce tîrgul leşului: nimic nou, şi cu bine.

Iată însă că într-o zî, pe uliţa din vecinătatea aşezămintelor Spiridoniei, numită cu aducere aminte Vasile Alecsandri (conu Vasile), răsare o ciumă de casa nouă, ghilosită, tencuita, sclifosită, cu mai multe caturi (ca ţiganul din poveste cocoţat pe nu ştiu cîte perne), să scrîşneşti din dinţi şi să arunci sudalmă de hazna numai cînd o vezi. S-au încruntat toate statuile văzduhului ieşan, de la bunicul de marmură Gheorghe Asaohi, care stă pe un scaun între copiii unei şcoli primare, pînă la bronzul elocvent al lui conu Mihalache Kogălniceanu, din faţa Universităţii.

N-am aflat niciodată numele prostalăului care şi-a clădit în. piatră mugetul de bou, dar căsoaia lui s-a numit cu ifos Palatul *Vieţii romaneşti.*

Cu încetul, s-au deprins oamenii să nu-1 mai vadă, lăsîndu-1 numai sa fie. Şi aşa, hardughia mugetului de bou fără să piardă nimic (din palat) a cîştigat măcar un pic (de vechime).

MOŞ NECULAI

Un palat începe cu poarta, deci cu portarul.

Acesta se numea moş Neculai {pensionar la stat). Oleacă numai întrebat, şl se revărsa biografic pînă la migrena ascultătorului. Orator înnăscut, în loc sa fie papagal, moş Neculai devenise (cu picioare mai înalte şi surtuc în loc de pană verde, dar cu acelftşi glas şî plisc) hotar viu al *Vieţii româneşti*

— Bună ziua, moş Neculai !

— Idem, domnule Teodorene !

— Mai e cineva la redacţie ?

— Nişte domni poeţi.

Cu alde Philîppide, Stejărel Ionescu, Bărgauanu, Teodoreanu şi alţi flaimuci ai tiparului, moş Neculai vorbea protector (acordîndu-le, ca şi Coco, un fel de audienţe piezişe, de sus în jos) şl fumega mahorcă, fără să scoată din gura ţigareta de lemn de cireş, care-î bortelea clonţul ştirb şi afumat.

Domnii poeţi (nişte) erau un fel de „caracuda" a „Junimii", şi poate că ceva şi mai subaltern în clonţul cu nuanţe al lui moş Neculai.

E adevărat că şi domnii poeţi se răzbunau. Astfel domnul poet Păstorel (Teodoreanu) a scris pe păretele redacţiei următoarea jalbă iscălită : „moş Neculai".

Trebile aici nu merg
De cînd vine domni poeţi
(Nişte oarecare fieţi)
Care scrie pe păreţi.
Ei să facă, eu să şterg !

La care, domnul poet Topîrceanu a răspuns tot în versuri. Alţii au intervenit, adnotînd, comentând, adăugind, care în versuri, care în proză. Astfel că după cîtva timp păretele redacţiei nu mai era zid tencuit şi zugrăvit, ci manuscris —, manuscrisul unei mereu aţâţate polemici.

Pîna cînd, fără mînie, filozofic oarecum, moş Neculai a suprimat polemica domnilor poeţi (nişte), văruind păretele (palatului).

Mai presus de domnii poeţi erau domnii profesori Ion | Sîmionescu, Ştefănescu Galaţi, Theodor Bădărău, Mîronescu, ™ Cazacu, Jakotă, Botez (Costică, Iancu, Octav, Eugeniu), Iorgu Iordan, Petre Andrei, Paul Bujor...

Cînd apăreau aceştia, moş Neculai lua act, întîmpînîndu-i cu un pas şi o înclinare : ^

— Vă salut cu stimă, domnule profesor ! Poftiţi...

Acest „poftiţi", care vîslea oratoric pe domnul profesori în palatul lui moş Neculai, era însoţit de un gest adecvat al | mînii. Cred că moş Neculai studiase acest gest, îndelung, lai Teatrul Naţional, în piesele cu :

„— După dumneavoastră, domnule baron.

— Vă rog, prinţe"...

Mai presus de domnii profesori era domnul profesor Ibraileanu sau, mai exact, misterul Ibraileanu. Căci pentru nimeni din dulce tîrgul leşului profesorul Ibraileanu nu putea fi mai inexplicabil decît pentru portarul palatului sau. La drept vorbind, păzitorul pragului era mai bine îmbrăcat decît stăpânul locului. Atît numai că Ibraileanu, cu fruntea lui jupiteriană, cu ochii lui de rege mag, cu toata croiala fiinţei sale, chiar şi în zdrenţe (cum niciodată n-a fost), tot de Rerabrandt ar fi părut drapat în umbre şi lumini suverane. Dar asta-i scăpa lui moş Neculai care nu putea osebi decît imediatul straiului concret (ca de la haine vechi), fără să întrevadă şi stema.

Totuşi în clonţul lui simţeai ca „domnul profesor Ibraileanu" e stăpînul (un fel de ministru) şi că-i admite ca \a oaste, fără să-l discute, stînd smirnă în faţa lui, cu calcîile lipite. (Probabil că e singurul om în care personalitatea profesorului Ibraileanu a determinat nu o limpezire sub osul nobil al frunţii, ci o alipire a oaselor subalterne.)

într-o seară, venind mai tîrziu la redacţie, am surprins (întru Caragiale) următorul dialog :

— Şi zî aşa, domnule Neculai, nu te mai întorci Ia Fălt'şeni ?

— Am zis !

— Şi Ieşi 'neata bunătate de casă şi lîvedie pi mîna nepoţilor ?

— Am zis. Idem.

— Bine, domnule Neculai, nu-I păcat ? S-ajungi 'neata, pensionar la stat, decorat şi proprietar, tocmai la batrîneţa portar la străini ?

— Cum ai zis ?

— Portar am zis. Adică tot slugă.

— Pardon, stimabile ! Pînă aici. Mai departe nu se trece ! Moş Neculai n-a fost. nu este şi nu va fi slugă nici după moarte.

— Dar ce eşti atunci, omule ?

— Intelectual. Ara zis. Şi am terminat.

Cam pe la ceasul deniilor se adunau familiarii redacţiei, schimbînd o vorbă cu moş Neculai, trecând prin faţa lui şi suind scara spre catul de sus, unii cu tusa, alţii cu gluma, alţii în lună. Veneau din toate colţurile tîrgului, şi pe ploaie, şi pe viscol şi pe arşiţă, cei mai mulţi pe jos, vorbind singuri (monologul e un fel de dialog cu sine în dulce tîrgul Ieşului), uniî cu brişcă şi cîte unul chiar cu automobilul ţde pildă conu Iancu Botez, ciudatul bancher şi om politic, îndrăgostit de eroinele lui Shakespeare).

Oamenii aceştia aveau soţii, copii, profesii, griji. Totuşi veneau în fiecare zi, la ceasul deniilor, lăsînd totul, chiar cînd nimic anume nu-i chema numaidecît. La anumită ora (care în alte oraşe e a clubului), fie că erau acasă, fie că erau la slujbă, îşi aduceau aminte, se ridicau şi porneau ca somnambulul chemat de lună şî ca valul magnetizat de flux.

Totul era urît, convenţional şi rece în aşa-zisul palat : uşa de la intrare, ca de percepţie fiscală, scara, balustrada, lămpîle (de spital), mirosul (de liceu după vacanţă), zidul, forma ferestrelor, croiala şi culoarea uşilor mereu crăpate, cimentul de cavou, mozaicul meschin, lemnul şi metalul, sticla şi stofa, răsunetul încăperilor (de căsoaie goală), coridoarele, într-o astfel de casă totul era exterior sufletului, dîndu-ţi, de cum intrai, dorinţa să scapi cît mai degrabă.

Jos duduiau maşinile tipografiei, totul de pe acolo avînd nuanţa plumburie a omului neras şi a zilei înnourate.

La catul înîîi era redacţia revistei şi încăperile administraţiei.

Iar şi mai sus, podul cu stive de hîrtie tipărită. Dar *Viaţa românească,* legendara, din dulce tîrgul Ieşului, unde era ? Acolo era totuşi.

Semăna cu un trapez mănăstiresc din pricina mesei lungi, înconjurată de o desime de. scaune, care o umplea dintr-un capăt în altul, abia lăsînd loc celui care vroia să o înconjure.

Oameni. Vorbe. Fum. Atîta fum că uneori părea ceaţă.

Acum totul e în ceaţa — ca pe oceane, după ce-a sunat sirena unei scufundări.

Profesorul Ibraileanu nu şedea (cum s-ar putea crede) în capul mesei, după cum nici pe coperta revistei *Viaţa românească* numele lui n-a fost niciodată în fruntea sumarului. **

în capul mesei (dinspre Ibraileanu, adică în punctul cel mai îndepărtat de uşa) şedea Mihai Sevastos, cuminte ca o cloşcă pe ouă. Sfios, tăcut, cu groase sprincene catifelate, buze senzual roşii, obraji rotunzi şi ca pictaţi, păr negru de vanilie şi gene de odaliscă, îşi căuta de treabă, sîrguitor şi scrupulos, fără să se amestece în ciocnirile celorlalţi. Ibraileanu, Stere- şi Sadoveanu nu erau vecinii lui de masă, ci idolii. îi admira în tăcere, cu acea dilatare şi strălucire caracteristica fetelor tinere îndrăgostite de oameni celebri. Cînd deschidea gura, avea o vorbă atotcuprinzătoare : „o chestie". Această „chestie" putea fi o problemă literară, un chiup cu castraveţi, o vînătoare, o grevă sau un război. „Chestia" dialecticei lui Sevastos avea o sămînţă enciclopedică. Mă mir că nu şi-a tipărit vorba preferată pe coperta unui op : *Chestii.*

La stînga lui Sevastos şedea Ibraileanu. Acolo îşi avea fotoliul sculptat de propria lui întipărlre, cu telurile afîrnînd pînă aproape de podele şi sertarul intim plin de manuscrise, cutii cu ţigări, chibrituri, batiste şi mal ales cu flaconaşe de alcool şl alte dezinfectante.

Profesorul Ibraileanu intra palid (ca decolorat, lunar), cu cearcăne de insomnie, zburlit, preocupat şi taciturn. Lumina părea ca-1 incomodează, ca pe buhne ; îi întorcea spatele. Stătea adîncit în el ca într-o hrubă, departe de toţi şi toate, abia deschizînd gura cu buze arse de tutun, tăciunii. Numai după multe ţigări şi discuţii (ale altora) se înviora, se aprindea, gesticula, sărea de pe scaun, argumenta, se plimba tumultuos, dăruîndu-se cu o vehemenţă meridionala. Cum dese-

* Rog pe colaboratorii în viaţă, care-şi vor întîlni numele în paginile acestei evocări, să nu tresară cînd se vor vedea numiţi direct, fără de prealabilul „domnul". Nu familiaritatea m-a determinat să suprim specificarea socială „domnul" din cartea umbrelor, ci o tonalitate estetică. Dar, tot cu această ocazie, cer scuze domnilor colaboratori pe care aun uitat să-i menţionez.

** Sumarul de pe coperta sau afişul unei reviste nu e, cum s-ar putea crede, o clasificare de valori, de sus în jos, ci mai curînd o numerotare verticală de reputaţii, vechimi, veleităţi şi vanităţi.

ori îşi păstra pe umeri pelerina, cînd gesticula părea un spadasin medieval.

Dar deodată se prăbuşea în fotoliu, extenuat, preocupat de sănătate, de microbi, de curente {se temea de curente ca jucătorii de cărţi de ghinion), de durerile ascuţite din picior, de bătrîneţă, troienit de pesimism iremediabil, dezgustat de imbecilitatea oamenilor care cred în literatură şi alte asemenea deşertăciuni — uitîndu-le însă pe toate şi contrazicîndu-se superb ca un adolescent la auzul oricărei vorbe inteligente sau oricărui vers frumos.

Mă uitam cu admiraţie, cu solidaritate şi cu milă la el: n-avea somn, săracul. Totul în el era numai insomnie. O shakespeariană Insomnie : pînă la moarte.

(în bazarul de la Constantinopol am întîlnit cu o neuitata tresărire pe tizul profesorului Ibrăileanu. Ceva mai mic decît Ibraileami, dar cred la fel: frunte, ochi, tumultul leonin al părului şi al bărbii viscolite, gesturi, mobilitate, sclipire vitală. Eram alături de conu Mihai Sadoveanu şi de Ştefana Velisar Teodoreanu, şi unul şî altul prieteni intimi ai profesorului. Nu ne puteam desprinde ochii de pe replica orientală a conducătorului *Vieţii româneşti.* Şi am rămas îndelung, îscodindu-1, curioşi pînă la anxietate sa ştim dacă acesta e vrednic de celălalt. Era. Căci îndeletnicirea lui o depăşea *pe* aceea de neguţător al bazarului, fiind expert al pietrelor preţioase. Toţi negustorii veneau la el cu podoabele culorii şi ale strălucirii : rubine, smaralde, diamante, safire. Le lua, îşi încrusta lupa tubulară în orbita, le cerceta, medita şi punea un diagnostic — fără replică. Conu Mihai, Ştefana Velisar şi cu mine ne-am privit cu zîmbet împăcat şi cu încuviinţare. Asemănarea nu era o simplă întîmplare, ci o frăţie tipologica. Cunoşteam doi ibrăileanu : unul al literaturii, altul al nestimatelor, lucizi în admiraţie, exacţi în preţuire, împărţind dreptate nu oamenilor pieritori, ci frumuseţilor eterne.)

în faţa profesorului Ibrăileanu, adică la celălalt sertar cu manuscrise al mesei lungi, în dreapta lui Sevasvos, era Topîrceanu. în uniforma lui de licean (avea pe atunci peste cincizeci de ani) înfăţişa sluţenia unghiulară a ascuţimiî voltairiene. Un ritm ca de codobatura dădea un fel de provizorat lui Topîrceanu chiar cînd părea că stă. Părea, am spus. Căci niciodată nu şedea de-a bkielea. Pendula mereu, uneori impereeptibil, dar niciodată nu se oprea efectiv. Mereu era cam strîmb, cam pe o parte, cu nas împungator, obraz de lemn uscat şî un ochi pe jumătate închis, pe care îl acoperea cu palma, ca şi cum ar fi vrut să-i fuga din orbită. Era şi ceva din Ţăndărică în Topîrceanu, lemnos pe cît isteţ, împungator şi ritmic. Vorbea cu accent muntenesc, izbitor în Moldova lui „mai" şi „oleacă", răspicat, net, sec, argumentînd aritmetic cu : „aia, ala, d-aia", şi „pen'ce"... Aveai impresia ca verbul lui face numai adunări, scăderi, înmulţiri, şi împărţiri, nefiînd altăceva decît un echivalent al cifrei.

(Cum dracu î"ace şi versuri ? te întrebai.)

Păi vezi!

Le făcea tot aşa, aritmetic, şi nemerea uneori exact în centrul prometeic al poeziei.

Topîrceanu m-a intrigat întotdeauna. Cum de a izbutit piteşteanul acesta să devie atît de ieşan ? Că era de acolo, de pe malul Bahluiului, din dulce tîrgul leşului. Toate le ştia (casele cu obraji de fată nouă, toate vechimile, toate florile, toate tainele), cu rădăcinile ca din acel pămînt, deşi venea de aiurea. Şi literatura lui nu-1 exprimă pe de-a întregul în fiinţa lui era mai mult adînc şi mai mult straniu decît a încasat în versul lui inteligent şi în proza lui lapidara. Talentul ui a limpezit, echilibrînd, dar n-a cules tot. Credea, 3e pildă, în Dracul : fără glumă, va încredinţez. Viaţa lui intimă era plina de tic-tacul prezenţei celui întunecat, Şî Topîrceanu (el Topîrceanu), se temea ca o ţărancă.

Apoi, lucidul şi sarcasticul avea o mare slăbiciune pentru fizicul său. în buzunarul de laj>iept aHntîrziatei sale tunici liceale purta pieptene şi oglinda rotunda, pe care.le întrebuinţa mereu, potrivindu-şi ba cărarea, ba meşa de pe frunte, ba cravata, ba pieptănătura sprâncenelor. (Adică o adevărată ogllndă-oglingioara mea.) După cum şi tocurile femeieşte înalte ale ghetelor lui (avea picior de femeie, minuscul) dovedeau că urmaşul lui Achile nu era vulnerabil numai la un calcîi, ci la amîndouă.

Dar gîndul meu acum se duce pînă la patul lui de moarte, pe care a zăcut pînă cînd au înflorit liliecii în dulce tîrgul leşului, trimiţîndu-i tufe mari chiar la fereastra chiliuţei lui de pe strada Rallet. Topîrceanu, galben, numai oase, amintea tot ce e băbesc în Dante şi tot ce e dantesc în Barbara Ubric. Cînd îşi primea ultimii prieteni, se acoperea — sa nu-1 mai

vadă nimeni urît. De asta se temea lucidul, cu o patetică şi candidă cochetărie.

Aşa era mereu şi la masa redacţiei : urît, inteligent, cochet, lucid şi pueril.

Cînd intra conu Mihai ţSadoveanu), podelele gemeau şi scaunul se mira cum de mai e. Nu ştiai niciodată unde sta conu Mihai. Era ca un răsărit de lună într-o privelişte de-a domniei-sale, masiv şi totuşi astral, teluric şi totuşi inefabil. Pe atunci încă nu-1 învăţasem (cum crede iluzia mea de acum). Dar îl adunam cu atenţie muierească (în coada ochiului), umplîndu-mă de felurimile înşelătoarei sale monotonii.

Fratele Frunză (Axinte), cu redingota lui rămasă dintr-o preistorie a redingotei, surîdea în barba lui creaţă (şi rusnac şi grec), atît de absent încît abia la plecare îţi aduceai aminte de el : ca a fost.

Demostene Botez, cel mai tînăr dintre numeroşii Botezi ai redacţiei, frumos, masiv şi elegiac, profilat parcă numai pe acel „părea că printre nouri s-a fost deschis o poartă / Prin care trece albă regina nopţii moartă" a melancoliei lui Eminescu, apărea cu servieta plină de coduri şî dosare (reputat avocat, şef al contenciosului Băncii Iaşilor) şi cu buzunarul fecund în manuscrise sinucigaş lirice. Demostene Botez e atât de trist în literatura lui (versuri şi proza) încît, desigur că prin contrast, ca om pare normal de vesel.

Dar Demostene e un om minunat: aşa spunea profesorul Ibrăileanu. Eu aş spune despre el ca în poveste : e om bun. Om bun, în poveste, e cel care încălzeşte pe altul cu sufletul său, dînd celui lipsit căldura lui Dumnezeu. Demostene e în viaţă cum celălalt e numai în poveste. De asta-i era drag profesorului Ibrăileanu care-i preţuia talentul, deschizîndu-i revista şi prietenia, deschizîndu-i braţele.

Costică Botez, plin de ticuri şi neastîmpăr, părea cuprins de ţînţari (confidenţiali). Tresărea, clipea neîvos, ridica din umeri, scutura din cap, se frămînta, se agita, vorbind vertiginos, dar fin şi nuanţat ca unul care şi-ar premedita fiecare cuvînt. Simţeai în el abuzul de cafele negre. Apoi fuma monstruos, ţigară de la ţigară, pînă la accesul de tusa cu su-.focaţîe, din care ieşea nu cu spaimă de moarte, ci c-un patetic dispreţ pentru netrebnicia materiei, aprlnzînd o nouă ţigară.

Profesorul de filozofie Petru Andrei părea mereu apăsat de o migrena care-î dădea şi o paloare adecvată. Mic de stat, cu vorba expozitivă şi gest profesoral, reducea totul la cultura. Nimic nu-1 ducea de ajuns spre viaţă (cu toate că se avîntase în politică). Totul îl trimetea spre rafturile bibliotecii şi singurătatea cu lampa şi tutun a odăii de lucru. Numai acolo era cu adevărat la el acasă. Deşi avea romantismul realităţii absolute, era în nouri, dar foarte metodic : acolo. Pentru literatură avea mai mult o adeziune culturală decît o aptitudine, bătaia eî de inimă fiindu-i exterioară, deşi îi cunoştea legile mai bine decît toţi scriitorii de acolo.

Profesorul Iordan (îl ştiam de la liceul internat) începuse prin a fi „elevul lui Philippide", devenind însă cu încetul numai el însuşi: profesorul Iordan. Zile de-a rîndul nu deschidea gura. Tăcea ca un ţăran care ascultă, grav, osos, pietros, stînd drept ca un ţăran în biserică. Tăcerea solemnă a acestui om intimida pe unii. Cu drept cuvînt. Simţeai în el un fel de justiţie implacabila, o totală incapacitate de a ceda, de a fî suplu, de a se adapta. La fel era şi cînd, după cîteva zile de muţenie, deschidea gura. (E unul dintre rarii oameni la care tăcerea să se acorde geminal cu vorba.) Vorbele lui erau numai *judecăţi.* Era evidentă silinţa lui de a fi drept, nepărtinitor, egal faţă * de toţi: *„Honeste vivere, neminem laedere, suum cuique tribuere".* Aveam impresia uneori că, deşi bărbat şi nelegat la ochi, ţine (într-ascuns) balanţa Justiţiei.

Paul Bujor, deşi întemeietor al revistei, venea rareori pe la redacţie. Şi el era cum nu se mai poate din dulce tîrgul Ieşului. Mic de stat, dar atletic, avînd faţă de orişicine o politeţă care depăşea decorativul, definind un nobil elan : respectul omului.

Uneori venea de la Bucureşti Patrăşcanu, cu cioc ascuţit şl nas avîntat, avînd culoarea şi vivacitatea veveriţei. Marele umorist al tinereţii noastre (cîte nopţi de rîs şi visarenu ne-au dăruit cărţile lui) sclipea de glume, anecdote, veşti, comentarii, informaţii. Se cunoştea că trăieşte la Bucureşti, într-un mediu mai sprinten şi mai agitat. Făceade toate ^literatură, negustorie, politică, teatru, cărţi didactice, ziaristica. Era o adevărată răspîntie de planuri şi proiecte — ca şi Balzac. Ai fi crezut (ascultîndu-1) că e prototipul omului de acţiune. Dar, daca îl surprmdeai mai în adînc, descopereai în el, ca

tufe mari de liliac înflorit într-un oraş de provincie, un romantism încîntator de desuet. Sclipea atît de mult Pătrăşcanu, încît cei din jurul lui nu băgau de seama că uneori îi sclipeau şi ochii: umezi. Literatura lui (cam îngropată în arhive) nu-i decît pudoarea melancoliilor.

Octav Botez, cu înfăţişare de muşchetar burghezit după douăzeci de ani (dulci), cu lavalieră moale, cu galoşi în loc de pinteni şi cortel (permanent) în loc de spadă, trăia într-un fel de extaz, ca adolescenţii înamoraţi. Intra grăbit, saluta, se despacheta (din paltoane, fularuri, cortele, şoşoni) şi ramînea în picioare, între ceilalţi, dar pe margina lor. Se silea să asculte şi să participe, dar nu izbutea decît intermitent şi superficial. Cred că redacţia era mal cu seama locul unde se întîlnea mai în larg cu el însuşi. De îndată fugea în el şi cu el din el, mistuindu-se într-o lumină de lună, ca într-o catedrală a contopirii cu Dumnezeu. Uneori murmura : versuri, pasagii de proză, me-lopeic.. Uneori ofta : tot pe margina cărţilor. în sfîrşit, uneori avea ciudate cascade de rîs (de tare se ruşina femeieşte, acoperindu-şi gura ca o nuditate prea intima).

Eugeniu Botez (Jean Bart) venea numai în răstimpuri, Cînd cine ştie ce nevoie îl aducea în dulce tîrgul leşului, marc ' ca un cavaler cruciat, dar blajin. Simţeai în el pe cel întors din oraşele vieţii în oraşul amintirilor. Părea mereu că-i aplecat pe o vioară cu visătoare atenţie.

Doctorul Mironescu tăcea amar (cum şi era), cu pîcle în kdîncul ochilor de la Tazlău, dar cînd deschidea gura povestea anecdote rurale formidabile, stîrnind hăulirea marelui rîs din care el nu se alegea decît cu o scînteie în ochi şi o zvîcnire armăsărească a nărilor. Apoi iar se lăsa cuprins de bălăriile gîndurilor, pînă cînd fratele Frunză (ca prin vis! pornea, luîndu-1 spre pahare : „Hal bre !"

Stere, cînd se nimerea pe acolo, aducea în ochi şi în vorbe apocalipsul profeţilor, strivindu-ne pe toţi. Cuvînta greoi, colţutos, cum e sculptura lui Rodin, dînd aceeaşi impresie de condensare hirsută, de halucinaţie clădită, de furtună incorporată. Tăcerea literaturii lui scrise nu-1 exprimă ca vibraţia vorbei. Cine nu l-a auzit l-a pierdut: pe acela, pe vulcanul vecin cu Rodin, pe mitologicul Stere.

Mihai Ralea (deşi tînăr huşan) era viitorul Ibraileanu al viitorului, sau al viitoarei *Vieţi romaneşti.;* deci principele

moştenitor. Se bucura de această consideraţie privilegiată. Dar avea politeţa de-a nu purta haina de gală, sildndu-se să fie numai unul dintre ceilalţi, practicînd cochetăria sau orgoliul Cenuşăresei voluntare.

Doctorul Cazacu avea romantismul efervescent al indignărilor civice. De cum intra, îl vedeai gesticulî^id şi-1 auzeai trîmbiţînd. Se aşeza pe un scaun, dar pe margînă, provizor, clama nu ştiu ce împotriva stăpînirii, fuma o ţigară într-o ţigaretă gigantica şi, nemaiputînd sta locului, iz^bucnea, vociferînd, într-o noua luare a Bastiliei. Doctorul dazacu era o explozie: idealista.

Dimpotrivă, Mihai Carp (fostul meu profesor de româna) apărea ca o frescă bisericească, din întîrraplare îmbrăcată în haine moderne. Frumos şi palid, în Eelul sfinţilor (şi oarecum bizantin prelung^, era foarte îngrijit îmbrăcat, avînd subtila cochetărie a cravăţilor : şi le schiimba mereu, din pricina esteticii pure, nu a cochetăriei : incompatibilă cu un om atît de serios.

Odată s-a ivit pe pragul deniilor zilnice, alb ca Tolstoi şi ca Moş Crăciun, părintele Gala Galaction. DJe-a binecuvântat din cadrul uşeî, făcîndu-si o intrare preoţească. Unii i-au pupat mîna, alţii numai au simulat că i-o, £ar alţii şi-au plecat fruntea ca la slujba. îl cunoşteau toţi p-e prozatorul Galaction — *De la noi la Cladova, Caligraful Terţiu* — dar nu toţi erau deprinşi cu cele bisericeşti. Părintele, alb ca înălţimile alpine, s-a aşezat pe un scaun al mesei lungi aproape de barba lui Ibraileanu şi s-a purtat duhovniceş te, cu vorbe şi ritmuri pline de evlavie. Şl era alb-alb-alb în fmimul iadului nostru. Au trecut aşa clipe de neuitat şî apăsător de sfinte. Cei din jurul mesei s-au rărit — căscînd. S-au cHeschis ferestrele, începeau stelele, greierii — noaptea de -vară. MI se pare că un ticălos de Ionel a apropiat-o si prin. vorbe roşii ca garoafele : îţi mai aduci aminte, părintele ? Şi unde s-a infierbîntat sfînţia-sa şl i-âu sclipit ochii a viaţă şi a început sa*spuie şi să spuie, cu vorba cum e caisa care cade pagîn M*;J&e *la noi la Cladova*. Şi am înţeles atunci (o dată pentru to^eauna) că barba de argint a preotului troien-eşte trandafirii poetului, ascunzîndu-i numai, fără să-i ucidia. Mari sînt minunile Domnului în valea omului !

Cel mai pui-pui dintre tineri era Şiadbei (profesor totuşi). Atît de spelb, de sidefiu şi ovalin că părea un derivat didac-

tic, oarecum bărbat, al fecioarei Ioana d'Arc. Altminteri tobă de carte (tobă universitară), foarte prietenos şi cu surîs giocondic.

(Şi profesorul Zâne pe atunci era un simplu tînăr cărturar, însă cu inima fierbinte pentru lupta politică. De asemenea, Andrei Oţetea, mai tîrzlu.şi el profesor, era un tînăr ardelean dîrz, doct şi nuanţat, în drum spre viitor.)

între tineri se cuvine să-1 înscriu pe Philippide care e cum nu se poate mai de acolo, din dulce tîrgul leşului, de la masa redacţională, fiul savantului cu cap lunar, el însuşi o răspicată individualitate —, dar Philippide, colegul meu de tinereţa, era plecat la studii : dintîi Ia Berlin, unde 1-a cunoscut pe Ion Barbu, şi apoi la Paris. De acolo ne veneau versurile lui (de mare clopot), proza lui stranie ca lumina lunii în cimitire, cît şi cronicele lui fără de acel exhibiţionism cultural (luaţi seama : nou vopsit), caracteristic neofitului epatat de occident, şi fără de stridenţele teribilităţii juvenile. Philippide nu era precoce decît în versuri; încolo era matur.

Totuşi „grecul", cum îi spuneam eu din liceu, era prezent la masa neagră. Vorbeam mereu despre el, păstrîndu-1 între noi. Profesorul Ibrăileanu îl preţuia, acordîndu-i loc de cinste în prezent şi viitor.

Şi bucureşteanul Suchianu a trecut de cîteva ori prin redacţie ; elegant, sportiv, ruginit, creţ, clipîcios, graseindu-şi teoriile şi paradoxele (cu sorbituri intermitente ca de supă), foarte pitoresc, uneori parodiant hăzos, alteori frenetic, făcînd scenă din locul lui — ceilalţi, în raport cu el, devenind sală, adicş spectatori. Aşa e Suchianu : un om-spectacol, pe care unii îl aplaudă, iar alţii nu. Profesorul Ibrăileanu îl asculta cu interes.

Dintre venerabilii revistei nu-mî amintesc să fi văzut decît pe Rosetti (istoric de frunte şi totodată autor al fermecătorului roman *Cu paloşul),* drăcos boier moldovean, deştept, doct şi mucalit, c-un zîmbet care era suprema demnitate şi dărnicie a declinului său ; pe Arthur Gorovei de la; Fălticeni, om de ispravă (cum spunea bunicul), cu musteaţa deplin albă, dar groasă cît una neagră de haiduc, ceas de; aur cu lanţ şi tabieturi provinciale în „tăticele" ; şi, în sfîr-J şit, pe vechiul prieten de la Roman al profesorului Ibrăi-j leanu, doctorul Chinezu. Acest bătrînel ascuţit şi cochet, cu] mîni delicate de giuvaergiu, avea în ochi licărirea lui Anatolei

France. Arma lui nu era grea (ca a tineretului de atunci), ci fină : desueta floretă. Vechi duelist al ironiei cultivate, dar cu inimă romanţioasă ca o roză ascunsă sub pelerină, ca şi amicul său Ibrăileanu. Profesorul se bucura atît de mult cînd îl vedea, încît imediat aprindea o ţigară, ca la lectura cărţilor preferate. Raicu Ionescu (prieten de tînereţă, mort prea de timpuriu), doamna Stere (prima soţie a lui Stere) şi doctorul Chinezu cred că erau cel mai intim aproape de inima profesorului Ibrăileanu.

Am pomenit şi despre aceştia fiindcă indirect, prin vorbele profesorului Ibrăileanu, şi ei erau prezenţe la redacţia revistei. în aşa măsură, încît atunci cînd întîmplarea m-a făcut sa intru în casa din alt oraş a doamnei Stere (casă c-un accent turghenievlan, în care intram întîiaşi dată), am sărutat mîna amfitrioanei cu regăsire, recunoseînd-o ca într-o carte povestită înainte de a o fi cetit. A zîmbit buna, fina şi măruntica doamnă a amintirilor de la Agapia şi Neamţ :

„Mă ştii de la Ibrăileanu".

Prezenţe incidentale (prin sumarul revistei şi unele aluzii) erau Hortensia Papadat-Bengescu, preţuită, dar cu totul altfel decît la Bucureşti, de Ibrăileanu şl Topîrceanu *donna* Bianca Porporata) ; Otilia Cazimîr, camaradă cu mulţi dintre noi, venită spre literatura tot din Zlataustul copilăriei mele ; şi Lucia Mantu, pseudonim literar al domnişoarei Nădejde, a cărei proză are preţiozitatea Irizată a poemului în proză şi conciziunea implacabilă a procesului-verbal.

Ibrăileanu şi Topîrceanu o evocau uneori pe Alice Calugăru, cu o particulară emoţie. Cred că nici una dintre femeile scriitoare ale *Vieţii româneşti* n-a lăsat o întipărire atît de adîncă în acei doi bărbaţi. Vorbeau despre ea aşa cum în *Legenda* Clementei Dane cei din ceaţa de acolo vorbesc despre lumina (stinsă) a Madalei Grey.

Au venit o dată de la Bucureşti doi tineri intelectuali, prieteni cu unii dintre noi şi colaboratori intermitenţi ai *Vieţii:* Ion Marin Sadoveanu şl Tudor Vianu.

Deşi „nouă generaţie", amîndoi aveau dimensiunea şi rangul spiritual de majuscule în literile româneşti.

Dar Vianu era mai puţin clasic, mai puţin maiorescian, mai fierbinte ; iar prietenul Ion Marin, acelaşi, dar ca o barcă faţă de corabia argonaută de mai tîrziu.

Dintre debutanţii de atunci, patru mai cu seamă păreau să-1 intereseze pe profesorul Ibraileanu : Gib Mihăescu (acest frate -valah al literaturii ruseşti, filtrată prin sexualitatea lui Arţibaşev) ; Petre Pandrea (cazul de la Craiova) ; Petru Comarnescu, ieşan cu tumult wagnerian pe malul Dîmboviţei; şi Ionel Dobrogeanu-Gherea.

Pandrea (Petru Marcu Balş) debutase cu o cronică teatrală : de drac împieliţat. Ibraileanu, fără să ştie cine trimit;, zîmbise (cu fum de tutun) şi publicase. Peste cîtva timp primeşte o caragelească scrisoare a profesorilor craioveni, în care liceanul Pandrea era denunţat ca un impostor. Natural, profesorii de la Craiova cereau profesorului de la Iaşi să se solidarizeze cu ei, ellminînd cu răsunet de la revistă pe insurectul elev. Bineînţeles, Ibraileanu s-a solidarizat cu elevul, deschizîndu-i casa redacţională.

Din întîmplare, cel dintîi vameş al lui Comarnescu am fost eu. într-o zi, profesorul Ibraileanu îmi întinde un manuscris, atunci scos din plic, rugîndu-mă sa-1 citesc. Era, dacă nu mă înşel, o cronică plastică de la Balcic, în care debutantul afirma o cultură asimilată, o splendidă vitalitate şi o perfectă aderenţă intuitivă.

— E un băiat de talent, domnule Ibraileanu !

— Bravo. La tipar !

Ionel Dobrogeanu-Gherea încă de pe-atunci îşi contura tulburătoarea personalitate de creator autentic. în colaborare cu Luchi Caragiale, scrisese romanul *Nevinovăţii viclene,* publicat în *Viaţa,* devenind precursor al adolescenţei în literatura românească. Dar, în afară de aceasta, cu fiecare articol, tînărul Gherea se ilustra critic, depăşindu-şi generaţia.

L-am auzit pe profesorul Ibraileanu spunînd : „Ionel Gherea e un fel de mînz de rasă arabă. Are atît de multe calităţi încît nu-î pot dori decît noroc."

Mi se pare însă că Ionel Gherea (cea mai desăvîrşită Cenuşăreasa a intelectualităţii româneşti) tocmai norocul pe care i-1 dorea Ibraileanu nu l-a avut. Cacî, admirat de cîţiva iniţiaţi şi stimat de filozofii străini, în România e aproape un necunoscut.

Dintre colaboratorii externi, pe care niciodată nu i-am văzut în jurul mesei redacţionale, deşi sînt mulţi, dintre carel unii vrednici de-o oprire laudativă, ca de pilda Paul Zarifopol, Tudor Arghezi, Eugen Crăciun, Aurellu Welss sau Izabela Sadoveanu —, nu-1 voi reţine decît pe Constantin Vîşolanu. Şi iată de ce.

După cum se ştie, cu încuviinţarea profesorului Ibraileanu, în ultimii săi ani prea bolnav ca să mai aibă putere şi pentru revistă titlul *Vieţii româneşti* s-a mutat la Bucureşti. Nu voi judeca viaţa ei dîmboviţeană, aceasta depăşind hotarul umbrelor mele. Dar după cîţiva ani, colaboratorii ei de atunci dimpreună si cu alţi intelectuali au dat o masă în cinstea profesorului Mihai Ralea. S-a vorbit, fireşte, mult, cu fiţuica în mînă. Cel însă care mi s-a părut păstrătorul cel mai exact al timbrului de odinioară a fost Vişoianu. Ascultîndu-i cuvîntarea, profesorul Ibraileanu ar fi aprins mai multe ţigări, uitînd de microbi, ca atunci cînd cetea un manuscris vrednic de fruntea sumarului.

Dar era cît pe ce să-1 uit pe bunul meu prieten Cezar Petrescu. Adversarii lui Cezar nici nu bănuiesc cît de mult îl preţuia profesorul Ibraileanu. Tumultul balzacian al acestui scriitor, aspiraţia lui spre universalitate, tehnica lui scriitoricească („Grozav ştie sa scrie !" exclama profesorul), îi dădeau drept de cetate la *Viaţa românească* unde publica din cînd în cînd nuvele şi fragmente de roman. Uneori apărea, între fraţii Teodoreanu, pe uşa încăperii redacţionale, cu aerul lui naiv şl enorm de Salnt-Bernard. C-aşa e Cezar: căpăţînos şi proaspăt ca şi cînele zăpezilor şi al benedictinilor. Vorbea mai repede decît motorul unei motociclete — plin de idei, păreri, proiecte, îmbelşugat ca pămîntul într-un an^ ploios. Lui Ibraileanu îi creştea inima şi i se umflau nările alături de [prezenţa Iui tonică. Cezar (şi gros pe deasupra) era un adevărat corn de abundenţă.

A intrat o singură dată la redacţie, între conu Mihai si Mironescu, un bărbat^ uscat, smolit, cu o ardere patetică în fiinţa Iui. Omul acelei singura vizite însă a rămas, avîndu-şi loc definit în amintire. E Panait Istrati, arzătorul frate valah al lui Don Quîchotte. Panait Istrati în întregime nu era decît o flacăra a inimii lui — aşa că toate păcatele vieţii îi erau purificate. Cum spune Shafcespeare undeva, asupra unui astfel de om şi îngerii ar arunca tămîîe.

Şi iar ^era să uit pe unul de acolo, fără să fie acolo ; pe Lesnea. Băieţandrul de atunci, ager ca o vietate de pădure, era ucenic tipograf. Lucra în zeţăria *Vieţii româneşti* alături de acel boier-muncitor, Constantinescu, zeţar din întîmplare,

dar care era ca desprins de pe zidul ctitorilor unei vechi biserici moldoveneşti. Constantinescu mi 1-a spus pe Lesnea : ca face. „Dă-mi", i-am cerut zîmbind, c-o mînă care nu admitea replică.

Mi-a dat, zîmbind gi el, ca mirele la fotograf. Astfel, Lesnea a intrat din tipografia revistei în tiparul ei, culegîndu-şi singur colaborarea şi vestirea ei pe copertă.

Un credincios al mesei redacţionale era Bărgauanu. Stătea în fundul dinspre uşă, cu isteţimea lui de ţăranuş iscoditor, numai ochi şi urechi, alături de taciturnul Stejărel Ionescu, nedespărţitul lui prieten şi tovarăş de sărăcie cu rime, metafore şi coduri.

Şi Eugen Herovanu era o delicată prezenţă, uneori. Numai privîndu-1, îi simţeai origina franceză. O miniatură de muşchetar blond, dar nu al luptelor cu spada, ci cu verbul. Avocat reputat (decan al baroului), profesor universitar de procedură civilă, grădinar al unei încîntătoare familii de roze, nu se simţea îndestulat numai cu acestea, deşi în Tealitate îl copleşeau. Scria, mereu frimîntat de îndoieli şi cazuri de conştiinţă, cautînd certitudini de care inteligenţa lui îl depărta în loc sa-1 apropie, rămînînd mereu în *„dubito, ergo cogito"*, fără să ajungă niciodată la *„ergo sum"*.

Pe profesorul Rainer nu l-am văzut niciodată, dar l-am întîlnit adeseori în vorbele profesorului Ibrăileanu. Am înţeles ca era un savant (cuvîntul se contura dens şi deplin, cu o rigoare occidentala), dar şi un om ciudat, cu funduri
* şi ardente pudice de poet nemărturisit.

Un mare ieşan care niciodată n-a intrat (fizic) în redacţia *Vieţii româneşti* e Matei Cantacuzino. Dar eram acolo cîţiva elevi de-ai lui. Adică discipoli, adică admiratori. Şi Ibrăileanu îl admira. De cîte ori Matei Cantacuzino lua cuvîntul în dezbaterile (batraciene) ale senatului universitar, Ibrăileanu părea că vine de la un concert de Bach.

Voia amintirii îl întîlneşte abia acum pe Pastla, mai mult familiar al *Vieţii* (administrator mi se pare, dar din vechi; edec) decît colaborator. Aşa îl vedeam şi pe acolo, răsărit *di* nu ştiu unde, cu tusa şi ţigara, cînd pe un coridor, cînd p' scară, cînd la redacţie, pe lîngă uşă, ascultînd şi fumîn< devotat şi subaltern, oarecum ca o ruda săraca a celorlalţ cu guler tare, manşete rotunde şi redingotă cenuşie. Rareoi

am văzut dinţi mai galbeni decît în gura lui Pastia. Era un fel de moş Tutun.

In sfîrşit, nu-1 pot omite pe fratele Păstorel care nu era încă zidit în legenda glumei permanente (cu nuanţe spirtoase) pe care i-au făcut-o deştepţii apei şi proştii vinului. Păstorel venea din cînd în cînd ; uneori viespuind epigramatic (ceea ce-1 nelinişteа pe Topîrceanu care era mai puţin spontan decît Păstorel, mai greoi), dar alteori arătînd numai suprafaţa neglumeaţă a vorbei grave pînă la pedanterie. Căci spre deosebire de Ionel (care tăcea sceptic, îmbrăcat în rubaşcă de matasa albastra), Păstorel cuvînta convins, cu inel pe deget, ac de cravată, guler tare şi pieptănătură fără greş, publîcînd în paginile *Vieţii, Hronicul măscăriciului Vălătuc,* acest vitraliu unic al bisericii trecutului moldovenesc.

Toţi aceştia şi încă alţii, văzuţi şi nevăzuţi, se adunau de jur împrejurul mesei. Vorba pornea de la necazurile fiecăruia, sau de la întâmplările zilei publice, dar repede le depăşea, înalţîndu-se spre cărţi, idei şi idealuri (vorba a devenit suspectă, dar acolo nu era vorbă). Tonul era intim şi pasionat. Nimeni nu căuta să fie elocvent alături de un Ibrăileanu care exprima orice, şi cu toate nuanţele, într-o vorbire care e echivalentul telegramei urgente. Căci Ibrăileanu era un oriental: lapidar.

Profesorul Jakota mai mult icnea şi ricana decît vorbea, dar se congestiona ca după o discuţie îndîrjltă, pînă la stacojiu şi îmbufnare.

în discuţiile reale, conu Mihai tăcea (elocvent), Ralea era subtil (uneori avocat) ; Ibrăileanu tot atît de subtil *j(dar întotdeauna judecător) ; Topîrceanu logic şi uneori neaşteptat, surprinzător ; Stere, masiv, năprasnic şl monologant, impermeabil la dialog ; doctorul Cazacu, imprecator, rechizitorial, cu ochii bulbucaţi şi pumnii strînşi; Mironescu, laconic ; Costică Botez, vertiginos şi nuanţat; Iancu Botez, violent şi autoritar ; Octav Botez, absent ca o pictură şî tot ca ea prezent; Mihai Codreanu, statuar, elegant în replica, cu tendinţa de a da formule, mare amator de paradox, dar practicîndu-1 fără ostentaţie ; Petru Andrei alunecînd îndată spre expunerea profesorală, începînd prin a pune ordine în argumentele adversarului ; profesorul Iordan, pasionat, îndîrjit, capabil de izbucniri violente (caie-1 cengestionau, scuip-

tîndu-i vinele), dar luptînd mai mult cu sine decît cu ceilalţi pentru a păstra, cu orice risc, linia dreapta a riguroasei obiectivităţi ; Demostene Botez, bonom ; Păstorel, acidulat şi Ionel., metaforic...

îmi era bine acolo, printre bărboşii şi hirsuţii deniilor redacţionale, atît de bine, că uneori eram trist ca lînga o moarte.

Căci de multe orî în bine am simţit moartea (zarzărului), iar în rău, mai cu seamă zăngănitul luptei.

DINTR-UN CAIET VECHI

N-am iscodit niciodată viaţa, n-am pîndit-o vînătoreşte. n-am contabilizat-o, nici nu i-am dat caracterul de experienţa provocată cu dinadins în vederea unei eventuale întrebuinţări literare. Am trăit pur şi simplu normal, dezinteresat, spontan (uneori cam leneş), impregnîndu-mă firesc de viaţă, sperînd ca esenţele ei rămîn în mine şi că poate într-o zi, în ceasul transparenţelor dinspre trecut, o voi regăsi prelinsă în amintire ca pe acele picături de răşină a căror aromă condensată exprimă şi vechimea pădurilor de brad şi roua solemnă a parfumului lor.

Cu toate acestea, în casa bunicilor mei am simţit cîteodată nevoia să notez ceea ce era chiar sub ochii mei. Acolo mi-am găsit tinereţa ca o zmeură în pădure. Vechimea^ alba a bunicilor (fum), uitarea casei lor rămasa într-un altădată, tăcerea cu motan, nepot şi tic-tac a ambianţei lor au fost cea dintîi oglindă a tinereţii mele. Nicăieri, alături de nici o fată, de nici o bucurie, de nici un entuziasm şi de nici o nebunie, n-am fost mai curat tînăr (de abur, floare şi tămîie) decît alături de eî.

îmi era bine în casa bunicilor —, atît de bine că uneori eram trist.

în acele clipe simţeam că moartea e un nour oprit acolo, că-i ninge pe bunici cu fiecare tic-tac, tic-tac al pendule! J negre şi ca acuşi îi va acoperi. Şi că odată cu moartea lor | tinereţa mea îşi va pierde nu numai oglinda, dar şi realitatea cea mai limpede. Eram abia în clipă — mai curînd în amintirea ei.

Ca şi în casa bunicilor, şi faţă de Ibraileanu am simţit uneori nevoia (nemaiîntîlnită altădată şi alături de nimeni) de a însemna cîte ceva.

Transcriu deci, 'fără să schimb, dîntr-un caiet contemporan cu rubaşca de mătasă albastră : *Labuntur arini!*

în preajma domnului Ibraileanu, fie că tace, fie ca vorbeşte, semenii lui îşi aduc aminte că-s oameni şi uită restul — sau îl lasă la uşă, cuim fac mahomedanii cu ciubotele cînd intră în moschee.

E ceva feminin, din acest punct de vedere, în fiinţa lui. Impune celorlalţi bărbaţi măsură, decenţă, bună-cuvilnţă, delicateţă, respect reciproc, aşa cum numai unele femei au darul de a le insufla bărbaţilor grupaţi în jurul lor, înseninîndu-i, pacificîndu-i, odlhnindu-i de ei înşişi, dîndu-le pesemne o senzaţie de evadare din lut greoi într-o lumină sprintenă (nu dulce, sprintenă ; Mozart e sprinten, nu dulce).

Numai că această metamorfoză nu are nimic artificial, nu e o constrîngere care osteneşte (îndîrjind) şi dă o impetuoasă şi compensativă nevoie de revenire la autentic, cum se întîmplă deseori bărbaţilor siliţi să devie distinşi pînă la suavitate lîngă o femeie (reputată, distinsă şi îngerească, şi frumoasă pe deasupra), pe care doresc s-o cucerească, deghizîndu-şi frusta autenticitate şi poftele carnivore ; dar adevărul, camuflat în preajma celei dorite, reizbucneşte de îndată ce se îndepărtează de cauza constrîngerii de pînă atunci, dîndu-le un spor compensativ — de pildă o ploaie de sudălmi Ia adresa birjarului...

Nu.. Lîngă domnul Ibraileanu oamenii încep să semene cu el, fără efort, învinşi firesc, avînd delectabila senzaţie că sînt cum au fost (de acasă) ; iar cînd rămîn singuri, într-ale lor, chiar dacă se alterează puţin, mai păstrează încă o amintire, ca cei care se întorc dintr-o ţplimbare cu o creangă înflorită, încă învecinîndu-se cu livada din care au desprins-o.

Cred că domnul Ibraileanu, chiar dacă nu e cauza istorică a *Vieţii romaneşti,* e condiţia el psihologică. Fără de el armonia corală dispare.

Domnul Ibraileanu are talentul de a conduce.

Iar alături de el, colaboratorii au talentul de a asculta.

Delicateţa domnului Ibrăileanu îmi apare ca un fenomen exotic. Bărbaţii din România noastră pot fi delicaţi prin cultură, politeţă şi ipocrizie. Dar cu cît te apropii de intimitatea lor, găseşti alt ton. Delicateţa lor e mască sociala, nu o realitate psihologică — sau, dacă vreţi, ca şi salonul, e încăperea întîlnirii cu alţii, nu odaia lor de lucru.

Rari bărbaţii care cînd ramîn singuri între' ei să nu se congestioneze cu confidenţe şi anecdote penibil picante. Rari bărbaţii care să nu aibă cîteva exclamaţii în vocabularul lor privat, vecine cu sudălmile, sau măcar cu grosolănia. De asemeni, rari bărbaţii care să vorbească despre femeile altora ca şl cum mamele, soţiile şi fiicele lor n-ar fi tot în rîndul femeilor.

Domnul Ibrăileanu însă e delicat — fără efort, fără ipocrizie, fără fadoare. Inteligent, lucid, clarvăzător al mecanismului omenesc, şi totuşi curtenitor. Am impresia că în gîndurile lui, în acea confidenţială şi absolută intimitate, niciodată n-a vorbit urît despre cineva.

Domnul Ibrăileanu e singurul bărbat despre delicateţa căruia mi-aş vîrî mîna (blazată) în foc.

II admir.

Şi abia acuma văd cît de reconfortant e să poţi admira pe un *om în viaţă.*

Cred în el. - *

Asta e : *cred.* Cum să nu-i fiu recunoscător ?

Astăzi, masa mănăstireasca a *Vieţii româneşti* a fost plină, scaun lînga scaun, om lîngă om, morman d* scrum alături de morman, nour de fum alături de nour.

Bineînţeles, cauza era evenimentul Stere: *Veni, vidi, viei.*

A vorbit mult, domînînd vultureşte, acoperindu-i pe toţi.

O pană de electricitate ne-a lăsat o clipă în întuneric şi tăcere. Domnul Ibrăileanu a aprins un chibrit. Şi la lumina pîlpîitoare a flăcării de-o clipa, am revăzut Cina cea de taină.

Toţi grupaţi în jurul lui Ibrăileanu.

Am adus domnului Ibrăileanu traducerea în româneşte a articolului lui Gorki despre Tolstoi. A început să citească manuscrisul de politeţă — mi s-a părut. Dar deodată s-a pasionat, devenind atent ca cel care aude altăceva, cum ar fi un glas de cocoare în văzduhul vrăbiilor. A aprins o ţigară, semn de plăcere care se cere însoţită. Şi s-a cufundat în lectură, răsturnîndu-se în fotoliu, cu picioarele întinse sub masă.

Am muncit *fioros* la această traducere. Traducătorul îşi vinde sîngele şi bătăile inimii, nu sudoarea, ca la alte munci. Două săptămîni am uitat că-s Ionel, trudindu-mă să fiu numai Gorki, dar în limba lui Ionel. Am slăbit. Da. Aşa e. Nu numai în ochii celor de acasă, dar şi în cîntarul băii de abur, cu două ponderabile kilograme.

— Bine, domnule Teodoreanu !

Uf! Slavă Domnului ! Ar fi fost sinistru ca după atîtea nopţi de trudă să aud un : merge !

Apoi, domnul Ibrăileanu a scos „vechea sa pungă".

Eram emoţionat pînă la mare lirism, dar nu de succesul traducerii, ci de întrebarea : Cît ? („Cucurigu, boieri mari, daţi punguţa cu doi bani!") Mă aşteptam la cinci sute de lei, foarte preţios! în seceta lui Ionel.

Dar domnul Ibrăileanu, cu un aer de Moş Crăciun mucalit, a numărat cinci mii. Le-am luat (abia venindu-mi să cred), rămînînd cu ele în mînă, ca pe pragul meu, necutezînd încă să le fac să intre : în buzunar.

Dar tăcerea mea era o exclamaţie delirantă. îmi venea să sar pe masa redacţiei, făcînd o roată de tumbe, fă dansez pe acoperişul palatului, să cînt în gura mare.

Dar am făcut altă nebunie. Am luat cea mai mîndră trăsură cu doi cai,* m-am dus în piaţa Sfîntului Spiridon, am cumpărat de o mie de lei portocale de la Anisia şi am venit spre casa ca o corabie în Mediterană : numai aur şi arome, urmărit de toate albinele, constelat. .

Acasă am ţipat să se deschidă toate ferestrele. S-au deschis. Ai casei şi servitorii s-au îmbulzit la ferestre. Şi una cîte una portocalele au zburat înlăuntru.

Rîdea birjarul, rîdeau vecinii, rîdeau obrajii din casa cu portocale, rîdea toată tinereţa mea şi rîdea deasupra cerul ei.

A rîs şi domnul Ibrăileanu cînd i-am istorisit isprava. Apoi, cu glas dojenitor întrebător :

— Aşadar, cînd îmi mai aduci un manuscris ? Ştii că n-am material...

Iaşul * a trăit istoric, apoi cultural („Junimea", *Viaţa românească)* şi, de la o vreme, bovaric —, în timp ce Bucurestiul a trăit, a crescut şi a înflorit politic. Pînă la un timp, puterea de absorbire a Bucureştiului a priit (estetic) Iaşului, păstrîndu-1 pur. Ideologii şi intelectualii rămîneau Ia Iaşi, politicienii şi oamenii de acţiune se duceau la Bucureşti. La Iaşi erau arderi şl lumini, la Bucureşti zgomot şi străluciri.

Dar pe la 1918 (poate chiar şi mai de mult) acel Iaşi de odinioară s-a rărit, s-a împuţinat, gata parca să dispară. Redacţia *Vieţii româneşti* nu mai caracterizează globalitatea ieşană, ci, dimpotrivă, e excepţia unei minorităţi izolate. Baroul ieşan, altădată podoabă a dezbaterii juridice, devine din ce în ce mal lucrativ, pierzîndu-şi individualităţile armonioase, gratuitatea estetică. Au mai rămas, desigur, un Matei Cantacuzino şi un Leatris şl alţi cîţiva sub steagul acestora —, dar baroul ieşan nu mai e exprimat de calitatea unora ca aceştia, ci de puzderia celorlalţi. Universitatea de asemeni e o gară a plecărilor spre Bucureşti, plecare profesor (cu excepţia cîtorva : Matei Cantacuzino, Philippide, Leatris) îşi aşteaptă trenul. Studenţii nu mai cred în profesori. Teatrul Naţional nu ştiu exact ce-a fost, dar văd ce e : un mausoleu. Talentele sporadice şi vredniciile întîmplătoare s-au străduit zadarnic să facă din acest lăcaş al morţii un sălaş al vieţii. Pe frontispiciul Teatrului Naţional e fumegarea dantescă : *„Lasciate ogni speranza, voi ch'entrate"*. Ziarele Ieşene au devenit pur şi simplu fiţuici de provincie, dar fără'de modestia acelora, înlocuită la Iaşi cu ifose şi grandilocvenţă şi un criticism al Bucureştiului care defineşte numai mahalagismul bahlulan, fără să descifreze specificul bucureştean.

* Aprecierile cuprinse în aceste rînduri sînt excesiv de severe si dovedesc mai cu seamă acel entuziasm în pesimism, caracteristic crizelor tinereşti.

Considerat calm şi retrospectiv, Iajul de atunci (barou, teatru, presă) îmi apare mult mai merituos.

Această fudulie ieşană (motivată obiectiv numai de trecut) e un adevărat 'bovarism colectiv. Orice ieşan crede ca descinde oleacă din Ştefan cel Mare, oleacă din Eminescu şi încă oleacă din „Junimea". în realitatea (nebovarică) orice ieşan e ca orişice provincial, dar nici un ieşan n-ar accepta o astfel de realitate, socotind-o ca pe o simpla ponegrire a invidiei bucureştene. Bucurestiul a devenit obsesia ieşenilor. Toţi ieşenii se socotesc obligaţi să dispreţuiască Bucurestiul : mercantil, superficial, parvenit — spun ei, socotind că, implicit, ei, ieşenii, sînt altfel. Iaşul nu mai evoluează firesc, trăind pentru sine, direct, spontan, ci *adversativ*. Vrea mereu sa nu fie ca Bucurestiul, să fie altfel decît hulita capitală. E un fenomen aproape patologic al colectivităţii ieşene, ca şi intoxicaţia bovarică.

I-am spus toate acestea domnului Ibrăileanu. M-am răcorit.

— De ce nu pleci din Iaşi, domnule Teodoreanu ?

Am tăcut un timp, stăpînindu-mi un oftat.

— Mi-e drag, domnule Ibrăileanu !

Dar numele Iaşului care mă mai ţine e domnul Ibrăileanu. în Iaşul lui numai îmi aduc aminte de cel de ieri, uitîndu-1 pe cel de azi.

Anna Karenîna nu e o amintire ; e o prezenţă, într-adevăr.

Veneam cu domnul Ibrăileanu de la redacţie. Oraşul era învineţit de o noapte de primăvară cu parfum de liliac ; poate că dintr-acestea a venit spre noi Anna Karenina.

Domnul Ibrăileanu s-a oprit deodată, întrebîndu-mă daca ştiu cum era rochia de bal a Annei. Am ridicat din umeri. Nu ştiam. Dar oare Tolstoi spusese ? Nici acuma nu m-am lămurit. Dar domnul Ibrăileanu (care nu ştie despre nici un Ieşan sau ieşanca vreun amănunt vestimentar) mi-a descris rochia de bal amănunt cu amănunt, cu evlavia şi realismul fetişist al celor îndrăgostiţi. O lua din Tolstoi ? sau o inventa ? Nu^mi dau seamă. Dar era de bună-credinţa. Poate că-şi zugrăvea o halucinaţie, dar cu atîta intensitate, încît mi-o comunica şl mie. Ce talent descriptiv are uneori (mai cu seamă în vorbe) domnul Ibrăileanu ! Vorbeşte cîteodată (despre mănăstiri, despre Ceahlău, despre rochia Annei) aşa cum

scrie Sadoveanu, dar cum niciodată nu se vede în scrisul domnului Ibraileanu.

Rochia Annei devenea o luminoasă realirate în noaptea de primăvara, un fel de auroră boreală. Foşnea în vorbele bărbatului delicat, nostalgic, „dureros de dulce". Şi ca şî cum odată pornit pe alunecuşul spovedaniei nu s-ar mai fi putur opri, a început să vorbească despre ea. îi spunea intim (şi cu amintiri) Anna.

Am stat la poarta casei lui poate mai bine de un ceas. înfloreau mereu liliecii, îmbătînd noaptea oraşului acoperit de stele. Răsărea într-un adînc de cer şi luna printre biserici de fum.

Anna venea de-a dreptul din bătăile inimii, proaspără, sfîşietor de feminină şi umană, şi mamă şi amantă, izgonită şi dintr-una şi dintr-alta.

ŞI parcă ne-am mirat că nu vedem între umbrele noastre fantomatic bărbăteşti, alungite de lumina lunii la picioare, şi umbra Annei.

Apoi ne-am despărţit, pornind spre casele noastre.

O ! dar niciodată nu voi uita ţipătul locomotivelor m tăcerea acelei nopţi.

Caietul vechi, contemporan cu rubaşca albastră *(Labuntur anni),* din care am transcris însemnările de mai sus, cuprinde încă alte note în legătură cu Ibraileanu şi cu cei din jurul lui, în măsura în care m-au ajutat să-1 definesc prin contrast. Dar n-a sunat încă ceasul destăinuirii.

De aceea închid caietul anilor tineri.

ACOLO MI-AM NUMĂRAT MORŢII

în unele zile îmi simţeam genunchi de bătrîn în dulce tîrgul leşului — genunchi de cal bătrîn. Dar arătam atît de tînăr încît clienţii care veneau la avocatul Teodoreanu, atraşi de faima tatălui (Osvald), dacă-1 găseau pe fiu cu rubaşca lui şi cu chipul oarecum eminescian al tinereţii palide, plecau, spunînd pardon.

Avocat cu firmă, dar fără clienţi.

Căsătorit. Tată (neverosimil) a doi copii (reali). Răspunderi — orişicît. Mortificare de a fi mereu cel care cere (de la părinţi), adică încă fiu, deşi tată. Vorba bunicei : „Măî terchea-berchea, ce-ai să te faci tu cînd îi fi mate ? Tot nepot la bunici ai să ramîi ?"

(Tot nepot am rămas : al bunicilor din amintire.)

Şi pe deasupra blestemul literaturii — acea solemnă plutire şi oprire de lebădă între urgenţele de ţînţari ale vieţii practice.

„De ce ?" mă încurajau (spre avocatură) unii şi alţii.

„Aşa !" le răspundeam eu lapidar de vag.

Căci literatura n-aş fi ccdat-o nimănui. De pe atunci îmi dădeam seama că literatura, pentru cel care o are în sînge, nu e altaceva decît un mod de a trăi. A renunţa la literatură ar fi însemnat pentru mine a renunţa la cea mai substanţială şi veridică formă a vieţii mele. (Mi-aduc aminte cît l-a amuzat odată pe profesorul Ibraileanu un răspuns al meu la întrebarea : „Ce faci la vară ?" „Ma duc la Medeleni." „Unde-i asta, Medeleni ?" m-a întrebat profesorul, convins că e vorba de un loc de vilegiatura mal modest. I-am răspuns zîmbind, cu degetul pe fruntea în care proiectul romanului se născuse.)

Fără de literatura mea n-aş fi fost eu (indiferent de valoarea care mi se acordă sau mi se refuză), ci o simplă tentativă de a ajunge pînă la plenitudinea mea.

Aşadar, literatura pentru mine nu era nici podoabă, nici dorinţă de succes (această dorinţă, incontestabilă, nu e cauza creaţiunii, ci derivatul ei social), ci dimensiune a vieţii. Credeam în literatură cu o densitate fără fisură. (Nu m-am schimbat nici acum, după aîîtea aplauze şl pietre, acolade şi copite.)

Dar viaţa exterioară mă umilea. Colegii mei de liceu şi universitate aveau profesii remuneratoare, făceau politică (unii chiar se consacraseră ca deputaţi), fiind, într-un cuvînt, bărbaţi consideraţi şi respectaţi; sergenţii îi'salutau pe străzi, aprozii le deschideau uşile fără sa-i mai întrebe. Uni; aveau casă şi automobil. Alţii chelie, ochelari şi burtă de oameni serioşi. Eu însă nu eram în cetatea lor decît un fel de adolescent nebăgat în seamă, cu o servietă (de-a tatei) inutilă la subţioara mea, cu spinarea apăsată ca şi zidurile ostenite ale oraşului, cu genunchi grei, cu mîni deprimate, cu picioare

fără rost. Avocatura îmi spunea pardon şi se ducea la alţii ; politica nu-mi plăcea (de nici un fel) ; locurile publice ale zilelor Ieşene (pieţele, berăriile, cluburile) mă întristau pînă la neurastenie.

Atît doream : să stau acasă şi să scriu, uitat de toţi, cu lampa, cafeaua neagră şi ţigara. Dar tocmai asta nu se putea decît noaptea. Ziua trebuia să fie a încercării profesionale de a cîştiga, luptînd şi răbdînd.

De asta în unele zile (mai cu seamă de primăvară, cînd şi trupul ţi-e greu ca o haină de iarna), 'tîram picioare surghiunite pe caldarîmul uliţelor ieşene. Căci nu mai puteam suporta colbul cu ochelari al arhivelor, cerneala violetă a grefelor cu muşte moarte din alt an, trîmbiţările acid fetide ale coridoarelor întunecoase, pleava de vorbărie a avocaţilor pledanţi, grohăiala anecdotelor (autentice), sughiţul şpriţurilor şi gravitatea de sicrie cu cap şi bavetă a magistraţilor.

N-aveam nici un rost, nici o treabă, nici-un capătîi.

Qu' as-tu jah, o toi que voiîâ
Pleurant sans cesse,
Dis, qii as-tu fait, toi que vo'dâ,
De ta jeunesse ?

Sfîşietoare amieze de primăvară ale vidului ieşan ! Nimeni pe străzi. Pustiu ca de Paşti cînd toate picioarele rămîn acasă în papuci. Cer albastru, dar pentru cine ? Dealuri atît de albastre că-ţi vine să le spui: cu ochi albaştri. Dar pentru ce ?

Zaplazuri strîmbe, unele chiar răsturnate. Iarba revărsata peste tot, ca în cimitire. Gîze. Cîni întinşi la soare. Cloşte cu pul de aur. Hulubi guşaţi şi rotaţi. Cîte o babă, cîte un moşneag. Vrăbii care se scaldă în colb ca în aureole. Uneori şi cîte o vacă cu gîtul întins peste un zaplaz, iar alteori, măgarul despre care a scris Lucia Mantu.

Cîntă cîte o caterincă. Trece cîte o înmormântare.

Dar tu ? Ce rost ai tu pe lume, Ionel Teodoreanu ? La ce eşti -bun ? Clienţi n-ai. Bani nu cîştigi. Timpul ţî-1 pierzi ca pe vremea cînd fugeai de la şcoală, dar acum de unde mai fugi ?

într-o astfel de zi, ucisă şi ucigaşă, m-am refugiat la *Viaţa românească,* cerînd cu autoritară lehamete lui moş Neculai cheia redacţiei. Mi-a dat-o, pus pe vorbă lungă, dar i-am

luat-o înainte pe scară, suind cîte trei trepte deodată şi cînd m-a ajuns din urmă uşa era încuiată pe dinăuntru.

„Lucrez !" am urlat eu, afirmîndu-mi măcar aşa nevoia de acţiune şi autoritate.

Apoi am rămas ca o haină atîrnată în cuier : apsihologic.

în încăperea absenţei celorlalţi, masa părea şi mai lungă. Muşamaua neagră care o acoperea îi dădea un aer ocult. înconjurată de scaune deşarte în plină lumină a amiezii, căpăta o intensitate stranie, o viaţă proprie — cum se întîmplă în odaia de spital a unui început de scarlatină sau de febră tifoidă, cînd zidul (gol) şi tic-tacul ceasornicului, ca şi mîna pe care ţi-o mişti pe cuvertura patului, te obsedează ca un preludiu al nebuniei.

Ferestrele erau deschise spre aerul zarzărilor înfloriţi şi al colbului leneş. Intrau muşte (unele chiar verzi), albine, viespi, bondari, fluturii văruiţi aî începutului de primăvară,, dînd murmur şi însufleţire vidului din încăperea mesei negre.

Si deodată m-a ajuns, ca de pe alt tărîm, parfumul copilăros al zarzărilor, amintindu-mi-1 pe cel dintîi: de la fereastra bunicilor. Acum însă bunicii dormeau sub candelă.

(După dricul lor, poarta casei din Zlataust a rămas ca spartă. Au început plecările.)

Apoi mi-am amintit de fratele cel mic, Puiuţu, tovarăşul copilăriei mele. Şi tinereţa lui abia începută dormea în Franţa, sub candela şi elicea oprită a aviatorilor căzuţi.

Apoi mi-am amintit de alţii şi de alţii, rude, camarazi de joacă pe maidanele copilăriei, prieteni, colegi, fete...

La masa neagră, în vidul unei amieze de primăvară cu zarzări înfloriţi, mi-am numărat întîiaşi dată morţii.

Doamne ! cît de mulţi!

— Ce faci, domnule Teodoreanu ? m-a întrebat la ceasul deniilor cel dintîi venit, profesorul Ibrăileanu.

— Am stat la masa umbrelor.

JOCUL UMBRELOR

Acum el însuşi, profesorul Ibrăileanu, e o umbră. Dar cîţl dintre părtaşii mesei de atunci sînt altăceva ? Au murit pe rînd, bătrîni şi lineri, de moarte bună sau năprasnică, semănîndu-şi uitarea.

(Cu cîţiva ani în urmă, profesorul Grigore Popa, unul dintre ultimii ieşeni ai marei tradiţii, a închinat lui Mihai Sadoveanu, hulit în acel moment, un număr omagial al revistei *Însemnări ieşene :* cel de pe urmă efort calitativ al oraşului mort. Solicitat, mi-am dat şi eu colaborarea firească la o astfel de fapta. Şi după cîtva timp, nemerindu-ma cu un proces în dulce tîrgul leşului, m-am dus la tipografia revistei să-mi fac corectura articolului. Acolo, tipograful îmi arătă o fotografie galbenă de vechime, reprezentînd într-un an depărtat redacţia *Vieţii româneşti.* Cei din tipografie mai cunoşteau numai pe Ibraileanu, pe Stere şi pe Mihai Carp ; ceilalţi le erau cu totul necunoscuţi : umbre. Şi a trebuit — ca un rămas din a vechimii zile — sa-i recunosc pe rînd, punîndu-i fiecăruia un nume, deşi fiecare fusese o individualitate în oraşul mort.)

Iar cei care au rămas, risipiţi la cele patru vînturi, niciodată nu se vor mai regăsi în jurul acelei mese, însufleţiţi şi ordonaţi- armonios de grădinarul lor ieşan : Ibraileanu.

Cu moartea lui s-a scufundat un Iaşi: poate că ultimul. Mulţi n-au băgat de seamă, încrezători în viaţă sau orgolioşi. Dar cei atenţi şi limpezi au ştiut şi s-au plecat a moarte.

Nu este aşa, coane Mihai ?

Şi eu, la rîndul meu, m-am despărţit de oraşul cu prea multe morminte, lăsînd celor care m-au însoţit la gară în ceasul plecării această vorbă aspra : „laşul nu mai are decît două drumuri. Unul duce spre gară, celălalt spre cimitir."

Alţii însă au găsit utopia, speranţa sau realitatea altor drumuri.

Ce-a fost (odată) viaţă de toate zilele a devenit amintire (nesigură) şi legendă. Fiecare ticluitor al scrisului a fost (după cum şi este) liber să încondeleze un Ibraileanu după nevoile proprii : ale cauzei sau omului.

Unii au văzut în barba cam hirsuta a ieşanului un fel de limită rurală (caracteristica poporanîştilor). Aceştia au observat barba, exagerînd-o, dar nu şi zîmbetul.

Alţii au descoperit că profesorul n-a fost prea fecund, numerotîndu-i volumele, fără să considere volumul gîndirii critice, energia şî densitatea ei.

Alţii au statuat că nu scrie frumos (ca Lovinescu).

Desigur. Scrie exact (ca Ibraileanu).

Alţii l-au definit prin maniile lui, lamitîndu-1 într-un pitoresc aproximativ.

Alţii au văzut în pasiunea politică cifrul personalităţii lui.

Şi fără poate ca nu s-a isprăvit. Oricine .poate fi pretext pentru orice, cu atît mai mult cînd nu e un oarecare.

Aşadar, a şi început balul mascat al postumităţii lui Ibraileanu.

Iar anii din urma s-au ridicat şi s-au prăbuşit apocaliptici. Ce-a fost ieri şi abia nu mai e (adică timpul recent) a şi devenit odinioară. Oamenii, faptele şi lucrurile au îmbatrînit mistuitor, gata să dispară ceţos.

Cei tineri nu mai ştiu decît din carte.

Contemporanii, apăsaţi de greutăţile ceasului, nu mai au timp să păstreze trecutul decît într-un oftat sau într-o amintire atît de personală încît pentru ceilalţi devine ermetic inexpresivă.

Viaţa românească a intrat în nebuloasă ca şi „Junimea".

Ce-a mai rămas din Iaşi va hotărî viitorul, dar trecutul s-a desprins.

Pînă cînd, într-o zi, mi-am amintit de vorba spusă lui Ibraileanu : „masa umbrelor". Am închis ochii şi am revăzut dulce tîrgul leşului de lîngă inima mea : bunicii, tata, copilăria, fratele meu cel mic, Ibraileanu, Ştefan Dumîtrescu (bunul meu prieten despre care încă nu m-am învrednicit să scriu), marele, ciudatul, pateticul Tonitză (în treacăt pe acolo, dar atît de caracteristic acelor locuri) şi încă atîţia alţii. Apoi, din ce în ce cuprins de straniu, am intrat (sub pleoape) în palatul *Vieţii româneşti,* auzindu-mi răsunetul paşilor pe lespezi, scări şi scînduri pustii. Am deschis uşa şi am regăsit din prag masa neagră între stele.

Apoi au început să vie umbrele din ceaţă, în jurul lui Ibraileanu, la cina lor de taină.

Atunci m-am hotărît să scriu ce a fost (odată). De bunăcredinţă, am şi anunţat un volum consacrat *Vieţii româneşti,* intitulat *Masa umbrelor.*

Titlul (după cît mi s-a părut) a prins şi a circulat, interesînd şi atrăgînd. Am primit tot felul de scrisori : nu numai de la moldoveni, dar mai cu seamă de la ardeleni, care

au o emoţionantă solidaritate cu vechimile moldoveneşti. (într-o vreme mi se părea că armoniosul Cluj e un fel de însemînţare ieşană în Ardealul viitorului.)

‚Mi s-au dat şi sfaturi şi îndemnuri : „Nu-i păcat să poţi şi sa nu vrei ?"

Unii au crezut că mă voi sili să devin istoriograful *Vieţii româneşti.* Dar nici prin gînd nu mi-a trecut să caut acea viaţă a tainelor (trăita de mine) în arhivele Academiei Române sau în însemnările bătrînilor, cot la cot cu domnul Piru (mi se pare), specialist universitar în Ibrăileanu.

Masa umbrelor mele e un acord de real şi posibil, de aparenţe exprimate şi de miezuri intuite, de redare şi de fabulare.

Ibrăileanu ştia (cum ştie şi conu Mihai Sadoveanu) că nu pot plagia realitatea, că nu sînt nici caligraful ei, lăsînd altora glorioasa ambiţie de a repeta spusa vieţii, transcriind-o, oferind un duplicat al realităţii.

„Domnule Teodoreanu, dacă într-o zi vei scrie despre mine, să scrii cum vrei dumneata."

Fiica profesorului Ibrăileanu (duduia Maricica) îşi mai aduce, cred, aminte că tatăl ei avea mai multă încredere în capacitatea de a exprima nuanţat a metaforelor mele, decît în instrumentele de precizie ale geometrilor veritąţii cadastrale.

Dar timpul a trecut şi eu am amînat mereu.

Şi umbrele au sporit mereu în jurul mesei negre dintre stele.

Voi scrie vreodată acea *Masă a umbrelor* ? Tare nu ştiu. Cu anii, gîndul meu s-a înăsprit. Unii dintre cei din jurul mesei n-au fost niciodată în inima mea, iar alţii au căzut din inima mea.

Atunci cine să fie oaspete la masa tuturor ? Numai cei rămaşi în inima mea ?

Nu ştiu. Voi mal aştepta. Voi cerca să mă limpezesc în toate cele patru zări, boltindu-mă din nou asupra trecutului.

Dar astăzi, în ceasul proaspetei primăveri, iată că umbrele s-au apropiat ele singure, privîndu-mă întrebător şi straniu.

Un camarad de scris, Vulpescu (scriitor care trăieşte sub valoarea lui, tocmai într-o vreme de inflaţii), m-a ademenit într-o zi să colaborez la un ziar de curînd pornit, *Poporul,* unde să fac din cînd în cînd aşa-zise reportagii.

(Aşa-zise e şi vorba mea, cu zîmbet, dar şi gîndul lui, tot cu zîmbet.)

Poate că din întîmplare te vei fi întîlnlt, cetitorule, cu acest din urmă scris al meu, cu ramă îngustă. Am încondeiat numai lucruri obişnuite şi fiinţe curente, pe care le vei regăsi în parte şi în cuprinsul acestei cărţi, de data aceasta însă în varul şi cerdacul casei lor, alcătuind o familie.

De cum am început să scriu pentru ziar, am observat ca pana lunecă mereu spre dulce tîrgul leşului. De acolo îmi venea cadenţa scrisului, lumina lui, muzica lui — ca atunci cînd pianul, care cîntă în odaia din fund, învinge cu încetul, învinge dulce discuţia de afaceri din biurou, oprind-o. Într-adevăr, mă sileam mereu să fiu din Bucureşti, din Bucurestiul ăstui timp, în actualitate, cum se spune, şi iată că pana mă trăgea necontenit spre timpul dus, încovoindu-mă spre amintire, acoperindu-mi ferestrele dimpre stradă şi aprinzîndu-mi lampa priveghiului.

(Aşa am păţit cu *Medelenii.* Am pornit să scriu o nuvela, intitulată *Dacă vecinii îmi omoară hulubii,* ai cărei protagonişti erau : Dan Deleanu, un licean din Bucureşti, şi' Monica, o fată de la o moşie din Moldova. Nuvela începea bifurcat: în trenul care-1 aducea, de vacanţa, pe licean la moşia părintească ; şi la moşia din Moldova unde Monîca îl aştepta pe Dan.- Scriam conştiincios şi -cu spor, dar fără convingere. Tot ce se întîmpla în prezentul narativ mi se părea o aluzie ia un trecut copleşitor de bogat după care parcă oftam şî eu, împreună cu protagoniştii, deşi nu-1 cunoşteam. Pînă cînd, după cîteva zile de efort care a devenit canon, mi-am spus, rezemîndu-mă în pana ca într-un băţ cînd schimbi drumul: Dar nuvela pe care o scriu nu e decît un capitol al romanului pe care-1 voi scrie. Căci în acea clipă am avut certitudinea *Medelenilor* care erau scrişl în mine. Şi într-adevăr, nuvela a devenit, la timp, un simplu capitol valabil, deşi scris anticipativ, în volumul al doilea al *Medelenilor.)*

Aşa-zîsele reportagii pentru ziar nu erau decît fragmente nenumite din *Masa umbrelor* — val adînc a cărui creastă de spumă a fost zarzărul de la fereastra bunicilor.

Căci *Masa umbrelor* e mai mult şi mal amplu decît umbra zarzărului şi decît deniile *Vieţii româneşti. Masa umbrelor* e tot ce adună văzul şi întocmeşte scrisul meu, la care vin prin amintirea *mereu prezentă* (uneori ca o destrămare nebuloasă de aburi, alteori obraz deplin, ca cele care te cheamă la fereastra casei; iar alteori catifelare de o clipă, ca şi a fluturelui Ia glob de lampă) şi cei care nu mai sînt, morţii, dînd vieţii nu moartea lor, ci un adînc de taină, o prelungire umbrită.

La masa umbrelor, aceasta, împăraţi ca Eminescu, Ibraileanu şi Sadoveanu stau alături cu Blăgeanu (patronul frizeriei „La briciul vesel"), cu Manaş cel cu vinuri bune, cu beţivanul Gheorghe din Zlataust, cu Ibrahim Lala Iramî şî cu oricare alţii de o clipă, într-o deplină frăţie a vieţii şl a morţii.

Căci asta e masa umbrelor : masa care a fost odată numai a *Vieţii româneşti* (masa neagră dintre stele) şi care acum e a vieţii pur şl simplu, la o cină de taina care adună prezenţele din inima mea.

CENUŞILE

Odată (a fost) mă plimbam cu Ibraileanu şi cu Ştefana Velisar Teodoreanu (doamna Lily, cum îi spunea profesorul) în dulce tîrgul Ieşilor.

Era un ceas blajin de primăvară, c-o undă de liliac înflorit în albăstrimea cerului nou. *

Trăsură cu doi cai : ca să ne fie bine la toţi trei alături. Muscal de catifea albastră, cu obraji de domnişoară, glas sopran şi bici sprinten. Cai cu luciu în pana corbului, coame şi cozî lungi. Perne moi şi adînci. Spetează cuprinzătoare.

Ne întîlneam aerian cu versuri de-ale lui Eminescu, cu; amintiri din Proust sau din Turgheniev, ori cu vechimi ie*-] şene — aşa cum toamna te întîlneşti cu atingerea funigeilor.i

Nu ştiu de ce, dar ne părea la toţi că sîntem într-un felj de trăsură a vacanţei mari. Aveam acel zîmbet pe obraji, acelj soare pe genunchi şi acea vacuitate. Ne pierdusem diferenţierile de vrîsta — egali şi solidari în bucuria clipei.

Cînd deodată simţim că osteneşte laşul într-un cîntec de flaşneta răsărita de nu ştiu unde. Ce cînta, revărsînd pulberi şi molii peste floarea liliacului ? Poate că *Dunărea albastră,* învechind-o şi mai tare într-un ritm funebru, sau tot ceva ca din moaştele flaşnetelor.

Eram gata să spun lui Grişa : la trap, ca atuncea cînd te întîlneşti cu o înmormîntare.

Dar Ibraileanu, dimpotrivă, i-a făcut semn să oprească, a întors capul spre minavetul încurajat şi a ascultat (pînă la generoasă plata), cu o reculegere vrednică de Haydn sau Bach. Şi după ce amintirea cîntecului s-a decolorat în tăcere, demodată, deprimantă, l-am simţit pe profesor cu ochii uzi.

Nu m-a răbdat impetuozitatea tinereţii (nici cochetăria mea vigilentă pentru marele meu prieten) :

— Domnule Ibraileanu, e posibil sa te emoţioneze o astfel de răsuflătură ? Bine măcar că n-ai bisat-o.

Ibraileanu s-a luminat a zîmbet, aprinzînd o nouă ţigară şi, după o pauza de tăcere (învăţată parcă de la conu Mihai Sadoveanu), l-am auzit:

— N-am *ascultat* muzica, domnule Teodoreanu. Am revăzut oraşul copilăriei şi tinereţii mele, Romanul. Ce a mal rămas ?

îţi cer iertare, prietene Ibraileanu.

Abia acum am priceput.

îţi aud glasul, mă uit la aceste pagini, rechem acele locuri, te revăd în dulce tîrgul leşului şi spun : Ce a maî rămas ?

PARTEA A DOUA

EMINESCU

CEI TREI: IBRĂILEANU
SADOVEANU

>

URMELE BIETULUI JMPARAT

Eminescu e tulpina eternităţii româneşti. Fără de el am fi încă pămînt încruntat, ca şi pe vremea zimbrului. Abia cu versul lui ne-am desfăcut spre soare. Dar tot cu el am depăşit şi pieritoarea minune a florii, învecinîndu-ne cu suveranele constelaţii.

Descălecat din genună, Eminescu e împăratul adînculuî şi înaltului românesc.

Dar eu nu mă voi încumeta, în cartea umbrelor de faţă, decît să mă aplec cu pioasa luare-amlnte pe ţarinile din dulce tîrgul leşului şi, dînd la o parte pulberile umbletului obştesc, aţele de păianjen şl uitările, să adun ce a mai rămas necules pe urma chinuitului sau lut.

INTR-O NOAPTE DE TOAMNA

Tremură, pica şi străluce aurul în dulce tîrgul leşului : steaua, frunza, felinarul.

E un adînc de noapte cu atîta tărie de lună plina („ea, copila cea de aur, visul negurei eterne") că toate-s ca pe un alt tărîm, alături, dar departe, ca şi sub pleoapele închise de visare ale lui Mihai Eminescu.

Parca miroasă a frunză de nuc, amar.

Parca au plecat rîndunelele, ostenind văzduhul de atîta ducă.

Pe toate însă le adună versul în văzul lung al aceleiaşi melancolii :

Vezi, rîndunelele se duc,
Se scutur frunzele de nuc,
S-aşează bruma peste vii.
De ce nu-mi vii, de ce nu-mi vii ?

Cine poate dormi într-o astfel de noapte a lunii pline ? Trec umbre, vin umbre, fulgeră stele, cad frunze, pîlpîie lumini, totul s-amestecă, fum, argint, aur, clipă, stea, flacăra, şi clopotul Mitropoliei bate atît de adînc miezul nopţii, că nu mai ş-tîi: e dulce tîrgul leşului ? sau stinsa viaţă a falnicei Veneţii ?

Crîşmă cu zid adînc, ferestre zăbrelite, păreţi afumaţi şi plafon boltit. Lampa cu gaz e chioară ca un opaiţ, cu sticla afumată^ Uneori flacăra trimite limbi negre, stîrnind ninsoarea, tăciune, a funinginilor.

Ceva covrigi (uscaţi), ceva pastrama usturoiată, nişte măsline vechi şi nişte muraturi. Ca mîncarea-i fudulia celor cu apa, numai vinul, săracul, hrănind însetarea bieţilor pămîntenî.

încăperea nu e arătoasă, dar simţi în străfundul ei beciul cu străşnicia butoaielor, ca un glas de bas în barba încîicită a unui călugăr.

La o masă petrec nişte domni „studenţi". Tare tineri şi tot pe atîta chiurlulţl (cum spune la acea pîlpîire a vinului în om sau a omului în vin Ion Creangă). Fumează pe viaţă şi pe moarte, aprinzînd' ţigară de la ţigară. Beau de sting. Dau din mîni ca muţii la sfat şi glăsuiesc mult şi cumplit ca surzii şî ca muţii, toţi delaolaltă. Huleşte bolta crîşmei şl tresar sticlele de harmalaîa vinului lor.

Crîşmarul nu e făptură obişnuită (cum sînt cele pe care le întîlneşti în uitata lumină a zilei), ci un fel de vechime cîlţoasă. Stă într-ale lui, moţăie şi, cînd e chemat, vine cu vin, încovoiat şi împleticit.

Domnii „studenţi" petrec. Au pişcat struna glumeaţă a anecdotelor, şi-au detunat revoltele şi străşnicîlle, şi-au hăulit entuziasmul, au băut, dînd duşcă, au cîntat pînă la răguşeală, iar s-au răcorit şi s-au înfierbîntat în puterea vinului, din nou au huit, au răsturnat împărăţii şi le-au clădit într-altfel şi cu încetul au ajuns pînă la malul înfiorat al versului (că fiecare dintre ei poartă o fată sub pleoape).

Atît de frageda, te-asameni
Cu floarea albă de cireş...

Versul lui Eminescu a fulguit frăgezimi de creanga primăvăratecă peste frunţile lor, dîndu-le zîmbetul blînd al bărbatului dus de visare spre obrazul acelei fete care e luminişul tinereţii lui.

Astfel, vorbele lor au pornit spre mîndra glăsuire de argint a versului: lui Eminescu.

între timp, un bărbat fără soţ a intrat în pîcla crîşmei, aşezîndu-se cît mai departe de tumult, la o masă de lîngă păretele dimpotrivă. Haină roasă în coate. Frunte înaltă, chică neagră, obraz palid, aparţinînd mai mult luminii de lună decît vieţii soarelui. A cerut vin, şi-a rezemat tîmpla în pumn, cu cotul pe masă, şi a rămas cu umbra şi cu paharul. Dar, de afara, lumina lunii l-a ajuns, trimeţîndu-şi spuma valului pînă la piciorul lui.

Cu faţa spre părete mă lasă prin străini,
Sa-ngheţe sub pleoape a ochilor lumini.
Şi cînd se va întoarce pămîntul în pămînt,
Au cine o să ştie de unde-s, cine sînt ?

Au trecut astfel clipe, pînă cînd unul dintre „studenţi" l-a observat pe cel. singur şî la o parte de lume. Obrazul acelui tînăr cu frunte bombată a tresărit, acoperindu-se de mirare.

Aplecîndu-se către ceilalţi le-a şoptit un nume. Toţi au amuţit, clădind biserica de tăcere în noaptea vinului. Şi toţi au rămas cu capetele răsucite şi ochii căscaţi spre profilul de singurătate al noului venit.

Apoi, trezindu-se din uitarea de sine, s-au sfătuit între ei cu şopa-şopa, ajungînd pînă la urmă la o înţelegere. ScoToclndu-şi buzunarele, şî-au adunat paraua laolaltă pentru cele care vor urma. Apoi cel mai cutezător dintre ei, cum îl arată şi fruntea şi nasul în sus cu nări larg despicate şi ochii cu năstruşnică privire (sau poate cel mai în stare să se urnească după atîta vin), s-a dus pînă la moş Crîşmarul, i-a ridicat pleoapele, i-a numărat paraua adunată, apăsîndu-î-o în palmă ; şi i-a spus la sfîrcul urechii o anumită şoapta.

După un timp, crîşmarul s-a înapoiat cu lumînare tocmai din fundul beciului (venind cu flacăra ca de la înviere), aducînd un anume şip cuprins în odăjdiile aţelor de păianjen. Tînărul a luat acea moaşte a beciului cu evlavie, a destupat-o foarte cu încetul, băgător de seamă să nu tulbure în ea „icoana stelei ce-a murit", a umplut două pahare limpezi cu picior înalt (rămase din tinereţa crîşmarului), şi cu ele în mînă s-a îndreptat spre masa celui cu tîmpla rezemată în pumn şi lumina lunii la picioare.

— Domnule (î-a spus cu mare plecăciune a vorbei şi a frunţii), prin mine, un grup de studenţi, aci de faţa, vă pofteşte să ciocniţi acest pahar.

— Mulţămesc, domnule student, a spus solitarul deşteptat din adîncimile lui, privind cu mirare pe tînărul cu frunte bombată.

Apoi, văzînd paharul întins, s-a ridicat, 1-a luat şi 1-a dus la gură, după ce a ciocnit, cum se cuvine la o aşa pofteala cinstită.

Dar înainte ca buza lui s-ajungă la pahar, ochiul a întâlnit aur grav, iar nara a simţit mirosul frunzei de nuc a unei toamne de mult scuturate. Solitarul a respirat adînc, unlplîndu-şi pieptul de aur, nucă şi trecut, cum face omul cînd întîlneşte „născătoarea mărilor singurătate". Apoi, îndepărtînd paharul nebăut, a spus :

— Dragii mei băieţi, vă mulţămesc din suflet pentru cinstea pe care mî-o faceţi. Dar mă întreb : oi fi eu vrednic de asemenea Cotnar ?

Iar tînărul celuilalt pahar nebăut i-a răspuns, ridicîndu-1 :

— Doi români numai sînt vrednici să bea Cotnarul. Unul e Ştefan cel Mare. Celălalt e Mihail Eminescu. Să ne trăiască !

Tînărul cu frunte bombată spre viaţa e tatăl meu : Osvald Teodoreanu. Au trecut anii. Eminescu, tata şi toţi cei de atunci dorm în pămînt.

Vor trece anii. într-o zi, şi ostenitorul acestei icoane va fi sub candela celorlalţi.

Dar astăzi, în zi de înviere, fiul ridică din mormînt mîna tatălui, cu Cotnarul de atunci, ciocnind cu Eminescu la Cina cea de taină a neamului românesc.

Pe atunci, mitropolit al Moldovei era înalt preasfinţitul Iosif Naniescu.

(Ochii copilăriei mele l-au văzut o singură data : acoperit cu toate podoabele şi strălucirile cinului bisericesc, aşezat în strana împărătească a Mitropoliei între luminări^ aprinse, viscolit de glasurile corului. Am simţit fulger în văz şi am spus în gura mare : „Mamă, uite Dumnezeu !" Nu era decît mitropolitul mort.)

Bunicul meu dinspre mamă, compozitorul Gavril Muzicescu, era director al Conservatorului şi conducător al corului mitropolitan. în semn de preţuire, preasfinţitul Naniescu îi acordase vecinătatea, dîndu-i adăpost chiar în ograda Mitropoliei, în fundul ei călugăresc, dinspre strada Lozonski, feredeul turcesc şi seminarul „Veniamin". Acolo se înălţa, ca într-un fel de Agapie cu zări de dealuri albastre în loc de preajmă a munţilor verzi, o casă albă, cu zid^ gros, cerdac de lemn şi scară spre catul de sus, înconjurată de iarbă şi flori. Nu mai aparţinea oraşului. Treceau prin faţa ei călugări cu rase de şiac ruginiu şi preoţi negri, dueîndu-se la reşedinţa preasfinţitului sau venind de acolo. Cum în alte ogrăzi bat cîniî casei, acolo răsunau marele clopote „şi toacele. Dinspre chilii şi dinspre seminar zvoneau mereu cîntari bisericeşti. Mirosea a ceară de albine de la stivele de luminări, a abur de tămîie, a colivă, turtă dulce, miere şi bucoavne. La poarta de intrare se tînguiau mereu calicii, care de care mai stropşiţi, fără de mini, fără de nas, fără de picioare —, pe care-i vezi la fel şi cînd visul te duce pe ceea lume, în faţa porţilor de aur, unde-i sfîntul Petru din poveste. Tot pe la poartă îşi aveau tărăbile, în fiece duminică sau altă zi de sărbătoare, călugării din cine ştie ce vechi schit, care vindeau icoane, iconiţe, cruci şi cărţulii bisericeşti.

Erau şi nişte brazi pe-acolo, copaci-călugari. Iar în grădina înalt preasfinţitului, păunii Mitropoliei îşi desfăceau fie pe iarbă, fie pe crengi, zodiacul de smarald şî de safir, trîmbiţîndu-şl sacadat stridenţele metalice.

Prin voia întîmplării am fost copil în acele locuri ale călugărilor şi clopotelor, ale păunilor şi brazilor, ale înmormîntărilor şi ale Vinerii mari, cînd corurile, odăjdiile şi lumi-

nile înconjură biserica, dînd ochiului ca o preajmă arzătoare de comete în mers. Bunicul Gavril era năprasnic ca un zmeu cînd poruncea corului, cu straşnică sprinceană, glas detunător şi degete de trăsnet. Nimeni nu crîcnea în faţa lui. Simţeai că şi bărbaţilor păroşi cu glas de bas profund li se moaie genunchii sub ochiul lui de furtuna pe munte. Dar cînd îşi aduna nepoţii pe trapul săltat al genunchilor, dîndu-le barba lui drept hăţ, bunicul Gavril nu era decît un bunic. în casa lui am întîlnit, mai presus de toate podurile şi cotloanele amintirii, odaia cea mai tainica a copilăriei mele, o încăpere ca de locuit, dar cu obloanele trase şi cu un ceas fără de tic-tac. De acolo începeau secundele tăcerii stranii. Erau acolo mobile atinse de molie, care fac zang cînd te Ieşi în ele (ca urechile cînd ai luat chinină pentru friguri) ; un papagal împăiat care, după cum spunea mama la lumina lămpii de culcare, avea în el maî mulţi ani decît orişice bunic ; nişte dinţi de elefant, cîteva ouă de struţ cu luciu gălbui de lună veche ; un craniu (din ochiul căruia sau poate din gaura nasului a zburat odată o muscă verde) ; şi nişte cărţi mari, spăimîntător de grele (ca nişte pietroaie), care-ţî scăpau din mînă, cu trosnet, fumegând pulberi vrăjitoreşti...

Dar copiii neamului Teodoreanu unit cu neamul Muzicescu (între care şi cel care acum spune povestea.) au venit în casa din fundul ogrăzii Mitropoliei mult mai tîrziu, în an încă depărtat.

Pe atunci nu era acolo decît Gavril Muzicescu (în floarea vrîsteî), bărbatul înalt, frumos şi autoritar, cu frunte dreaptă, barbă lungă şi gest asemănător cu al statuii lui Ştefan cel Mare ; apoi soţia lui, bunica mea (pe care nu o ştiu decît din poze), Ştefania Muzicescu, mîndră şi ea, cu nas drept din frunte dreaptă, sprincene amplu desfăcute, pieptănătură naltă, cercei şi ochi adînci; şi copiii lor (de atunci) între care cele două fete, Sofia (mama mea) şi Valenţa, amîndouă şcolăriţe cu cozi pe spate la pensionatul „Humpel" de pe strada Buzdugan.

Casa bunicului Gavril era deschisă tuturor.' Veneau tot felul de oameni — îmi spunea mama (la rîndul ei bunică), adunîndu-şi gîndul cel mai de lîngă zarea stinsă a tinereţii.

Unii călugări, alţii preoţi, alţii actori, alţii muzicanţi smoliţi cu buze vinete, intrînd cu capul între umeri şi mînile parcă mirate că nu aduc ţimbalul, scripca sau alte instrumente ale deprinderii lăutăreşti. Aşadar, oameni îmbrăcaţi şi pieptănaţi din cale-afară de ciudat, unii vorbind cu ifos şi glas neîncăpător de mare sub acoperişul unei case, alţii sfioşi pînă la gîngăvie. Bunicul îi primea în odaia unde îşi compunea cîntările bisericeşti, îi asculta cît se cuvine, dîndu-le ce putea : uneori ban, alteori merinda, alteori sfat.

Dar cîteodată suia scara, răsărind în cerdacul mănăsti-. resc, unul parcă şi mai altfel decît toţi. îmbrăcat sărăcăcios, cu ciubote ponosite şi răsunătoare în pas (de om ostenit, cu genunchii grei), cu gheroc cam verzuliu, palid (luminos de palid), cu frunte înaltă ca un răsărit de lună şi musteaţa grea pe buza apăsată. Ochii lui erau amari, duşi într-aiurea.

De ce anume le-o fi părut acesta mai altfel decît ceilalţi copilelor Muzicescu n-oi fi putînd să spun. Ştiu eu ? Poate că unii oameni amintesc celor copilăros de tineri de povestea lui Dumnezeu îmbrăcat în strai de cerşetor, bătînd la toate porţile, fără ca nimeni să-i ghicească cerul.

Mama nu ştie anume de ce.

Nici eu.

Spun aşa...

Acel om ciudat (mai presus de ceilalţi) în ochii copilelor Muzicescu se ruga de bunicul să puie cuvînt pe Kngă înalt preasfinţitul losif Naniescu să-1 numească stareţ la Neamţ.

Nici după ce pleca, bunicul Gavril nu zîmbea. Dimpotrivă, rămînea pe gînduri.

— Cine e, tată ? au întrebat copilele.

— Poetul Eminescu. Marele Eminescu, a oftat bunicul.

Copilele au crezut pe tatăl lor, fără ca numele sa le spuie cine ştie ce. Dar mai cu seamă s-au deprins cu omul, Venea ca fluturii de noapte, încărcat de taină şi tăcere, stătea cu ochii toropiţi şi musteaţa grea şi iar pornea.

Uneori se aşeza în cerdac pe un scaun, într-o uitare de toate, cîntînd încetişor pentru el, ca o ulucă de toamna ;

Am un pom în bătătură
L-aş tăia sa-1 bag în casă
Ramurile nu mă lasă.

Apoi pleca : singur.

Nu încăpea nicăieri, în nici o casă, în nici o minte, în nici un prezent: ramurile.

ÎNĂLȚAREA SINGELUI

Şi te-ai dus, dulce minune,
Ş-a murit iubirea noastră —
Floare-albastra ! floare-albastră !...
Totuşi este trist în lumie!

In casa Muzicescu era ca rămas din vechi ur. volum legat în catifea roşie, cu cătărămi de argint. Părea că se înrudeşte mai curînd cu straiul icoanelor şi al cărţilor sfinte decît cu poliţa cărţilor profane. Dar Ştefania Muzicescu îl deschidea adeseori spre ceasul asfinţitului, cînd încep stelele şi lămpile, rămînînd apoi pe gînduri. Aşa şi după ce cînta la pian. Aşa şi cînd privea de la fereastră luna plină învineţind argint pe dealurile Cetaţuii.

Copilele cu cozi au observat, dar n-au dat mare atenţie, ştiind că oamenii mari sînt ciudaţi, avînd alte jucării decît copiii.

Dar cartea cu scoarţe de catifea şi paftale de argint le aştepta ca şi luna, ca şi pianul, ca şi inima ; le aştepta şi pe ele, Sonia şi Valenţa, cum o aşteptase şi pe mama lor, Ştefania.

Aşa că într-o zi cartea necercetată s-a deschis ca o rloare Sn mîna lor.

Sufletu-mi ncmîngnet
Îndulcind cu dor de moarte.

S-au adunat obraz lîngă obraz şi tîmplă lîngă_ tîmplă *la.* o lumina scăzută de lampă şi, pînă tîrziu, tresărind la fiecare nouă bătaie a orelor în turnul Mitropoliei, au cunoscuţi marea insomnie a lui Eminescu.

Şi abia atunci au priceput oftatul tatălui lor: „Poetul Eminescu. Marele Eminescu".

Cu el începea tinereţa lor.

Bietul Eminescu !

Dar poate c-aşa se cuvine : înainte de a fi aur, scrisul mare să fie sînge.

Gavril Muzicescu, Novleanu şi un al treilea (umbră) jucau preferans în salon. Se vede că înflorise liliacul în dulce tîrgul leşului. Sclipeau stelele cu bucurie cum ştiu ele cînd aduc veste c-a început acel parfum drag primăverii.

Tinereţa fetelor Muzicescu stă la fereastră, obraz în obraz cu noaptea liliacului. în valea lunii pline e numai floarea, aripa, versul şi umbra omului tînăr. Nu s-aude nimic în adîncul tăcerii : numai inima, valul mării ei.

Dar iată că răsună pas şi creşte umbră pe sub stele. Nu-Î nici preot, nici călugăr. Vine spre casa Muzicescu. Cine să fie acel străin la ceas tîrzîu de noapte ? Un pas bate toacă ostenită pe scara de lemn. Răsare un obraz în lumina cerdacului.

E Eminescu !

Intră în salon şi lumina lui de lună se aşază pe un scaun, privind în gol. Ceilalţi îl ştiu şi îl lasă, fără să-1 cerceteze.

Dar în odaia de alături surorile Muzicescu deschid pianul şi (deşi părinţii le cred în somnul şcolarilor) încep la patru mîni valsul *Dunării albastre.*

Chemat astfel, Eminescu se ridică de pe scaun şi intra în odaia valsului: în vîrful picioarelor. O vreme ascultă (între pian şi, lumina lunii) stînd în picioare, fără să răsufle, cu buzele întredeschise. Apoi se lungeşte pe o canapea, cu faţa în sus şi mînile sub cap, acoperit de valul ritmic al valsului şi de parfumul liliacului.

Cu faţa spre părete, ma las! prin străini*
Să-ngheţe sub pleoape a ochilor lumini.
Şi cînd se va întoarce pămîntul în pămînt,
Au cine o să ştie de unde-s, cine sînt ?

Surorile Muzicescu au cîntat tot ce au ştiut, cu mînă vitează, pînă foarte tîrziu, fără ca nimeni să cuteze să le oprească.

Apoi, pianul acelei nopţi de primăvară s-a închis. Inimoasele pianiste au privit de la fereastra tinereţii lor pe omul care pleca, luîndu-şi umbra.

Totul era al lui Eminescu : luna, steaua, cerul, noaptea şi pămîntul florilor de primăvară.

Şi nimic nu era al lui Eminescu.

Astfel, într-un an al timpului mort, mama şi cu sora ei au privit umbra singurătăţii lui Eminescu pe luminatul pă-mînt al liliecilor înfloriţi pentru alţii.

TEIUL

Şi asta s-a întîmplat tot în dulce tîrgul Ieşului, dar ani şi ani după moartea lui Eminescu, în ultima casă a profesorului Ibrăileanu, cea din strada Buzdugan.

Vizita («au mai exact veghea) începuse pe la ora două noaptea. Fumasem ceasuri de-a rîndul, discutînd cu lucidul şi necruţătorul critic manuscrisul unui roman de-al meu.

Mă acuza : pasionat.

Mă apăram : îndîrjit.

Dezbaterile unei curţi cu juri se condensau în dialogul nostru.

Eram în Ceaţă ca doua corăbii fantomă, spectrali, isto-viţi şi totuşi ireductibili. Cuprinşi de nervozitatea nopţilor albe (cu cafea şi tutun), cînd somnul înşelat se răzbună, gesti-culam descumpăniţi, vorbind prea tare (vociferind), cu schîme, cu bătăi de pumn în masă, cu exclamaţii involuntar bufone :

— Domnule Ionel Teodoreanu, să-1 deschidem pe Tolstoi !

— Domnule Ibrăileanu, pentru Dumnezeu; lasă-ma cu Tolstoi. Ajunge cu acest domn !

Un străin ar fi crezut că ne certăm, gata de şi mai mult.

Uitasem că afara e noapte de vară. Am aflat deodată, cînd profesorul a deschis inexplicabil (că doar era înHerbîn-tat şi se temea de răcoare şi curente) fereastra, cu o mişcare violenta, aproape exploziva, ca şi cum ar fi deschis, gata să ma înfunde, o carte de-a domnului Tolstoi: supremul argu-ment.

Geamurile acestui neaşteptat argument au zăngănit. Şi deodată stelele şi teii au roit în geam, viscollndu-ne cu noap-tea lor de vara.

Cîtăva vreme profesorul Ibrăileanu, cu pelerina pe umeri, zburlit, a stat cu faţa spre noapte. Apoi s-a întors către mine, cu şovăire şi cumpănă, părînd că vrea să-mi încredinţeze o taina, dar că nu cutează.

Ochii meî stăruitori l-au îndemnat.

— Domnule Teodoreanu, ascultă ;

Sa treacă Sin prin vînt
Atotştiutoarea,
Deasupră-mi teiul sfînt
Să-ţi scuture floarea.

Auzi, domnule Teodoreanu ? teiul sfînt.

Abia putuse articula ultimele vorbe, înecat, sugrumat. S-a întors din nou cu faţa spre fereastra. Plîngea.

Auziţi, voi toţi, de faţă şi viitori : teiul sfînt.

Nu e oare Eminescu acesta, pînă-n vecia stelelor, deasupra întregului neam românesc ?

FERESTRELE DE AUR

în nopţile de odinioară, în care mai stăruia ecoul paşilor tui Eminescu, se înălţau doua mari ferestre luminate pe o uliţă dosnică, într-o casă cu zîd ostenit. Acolo veghea un om sur, cu frunte mîndră şi ochi adînci.. Părul şi barba lui păreau sculptate de vînturile mării, ca ale coiăbierilor ; paloarea feţii însă aparţinea cărţilor, tutunului şi insomniei. Straiele lui, ostenite ca şi zidul casei, păreau întotdeauna vechi şi aceleaşi. La fel cu Sadoveanu şi cu Hogaş se acoperea cu vastă pălărie neagra, învălulndu-se romantic în faldul pelerinei.

Aşa răsărea pe uliţile tîrgului, în drum spre Universitate. Mai cu seamă în lumina soarelui simţeai că vine din noapte, de la lumină de lampă. Trecătorii îndeobşte îl cunoşteau. Dar dacă l-ar fi întîlnit Rembrandt, l-ar fi recunoscut, regăsindu-şi în el croiala desenului, luminile şi umbrele.

Anii mei tineri s-au încrucişat cu el de multe ori. El nu ştia, fireşte, cine să fie tînărul care-1 salută cu descoperire largă şi profundă reverenţă, dar tînărul acela, proaspăt gondolier al visului, bine ştia că cinsteşte, după dreapta cuviinţă, pe cel din urmă doge al Veneţiei Moldovei.

Şi eu am fost în casa cu ferestre de aur. Poate că cele mai frumoase nopţi ale tinereţii mele şi cele mai aprige, de-

\sigur, acolo au rămas. Dar astăzi nu voi chema din somnul de dincolo decît pe cea dintîi.

îl cunoscusem pe profesorul Ibraileanu acasă la Demostene Botez, unde revista *însemnări literare* îşi improvizase o redacţie intimă. Acolo învăţasem să mi se pară că îl ştiu pe ferecatul şi zăvorîtul Sadoveanu. Venea mai tîrziu decît ceilalţi, se aşeza pe scaunul de lîngă fereastră şî începea să tacă, prezent dar învăluit în el şi parcă la orizontul nostru, ca un munte cu nume de om. Uneori muntele scotea o fiţuică din afundele lui buzunare, dregîndu-şi glasul cu străşnicie de leu. în acele clipe, fără de nimic alt, se făcea tăcere. Ochii profesorului Ibraileanu se aprindeau. Şi ceea ce s-a întîmplat odată în neamul românesc, cînd a răsunat versul Mioriţei, se întîmplă acolo de cîte ori Sadoveanu cetea de pe fiţuicile lui. Căci proza lui Sadoveanu e asemenea cu mersul lui Isus pe apeea nu vine din timpul nostru, ci din acea boltire a mileniilor de unde au pornit apele şi au purces pămînturile cînd le-a cutremurat mîna lui Dumnezeu, în ziua lor dintîi.

Acolo m-am deprins şi cu Topîrceanu : lucidul, exactul, ascuţitul. îmbrăcat într-un fel de uniformă de licean fantezist, cu şuviţă potrivită pe frunte, picior cambrat şî tocuri femeieşti, înalte, şedea mereu strîmb, cam într-un picior, cu capul cam înclinat, c-un ochi cam închis, avînd un ritm de codobatură în fiinţa lui uscat sprintenă.

Ca şi Caragiale, Topîrceanu era un om trist. Zîmbetul cerebral al versurilor sale e o pudoare, o trufie şi un meşte--şug. Probabil că lectorii lui vor fi de altă părere ; îi rog să mă ierte, dar nu mi-o însuşesc.

Curînd după mine, în ordine cronologică, fireşte, a apărut la redacţia *însemnărilor literare* Mihai Ralea, denunţîndu-şi încă de pe atunci contrastele complexei unităţi, fiind agresiv în nas, balansat în mers, cu mîni de prelat catolic, languros în ochii şi în genele de odaliscă şi voltairian în colţul buze-* lor cărnos sarcastice.

După el s-a Ivit şi Alexandru Philippide, cu ochelari de contabil, chip de buhnă corcită cu uliu şi versuri care amin--teau galopul centaurilor, bîta lui Hercule şi glasul lui Jupi--ter Tonans.

Gospodina manuscriselor era Mihai Sevastos, bărbat după nume şi musteaţa, dar atît de fetişcană după obraji şi sfiala

cu roşelî şi plecări de gene stil Notre-Darne-de-Sion, încît îl, poreclisem oarecum sadovenesc „duduia Sevastiţa". /

Uneori apărea profesorul de latină Axente Frunză, cU faţa surîzător adormită, cu ochelarii mereu gata să-i cadă de pe nas spunînd „bre" şi „frate* la toţi, chiar şi elevilor lui de liceu.

Alt obişnuit al *însemnărilor literare* era Octav Botez. Acest doct şi pasionat cetitor de literatură avea înfăţişare de mucenic în vilegiatură, adnotat cu lavalieră,^ galoşi, ^ cortel Şi ochelari. Sfios la vorbă, mai mult murmurător decît glăsuitor, trăia într-o necontenită stare de somnie, captiv parcă într-o nocturnă de Chopin. Uneori însă, din senin, îl apucau Un fel de crize de ilaritate, care-1 făceau să-şi acopere pudic gura cu o mişcare asemănătoare cu a fetelor surprinse cu sînii goi.

Uneori venea şi domnia-sa domnul lancu Botez, director plenipotent al Băncii, Iaşilor. Om serios deci, al banului, nu ca noi ceilalţi, ai manuscrisului, conu lancu venea cu automobilul care-1 aştepta la scară, fuma ţigări de foi, era îmbrăcat cu ştofe englezeşti şi avea acea febrilitate american autoritară a oamenilor de afaceri. Te întrebai dacă nu cumva are la butonieră un telefon-agrafă, graţie căruia să poată fi mereu în contact cu bursa şi cu banca. Totuşi şi domnul director avea sonorităţi de taină. Acest om de bancă vorbea cu atîta pasiune lirică despre eroinele lui Shakespeare, încît îl poreclisem în sinea mea, după Abdul-Hamid, Abdul-Shakespeare.

Se nimerea şi profesorul Jakotă uneori pe acolo, cu şfichi muşchetăresc în barbiţă şi musteţi, împintenat în tăceri, ţîfnos la vorbă, congestiv în mînie, cu mintea ticsită de literatură greacă şi buzunarele diformate de ziare contemporane.

Mi se pare că şi maestrul Codreanu s-a abătut pe la mica redacţie, cu profil de medalie, ochi lunari de statuie şi mîni de patrician : adevărată columnă a sonetelor sale intitulate *Statui.*

La antipodul maestrului Codreanu era doctorul Mironescu, acest mare umorist necunoscut al prozei româneşti. Ţăran captiv în haină orăşenească, Mironescu păstra sufleteşte sumanul, opincile şi rachiul tare al vitalităţii rurale. Oraşul îi dăduse numai tristeţa civilizaţiei. De cîte ori scria, se lepăda de ea, c-un fel de chiot şi de hăulire a regăsirii.

Cam aceştia erau familiarii *însemnărilor literare.*

Nu ştiu cum se face, dar fratele meu Păstorel, încurcat se vede în trena bahică a podgoriilor şi poate şi prin alte trene adiacente, nu avea încă timp pentru viitorii lui prieteni şi admiratori.

Paj al vechiului Cotnar
Ş-al Domniţelor recente,
Menestrel de complimente,
Păstorind peste pahar,
Păstorel umbla hoinar.

Spiritul rector al acestui grup era desigur profesorul Ibrăileanu. Nimic maiorescian. Dimpotrivă. Pe cît era acela statuie şl pontlfex, pe-atît era acesta antistatule, amic al tuturora, firesc, intim şi accesibil.

Şi totuşi domina ca şi celălalt.

Vorbind despre doamna Recamier, Faguet spune : „Era in antichitate o zeiţă, Circeia, care avea puterea să prefacă pe oameni în porci. Graţioasa doamna Recamier izbutea să facă toomaî contrariul."

Profesorul Ibrăileanu avea imanenţa antlcirceică a hărăzite^ doamne ; în preajma lui, oamenii în genere şi scriitorii în particular îşi aduceau aminte de osul nobil al frunţii, cinstîndu-1, şi-şHăsau la uşă vertebra zoologică, uitînd-o. Sînt convins că fără de profesorul Ibrăileanu grupul *însemnărilor literare*_ şi mai tîrziu al *Vieţii româneşti* — rediviva — n-ar mai fi fost un acord substanţial, o familie cu exemplare felurite,unitară^ totuşi, ci o simpla însoţire de talente, veleităţi, ambiţii, vanităţi.

Acceptat printre colaboratorii permanenţi ai *însemnărilor,* ceea ce era o mare cinste pentru nevîrstnicia mea literară, nu eram totuşi îndestulat. Doream să pătrund şi eu în faimoasa casă cu ferestre fără somn a profesorului Ibrăileanu, aşteptînd_ însă, bineînţeles, cu egală modestie şi mîndrie să fiu poftit. Şi aşa au trecut în laşul tuturor necutezărilor luni şi luni de aşteptare.

între timp, *însemnările* renăscusera *Viaţa românească* înmulţindu-^ paginile şî colaborările, pierzîndu-şi caracterul intim de pînă atunci, amplificîndu-se coral.

— Ei, ce spui, domnule Teodoreanu ? m-a întrebat profesorul Ibraileanu pe pragul aşa-zisului palat al *Vieţii româneşti ;* hardughie cu portar — moş Neculai, corcitură de ţap bărbos cu papagal limbut —, tipografie proprie şi sală redacţională mare cît un trapez mănăstiresc.

— Dă, domnule profesor, am oftat eu sincer ; mai drag îmi era la noi, la *însemnări.* Aici am impresia că voi deveni picolo pe un transatlantic.

Mai ales că la una dintre primele întruniri redacţionale mi-a fost dat să-1 întîlnesc pe Stere. Dintîi a tăcut şi a fumat, cu ochii zburliţi subt sprîncenele hirsute, masiv, întunecat, ca un munte care-şi vîsleşte furtunile în altitudinea vulturilor. Apoi a acordat distrat audienţă cîtorva întrebări. Pe urmă a monologat, răspunzîndu-şî lui, nu întrebărilor. Dar cu încetul s-a încins, aprins şi s-a dezlănţuit. A povestit amintiri siberiene, evocînd halucinant mulţimi de oameni, dar nu după modul sfătos al povestitorilor moldoveni, ci cu totul altfel, amintind vijeliile simfonice care zbuciumă orgile marilor catedrale. îl ascultam cu gura căscată, strivit de admiraţie. La plecare i-am spus lui Demostene Botez :

— Măi Demostene, dă-o dracului de literatură ! Noi ne căznim nopţi de-a rîndul — *parturient montes* — să facem miniaturism liric — *ridicvdus mus* —, în timp ce monstrul de Stere jonglează cu bolţi zugrăvite de Michelangelo ! Haidem la avocatură !

Cîtăva vreme aşa am făcut: penitenţă juridică, lepădîndu-mă şi de pana miniaturismului liric şi de redacţia *Vieţii româneşti.*

— De ce nu mai dai pe la redacţie ? întreabă de tine domnul Ibraileanu, mă cerca Demostene în răstimpuri.

— Sînt ocupat, răspundeam ; devin om serios.

Minţeam ca o cinstită fată. Căcî furtuna Stere, după ce mă zdruncinase, confruntîndu-mă năprasnic cu o altă dimensiune a creaţiunii — cea fluvială —, îmi fecundase voinţa de a crea, luptînd. începusem să scriu într-ascuns *Medelenii.*

într-o zi însă, la tribunal, i-am mărturisit lui Demostene ca „iar m-am ticăloşit". A doua zi Demostene mă anunţa :

— Domnul Ibraileanu te pofteşte la el acasă...

Pauză cu suris giocondic.

— ...bineînţeles, cu manuscrisul.

Acea noapte era o noapte de mai, ca-n stihul lui Topîrceanu :

Pe-alunci înflorea liliacul
Şi noaptea cădea parfumată
Umplînd de miresme cerdacul.
Ş-avea arhivarul o fată !...

La unu noaptea mă opream cu Demostene în faţa ferestrelor luminate, dînd semn şi glas de vestire. Apoi am stat mult şi bine în faţa uşii cu geamlîc. în sfîrşit, din fundurile întunecate ale casei a apărut un fel de stareţ al nopţii, cu pelerina pe umeri, cu batista la gură, o luminare în mînă şi umbre-umbre de jur împrejur. A răsucit cheia în broască, a aşezat luminarea pe un dulăpaş şi s-a mistuit din nou în întuneric.

— Nu intrăm ?

— Staî să închidă uşa. Se teme de curente, a zîmbît Demostene tară ironie. Şi bagă de seamă : nu cumva să-i întinzi mîna 1 E înspăimîntat de microbi...

— Ştiu-ştiu, l-am oprit, căci cîne nu ştia în dulce tîrgul leşului^ că pentru profesorul Ibraileanu o mînă întinsa înseamnă mai cu seamă iminenţa unei invazii microbiene. Şi daca uneori accepta, constrîns de politeţă, mîna întinsă a neiniţiaţilor, strîngîndu-le-o, se dezinfecta deîndată cu alcoolul sau cu sublimatul pe care-1 purta asupră-i, în sticluţă.

în sfîrşit am intrat, trecînd prin cîteva odăi cu miros închis de arhivă. Apoi, deschizînd o uşă, ne-am aflat deodată în viscolul incandescent al încăperii cu ferestre de aur.

Văzusem în copilărie la Veneţia, în piaţa San Marco, un călugăr franciscan învăluit îngereşte în zboruri de hulubi.

„E chiar Dumnezeu ?" l-am întrebat pe tata.

îl revedeam. Dar hulubii de atunci erau cărţi, piaţa San Marco devenise o vastă bibliotecă fumegîndă, iar în mijlocul ei, călugărul copilăriei, cuprins de lumină şi-mprejmuit de tumult. Căci acolo cărţile nu mai erau cartoane şi hîrtii inerte ; vibra în ele o agerime, un neastîmpar, o stîrnire, un avînt de zbor. Şi erau pretutindeni, ca fulgii, ca scînteile, ca stelele...

Toate erau răsfoîte, desfăcute, strîmbate, însemnate, cu marginile des adnotate, cu textul subliniat cu roş şi cu al-

bastru. Trăiau vrăjitoreşte, depăşindu-şi neînsufleţirea, avîntate în rafturi, de pe jos, de pe birou şi de pe canapele.

Iar el, stăpînul lor, el cel zidit în insomnia bibliotecii, nu era nici ostenit, nici îndoit şi nici bătrîn, deşi palid, încercănat şi sur. Satan răsărit pe vîrf de stîncă, arătînd c-un deget omului care visează lumea prăvălită în văi, această înălţare trebuie s-o aibă şi această fulgurantă vitala.

— în sfîrşit, iată-te, domnule Teodoreanu !

— Buna seara, domnule profesor, m-am ploconit eu după tipicul lui moş Neculai.

— Domnule Teodoreanu ! Domnule Teodoreanu ! Ce catastrofă e respectul ! Dumneata îmi spui „domnule profesor" cu un ton atiît de reverenţîos, încît ar trebui să te provoc la duel. Şi totuşi ai dreptate : tinereţa trebuie să insulte bătrîneţa prin respect... Ştii dumneata ce-i primăvara ?

Am arătat-o juvenil şi spontan : obrazul ei de liliac înflorit de la fereastră.

— Nuu, domnule Teodoreanu ! Sa-ţi spun eu ce-i primăvara. Acum patruzeci de ani eram un imbecil genial şi superb. Şedeam în Tataraşi, într-o casă cu lut pe jos şi crăpături pe sus. Spuneam : sînt vecin cu stelele ! Dar cînd ploua trebuia să umblu prin odaie cu galoşi, căci se făcea glod. Foc n-aveam, dar recitam versuri cu voce tare ca să mă încălzesc şi mă încălzeam. Cînd n-aveam ce mînca, şuieram partiturile operelor romantice de la un capăt la altul. Dialogam cu voce tare cu Dumnezeu şi cu Satan şi polemizam gesticulînd cu Spinoza. Somnul mă ofensa. Nu-1 puteam accepta. Şi cînd venea întîia noapte de primăvară, ieşeam pe pragul maghernitei şi... crezi că eram umilit că afară e primăvară şi ghetele mi-s rupte şi pantalonii peticiţi ? Nu, domnule Teodoreanu. Eram fericit. îmi spuneam : Aşteptî o fată. Te iubeşte. O iubeşti. Versurile lumii sînt covor pentru paşii ei. „Atît de fragedă te-asameni / Cu floarea alba de cireş..." Nu aşteptam pe nimeni, domnule Teodoreanu. Dar dragostea era pe pragul vîrstei mele, prezentă, imensă, feerică. Toate fetele lumii puteau să vie, toate mă aşteptau. Asta-i primăvara : Să fii calic, să fii flamînd, să nu te ştie nimeni şl tu în loc sa suferi, acrindu-te, sa stal pe pragul unei case de mahala şi să te simţi împăratul dragostei...

Pelerlna-i căzuse de pe umeri. Nu se aşeza pe scaun decît în treacăt. Fiecare năvală de gînduri, indignare sau entuziasm îl ridica în picioare într-o metamorfoză faustiană.

Fuma cumplit, dar cu pauzele impuse de un ritual al lui. înainte de a aprinde ţigara îi pîrjolea cartonul la flacăra chibritului, îndelung, pînă cînd cartonul se carboniza, jupuindu-se, şi flacăra intensificată îi dogora degetele. Fumegarea, mirosul de ars şi jocul cu flacăra care preceda fiecare ţigara dusă la gură deşteptau în privitor amintiri de vechimi orientale cu vrăjitori, şerpi, cărbuni aprinşi şi descîntece.

în timp ce se pregătea de fumat, ochii mei au iscodit pe capacul cutiei de ţigări nişte însemnări despre Samuel Butler. Mi-a surprins privirea, căci avea atenţia plurală a femeilor în coada ochiului. Şi-a trecut mîna prin păr, fumegînd ca un idol:,

— Domnule Teodoreanu, mă aşteaptă frigarea lui Satan ! Uite ce-am ajuns : o mînă îngălbenită de tutun şi un creion pătimaş. Restul nu mai există. Scriu, scriu şl Iar scriu. Sînt o notă pe marginea cărţilor. Şi să nu crezi că n-am încercat să mă vindec ! într-o zi am închis în sertar tot ce era susceptibil de-a deveni manuscris. I-am încredinţat cheia domnului Demostene Botez, rugîndu-1 s-o păstreze neînduplecat şapte zile : cît i-a trebuit lui Dumnezeu să facă lumea cu odihna cu tot. Eu vroiam să-mi refac viaţa. Şi care crezi că a fost rezultatul ? Uite-1: Scriu pe cutiile de ţigări! Uitasem să încul şi creionul! Domnule Teodoreanu, Dumnezeu 1-a făcut pe Adam şi din coasta lui Adam a diferenţiat-o pe Eva. Păcatul vieţii e dar dumnezeiesc. Dar Diavolul a desprins o aşchie din corniţa lui şi a întins-o omului. .E instrumentul scrisului : pana. Cînd ţi-ai petrecut viaţa scriind, ridici capul la bătrîneţă dîndu-ţi seama că toate păcatele sînt ale vieţii, numai scrisul e împotriva eî...

Cu faţa în aburii tutunului, zîmbea privind ferestrele.

— Viaţa ! Munţii ! Spune şî dumneata! In timp ce eu mînjesc cartoanele cutiilor cu ţigări, afară, în fundul fundului, se înalţă Ceahlăul în noaptea de primăvară... Domnule Demostene Botez, versurile mari sînt simple exclamaţii esenţiale. Dumneata ai scris multe versuri frumoase, dar ai scris şi un vers mare...

—' Care ? sari Demostene.

Adunîndu-se o clipă în gîndurile lui, cu mîna pe frunte, profesorul Ibraileanu spuse despuiat versul închinat de Demostene Botez, abia întors din război, munţilor României în clipa cînd depăşiseră temporar hotarul ţării :

Iar în serile târzii de vară
Umbra lor ne mîngîie pe frunte
Şi simţim cum fiecare munte
Trece graniţa, în ţara.

— Domnule Teodoreanu, te-ai suit pe Ceahlău ?
— M-am oprit la Durau.
— Crimă, domnule Teodoreanu ! Atunci nu ştii nimic ! Noaptea pe Ceahlău cu amici : Stere, Sadoveanu, Hogaş, Mironescu... Altăceva nu există ! Ai douăzeci de ani, o pelerina pe umeri, nu crezi în microbi şi eşti pe Ceahlău. Hei, domnule Teodoreanu, dar ca să ajungi pe Ceahlău trebuie să ştii cum şi cu cine. Te duci cu trenul pînă la Paşcani. Stere tace încruntat, Sadoveanu tace senin, Hogaş tace homeric şi Mironescu tace rural. SăT vezi tăcînd în patru ; e grandios! O tăcere simfonică. La Paşcani mănînci bine la o crîşmă proastă. D-apui să-i vezi mîncînd, domnule Teodoreanu, pe cei patru cavaleri ai apocalipsului tăcerii! E grandios ! Al cincilea se pipăie cu spaimă întrebîndu-se cînd îi vine rîndul : să fie mîncat, bineînţeles, căci loc şi parte la un astfel de ospăţ nu poate să aibă ! După aceea tocmeşti un landau şi porneşti boiereşte, dar ca pe vremea haiducilor, căci acolo şi văzduhul începe să miroasă a baladă. Mergi ce mergi, uitînd de unde vii, cine ai fost pînă atunci şî spre ce te îndrepţi. Fără să te gîndeşti la Horaţlu eşti în acel *„cârpe diem"* al poetului înţelepciunii. Caii au zurgălăi. Spinarea vezeteului e plină de soare. Şi deodată respiri mal larg şi te ridici cu braţele în lături, căci se deschide toată valea Moldovei... Domnule Teodoreanu, îl cunoşti pe Sadoveanu ?

Am făcut cu braţul un salut roman.

— Te înţeleg, domnule Teodoreanu, căci toată valea Moldovei, toată lunca Şiretului nu sînt decît prefiguraţia lui Sadoveanu. Abia acolo 51 înţelegi şi te descoperi în faţa lui. Sadoveanu e arcuşul magic al prozei româneşti. Moldova noastră nu e decît vioara lui. Da, domnule Teodoreanu. Luna pe care o vezi răsărind la Agapia, „cu lumina ei fecioară", e

a lui Eminescu. Cînd neamul nostru nu va fi decît pulbere geologică pe pămîntul altor milenii, tot luna lui Eminescu îl va însenina cenuşa „cu lumina ei fecioară". Sadoveanu a dăruit României valea Moldovei şi lunca Şiretului. E teribil omul acesta, domnule Teodoreanu !

Am călătorit odată ou el şi alţi amici pe Bistriţa, cu plutele. Eram scandalizat! Eu n-aveam de ajunşi oohi să văd, iar Sadoveanu juca pocher : pe Bistriţa, domnule Teodoreanu ! La Toance, domnule Teodoreanu. Ei bine, peste o săptămînă infamul cartofar îmi trimetea o simfonie în proză pentru *Viaţa românească.* Nimic nu-i scăpase. înghiţise Bistriţa cu Toance cu tot, cu tot ce nu putuse să vadă atentul Ibraileanu, dar şi cu indignarea marginală a lui Ibraileanu pe deasupra ! Iar am ajuns la literatură ! Vezi, domnule Teodoreanu, asta-i batrîneţa : porneşti cu landaul de la Paşcani şi în loc să ajungi la Ceahlău cu amicul Sadoveanu ajungi la literatura Iui Sadoveanu, uitînd şi pe ceilalţi amici cu care ai plecat! Sînt bătrîn, domnule Demostene, sînt bătrîn, domnule Teodoreanu ! Ce vă pasă ? Sînteţi împăraţii dragostei, „pe cînd alţii stînd în umbră..."

Dar bătrînul din umbra versului nu uitase :

C-afară-nflorea liliacul
Şi noaptea cădea parfumată
Umplînd de miresme cerdacul.

Căci încetul cu-ncetul a început să vorbească, cu alt glas, al strunei de violoncel, despre femei. A vorbit despre Anna — bineînţeles Karenina —, a cărei moarte te lasă singur, pe un peron de gară, într-o lume care şi-a sfărîmat muzica ; despre Irena lui Turgheniev, care la optsprezece ani te priveşte cu ochii duşi spre tîmple ca ai figurilor eglpţiene ; despre Bimmala lui Rabindranath Tagore, despre Odeta lui Proust, despre Madala Grey a Clemencei Dane, despre Saşa Comănăşteanu în fiinţa căreia s-adună, răsfrîngîndu-se, tot parfumul de sulfină al *Vieţii la ţară,* despre încîntătoarele fete ale lui Galsworthy şi pînă şi despre tulburătoarea irealitate a Melisandei...

Faustul din faţa mea le cunoscuse şi iubise pe toate, păstrîndu-le. Vorbele lui despre ele nu erau comentarii critice, nici analize literare, ci amintiri directe în care s-aprindeau bătăile inimii.

Niciodată nu mi-am dat seama ca atunci şi ca acolo ce mătăsoasă victorie asupra biologiei poate fi femeia. Eram cei trei bărbaţi, muşchetari ai inefabilului, împrejmuiţi nu de una, ci de toate, aerian şi luminos ca de fîlfîirea perdelelor albe în adierea primăverei. Aşa ne-a găsit lumina zorilor, vorbind despre femei : despre aceste femei inaccesibile lutului, eterne ca nopţile de mai şi ca floarea lor gingaş nouă.

Abia la despărţire mi-am adus aminte. Am întins mîna cu manuscrisul *Medelenilor*.

— Domnule profesor, -şi eu îţi aduc o fată.

— Cum o cheamă ?

Nu m-a întrebat numele cărţii : a întrebat numele fetei.

— Olguţa. Olguţa Deleanu.

Numele a sunat ciudat în această ambianţă. Atunci, pentru întîia oară, Olguţa nu mi-a mai aparţinut; s-a desprins de mine, ramînînd în odaia ferestrelor *de* aur.

Profesorul a luat dintîi manuscrisul, s-a uitat la el cu lăcomie şi speranţă ; apoi, învingînd o cumpănă, a izbucnit cu oohi strălucitori :

— Da-mi voie să-ţi strîng mîna, domnule Ionel !

Microbii dispăruseră de pe mîna care-i aducea speranţa unei alte fete.

Iubite cetitor, a venit noaptea. E ceasul lămpilor, cînd vili, ca şi morţii, au candele.

Ferestrele de aur ale nopţilor din dulce tîrgul leşului s-au stins şi niciodată nu se vor aprinde iară. Cel care ani de-a riadul a fost scutierul lor în ostile duhului acum e pulbere-n pămînt.

Dar lata, în fundul zării moldoveneşti, Ceahlăul se ridică etern în tînăra noapte de primăvară.

UN MOLDOVEAN AL TĂCERII

O straşnică formă românească (fireşte), dar mai cu seamă moldovenească, a tăcerii e înfăţişată de conu Mihai (Sadoveanu) care tace cum alţii cuvîntă, şi întrebat şi ne, tăcerea domniei-sale insoţindu-se (prin variaţie, expresivitate şi intensitate) cu formele marei elocvente.

Conu Mihai însă e un fel de mitropolie cu vaste clopote masive, şi cînd scrie (vecin de tîmplă cu Eminescu) şi cînd tace, în rînd cu înalţii pămîntului: munţii.

M-am încercat odată (în *întoarcerea în timp)* să-î adun acordurile tăcerii. Dar rodul a copleşit puterea braţului, alegîndu-mă pînă la urmă cu prea puţin din atît de mult. Mă voi încumeta din nou, cîndva, sa-i cuprind turnul vechimilor cu steme şi inscripţii, răsărit ca din adînc de ape şi de timp. Şi voi cerca atuncea, înşirîndu-i glasurile, să-i ghicesc şi limba tăcerii.

Acuma însă voi povesti doar nişte întîmplări rămase pe malul Cornului-de-Aur, într-un an blajin, cînd domnia-sa conu Mihai îşi desăvîrşea în gînd urzeala *Zodiei Cancerului,*. adunînd la Constantinopol smalţuri pentru carte.

TURCII ŞI GHIAURUL

— *Sefa gheldinis, efendi.*

— *Sefa gheldinis, hanum efendi.*

Cerul era albastru peste subţiimi de minarete, amiaza leneşă de Bosfor, iar turcul care ne întîmpina fără de fes, dar cu surîs din vremea fesului.

Conu Mihai, purpuriu la faţă şi cu pic-pic de sudoare, şi-a scos vasta pălărie neagră şi s-a aşezat cu maiestate la umbra unui platan. Ştefana Velisar şi cu mine, Ion, am rămas în valea lui moldovenească, deşi la aceeaşi masă de cafenea. Alături de conu Mihai mai era o moschee şi o muscă pe care a ucis-o (fără mînie) cu dreptatea unui mare deget.

Turcul bunei întâmpinări ne-a şî adus cafele. De cum am deşertat filigenele, turcaleţul s-o înfăţişat cu altele. (Conu Mihai poate sorbi şi o fîntînă de cafea, dacă i-i sete de ceva.)

Plutea o dulce încropire de amiază cu albine musulmane.

(Tot turc să fii, gîndea lenea mea moldovenească, simţindu-se la ea acasă.)

Valul mării nu se auzea : simţeai că apa-i limpede în Bosfor, pînă la fundul cu amintirea cumpliţilor sultani care au «fărmat popoare — „de jos şi de pe cal* — sfîrşind şi ei la fel. Şi conu Mihai sfărma nişte alune (mari cît preajma nucii noastre). Le mînca miezul, spărgîndu-le coaja în dinţi, cu straşnic răsunet.

— Şî măselele ce-or fi spunînd, coane Mîhaî ? zic eu din valea mea.

Cranţ — zice aluna sfărmată, din piscul ei — şi alt nimic.

Ş-apoi din nou se lasă cu tăcere şi plutire între cerul albastru şi marea vînată-verde.

Ochiul, într-atîta pace, clipeşte a somn, cînd iată că geana se ridică : s-a ivit un turc cu barbă alba. Vine încet ca o corabie pe mare cu lună plina. Nu mai are nici fes şi nici şalvari, dar prea cinstita lui barbă a rămas tot în vremea fesului şî a şalvarului.

Iată-1 că se opreşte, dar nu oriunde, ci la o anume masă. Se aşază pe un anume scaun, îşi scoate botinele (iaca ! zic eu) şi încălţat numai cu colţuni de lînă (albi ca cinstea bărbii) îşi întinde fericirea picioarelor deztemniţate pe un alt anume scaun.

îndată se înfăţişează turcaleţul nostru cu o filigeană care îşi piaptănă aburul pînă la nara noastră. Să mă ierte Allah, dar tare mi se pare că una e cafeaua pentru turc şi alta e cafeaua pentru ghiauri.

(Spune proverbul : „Norocul este ca o coadă de berbec. Ferice cel ce o găseşte în pilaful său." Noi n-avem noroc la

cafea. Dar fereşte-ne, Allah, să avem la pilaf, descoperind în el coada berbecului.)

îşi bea turcul cafeaua cu anumită îndemînare, fără să întunece lumina bărbii, ş-apoi stă.

(Conu Mîhai îşi drege glasul ca un leu, dînd tresărire şi Bosforului, ş-apoi din nou rămîne limpede în el, dar zidit pentru altul.)

Am spus că turcul a stat. Stă el ce stă, şi iar stă, şi mai stă încă, dînd timp corăbiilor să plece (unele) şi să sosească (altele) şi lui conu Mihai să-şi sfarme toate alunele şi să deşarte toate filigenele şi toate paharele (chiar şi pe-ale celor din valea lui), şi hăt, într-un tîrziu (tocmai cînd îl uitasem pe pragul altei aţipiri), bate din palme, dar domol.

(Mi-aduc aminte de boierii cu işlic din vechea Moldova. Şi ei băteau din palme, ba să vie una, ba să vie alta : pune-te masă, scoală-te masă. Trag cu ochiul la conu Mihai: dacă n-ar sfărma alune — nu ştiu de unde le mai scoate ! — aş crede că doarme ca turnul Goliei din dulce tîrgul leşului.)

Aşadar, turcul cel cu barbă de pilaf a bătut din palme. După un timp albastru (numai cer) se înfăţişează cu alai tulumba unei anume narghilele, la care turcul meu pune ciubucul de chilimbar adus de-acasă. Un turcaleţ de-o şchioapă face meremetul narghilelei, potrivind c-un cleşte de arama un cărbune cu palpit de rubin în spuza viorie. Obrazul turcului, cu ciubucul în gură, se scobeşte de puterea sorbiturii. Apa face gîl-gîl-gîl, clăbucindu-se ca un curcan stîrnit. Fumul porneşte, se iuţeşte, năvăleşte, ajunge, intră, umple (adîncul turcului) şi iesă (de azur împăienjenit) pe gură şi pe nas, în prelungirea şi amplificarea bărbii (întru Allah) sub cerul şi mai albastru, sub frunza şi mai verde, în lumina şi mai înflorită.

(Tot rurc să fii, oftează buza mea de fumător.)

ftlă uit cu coada ochiului la conu Mihai. Pare că nu vede. Dar tocmai atuncea vede mai întipărit. (Aşa-i conu Mihai : cînd e, nu pare ; cînd pare, nu e.)

Cînd un turc îşi fumează narghileaua nu i se mai întîmplă nimic.

(De ce nu plecăm ? mă întreb eu, că mi-au amorţit picioarele de atîta stat pe malul turcului. Nu ştiu de ce, dar

văd că e aşa. Ca noi, bieţii, Ştefan Velisar şi cu mine, nu numai că mergem după conu Mihai ca barca după corabie, dar ne şi oprim odată cu conu Mihai, cît Îl e voia şi placul.)

Iată însă că se mai poate întîmpla ceva şi unui turc care-şi fumează narghileaua.

Ce?

Alt turc care se apropie de anumita masă a celui dinţii.

(N-are noroc bietul turc ! gîndesc eu, amintindu-mi de cei care mă tulbură cînd scriu, solidar cu turcul întîl împo-; triva celui de-al doilea.)

Ş-acela vine tot ca o corabie cu barba albă, se aşază (fără să ştie de celălalt), îşi scoate bujmachiii, îşi întinde picioarele (de lînă, albă ca hulubul bunicilor din dulce tîrgul leşului), soarbe cafeaua, stă cît veacul între clipe, bate din palme, scoate şi pune ciubucul de chllimbar la capătul trompei narghilelei, soarbe (gîl-gîl-gîl din fundul Bosforului pînă-n minaretul moscheii) — şi intră şi el în cerul deschis al lui Allah.

Mă uit cu coada ochiului la conu Mihai.

Ştefana Velisar la fel.

Apoi ne privim unul pe altul, Ştefana Velisar şi cu mine. "Şi surîdem. Ne pierdem timpul. Lasă că mai avem...

*

Cînd doi turci îşi fumează la aceeaşi masă narghileaua, nu se mal poate întîmpla nimic.

Dar iată că s-a întîmplat: al treilea turc.

Şi conu Mihai tot mai sfarmă alune. (De unde, Allah, le -mai scoate ?)

Nu mal spun ce-a făcut al treilea turc, fiindcă şi al patrulea a făcut la fel ca şi întîiul, ca şi milioane de alţi turci cu barbă şl colţuni albi, cu fillgeană şi cu narghilea.

Acuma chiar ca nu se mai putea întîmpla nimic. Aferim !

Dar iată că se întîmpla tocmai ce nu credeam că se mai poate. Conu Mihai îşi drege din nou glasul, clătinînd corăbiile adormite, şî dă semnalul plecării, cu faţa acoperită de mare rîs. (El ştie de ce.)

îndată însă îşi lasă oblonul peste obraz.

Ne dezmorţim mădularele şi pornim după el.

Apusul soarelui îşi aduce aminte de răsăritul fesului, punîndu-i culoarea pe cupolele Constantinopolului.

Ne oprim pe podul Karachioi. Adie vînt de seară, sunînd frunza, încreţind apa, răcorind fruntea. Pe marea semilunei otomane bărci şi corăbii lunecă lin, cu pînze semilunare. în zare straluce Asia...

Unul lîngă altul (conu Mihai, Ştefana Velisar şi cu mine), rezemaţi de balustrada podului, ne lăsăm cuprinşi, stea cu stea, umbră cu umbră, adînc cu adînc, de gloria înserării Cornului-de-Aur.

Opriţi în fastul şi imensitatea clipei, ne-am uitat trecutul şi ne-am lăsat viitorul. Sîntem numai acolo şi de acolo.

Cînd, deodată, faţa lui conu Mihai se întoarce către noi cu sclipire de zîmbet. Ne vine să credem că mintea lui a făcut punte pe care trece istoria Moldovei. Vom auzi tăcere — cu evlavie. Dar iată (mări !) că deschide gura, dînd şi glas :

— Grozav mai ştiu să tacă turcii aiştia !

(Iaca, şi-a adus aminte !)

— Coane Mihai (adaugă din valea ei Ştefana Velisar) *ţi* turcii.

Ci, auzind aceasta, s-a pornit pe faţa şî în glasul lui conu Mihai un atît de îmbelşugat rîs, că am intrat şi noi în hohot, din fundul inimii. Cum se cuvine după atîta tăcere.

Rîdea şi ea oleacă, săraca Moldovă, pe acele locuri ale amintirii sultanilor.

GURA DE IAD ŞI NASUL GHIAURULUI

în acea copleşitoare amiază pontica totul încremenise, fulgerat de lumina, începînd cu gîturile de girafă ale minaretelor.

Văzduhul era gol. Nici o aripă nu se încumeta sub cerul spuzit şi nici pe marea acoperită de solzii soarelui ca de o sare şi mai sclipitoare. Numai muştele musteau negru ; şi atît se auzea la malul mării oprite : un vast bîzîit intim.

Nici oameni nu se mai vedeau pe străzile prea albe, orbitoare, cu umbre de o negreaţă oxidată.

Oraşul sultanilor de odinioară era pustiu ca abia scos de sub lavă.

Dar noi mergeam ca nişte osîndiţi (gîndea migrena mea).

Conu Mihai, cu fără seamăn pălărie neagră (cît o cupolă de moschee, dar cu streşină umbritoare şi rară de minaret), ducea mereu batista la frunte şi la ceafă, că băuse un Bosfor de ceai clocotit la mai multe cafenele, minunînd pe fiecare turc în parte : cum de poate ?

Cu voia lui Allah, iaca putea. Picura cu belşug şi încuviinţare, cuprins parcă într-o bură a semănăturilor sale.

După conu Mihaî venea Ştefana Velisar, mai mică decît dealul lîngă munte, cu o năzdrăvană pălărie ardeleană, care-î înghiţea capul şi obrazul în plutitoarea ei desfăşurare, nemailăsîndu-i decît avîntul paşilor care despicau leghea lui conu Mihai. Aşa merge şi clipa după veac, iar în poveste, cel foarte prichindel, din iarba gîzelor, după cel care, hăt, întrece şi copacii, pînă-n luna lui Lungila.

Iar după ei, bietul de mine Ion, astăzi cu pana şi surîsul, dar atunci cu hăis-Ioane şi roţile hurducate ale migrenei.

Dar unde ne duceam, mă rog ?

Va încredinţez că Ştefana Velisar şi cu Ion al ei n-aveau ştiinţă.

C-aşa e conu Mihai (ştie numai el ce nu ştiu alţii).

Mergem ce mergem, uzi şi blehui, arşî şi prăfuiţi, ca vai de lumea noastră — cînd deodată simt în nasul meu, cu tresărire, atingerea unui miros ciudat şi nedesluşit. (Dar asta ce-o mai fi ?)

Ştefana Velisar se răsuceşte din mers către mine, îşi ridică margina pălăriei şi face, ridicînd sprincenele şi avîntîndu-şi buza, o schimă care spune mut: dar asta ce-o mai fi ?

Că este. Pluteşte (ca şi migrena^ în văzduh năprasnic, venind de nu ştiu unde, mai mult dinspre iute şi pipărat decît dinspre fad, dulceag şi veşted, gonind obrazul într-aiurea, cîrnind nasul, oprind suflarea.

Numai conu Mihai merge în picurul ceaiurilor, cu batista cînd pe frunte, cînd pe tîmple, cînd Ia ceafă, dar niciodată la nas. Merge şi nu spune, cum parcă s-aşteaptă urechea mea deprinsă cu tăcerile domniei-sale : „Da' ci-i mişălia asta ?" Ca şi cum n-ar fi simţit cu nasul său neasemuit de ager netrebnica întîmpinare din cetatea turcului.

Ridic din umeri. O părere (zic eu în gînd), ca nu cumva o vorbuliţă de-a mea să tulbure visarea ziditoare a celui mare între mari, care urzeşte acolo carte pentru neam : *Zodia Cancerului,* ce-i mai zice şi *Vremea Ducăi-Voda.*

Şi iată că ^parcă după descîntec) mirosul se potoleşte, scade, se îndepărtează, se destramă, pîlpîie abia şi piere. O aromă de portocale şi banane îi ia locul, spălînd nara, luminînd mirosul, adîncind respiraţia, primenind văzduhul, bucurîndu-1.

Respir. (C-aşa e omul: nu i-i bine cînd e bine, cît îi e cînd răsuflă după un rău de care a scăpat.)

Dar cel din fruntea noastră stă, parcă cercetător, ca la vînătoare, cu capul dat pe spate, văzul lung şi nările deschise, într-un fel de cumpănă cu sine şî cu cele patru zări.

Sta cît stă, pînă ce se hotărăşte şi porneşte iar (noi după el), dar nu în voia pasului, ca oarecum pînă atunci, ci într-un fel de căutare.

Şi găseşte.

Căci iată că deodată îşi drege glasul. (Semn ca şi-a schimbat tăcerea veche pe una nouă.)

Iar noi ne întîlnim cu mirosul chiar lîngă obraz. Ne atinge ca un lucru. Şi parcă vine de-a dreptul, putred, din gura de leu a soarelui.

Puah ! Ce-o fi ? Că doar astrul (de foc) nu are fermentările de moarte ale gurii bietelor făpturi.

Instinctiv (uitînd de conu Mihai), dau să m-abat dinspre miros ; dar iată că, dimpotrivă, neînţeleasa noastră călăuză parcă abia l-a dibuit oleacă, vrînd să-1 îmîlnească din plin şi pe de-a-ntregul. Căci spre creşterea mirosului ne duc jîaşii necruţători ai Iui conu Mihai, spre gura de iad care casca din ce în ce mai tare, trimeţîndu-ne vrăjmaşe vîlvătai.

Cresc toate : şi migrena, şi mirosul, şi arşiţa. Sînt galben şi picur ca luminarea de moarte. Şi conu Mihai picură, dar e roş ca un cireş copt.

Dar ce-o fi, Doamne milostiv ? Că din ce-a fost e şi mai mult în fiecare clipă a pasului care ne-apropie.

Devine enorm ca un munte care ar răcni Ia om.

„Şi pe măsură ce mirosul calcă peste muşuroaiele omului, acoperind gigantic lumea, bîzîitul muştelor, din ce în ce mai

îndesit şi mai compact, revarsă cataracte zuzuitoare. Zbîmîie un văzduh de drîmbe, vîjîie o slavă de zmeie înălţate în vînt tare. Duduie văzduhul de vibraţii, încreţindu-ţi pielea, ca zvonul revoluţiilor şi huietul potopului.

Simt că se întîmpla (chiar în preajmă) ceva 'cosmic. Şi nara şi urechea se învecinează cu o condensare apocaliptica, pe pragul unei izbucniri haotice.

Sînt atît de intrigat încît îmi depăşesc migrena, avîntîndu-mă să aflu mai degrabă ce-î ? ce poate fi ?

Dar în faţa noastră, conu Mihai merge egal şi uniform. El ne duce, dar fără graba omului —, ca un destin.

Nimic nu l-ar scoate din pas: nici trăsnetul.

Şi trăsnet e.

Clocotind într-o preistorie a enormului inform, mirosul devine duhoare. E mai presus de nara pigmeilor contemporani. Pute ca pentru giganţi cu nări de peşteră dintr-o mitologie rămasă.

E ca un munte de-al zeilor, care a devenit hoit cu leşurile lor, lepădînd în năprasnică scursoare lutul visceral.

într-un cimitir ar zgudui şi pe cei din racle, ducîndu-le prin greul somn falangele la găurile foselor nazale.

Ce-o fi ! Ce-o fi ?

Urlă întrebările mute ca mugetul vitelor în cutremur de pămînt.

Ce-o fi ? Ce-o fi ?

Ca o corabie ajunsa la liman, conu Mihai s-a oprit.

Şi iată că ochiul vede o poveste ca în versul lui Eminescu : „De treci codrul de aramă, de departe vezi albind, / Ş-auzi mîndra glăsuire a pădurii de argint".

Cît yezi^cu ochiul, casă după casă, lanţ, pînă Ia turnul cel de piatră, arde alb în soarele amiezii, alb şi parcă putred.

E ca o lumină de lună mucegăită pe acele ziduri.

E ca o lepră de argint a caselor, în talazul cosmic al muştelor.

Şi e ca o Niagara în spume stranii care, în loc să urle, zuzuie peltic.

E titanic. Hercule va veni cu bîta ridicată, întunecînd soarele, să sfarme ruşinea putorii.

Dar ce-i ? Că tot nu ştim.

Conu Mihai ne-a auzit de mult tăcerea. Ne aude şi acuma goarna ei întrebătoare. Dar mai tace, lasîndu-ne să vedem (fără să ştim) şi sa mirosim fără să aflam : sa ne perpelim.

Apoi deodată, ca un răsărit rotund de lună în Moldova, faţa I se întoarce către noi (cu gura pînă la urechi) acoperita de rîs mare şi de un fel de duioşie.

— Aiştia-s ţîri ! I-am simţit eu...

— Ţîri! exclamăm noi inocenţi, amintindu-ne deodată de copilărie, de primăvara pelinului de pe la noi şi de salatele de ţîri cu mărar ale părinţilor noştri.

Dar aici, în cetatea turcului, ţîrul a devenit potop ţesut cu sfoară pe toate casele unui cartier din port, cu turn cu tot, din streşina rîndunicii pînă la temelia greierului, din turla stelei pînă-n ţarina viermelui.

Se zvîntă ţîrii la soare, înainte de a porni spre Dunăre şî Carpaţi.

Ca şi tăcerea luî conu Mihai în drum spre *Zodia Cancerului.*

ACEL COPAC DE LA EYUB

Floare de crîng,
Astfel vieţile
Şi tinereţile
Trec şi se sting.

Versul lui Eminescu, trist pe cît pur, bătea în cugetul meu în acel loc al Constantinopolului, pur pe cît trist, înalt şi lin, cu nume dulce ca tînguirea turturelei în lumină : Eyub, cimitirul Eyub.

Trei eram acolo, printre mormintele fără candelă şi cruce, ale celor care spun lui Dumnezeu Allah. Nici un bunic _sau drag de-al nostru nu dormea sub iarbă şi pămînt, dar inima noastră veghea, grava şi frăţească, pe locul adînc al morţii.

Zarea părea că-şi îndepărtase notarul, fiind acolo mai limpezită ca oriunde aiurea. Şi de la piciorul nostru pînă la ultimul cuprins al văzului, totul era acoperit, ca de crizanteme scuturate, de stelele funerare.

Soarele apunea ca un imperiu în cerul răscolit.

Veneau stelele, cu sfiala toporaşilor dintîi, în vioriul de fum al înserării. Marea era albastră ; iarba, verde.

Şi nu departe de paşii noştri opriţi, pe o colină ocolită de chiparoşii negri, se înălţa un copac solitar. Era altfel decît copacul pădurii şi al amintirii. întuneca locul cu tumultul lui desfăşurat pe crengile unui singur trunchi.

Plutea vast şî ceresc.

Jos, pe crengile apropiate, sclipeau cu pană colorată şi piuit naiv pasările copilăriei. Dar sus, pe piscurile copacului-munte, nu ardea decît steaua singurătăţii, alături de aripa vulturului.

.Şi m-am uitat atunci la cel care tăcea alături: conu Mihai (pentru noi), Sadoveanu (pentru viitorime).

Nu era oare el asemeni copacului de la Eyub, răsărit ca o pădure pe un singur trunchi, din mormintele neamului, şi revărsat sub soare cu tot belşugul sevelor şi glasurilor româneşti ?

DESPRE CUTREMURUL PĂMÎNTULUI

IŢI MULŢUMESC, PĂMÎNT...

Iubite cetitor, dacă norocul nu te ajută într-o nesăbuita întreprindere de-a dumîtale, scrîşneşti că ai ghinion ; cum şi la masa verde nedreptate şi ocară îţi apare agonisita vecinului, alături de dispariţia ultimei dumitale leţcaie.

Daca plouă torenţîal tocmai cînd ţî-aî scos Ia plimbare costumul nou-nouţ, blestemi mişălnicia cerului, gîndindu-te la plăcerea dumitale potrîvnicîtă, nu la setea pămîntului îndestulată.

Iarna, cînd viscolul îţi dă senzaţia reumatica a scheletului inclus în carnea dumîtale cu palton blănit, tînjeştî după căldura anotimpului caiselor, pe care însă ai afurisit-o în fierbinţeala trenului cu care evadai din oraş ducîndu-te spre munte, chiar astă-vară.

Eşti mereu nemulţumit, îubite cetitor, găsind în orişice clipă şi în fitece epoca o îndreptăţire a creţurilor de pe fruntea dumitale. Cînd nu erau războaie, pacea te ostenea pînă Ia neurastenie şi căutai compensativ senzaţii tari : saltul mortal la circ sau roata morţii, luptele cu tauri şî alte asemenea. De cînd însă au venit războaiele, dîndu-ţi gratuit ce căutai cu plată, pacea te obsedează pînă la insomnie şi rugăciune (în stare să te vindece şî de ateism).

Cînd prozatorul român scria nuvele, dumneata oftai după roman, spunînd (cu drept cuvînt) că nu te poţi hrăni cu aperitive. Deci ceteai romane franţuzeşti, oftînd după romanul românesc. Acuma însă, de cînd ai romane româneşti în toate vitrinele, nu vezi în ele, cu dezgust, decît obezitatea

sprintenii nuvele şi cam strimbi din nas, cettndu-ţi ziarul; şi la nevoie cumperi şi romane : englezeşti.

Pe lîngă tot ce eşti, de ce nu vrei să fii şi înţelept, iubite cetitor ?

Dar mă vei întreba, privindu-mă de sus în jos, dumneata cît turnul, pe mine cît firul ierbii: „Ia spune-mi, rogu-te, ce este înţelepciunea ?"

Nu m-aş încumeta să cuprind în vorbe ceea ce nu încape nici în cogeamite căpăţînă. Dar iată, am cunoscut eu un păcătos de om, Ilie Pînişoară, fanaragiu la Prăvale-Baba (oraş fără geografie), din gura căruia, tare beţivă, pornea şi cîte o vorbă mintoasă.

De pildă, odată îl necăjeau pe Ilie muştele. Şi iată că şi oamenii s-au pus să-1 zădărască :

— Greu cu muştele, Ilie ! au început ei.

— Parcă lor li-i uşor cu omul ? a zis Ilie. Muştele nu te lasă-n pace să fii om, dar nici tu nu le dai pace să fie muşte. Iară eu, Ilie, ma întorc şi zic : ci oare musca n-o făeut-o el tot Dumnezeu de sus ? Care altul s-o fi întocmit, că-i doar vieţuitoare ca şi Ilie Pînişoară. Şi dacă o întocmit-o Dumnezeu, apoi cu rostul minţii lui i-o dat croială ei. Ce face musca, măi fraţilor mei cu două picioare şi minte pe deasupra ? Ia nu mă lasă în starea gîndului meu pe mine, Ilie Pînişoară. Dintăi îmi dă mînie şi-mi umple capul cu sînge, iar după aceea îmi dă trezia minţii şi mă duce cu gîndul la Dumnezău. Vrasăzică, măi fraţilor mei, musca nu-i decît o cheiţă care mă descuie din amărăciunea şi singurătatea cugetului meu şi mă îndeamnă la mare luminăţie.

Uite aşa a învins Ilie Pînişoară musca.

Desigur, Ilie Pînişoară nu-i Confucius, nici Platon, bine-reputaţii. Dar tocmai de asta, cetitorule, ţi-am vorbit de unul ca Ilie. Căci Confucius şi Platon sînt într-o bibliotecă (a dumitale sau a altuia ca dumneata), pe cînd Ilie Pînişoară e oleacă şi în dumneata : oricît te-ai lepăda de un beţiv ca el.

Mă întrebai : „Ia spune, rogu-te, ce-i înţelepciunea ?*

îţi răspund : înţelepciunea e ochiul care stă închis sub fruntea omului, căci altfel pocitanie ar fi biata făptură cu trei ochi. Dar cine se întîmpla să-1 deschidă tocmai pe al treilea vede şi în necazul mic şi în năpastă o cheiţă sau o cheie care îl descuie pe om din amărăciunea şi singurătatea sa, îndemnîndu-1 la dulce luminăţie.

Iată cutremurul, de pildă. Mare pacoste a fost pe om şi ţară. Aşa l-au văzut cei doi oohi de sub fruntea omului, şl pe bună dreptate. Şi cum sa n-o aibă ? Tîrguri pustiite, case năruite, oameni rămaşi de izbelişte şi încă multe altele pe care le ştie oftatul tuturora, dar mai cu seamă al unora loviţi în plin şi pe de-a dreptul.

Dar ia să deschidem şi prisosul ochiului al treilea.

Vrasăzică într-o noapte tot omul a aflat că pămîntul nu e viu numai ca să-i dea bucate şi fructe, cîteodată şi flori (ca muncitorul şi poetul), dar că e viu şi altfel, viu cum e vie mînia omului şi turbarea mulţimilor năpăstuite.

S-a deşteptat într-o noapte matahala din somn, a căscat, s-a întins, s-a cutremurat, s-a răsucit pe-o coasta şi Iar a adormit.

Aşa s-a deşteptat şi-n timpul împlinit, deschîzînd ochii albaştri ai mărilor şi oceanelor. S-a deşteptat şi acum. Şi iară se va deştepta, în veac sau în mileniu.

Atunci, dacă ştii, de ce, tu, omule cuminte, te aşezi pe pămînt cu atîta zid în lături şi în sus ca pe un lucru sigur, al tău de veci şi etern inert ?

E oare rău dacă pămîntul singur îţi aduce aminte că nu trebuie să te încrezi în neclintirea lui ?

Ce-ai spune tu femeii care te-ar îndepărta de ea, sfătuîndu-te : „Nu mă lua. Sînt rea. Fereşte-te de mine."

Dacă eşti om, i-ai săruta mîna care nu primeşte aurul sfînt al inelului.

Sărută mîna pamintului, om drept. Dacă ţî-ar fi duşman cu dinadins, ar trebui să recunoşti că e leal.

Dar e numai pămînt şi nimic altăceva. Deci spune-i lui în gîndul tău : îţi mulţumesc, pămînt care te-ai deşteptat din somn, că m-ai trezit şi pe mine, deschizîndu-mi sub fruntea oarbă ochiul al treilea, cu care văd ceea ce scapă ochilor mei de dedesubtul frunţii.

CE A GĂSIT UNUL ÎN CUTREMUR

Iată vorbele aceluia :

— în noaptea cutremurului mî s-a întîmplat un lucru tare ciudat. Stam într-un bloc, !a etajul al şaptelea. Adormisem în patul meu. M-am deşteptat (incredul) ca pe un vapor

în uragan. Cîteva secunde m-am rostogolit pe duşumele, laolaltă cu lucrurile odăii, fără sa pricep nimic. Apoi am urlat, căci blocul cu zece etaje umbla prin spaţiu, legănîndu-se. Am înţeles că e cutremur de pămînt, vazîndu-mi moartea. Acoperit de sudoare rece, am uitat tot, dar absolut tot : viaţa mea, părinţii, femeile, prietenii, duşmanii, proiectele — tot. Şi n-am găsit în prăpastia uitării din mine decît nişte vorbe uitate din copilărie...

— L-ai găsit, ca mulţi alţii, pe „Tatăl nostru carele eşti în ceruri" — am spus.

Acela a tăcut, închis în amintirea (şi pudoarea) unei taine intransmisibile.

îşi regăsise sufletul.

(Aşa şi l-au regăsit mulţi — dar s-au grăbit să-I piardă iară.)

ALTUL MI-A SPUS:

— în seara cutremurului nişte amici m-au încurcat la o partidă de cărţi în casa unui specialist bucureştean. Pierdeam mereu. Pe la două, dau să mă ridic şi să plec. Amfitrionul schimbă băuturile, schimbă şi cărţile ^i-mi spune ^ „încearcă-ţi din nou norocul". M-am aşezat iarăşi la masă gierzînd toc ce maî aveam, decavîndu-mă. M-am hotărît sa plec : amar. Alte băuturi, alte cărţi, alte tentaţii — altă cedare. ŞI altă pagubă: pe credit. M-am ridicat, zvîrlind cărţile pe covor : Dumnezeule, n-am mai văzut aşa ghinion !

Chiar în clipa aceea a început cutremurul. închipuîeşte-ţî ca niciodată n-avusesem aşa noroc.

— De ce ?

— Păi locuiam la Carlton.

JOC PIRANDELLIAN

— Veneam de la un chef...

— Beat ?

— Dă, ca omul. *Făcut.* în dreptul lui Carlton, tocmai cînd îmi venise o nevoie, ca după viri, simt că-i bucluc sub picioare. Trap-trap, galop-galop ! Ei, drăcie ! zic, n-oi fi încălecat din greşeală ? Taci, mă —, exclam eu ; eşti beat turtă. Şi rîd. Hop şi vardistul. Dau să mă ţin drept. Şi ce să văd ? Cogeamite Carlton hîţ, în dreapta, hîţ, în stînga ! Mă frec la ochi şi spun vardistului: „Domnule agent, se clatină ? ori sînt beat ?" Vardistul mă măsoară : „Eşti beat mort. Du-te si te culcă." „Măăăă ! urlu eu. Nu-i." „Ce nu-î, mă ?" răcneşte vardistul. „Carlton !" într-adevăr Carlton nu mai era. Sergentul a stat, s-a uitat, s-a holbat, a clipit şi m-a întrebat sfios : „Care dintre noi o fi beat ?* La care i-am răspuns diabolic : „Nu vezi ? Du-te şi te culcă, nene, că eşti turtă !*

LOGICA

— Mă băiete, ce spaimă, ce năvală, ce balamuc ! Izbucneau oamenii pe uşi, desculţi şi în costume sumare, ca aruncaţi de o explozie de-a dreptul din pat în ploaia de afară. Un domn îşi luase (de unde dracul ?) pălăria de panama; o cucoană, jartierele, fără de ciorapi; un militar gras, în cămaşă de noapte, sabia.

Numai o fetiţă proaspătă şi roză îşi păstrase logica. Ce crezi ca luase ?

— Paltonul ?

— Aşi ! Păpuşa.

VIZIUNE

— Cutremurul m-a prins pe stradă, în dreptul unei case modeste cu un etaj. Deodată văd zidul exterior — calcanul — ca se desprinde, se apleacă şî cade moale ca o cortină de catifea, descoperind odăile. Sus o familie, jos altă familie. Toţi ridicoli — lungi cămeşi de noapte cu motive naţionale, izmene prelungi, bonete, transparenţe ilariante, zburliţi, păroşi, ^unsuroşi, graşi, intimi —, dar cu groaza în ochi şi în mişcări.

Am avut ciudata viziune a personagiilor lui Caragiale intrînd în Apocalips.

— Mă, curioasă e nevastă-mea ! scapă vorbă conu Tă-SÎcă, servin-d cărţile la pocher.

— Ia spune, coane Tăsică ! — îl îndeamnă unul pus pe cacealma.

Conu Tăsică are un tic : înainte de a povesti îşi atinge cu o singură mişcare a degetului, răsucit, negul şî dantura. Face şi începe :

— Mă, tot cu pacostea asta de cutremur. Cînd a început, eu combinam în cap o partidă de pocher. Aşa m-adorm eu. Dau s-o deştept pe Serica : ea, biata, doarme dusă, ca omul tînăr. Ia-o de unde nu-i. O rostogolise cutremurul la marginea patului. Şi tot dormea.

— Unde-i curiozitatea, nene ?

— Stai, frate, că nu s-a isprăvit. Şi deodată ce credeţi că aud ?

— Tăsică !

— Nu, dragă, asta n-ar fi nimic. întreba prin somn : „Cînd te-ai desconcentrat ?"

— Ce ? Te-au concentrat şi pe dumneata, coane Tasica ?

— Iaca vorbă ! La şaptezeci de ani!

— Mulţi înainte, coane Tăsică, şi tot aşa sa-i porţi !

— Mulţumesc. Ce ziceţi ? Nu-i curioasă nevastă-mea ? Ce vorbe-i vin la cutremur !

— Aşa-s copiii, nene. Nu ştiu ce spun.

— Ce copil, omule ? Serica e femeie în toată firea. Nu-Î curios ?

— Nene, ce facem noi : jucăm pocher sau ce ? Femeia-i femeie, nene, oricît o vrea el bărbatul s-o educe. Zi-i Giocondă şi pace.

— Aia parcă surîde în doi peri ? se informează conu Tăsică. A mea vorbeşte.

— Las-o, nene, în pace, că surîde ş-a dumitale, conchide enervat cel care-a făcut culoare.

URMELE CUTREMURULUI

— Ce ţi-e şî cu omnul, domnule ! exclamă meditativ conu Grigore, ştergîndu-şi sticla ochelarilor. Iaca eu şi cu nevastă-mea eram ca gemenii. Ce spuneam eu spunea *şl* ea.

Ce vroia ea, vroiam şî eu. Asta pînă la cutremur. De atunci treaba s-a schimbat. Ea plînge după casă, dar eu spun; slavă Domnului c-am scăpat cu viaţă amîndoi! Mie-mi pare rău că-i tristă, dar ea se face foc cînd mă vede calm...

Conu Grigore oftează (cuprins în drama lui).

— Nu te mai frămînta, coane Grigore. Dumneata eşti optimist, iar coana Catinca e pesimista.

— Cum vine asta ? Precizează.

— Uite cum : doi oameni însetaţi văd o sticlă umplută pînă la mijloc. Optimistul exclamă : e pe jumătate plină ! Iar pesimistul oftează : e pe jumătate goală ! Spune-i, coane Grigore, vorba asta coanei Catinca. O descreţeşti.

— Ţi-ai găsit! oftează conu Grigore; n-o cunoşti pe Catinca. E în stare să creadă că-i vreo aluzie şi să-mi dea cu sticla în cap.

— Zi aşa, coane Grigore : atunci e nervoasă.

— Dar cine ţi-a spus că nu-i ?! se înfierbîntă conu Grigore, trîntind cu pumnul în masă.

— Nu te supăra, coane Grigore. N-am ştiut că şî dumneata eşti nervos !

— Slăbeşte-mă, domnule, cu psihologia dumitale ! îşi pierde omul casa şi liniştea şi dumneata îl toci cu vorbe ! Păi să nu-mi iau cîmpii ?

AM VĂZUT O MINUNE

Cutremurul m-a prins la Rîmnicu-Sărat, acolo unde clocotul pămîntului a fost mai aprig.

O mînă uriaşă m-a smuls din pat, ca din pămîntul somnului, cu rădăcini cu tot, rostogolindu-mă. După ce am trăit cîteva clipe pur biologice (recapitulate psihologic abia mai tîrziu), m-am îmbrăcat în goană şi am alergat la casa telefoanelor (acolo telefoanele nu au palat), în speranţa că voi putea obţine legătura cu Bucurestiul.

Oraşul era în întuneric şi panică. Oamenii alergau pe străzi, buimaci, chemîndu-se unii pe alţii, într-o pîlpîire de viaţă care amintea tremurul violinelor acoperite de clamarea tromboanelor în *Reâemption* a lui Cesar Franck.

în odaia telefoanelor am descoperit o fetiţă cu un şal pe umeri. Alături de ea, flacăra unei luminări se zbătea în curent.

— Domnişoară, aş putea obţine Bucureştiul ?•

(Astfel de întrebări s-au pus — am aflat pe urmă — în multe oraşe ale ţării. Răspunsul de maî pretutindeni ori era o simplă ridicare din umeri, ori : „Dumneata nu vezi ce s-a întîmplat ?")

— Să încercăm, mi-a răspuns telefonista cu obraz de fetiţa.

După multa stăruinţă, glasul ei pornit prin spaţii a izbutit să ajungă pînă la palatul telefoanelor din Bucureşti. Acel palat era în panică : urla ca Oedip. Fetiţa de la Rîmnic însă a izbutit, cu răbdare, blîndeţa şi fermitate, să puie rînduială în mintea şi vorbele celor de la Bucureşti, obţinînd pîna la urmă răspunsuri şi informaţii lămurite. Casa mea nu răspundea. Am rămas pe gînduri. Fetiţa a văzut şi a întrebat din nou Bucureştiul, izbutind iarăşi să afle că regîunea casei nu suferise prea mult.

Afară vuia vîntul. Răsunau semnalele pompierilor. Mirosea a ars. Totul era frînt, răsturnat, năucit, spăimîntat. Unii şi alţii anunţau alte cutremure care abia aşteaptă să înceapă. Oamenii îşi pierdeau mintea. Tremurau, palizi, contractaţi, cu inîma într-o pîndă crispată.

Numai în odaia fetiţei cu şalul pe umeri (poate că-1 avea de la bunica), era lumină, calm, ordine şi optimism.

A luat la rînd toate oraşele vecine şi chiar depărtate, punîndu-le mîna pe frunte, trezindu-le, îmbărbătîndu-le.

. întreba calm, metodic, potolind spaima celor ajunşi de glasul ei de greier, obţinînd mereu lămuriri edificatoare. Din glasul ei ţara, biata ţară românească renăştea în ochii mei, recăpătîndu-şi oraşele rănite, dar încă ramase.

Mă uitam la mînile fetiţei : mici ca pentru păpuşi.

La obrajii ei fără de frumuseţă, dar emoţionant de umani, cu ochii, gura şi fruntea lor : într-adevăr osul nobil al frunţii.

Iar ea întreba mereu, în timp ce bărbaţi şi femei din mai toate oraşele ţării nu erau decît turme minate de bîta lui Hercule în noua mitologie.

Dacăjiu mă înşel, acea fetiţă anonimă e un erou, dintre aceia însă pe care nu-î ajunge decît voia Domnului şi pana vreunui scriitor.

A mea, fetiţă din noaptea cutremurului, se înclină ca c spadă în faţa domniei-tale de o şchioapă.

ŢIGANCILE

Culeasă sprinten, cu tulpină lungă, floarea păşeşte din pămîntul ei natal, aflat pe la o margina de tîrg, şi vine cu ţigăncile desculţe fi limbute, îmîmpinîndu-te pe strada omului ş-a faptului divers.

— Ia de la baba ! — te îndeamnă glasul cam bronzat — pentru aleasa inimii.

O mînă de lut ars cu degete de umbră îţi întinde dimineaţa alba a ghioceilor sau, ostenita gingaş pe culcuş de frunze, înserarea violetelor, frăgezindu-ţi lutul cu o picătura magica.

Oricît ar fi de tînără, cu păr năprasnic negru (bezna), ochi ca luciul corbului, dinţi din dalbul gerului, şold ca valul şî o gleznă ca de ceardaş, ţiganca, fie florăreasa, fie ghicitoare, trebuie să fie babă — zice struna ei. însă cuvîntul cîlţului ş-al zbîrcitului scapără draci în geana ef de umbră-n spic, veselind clipa aeriană a florii care trece dintr-o mîna aprig oacheşa într-una moale, albă.

— Nu te scumpi ! te îndeamnă ea alintat, masurîndu-te galeş, cu genele pîna-n cuvînt.

Faci din mînă şi din umeri „ducă-se", a paguba, dar zîmbeşti, şi ţiganca ramîne cu restul.

Le şade bine florilor să vie la oraş cu o ţigancă, ele-n coş, ţiganca-n pas dănţuitor, la luminatul ceas al zorilor, odată cu cocoşii şi cu fluierul din urmă al sergenţilor de noapte.

Dimineaţa Ia oraş nu începe numai cu soarele şi chiotul oltenilor, dar mai cu seamă cu ţigăncile; în coşul lor e funda-n floare a dimineţii.

Spui fără glas ochilor tăi : Iată ţigăncile !

Şî ochii tăi de om în ziua omului s-aprind a floare. Căci „iată ţigăncile" înseamnă „Iată florile", aşa cum „iată catargele" înseamnă „iată marea".

La umbra ţigăncilor de umbră stau coşurile soarelui pe un caldarîm al dimineţii. îţi răsar de departe, cu tunet dulce de culoare, în gloria îngerească de alburi-alburi preacurate, a crinilor ; în înfoierile de crinolină luminoasă ale bujorilor ; în spuzele de jar drăcesc ale garoafelor ,- în nouraşii de amurg ai trandafirilor, stropiţi cu galben de topaze, roz de scoică, umed de mărgean în undă şi cu sînge de rubine ; cu scufiţele multicolore ale tulipelor rotunde şi naive ; cu zambilele care îmbată nara, ca şi piersica, dar mai suav, adîncind suflarea pînă la înec ; sau cu fulguirea ca de lebede şi Iblşi :

— Hai la narcize — narcize — narcizele !

O ! fără ţigănci lumina-i trista-ntr-un oraş, bună de dus la mănăstire.

Ele, oacheşele, sprintenele, gureşele, cu picioare de pămînt desculţ a primăvară şi ţigara-n cejţul gurii, mîna-n şold, cu fustă largă, bluza-ngustă şi tulpan de fluturi parcă —, sînt solia grădinilor, bucuria ochilor, surorile zîmbetului.

UN MAŞTER

Dar Iată, nu tare de mult, s-a fost găsit un maşter ş-un năprasnic care a hotarît întunecat să Ie izgonească de pe străzile Bucureştiului.

Posacă poruncă, pe cît cumplita ! Că pe atunci nici clopo' tele bisericilor nu sunau. Sporeau mereu cimitirele şi se adunau numai tăceri vinete în cerul Domnului.

Ş-a început o vînătoare ca de cînl turbaţi. Fugeau florile, gîfîind de spaimă, cu picioarele ţigăncilor, urmărite de bo* canei cu sunet potcovit şi de răsunetul ţignalelor. Cădeau ca grindinile pumnii şi sudalmile. Sîngerau trandafirii pe asfalt tul paşilor ; mureau netrebnic crinii cu paloarea lor heraldica ; încărunţeau, spurcate de pulberi, transparenţele irişilor...

Că vegheau mereu sergenţii cu ochi de balaur, răsturnînd coşul cu frumoasele pămîntului oriunde-1 întîlneau (aşa. era porunca), prinzînd apoi ţiganca despuiata, plînsă, smultă, îmbrîncită, întemniţînd-o ca pe un făcător de rele.

Oamenii buni priveau cu mîhnire la acestea şi oftau fără să cuteze mai mult.

Deci s-au dus ţigăncile, lăsînd pustie pe caldarîmul oraşului fără clopote Şt gol de lucru ars în lumină.

Dar îngerii amintirii s^au aşezat pe tot locul ^ izgonirii ţigăncilor, cu flori în mini —, şi ţigăncile surghiunite au fost mereu acolo, în transparenţa tainei, pomenite de tot omul, pînă cînd le-a sunat din nou ceasul, între glasurile cerului.

Şi s-au întors la fel, odată cu sunarea clopotelor. Şi-s tot acolo, cu fulger în dinţi şi floare nouă în mîna veche.

Văzuşi, barosane ?!

MĂRŢIŞORUL

în afundul limpede (deşi cu vechimi) al amintirii mele, dintîi au fost babele mortului şi pe urmă zilele Babii; după cum tot dintîi s-a ivit zîmbetul şi numai pe urmă mărţişorul.

Dar iată cum şi ce fel. în timpul întâmplării despre care voî face vorbire eram copil şt mă miram de toate (nici acuma nu m-am vindecat de mirări). De asta tăcem cu adînc de oglindă, privind Ia orişice ca la mare-ce. (Acum privesc la mare-ce ca la orişice.)

într-o zi iată că mă Iau părinţii cu ei la o înmormîntare. Nu ştiam ce înseamnă una ca asta. Şi nici nu mi s-a spus despre ce e vorba. Am fost numai dăscălit, înainte de plecare, să fiu cuminte, să nu suflu şî să nu mişc (şi-n asta era un început de moarte, dar nu ştiam).

— Ai să stai smirnă ! a hotărît tata, c-un deget în sus.

Aşa am stat în biserica bisericilor (se vede că era Mitropolia), numai printre picioare de oameni mari, mai mic decît oriunde. Pe domnul Mortu' (la care venise atîta amar de lume) nu-1 vedeam. Ştîam că stă intre luminări. Nu înţelegeam însă de ce spuneau unii şi alţii că „parcă doarme*, cînd toţî de acolo erau musafiriî lui. Numai o servitoare a exclamat că tare-i frumos îmbrăcat şi grozav e de plin de decoraţii : „pentru purtările lui", spunea ea, suspinînd apoi pe nas ca la hrean.

Toţi se uitau la doamna Văduvă, o cucoană de ştofă neagră, cu batista la gură, poticnită între alte două doamne ca noaptea.

Nimeni nu vorbea tare. Era un şopa-şopa ca de frunze în pădure.

Apoi au bubuit clopotele, spăimîntător. M-am uitat numai c-un ochi în sus, strîngîndu-mă în mama. Dar clopotele s-au potolit, fără să spargă nimic. Şi iar am rămas cu ochii la toate cele din biserica-bisericilor. Ceva mai frumos decît sindrofia mortului nu văzusem pînă atunci. Ceaţă albăstruie, ca brumăriul prunei, cîntări cu desimi de glasuri, flori, preoţi cu bărbi de împărat, îngeri, sfinţi, ferestre cu chipuri în culori, ochiul de raze al lui Dumnezeu sfredelind bolta, şi o lumină cu beteală ca de stele căzătoare.

Numai că îndată am uitat de toate minunăţiile, din pricina babelor. Erau atît de multe (şi toate la fel) încît îmi zăpăceau numărătoarea. Maî văzusem eu babe, dar nu ca atunci. Una e copacul din ogradă şi alta e pădurea. Aşa erau babele acolo, cu obraz galben-zbîrcit ca miezul de nucă veche, cu buzele scufundate, cu cîlţ ca mucegaiul şi cu ochi de curcă, spălăciţi, lăcrămoşi, clipicioşi. Mestecau mereu ca broaştele ţestoase cînd le dai la salată verde, băteau mătănii şi uneori îşi făceau semne între ele.

— Mamă (am zîs eu cu glas tare, încâlcind porunca tă cerii), babele cele urîte sînt mamele lui domnu Mortu ?

Cred că mama mi-a pus mîna pe gură (cum făcea şi cu ceasornicul deşteptător cînd îl apuca sunatul), fulgerîndu-mă cu o neuitată privire.

Deci am îngheţat.

Babele rumegau înainte. Luminările sfirîiau.

încetul cu încetul, fara să vreau şî fără să ştiu de ce, am simţit că se ridică, într-o năuca depărtare a lui, zîmbetul şi că mă priveşte, însemnîndu-mă c-o luminiţă drept în ochi. Mi se încreţea obrazul. îmi tresăreau fălcile. Degeaba trăgeam cu coada ochiului la părinţi, degeaba mă gîndeam numai la de-ale jalei şi spaimei, căci zîmbetul, în loc să piară în fundul, iadului, venea în goană, creştea (ca un tren), gata să înghită Mitropolia babelor cu hohotul său dezlănţuit.

M-au dat afară. Vai mie !

Dar de atunci, în fiecare primăvară a copilăriei, zilele Babii mi-au amintit de babele mortului, iar mărţişorul a redeşteptat în mine zîmbetul copilului.

Mărţişorul e o victorie a zîmbetului (de totdeauna) asupra babelor (de oricînd).

Sau, dacă vreţi, e una dintre graţioasele precăderi ale absurdului asupra logicei.

GEOMETRIE ŞI PSIHOLOGIE

Omul (relativ) e un drum spre logica (absolută).

Aşadar, omul trebuie să se vindece de copilărie şi tinereţa, raţionalizaidu-le tumultul captat. între orizontalele (patrupede) ale zoologiei, el singur e vertical. Să-şi merite cinstea verticalei, învlngînd şi învingîndu-se. Slavă omului deplin, în care logica e o permanenţă Involuntară ca şi osul nobil al frunţii!

Dar Iată că geometria îl depăşeşte mereu pe regele verticalei.

într-adevăr : arătaţi-mi un cub capabil să-şi iasă din fire.

De cînd e geometria, cubul a rămas cub, fără încruntare sau zîmbet.

Sau : arătaţi-mi un paralelipiped înflorat, privind spre o Julietă octogonală a geometriei în spaţiu.

Geometria e numai logică încorporată. Figurile ei nu cunosc nici păcatul, nici absurdul, nici prisosul. Sînt incoruptibile, raţionale şi stricte.

Psihologia însă e transgeometrică. De aceea omul cel maî logic şi cel mai omogen serios, din cînd în cînd măcar, plăteşte un impozit minimal absurdului.

Şi e încîntător uman. Atunci (abia) îţi vine să-I săruţi: dezinteresat.

COROPCARII ABSURDULUI

Ia să privim acum cu ochii acestui punct de vedere.

Sîntem în februarie 1946 (timp generos pentru idealuri, dar încă aspru pentru muşuroaiele umane). E declinul iernii, în multe case, suflarea abureşte în aşa măsură, cu atîta vizibilitate, încît ai spune că oamenii acestui timp fumează aer.

Hrana (cea strictă) devine din ce în ce mai paradoxală : în loc s-o mîncăm (noi pe ea), ne mănîncă (ea pe noi).

Impozitele ne troienesc „cu drag", cum spune Eminescu : despre aduceri-aminte.

De atîta belşug (de probleme) fruntea omului e încordata. Trecătorul întîlnit pe străzi (cu excepţia Căii Victoria care e vitrina paşilor pierduţi) aleargă după nevoi, împins de griji, pirpiriu îmbrăcat, fără galoşi, prin gripele sfîrşitului de iarnă, acum cînd aspirina (autentică) a devenit numele unui dor (farmaceutic).

Şi totuşi, odată cu apropierea lunii martie, iată că pe toate străzile, oricît de mărginaşe, răsar din loc în loc cu miniaturi de hamuri mătăsos alb-roşii, ca pentru o caleaşca trasa de cărăbuşi, pieptarele de lemn sau de carton cu mărţişoare naiv zodiace, glumeţ zoologice, dînd ochiului înviorat ca un acord de abţibilduri.

Dar pe cine aşteaptă aceşti coropcari aî'absurdului ? Cine oare să mai cumpere astfel de fleacuri şi nimicuri (scumpe) cînd viaţa e atît de grea ?

Uitaţl-vă, oameni î

Uitaţi-va, îngeri !

E un student care poartă încă iarna pe mînile fără mănuşi. Paltonul e un fel de ceaţă de palton, gata să se destrame ; pantofii abia îşi mai aduc aminte că au fost. Iată-1: vine. Lîngă un debit de tutun încetineşte pasul. Adulmeca. Oftează. Trece mai departe. Face popas lîngă un coş cu covrigi. Prizează mirosul şi ridica din umeri. Şi iar porneşte. Dar la taraba cu mărţişoare se opreşte de-a binelea. Se uită, alege, întreabă, îşi scotoceşte buzunarele şi cumpără. Pentru aceea care... Aleluia ! Aleluia ! Aleluia !

Cel care vine acum e un fochist cu haină de negreaţă lucie şi mînile ca lămpile care filează. Vine greu, cărbuniu, de la nesomn de locomotivă spre bîrlogul odihnei. Va trece oare ? Ci iată-1 că vede întîmpinarea cu mărţişoare. Se opreşte, alege, şi nu ia cu mîna (neagră) delicata minune a văzului ; cere să i-o învelească în hîrtie şi sa i-o puie ca pe-o nafura în buzunarul de la piept: din dreptul inimii. Pleacă zîmbind, cu aur în cărbune, căci duce acasă un mărţişor. Şi porţile raiului s-ar deschide singure în calea lui.

Apoi vin alţii şi alţii...

Fluviul vieţii se opreşte o clipa, înstelîndu-şi unda cenuşie.

Cumpăraţi mărţişoare toţi ceî care aveţi femei şi copii adică absurd.

Şî cine n-are ?

Căci altminteri aţi fi siniştri, o ! fraţii mei dragi.

UN ÎNGER DEPĂŞIT: CORTELUL

PRELUDIU LEXICAL

Orişice om informat ştie ce este umbrela, fie^şi sub un cer mai clement decît al Londrei şi Parisului. Pînă şi dicţionarele româneşti (construite ca şi şvaiţerulj cu găuri) au aflat despre umbrelă, consacrînd-o la „u", după ce au consultat la „p" dicţionarele franceze, găsind dualitatea geminala *parapluie* (apărător de ploaie) şi *parasol* (apărător de soare), cu definiţia : mic adăpost portativ alcătuit dintr-un mîner şi dintr-un ţesut boltit (la nevoie) pe spiţe articulate, sub care omul se adăposteşte de bătaia ploii ori de tăria soarelui.

Lăsînd dicţionarele, putem spune că umbrela e un scut al omului împotriva cerului intemperiilor. Aşa e şi mal cuprinzător, căci unii se acopăr cu umbrela şi cînd ninge, iar alţii ar fi în stare s-o deschidă, prin puterea învăţului, şi la judecata de apoi.

Şi asta-i tot. Esenţialmente s-a isprăvit cu umbrela, căci evoluţia formei şi a materialului ei aparţine meandrelor modei şi rafinamentului tehnic, iar strănepoata ei epică, paraşuta, coboară mai curînd din cerul avionului, agresiv, decît din tradiţia defensiva a străbunicei sale.

Dar cortelul ? Sa fie el tot una cu umbrela ?

în aparenţă, da. S-ar putea spune că orice umbrelă cumpărată în Muntenia devine cortel cu cimotii în Moldova ; şi că orice fost cortel în Moldova încetăţeneşte încă o umbrelă peste Milcov.

Dar ar sari din mormînt (cu mîna pe cortel) toate Chiriţele vechimilor, gata să chelfănească pe mişăl, dacă ar auzi

că strănepotul lor neaoş îngăduie umbrelei valahe să înghită cortelul moldovenesc.

Deci mă întorc şi zic : una e umbrela de azi şi olecuţă alta e providenţialul cortel de ieri.

CUCOANELE CORTELULUI

Cucoanele din vremea oortelului erau catifelat moi, galeş grase, cu şold îmbelşugat rotund, pulpă dospită, carne cu fald, umăr de lună plină, sîn leneş, ochioase şi cam sprincenate.

Mîncau de dimineaţă pînă seara aluaturi îndulcite şi vanilate (să le treacă de urît), spunînd că numai gustă. De dulceţuri, şerbeturi, halvale, halviţe, rahat fîstîcsî şi fîstîclî, fructe zăihărîte şi acadele nici nu mai spun, că las jos pana şi răcnesc : Daţi-mi şi mie, oameni buni!

Din caleaşca nu se dădeau jos, dezvăţîndu-se astfel de pasul omului. De aceea mersul lor s-asemuia mai degrabă cu al falnicelor lebede pe uscat. Acasă mai mult pluteau : din crivat pe divan, de pe divan în odaia lighenelor, de acolo pe o sofa, de pe sofa la masă (într-un jilţ), de acolo pe canapeluţa somnului de după prînz, mereu duse şi aduse de subţiori, spălate, pieptănate, încorsetate, încălţate şî îmbrăcate de alte mîni, ele rămînînd numai cu truda ochilor : în oglindă.

Erau albe ca luminările de nuntă, ca se fereau de soare ca de deochi, sporindu-^şl albeaţa cu dresuri şi sulimanuri, după canoanele haremului turcesc.

Mai erau şi gospodine, dar mai cu seamă din gura (cu care şî gustau), mînile faptei luîndu-le de la alţii.

Şi, în sfîrşit, erau cu frica Iui Dumnezeu, ţinînd tot calendarul posturilor şi al parastaselor, împărtăşindu-se, făcînd pomeni, arzînd candelă acasă, la biserică şi Ia cimitir, bătînd mătănii şi îngrăşînd măcar un popă cu păsări de la moşie, cu colac şi colivă de casă, dîndu-î şi sughiţul vinului ales din damigeana.

Şi rămîneau în toate cele ca mamele, bunicele şi străbunicele lor, care dormeau gălbui în albumul de catifea albastră sau rubinie, cu garnitură de argint, pe masa ovală din salonaş.

Erau atît de pudice încît în clipele de taină biblică ale culcuşului sfinţit de cununie închideau ochii.

Bărbaţii le doreau cărnoase-n aşternut şi grele-n braţele strînsorii — dar în salon, cît mai subţiri la mijloc. De aceea drumul cucoanelor, de la ietac şi pînă la salon, trecea print-un corset cu lungi şireturi trase cu icneală de robustele ţigănci. Acolo începea viespea cucoanelor : cu talia. Căci o cucoană strînsă în corset trebuia să aibă talie de viespe. (Acul venea pe urmă.) Mai purtau (tot înrudite cu corsetul) botine înalte, straşnic încordate în taina fustelor suprapuse care dădeau unei cucoane în mers foşnet de pădure în vînt.

Cînd auzeau de paratrăsnet ridicau din umeri ca în faţa unei superstiţii. Ele ştiau de acasă că numai luminările de Paşti te apără de trăsnet. Pentru boli (trimise de Dumnezeu) chemau şi doctori (ca să fie). Dar nu ascultau decît de ştiinţa unei cucoane cu negi sau a unei ţigănci ori, la ananghie, de o icoană făcătoare de minuni (plătită cu jurăminte şi cu luminări).

Orişice cucoană mai în vîrstă trebuia să aibă „reumatismele mele" sau „durerea me di săli", prin care însă îşi amintea de mama, de bunica şi de toate cucoanele cu colţunî de lînă, pantalonaşi de flanelă şi sticlă cu apă caldă, ale iernilor lui Vasile Alecsandri (la gura. sobei), astfel de neajunsuri fireşti nedîndu-i senzaţia întunecată a trupului chemat de moarte, ci sentimentul luminos al continuităţii tradiţionale.

Iar cucoanele mai tinere îşi trăiau bucuria vieţii: cu suspin. Căci nimic nu şade mai bine unei „june şi bele" decît suspinul, semnul sufletului, ca şi paloarea, ca şi înclinarea de salcie plîngătoare.

Asta însă se întîmplă (distins şî poetic) în salon şî în lojă — pe scenă, adică.

în îetac (după cortină), cucoanele odată cu izbăvirea de corset, se înviorau, dînd glas, aripă şi ac unei viespi care uneori devenea roi de viespi.

Nixis, paraxîn şi pandaliî erau nuanţele gradate ale nevricalelor : cum li se spune azi.

Căci nimic nu se pierde într-o ţară cu tradiţii.

Boierii moldoveni de atunci erau iubitori de ţară, bisericoşi, cu două picături de învăţătură într-un ulcior de tradiţii, gospodari şi grijulii pentru familiile lor.

Dar aveau şi ei o meteahnă : să mai calce şi strîmb. Adică să chefuiască ba la o grădină mai tăinuită, ba la o vie mai retrasă, cu „una di celea" de la şantan : străvechea bursă neagră a căminului conjugal. *Mademoiselle* Ninette, Fifi, Paulette, Frou-Frou... Chiar dacă nu erau franţuzoaice, domnişoarele serale se puneau sub pavilionul Franţei.

Cucoanele moldovence ştiau, dar n-aveau încotro. Că şt asta intra în tradiţie, ca şi reumatismele. Boierii trebuia să mai uite de griji în afara coperişului lor. „Madmazelele", ca şi icrele moi sau de chefal, ca şi şampania, ca şi lăutarii erau atributele necesare ale acestor distracţii îngăduite.

Pînă aici nimic de spus : decît printr-un suspin. Dar uneori, cîte un boier mai slab de înger se încurca şi după chef cu „una di celea". Din şampanie, icre negre, colţuni *a)om,* muscal cu ziua şî lăutari cu noaptea n-o slăbea.

Pe atunci (ca şi azi) nu existau secrete, ci numai iluzia lor.

Cîtva timp, cucoana infidelului suspina în tăcere, oferindu-^şî drama (ca şi decolteul) celor din saloane. Boierul cu pricina ştia că soţia lui ştie. Şi poate că tot la ea (biata femeie) îi era speranţa energiei de care ducea lipsă.

Pînă ce treaba se îngroşa. Boierul se purta ca un solomonit. Nu mai dormea acasă (decît ziua) ; mirosea (la fel) a femeie străină-; suspina şi prin somn vorbe de dragoste (nu către soţie) ; împrumuta galbeni pe moşia părintească, dar nu pentru masa verde, ci pentru meremeturi muiereşti ; şi nu se mai sfia să se arate oriunde cu ţiitoarea, dînd-o drept „fîmeia me".

Noroc de filotimia altora. Căci iată că dintre toate murmurătoarele se desprindea una maî mustăcioasă, sau cu buze mai subţiri, înfăţişîndu-se la femeia părăsită :

— Draga me, nu se mai poate. Huieşte tîrgul leşului! Or să te arate cu degetul şi plozii! Fierb tăti fimeili cinstiţi. Nu ne putem lăsa călcate în picioare di una dî celea. Eşti fată şi soţie di boier. Ştii ce-ţi rămîne de făcut...

Ferească Dumnezeu de aşa vorbă a corului antic, în Sofocle, Eschil sau alt sublim.

Dar în dulcea mea Moldovă era altfel. Cucoana dezmeticită îşi umplea pieptul cu bărbăţie, îşi aprindea fulgerele, îşi lua cortelul şi pornea (la loc ştiut şi timp chibzuit).

Intra, găsindu-i în doi ca în unul.

Pac !

Asta era deviza cortelului.

Femeia (cealaltă) ţipa (învinsă). Bărbatul (păcătos) se încheia (surprins). Femeia (lui) dădea (pac, trosc, pleosc).

Pînă cînd cortelul gingaş se rupea. Ţinîndu-1 încă, dar ca un simbol al trăsnetului, sora trecătoare a Justiţiei eterne spunea (gîfîind) :

— Lipseşti din ochii mei, neruşînato ! (Aceea pleca glonţ.)

Na ! Ţi-ai lăsat ruşinea !

Şi moldovanca îi arunca ce uitase (de mătase franţuzească).

Rămîneau faţă în faţă boierul umed şi încheiat strîmb şi soţia încă înfierbintată, cu simbolul rămăşiţei de cortel.

Ferească Dumnezeu de o astfel de situaţie în marea literatură psihologică ! Ce avalanşe de subtilităţi şi complicaţii !

Dar în patriarhala mea Moldovă era altfel.

— Hai!

Atît spunea (cea cu cortelul) şi celălalt se lua dupa ea, ca mînzul.

Şi abia acasă, bîata femeie înşelată, la capătul puterilor, leşina : în ietacul ei, între oglinzile ei, în jilţul ei cu perne potrivitei, lîngă masa ei cu apă de flori, oţet aromatic şi săruri englezeşti, cu slugile ei în jur, desfăcîndu-i corsetul, şi cu bărbatul ei în genunchi, descheindu-i botinele şi jurîndu-se „pi viaţa şi pi ochii mei că una ca aiasta nu se mai întîmpla".

Şi asta-î tot ?

Pai ce să mai fie în potolita mea Moldovă ? Atîta numai că bărbatul pocăit, dupa ce se răscumpăra cu daruri alese, trebuia să cumpere un nou cortel — pentru viitor.

Dulce Moldovă de atunci ! La hotarul dramelor veghea (ca îngerul) un cortel: al casei. Dar femeile de azi l-au depăşit. Progresul...

ia

O TAINA A BĂRBATULUI : CIRCIUMA

BIETUL GHEORGHE ŞI CUMPLITA ANICA

Glasul Anicăi (bucătăreasă în timpuri la părinţii.mei) era mai spart înalt decît clopotniţa cu ciori a bisericii Sfîntul Ion Gură-de-Aur, cînd îl simţea pe Gheorghe că s-adună înspre casă de la crîşma lui Coniver. Strîmb de vin, Gheorghe venea cîatînd cît îl ţinea suflarea pe negreaţă învinsă a rjămîntului. Dar Anica izbucnea din Iadul ei de flăcări, cărnuri şi satîre în înumpinarea lui, răcnind la el, peste maidanul Zlataust, de croncăneau şi ciorile şi hămăîau toate cotarlele, înmulţindu-i p. pămînt şi-n ceruri gunoiul sudălmilor. Erau luaţi cu cununie, ofta Anica în doi peri, şi mîndră (de cununie), şi scîrbită (de Gheorghe).

La mijlocul drumului dintre casă şi crîşmă, în dreptul bisericii, palma Anicăi se întîlnea cu obrazul lui Gheorghe, falca bărbatului dînd piţigăiată durere ciolanelor Anicăi şi opintiri de rîs copiilor care ţineau cu Gheorghe.

— Arde-te-ar para iadului, beţîvule şi netrebnicule şi porcule — se năpustea ea cu spume (galbenă ca moartea şi cu ochi în sînge) cărăbănind pumni şi genunchi pe unde nemerea.

Gheorghe răbda potopul cu vorbe al femeii, dînd din cap şi mormăind :

— Boală de muiere, mai bine îneacă-ţi şi tu acreala într-un chil de vin, decît să verşi atîta oţet.

Nu numai cumplita Anica, dar şi mama se supăra cînd bietul de el, Gheorghe, venea hăulind. Şi nu numai mama, dar şî bunica — de la fereastra ei cu perdeluţa agera.

Tata şi bunicul, cînd auzeau de isprăvile lui Gheorghe, se încruntau (în partea de sus a feţii, unde se (înnourează sprincenele sub fruntea judecăţii), dar îndată duceau şervetul sau batista Ia gură ; şi copiii simţeau că bărbaţii neamului ascund veselie.

De sus şi pînă jos, partea femeiască (după cum spunea Gheorghe) stropeşte cu oţet crîşma bărbatului. Căci nara ei, croită pentru păcatul dinspre măr, nu pricepe păcatul dinspre struguri.

DESPRE CIRCIUMA

Circiuma este locul unde bărbatul se întîlneşte cu vinul.

Vor spune unii : „Astea-s vorbe (tipărite), dar în realitate bărbatul se poate întîlni cu vinul oriunde ; la restaurant, la prieteni, la bodega şi la el acasă — dacă vrea".

Răspund : La restaurant te întîlneşti cu mîncarea (în caia ei) şi cu vinul, dar la hotarul farfuriilor, în funcţie de ale gurii. La prieteni te întîlneşti cu buna însoţire (adicăte, între oameni aleşi, cu toate întocmirile temerii de urît) şi printre băuturi (ceai, cafea, alcooluri) şi cu vinul, dar în funcţie de societatea de acolo ; bărbaţi şi femei. La bodegă toate-s pe apucate : ciobul de mîncare în scobitoare e gustare (îmbucătură), băutura (cît mai exotică) e o condensare alcoolică (pentru o duşcă, două) şi chiar vorba e numai anecdotă (picanta), glumă (pipărată), exclamaţie şî epitet. Poţi bea şi vin la bodegă, dar drumul lung al vinului nu-şi are loc (firesc) între urgenţele şi fragmentările bodegii. în sfîrşit, la tine acasă eşti cu familia ta, nu cu familia vinului tău. Deci chiar dacă e şi vinul, dintîi e familia al cărei cap eşti (şi exemplu).

După cum aţi observat, la toate acestea vinul e un adaos, un „încă ceva" ancorat de conjuncţia „şi".

Circiuma însă e un Ioc al vinului numai, din pivniţă, unde e odaia de somn a vinului, pînă în încăperea cu lampă, mese şi pahare unde vinul îşi primeşte oaspeţii. Ostenitorul circiumei nu e un domn, un director, un profesor, un inginer, un doctor sau un maestru (ca în ierarhia slujbei sau a tagmei) ; nici ca la el acasă, un părinte al familiei, şî nici ca în societate, un om de lume, deservind o reputaţie, cî, dezbrăcat de toate acestea, deci uşurat, e un simplu bărbat între semeni.

Sau, dacă vreţi, e un om pe pragul frust al fiinţei,.un om care răsuflă şi apoi adulmecă, priveşte, degustă, bea şi ascultă (ca o amintire din bătrîni) coglic-coglicul clondirului umplînd paharul deşertat; un om care în vin găseşte lumina zîmbctului şi îndemnul cîntecului (frunză verde de ceva) la hotarul magic dinspre copil.

CRITICA PURA

Femeia de porţelan luminat spune cu număr, ridicînd pe rînd degetele ei armonioase (de pianistă) :

1. „Nu înţeleg cum poate suporta nasul unui om civilizat mirosul de doagă fermentată, de fum rînced, de şoarec şi de usturoi al circiumei!"

(Răspund : nici eu. Aşa e.)

2. „Nu înţeleg cum un om nuanţat şî sensibil poate căuta promiscuitatea îmbîcsită a circiumei, participînd la ritualul ei primitiv şi la stridenţele ei periferice !"

(Răspund : nici eu. Aşa e.)

3. „Nu înţeleg exaltarea poetică a unui fenomen toxicologic (beţia) practicat de cei mai ordinari oameni, în decorul consacrat al decrepitudinei."

(Răspund : nici eu. Aşa e.)

4. „Dar dramele ? Dar crimele ? Dar răspunderea eredităţii ? Circiuma e un salt spre cimitir."

(Aşa e ! Aşa e ! Aşa e !)

— Atunci (spune femeia de porţelan luminat) am dreptate.

— Indiscutabil! (Recunoşti, şi-i săruţi cele patru degete delicate, dar energic înţelepte, ale rechizitoriului condensat.)

— Şi totuşi bărbatul se duce U circiuma î (Exclamarea, privind cu zîmbet, ca la inele atunci puse, la degetele sărutate.) Nu pricep !

Aşa e. Nimeni nu pricepe absurdul altuia.

N-O MAI VREU JN CASA ME!

Eroii acestei întâmplări acum sînt pulbere ; pe atunci însă erau sub curcubeu, abia fulguiţi de floarea lămîiţei.

Se căsătorise un fecior de bună viță moldovenească (din părțile bețive ale Hușului) cu o domnița ca floarea salamului din dulce tîrgul leșului. O lună au fost una, cu aripile aceluiași zbor. Dar după ce luna s-a împlinit (ce-i mai zice și de miere), bărbatul prea îndulcit și-a adus aminte de acreala vinului și a oftat a crișmă. După care, împins de o vîrtoasă putere, s-a dus la răspîntia bărbaților, între clondire și taclale.

Iar Dulcea fără soț îl căuta cu facle și cu slugi, chemîndu-1 în patru neînduplecate zări pe dragul lui nume. Pînă ce, după culesul paharelor, omul a dibuit drumul spre casa lui (din altă lume, de pe celălalt tărîm), nemerind-o cine știe cum. Acolo s-a oprit cu clătinare și sughiț — ș-apoi cu straşnică revărsare.

— Bețîvule și ticalosule ! Și eu, proasta de mine, care te plîngeam !

Dar omul (ușurat) dormea dincolo de glasuri, într-un cer : al vinului. La deșteptare însă, doamna și domnița lui îl aștepta zburlit cu trîmbițe acrite.

Drept care omul și-a încruntat sprinceana și degrabă a înaintat cerere de despărțenie, spunînd după cum urmează :

„Nu e vrednică dumneaei doamna sa steie mai departe la dreapta me, de vreme ce, aflîndu-mă eu, ca bărbat al dumneaei, în vin greu, în loc să mă avînte cu potroace și moare de curechi, mi-o ocărît paharele șl mî-o posomorit impasul cu vorbe care spurcă orișice gură creștinească, dar și mai vîrtos cinstita gură a unei femei de boier.

N-o rnai vreu în casa me !"

DAR UNDE-S CIRCIUMILE ?

Prietenul meu Manaș Canter (dus în lumea drepților) ținea crișmă pe Lozonschi, în dulce tîrgul leșului, lînga feredeul turcesc (bala de abur).

„Dreg cu vin pe cei care au scăpat de apă", spunea Manaș, privind de pe pragul răcoros al vinului spre casa cu fum a apelor calde.

Vin împărătesc : Cotnar. Aur în cuvînt (cu bourul Moldovei), iar în pahar, soare de toamnă, cînd pică frunza nucului și se ascute a ducă aripa cocoarelor.

Avea Manaș și Cotnarel (cu clipire din ochi). Obrazul lui Manaș însă, ca și nasul, ardea numai în Cotnar : „Culoare istorică", spunea el despre tenul lui.

Dugheana acestei culori istorice n-avea altă stemă. O lampă chioară destăinuia cîteva mese șchioape cu rudele lor și mai sărace (scaunele), o gură de bucătărie și un adînc de beci.

într-o zi, mare alai bucureștean năpădește crîșma lui Manaș. Coconii dîmbovițeni veniseră în prăbușitul tîrg moldovenesc să-șî dea examenele dreptului la Facultatea din Iași, vestită pe atunci pentru mărinimia ei (de ciur spart). Auziseră și de Cotnarul lui Manaș. Deci veniseră buluc, cu ifos și cu nerăbdare. Dugheana Cotnarului însă (pustie) părea, cu muștele ei, încă o păcăleală a lăudăroșeniei moldovenești care spune mereu „am" în loc de „oi fi avut". Strîmbau coconii din nas la mirosurile fără cin, uitîndu-se cu lepădare. După un timp, iaca și Manaș, venind de la buțile Cotnarului, cu pestelcă albastră, tichie, ochelari pe vîrful nasului (roș) și luminare (ca Diogene).

— Bună ziua la boieri și Ia cucoane !

— Dar unde-s cucoanele ? întreabă un fîrlifus cu monoclu.

— Dar unde-s boierii ? oftează Manaș, suflînd în lumî^narea Cotnarului,

Așa mă-ntreb și eu (suflînd în luminarea vechimilor) : Dar unde-s cîrciumile ? Căci cele care au mal rămas (renovate) și cele care se deschid (spre ban) nu mai au acel adînc medieval de var, de flacără în umbră și de beci în bezna, în care amintirea să mai osebească profilul înalt al Iui Eminescu, alături de rîsul lat al lui Creangă.

O TAINA A FEMEII

COANA ELENCU

Casă mai paşnică decît a bunicilor nu cred să fi cunoscut în dulcea Moldovă, căci dacă bunica era ca vîntul (uneori), bunicul era ca fumul (totdeauna). Odăile bunicilor, cu tic-tac de pendulă şi nimic altăceva, şedeau ca ninse (chiar cînd soarele lucea a grîu), alăturate în tăceri cuminţi, cu omul de omăt uîtat (bunicul) şi cu codiţa de fum rămas (motanul).

Dar bunica ?

— N-ai astîmpăr, Elencu, ofta bunicul cu faţa în jurnalul larg desfăşurat.

— Lasă mata, Alecule, c-oi fi ştiind eu ce sa am şi ce sa n-am, zbîrnîia glasul bunicei.

Atît. în casa bunicilor asta era o discuţie (cu sîmbure dc dihonie). Dar de la ce ? Numai şi numai de la neastîmpărul bunicei de a nu sta locului (spunea bunicul), adică de a vedea de gospodărie (spunea bunicaj. De cum deschidea ochii, cam pe la două-trei spre dimineaţa, înainte de a aprinde lampa cu scufiţă verde, bunica iscodea din pat toate zgomotele casei, ogrăzii şî uliţii, din podul nucilor boscorodite de şoareci, pînă la ţignalul sergentului de noapte. Hop şi pendula cu numărătoarea ei.

— Măi ! sare bunica, iar o capchiet şi suna anapoda. Mă duc s-o îndrept.

— Lasă, Elencule, nici n-o cîntat cocoşii. Stăi şi mata oleacă. Şi mai lasă pendula în pace, Elencule, că ai s-o strici de atîta şi de atîta îndreptat!

(Bunicul era conservator.)

Apoi, adică de pe la cinci dimineaţa, cu ajutorul Măritei ||ana de la ţară, cu mîni de flăcău, pulpe rurale şi gene sfijiâsrae), bunica trebăluia mereu, descoperind ba o oglindă aburită, ba o aţă de păianjen, ba un tablou strîmb, ba un covor *hca* colţul răsucit. Mătura şi petica de şters se încuibaseră în ^mînile Măritei, nemaivrînd sa plece.

— 'Răcan di mini, şî pi ceia lume n-am sî scap di râul lor?!

— Dea Domnul să le ai la îndemînă, fato, (spunea bu- *i'fâcz)* pentru mulţimea păcatelor tale !

Mariţa îşi făcea cruce (neştiind daca trebuie să sughiţa Ift rîs sau să se teamă) şi tăcea ruşinată în mulţimea păcăli telor ei.

& Dar casa bunicilor sclipea de curăţenie ca paharul miresei.

— în casa me (spunea bunica) nu-i păianjen pentru musi\'.că, dar nici muscă pentru păianjen.

— Da' asta ce-i ? glumea bunicul, facîndu-se c-a prins o | muscă chiar pe tîmplă lui.

— Asta îi fi adus-o mata de oe afara, spunea bunica. Dar văzîndu-1 că zîmbeşte cu tăgada, bunica încrunta sprinceana : „Alecule, nu te juca cu minciuna nici în şagă, că nici nu ştii cum te deprinzi cu nărav la bătrîneţă".

Vrasăzică bunica, Mariţa şi la nevoie şi bucătăreasa grijeau de dimineaţă pînă seară casa fără de copii, ştergmd, bătînd, îndreptînd, măturînd, lustruind,^ ceruind. Aşa că în fiecare seară bunica se lăsa cu greu răsunet în fotoliul ei scobit, oftînd :

— Nu mai pot !

— Dacă n-ai astîmpăr, Elencule ! ?

— Lasă, mata, Alecule !

Dar iată că se apropiau sărbătorile Paştelui. Strălucire nouă la fereastra fiecărei dimineţi, zborul înspicat al rîndunelii, creanga zăhărîtă a zarzărului trandafiriu pe cer albastru.

Furtuna venea nu din cer, ci din casa. Bunicul ştia cu frig în spate.

— Alecule...

Iaca mă duc, spunea bunicul* fără să mai aştepte restul.

— Şi ia-ţi paltonul şi fularul, spunea bunica, legată cu tulpan şi încinsă cu şaL

Bubuia, trosnea şi scrîşnea casa de grijitură, ca o moară pornită. Bunicul se-ntorcea cu jale de la poartă, privind la prăpădul bunicei. Apoi se ducea pe lîngă zaplazul cald, cu vacile-domnului şi cu dulceaţa primăverii, şi nu mai dădea pe-acasă pînă pe la asfinţit.

Strivită de grijitură, casa bunicilor zăcea mută, cu trandafirul asfinţitului răsfrânt în strălucirea ferestrelor. Bunica zăcea în pat ca în spini, împunsă şi înjunghiată în toate mădularele. Pînă şi picioarele Măritei (cu zdupa-zdupa de recrut) păreau încălţate în tăcerea ierbii. Bunicul intra şi mai ca fumul (şi cu ochi albaştri) în casa răstignirii, stînd în miros de ceruit şi terebentină şi-n răcoarea friguroasa pe care o lasă ferestrele prea mult deschise la începutul primăverii, c-un fel de delicat „duce-m-aş".

— Elencule (ofta el, apropiindu-se de pat), n-ar fi mai bine să-1 chem pe doctorul Tausig ?

— Lasă mata, Alecule, învia din morţi glasul bunicei. Mal bine spune : ţi-ai şters mata botinele cînd ai intrat în casa asta care mă ucide ?

PARANTEZA ANALITICA

Desigur că nu toţi bărbaţii se supăra cînd începe tumultul marei grijituri, dar fără doar şi poate că nici unul nu se bucură. E un „de ce ?" în ochii, dacă nu şî-n gura lor. Cînd sînt întrebate (calm), femeile ridică din umeri (poate c-un uşor suspin închis în respiraţie), fără să răspundă altfel. Şi au dreptate. Bărbaţii, începînd cu bunicul, nu pricep taina feminină a grijiturii. Căci, dincolo de aparenţe, grijitură depăşeşte tradiţia, estetica şi higiena curăţeniei. Acestea sînt pretextul şi finalitatea practică. Cauza din adînc nu e deprinderea de a servi a femeii (tulpina a gospodăriei), ci dorinţa (veşnic contrazisă şi mereu neîndestulată) de a comanda, devenind stăpînă în sensul bărbătesc, pe atributele puterii, nu pe slăbiciunile celui mai puternic.

într-o casă în care s-a sunat mobilizarea măturilor, femeia se dilată parţial, devenind într-adevăr stăpînă (de fler), fie că bărbatul s-a dus de bunăvoie, gonit de spectrul larmei ş-al curentelor, fie c-a fost trimis (expediat ca un pachet conştient), fie că a rămas, ca spectator agitat (manualul muştei •pța arat), fie ca s-a adăpostit într-un cotlon nebîntuit de Hiături, cu nervii lui riverani şt eventualele lui intervenţii defensive.

Ferestrele şi uşile sînt larg deschise. Pofteşte, aer. Pof-•ieste, vînt. Pofteşte, soare. Bărbatul prudenţii s-a dus. A jamas (bărbăteşte) femeia. Ca sloiurile unui dezgheţ, mobilele şi covoarele pornesc afară sau se mişca de la locul lor, destainuindu-şi intimităţile, mărturisindu-se. E o adevărată baie de sinceritate. Apar gunoaie .nebănuite, colburi hererogene, cioburi, lucruri zăhăîte, coji, fire de păr, spelci, ace, chibrituri. Pereţii, fără de amăgirea portretelor, şalurilor şl oglinzilor, rămîn cu pesimismul de obraz neras al cuielor, al găurilor, al aţelor de păianjen. Ziare vechi apar şi dispar (cu batrîneţa lor precoce). „Ah î dar biuroul domnului !* oftează pieptul doamnei şi i se încreţeşte fruntea. Acolo e infernul. (Bărbaţii nu-şi dau seamă că trăiesc într-un infern.)

Aşadar, în casa unde a încetat bărbatul, femeia devine singur comandant al navei avîntate. Amintirea bărbatului e ca o ancoră ridicata. Căpitanul cu tulpan dă porunci care devin fapte sau le face el însuşi alături de subordonaţii epici.

Deci rămînînd o tradiţie, o estetică şl o higiena, grijitură (şi mai în adînc) e îndestularea unui imperialism feminin. Şi, pe lîngă aceasta din urmă, mai e şi afirmarea năzuinţei de înnoire. Grijitură e un fel de mutat în aceeaşi casă, de mutat pe Ioc. Căci, într-adevăr, o casă grijită devine o altă casă, începînd cu mirosul: de nou.

Cu alte cuvinte, grijitură e o revoluţie organizată de temperamentul femeii în casa conservatoare a bărbatului comod.

După care (grijitură, imperialism, revoluţie), frîntă (de atîta muncă şi complexitate), femeia devine atît de simplu feminină în patul ei, încît e fericită sa-şi adăpostească fruntea (ca un copil) pe pieptul robust al veşnicului bărbat.

ULTIMA GRIJITURĂ

Am povestit într-o carte scrisă cu lînă aburita cum m-am desprins odată de ai mei (părinţi şi fraţi) dueîndu-mă pentru un timp în casa bunicilor.

— Măi trîntorule I buzdugănea glasul bunicei (tara sa ştiu dacă vorbeşte cu nepotul bunicilor sau cu motanul bunicului), stai şi îngraşi lenea ciolanelor. Lasă că vine el grijitura!

Trecea un fulger prin încăperea somnului. Gazeta bunicului foşnea, înfiorata. Motanul crăpa ochi de miere verde, strîngîndu-se mai tare în bunicul lui.

Pînă ce grijitura a venit, subt slava cerului de Paşti, albastru şi cu fluturi albi pe crengi trandafirii, facînd explozie.

Bunicul a plecat (ca dintr-o casa spartă de cutremur), dar nepotul a rămas, cu pestelca şi tulpan, alături de Mariţa, chiar ca o altă proasta de la ţară, buna la prinsul muştelor şi la căscatul gurii. De dimineaţa pînă seara au bubuit covoarele şi au tunat poruncile. La asfinţit, cînd s-a întors bunicul, bunica era în pat, acoperită ca aluatul cozonacilor, după frămîntat.

Bunicul a regăsit în prag cele de mult ştiute, a oftat în amintiri şi în clipă şi a spus către nepot, punîndu-i mîna pe frunte :

— Ei, drăguţă, cum o fost ?

— A trecut, a zîmbit nepotul (între bărbaţi) cu „ducă-se"

— Şi-s toate bune şi în regulă ? a mai întrebat bunicul, aşa, ca să întrebe.

— Toate, a răspuns nepotul, aşa, ca să răspundă.

— Da' motanul meu unde-i ? a tresăltat bunicul, scapînd de emoţie şi băţul cu baltag din mînă, văzînd că nu-i acolo nourul paşilor Iul prin casă.

— I-am făcut vînt afara, Alecule (a vorbit dogit glasul bunicei dintr-un adînc de perne şi comprese), că-mi feşteleşte casa asta cu care mă ucid.

Roş la faţă şi cu flăcări în ochii albaştri, cu braţele răstignite pe casa grijită, bunicul a spus testamentar :

— încaltea da-mă şi pe mine afară, Elencule, să se sfîrşească odată cu amîndoi!

într-adevăr, ca sa aprindă astfel de vorbe în fumul bunicului, grijitura bunicei era o revoluţie.

Dar motanul s-a întors în casa bunicilor.

Iar acum şi bunicii şî motanul şi acele vremi dorm somn de veci sub candela aprinsă de gospodina ultimei grijituri : moartea noastră.

TALENTUL DE A VINDE

GURA LUI DAVIDUŢA

Talentul e aptitudinea norocos înnăscută de a învinge. Orişice victorie a talentului e consacrarea unei forme de artă. în comerţ, clientul servit nu e numai un beneficiar al mărfii cumpărate, dar şi o victimă a artei afirmate.

Una dintre aceste victime, binecunoscuta mie încă de timpuriu, era tatăl meu, avocatul Osvald Teodoreanu. Mama-i spunea uneori, cînd îl vedea plecînd în oraş:

— Ia cu tine un copil pînă la hala şi trimite-mi cîteva amu.

Ca cel mai pe-acasă dintre fraţi, îmi lăsam joaca (sau lenea) şi ma suiam alături de tata în caleaşca Iui Lavruşca (muscalul angajat cu luna). Aveam beretă marinar, pantaloni scurţi şi genunchi zgîriaţi.

Dupa cîteva minute de trap întins, trăsura se oprea la locul drag oricărui copil, unde ard culorile legumelor şi fructelor în coşuri, în panere, pe tărăbi şi rogojini, în dâra-vara, dâra-vara glasurilor ca de iarmaroc.

Tata era un moldovean grăbit. Niciodată n-avea timp de pierdut. Vedea de departe ce-i trebuia, se hotăra vultureşte, se ducea glonţ acolo, cerea, trecea pe la cîntar, făcea socoteala în cap, pe neclipite, şi pleca încărcat.

De data aceasta însă hotarîse mama : de-acasa.

Deci mă duceam spre negustorul de lămîi (jupîn lancu), alături de secundele nervoase ale tatei, cînd deodată ne opreşte un glas:

— Plecăciune, coane Osvald, vad cu respect şi cu regret că eşti supărat.

— De ce, Daviduţă ? întreabă cu zîmbet şi cu regăsire tata, recunoscîndu-1.

— De ce, nu ştiu, că nu-s filozof ; dar ştiu pe cine.

— Pe cine ?

— Pe Daviduţă cel fără noroc.

— Eşti nebun ?

Daviduţă oftează, ia pachetul cu lămîi din mîna lui Iancu şi se loveşte cu el pe frunte.

— Am să dau faliment, suspină el cu hopuri, ca văduvele.

— De ce, Daviduţă ?

— Să mai dai pe la Daviduţă falitul, coane Osvald. Poate c-am murit, ferească Dumnezeu de mai rău. Vine conu Osvald : mare cinste. Spun vecinii : straşnic om a fost răposatul Daviduţă ; iaca, are muşterii şi după moarte... Aşa, îs viu (n-aş mai fi!), dar la ce procopsală ? Am lăptarii alese pe sprinceană şi brînzeturi fine, dar conu Osvald cumpără lămîi, şi Daviduţă nu face nici o brînză. Am să dau faliment.

— Daviduţă, vin altădată la concertul tău ; acuma am treabă la tribunal.

— Coane Osvald, procesele aşteaptă şi se coc aşteptînd, dar smîntîna-i cucoană mare, şi dacă o faci să aştepte se supără şi pleacă. Şi am o smîntînă ! Cînd o mănînci parcă-1 auzi vorbind la juraţi pe conu Osvald...

Tata ducea mînile spre urechi, cu „lasă-mă că m-ai năucit", dar ochii lui zîmbeau cu „dă-i nainte, Daviduţă".

— D-apuî urda ! Unde s-o mai văzut aşa urdă untoasă pe malul Bahluiului ? O vinzi la preţ de aur şi-ţi pare iau că n-o mănînci. O mănînci singur, şi ţi se rupe inima că nu ştiu şi alţii ce dulceaţă e în gura ta. Asta nu-i urdă ; asta-i o problemă de conştiinţă, cum spune la Teatrul Naţional. ,Dar ce vorbesc ? Smîntînă ? Cremă pentru cucoane. Ia-o de pe masă. Urdă cu mărar ? Să n-o mai văd în ochi. Dar am eu o brînză, coane Osvald, acuma venită de la Brusturoasa, o vezi numai şi ştii că vine de la munte. Dacă guşti o aşchie, închizi ochii, uiţi de griji, şi-ndată bei un şip de vin de la Manaş, şi ciocneşti dintr-al doilea în cinstea lui Daviduţă. Bun băiet (lînă-n lînă) să-1 ţie Dumnezeu în burduful lui de cîne, că brînză bună ca el, mai rar.

Nu zău, Daviduţă ?

— Poftim şi te convinge, coane Osvald, ca doar nu eşti curte cu juri să crezi în vorbe.

Astfel, din una-n alta, deşi moldovan foarte grăbit, tata »abătea la dugheana lui Daviduţă care începea să descopere, «L scoată, să desfunde, să desfacă, să răstoarne, să taie — şi t* vorbească. Desigur, nici pînă atunci nu tăcuse, dar cel de pînă atunci nu era decît un instrument în orchestra cest;$uilalt. Toată hala duruia la gura lui. Şi mereu clădea pachete, •troienind cu ele amintirea lămîilor mamei. Pînă cînd, alaiul ,,, pachetelor adunate-n coşuri a pornit, cu Daviduţă-n frunte ţi cu alţii după el, spre trăsura muscalului care parcă între "'.•$mp născuse încă o trăsură, cu birjar cu tot. într-adevar, numai vazîndu-1 pe tata cu Iliuţă, un alt birjar (cu mare ;&îmbet în musţeţi) se alăturase neîndemnat lui Lavruşca, bine (ţlriind că va fi nevoie de încă o trăsură: sa ducă acasă ^.pachetele lui Daviduţă".

— Măi Daviduţă, de ce nu te faci avocat ?

— Parcă nu-s ? Dar la brînzeturi ! Că la tribunal abia încape conu Osvald !

Tata a portit cu Lavruşca la tribunal, iar fiul tatei a dat să plece spre casă cu stivele pachetelor.

Cînd iată ca şi pe fiu îl opreşte cel care l-a înghiţit (în pachete) pe tată.

— Coane Ionel...

(Nu sună rău la şapte ani s-auzi că eşti conu Ionel, mai ales cînd te afli singur în trăsură cu lămîile mamei.)

— Coane Ionel, ce-ai să te faci mata cu-atîtea lămîi la nas ? Ţi se acreşte ! Poftim ş-o portocala sa-ţi ţie de urît.

O portocală roşie ca un apus de soare, cu gust de rodie, must dulce şi faguri.

Copilăria mulţumeşte lui Daviduţă (în ceruri) pentru portocala acestei amintiri. Vorba lui Daviduţă : „Iaca are muşterii şi după moarte".

TĂCEREA LUI IBRAHIM

în bazarul constantinopolitan, Ibrahim Lala Irami şedea cu arta Persiei într-o maghernită, ca între fluturi adormiţi. Fără de soare şi uşor atinsă de păianjen, dugheana lui mi-

roşea a colb de pod, a stofe vechi şi a smirnă. Dar pe unele covoare, şaluri şi din smalţuri, verdele persian zîmbea ca iarba raiului.

Cupe de corn sau de ivoriu păstrau brăţări zornăitoare de argint înnourat, sau de arama roşcovană, luceferi aţipiţi pe un ban, miniaturi de fildeş tinere în marea lor vechime ca obrazul fetei la fereastră de castel legendar, inele, cercei, agrafe şi alte sclipiri dinspre stea, luncă şi scoică.

Ibrahim stătea între acestea, intim şi astral, ca un pătrar de lună veche. Astfel palid, cu ochi împărăteşti în mare strălucire neagră şi mîni cu degete prelungi (ca pentru harfele picturilor bisericeşti), privea dincolo de hotarele văzului lumesc, mestecînd pasta dătătoare de vis a orientului îndepărtat

Toate limbile şi toate neamurile intrau fără să bată la poarta lui ^- ca la un oricare altul neguţător musulman sau levantin. Italieni sonori, americani familiari, englezi atent distraţi, francezi discursivi, români guralivi, spanioli, mexicani, australieni, unguri, greci, suedezi, niponi, chitai... Ştiau cu toţii (din faimă, informaţie sau din experienţă proprie) că la bazar preţul cerut cu mîna pe inimă de gura vînzătorului cu fes sau cu turban e cam de o sută de ori mai mare decît cel cuvenit; că, deci, a cumpăra, pe marginea Bosforului, nu înseamnă, ca în occident, a alege marfa şi-a plăti preţul orînduit, ci a lupta pentru preţ, cucerindu-I. într-adevăr, aşa e în bazar. La început cumpărătorul descoperă că e un fel de frate cu negustorul intîlnit pentru intîiaşi dată. Parcă îl aştepta de mult (vînzătorul pe cumpărător), cu strălucirea speranţei în oohi şi bătaie de inimă în piept. Cum îl vede, se şi repede, parcă recunoscîndu-1. Nu-1 ia în braţe, nici nu-1 săruta, dar e ca şi cum. Casa, marfa şi inima vînzătorului sînt la dispoziţia cumpărătorului. Nici nu poate fi vorba de preţ : ca între fraţi buni. Vînzătorul oferă cafea, rahat, tutun. Copleşit de toate acestea (după ce şi la alţii a băut inima vînzatorului, cafeaua lui şi celelalte), cumpărătorul întreabă de preţ. După lungi şi dramatice ezitări, vînzătorul murmură preţul, ca pe un sacrificiu care-1 sîngerează. Natural, preţul e monstruos exagerat în raport cu valoarea. Cumpărătorul oferă un preţ derizoriu. Vînzătorul e răstignit de ofensat. Cumpărătorul da sa plece. Dar vînzătorul nu-1 lasă. Călcîndu-şi pe inimă, îşi lasă dugheana şi se

ia dupa cumpărător. îl ajunge şi discuţia devine cearta. Şi ţine şi ţine, pînă ce unul din doi se satura, cedînd.

t Aşa ca toţi cei care călcau pragul Iui Ibrahim (unul dintre atîtea altele la fel) erau porniţi pe luptă : cu cuţitul (vorbei) în dinţi şi punga strimtă. Deprinşi însă cu exploziile de afecţiune ale neguţătorilor bazarului, nemişcarea lui Ibrahim (înclina fruntea ceremonios, c-un bun-venit mut şi atît) îi nedumerea din prag, întîmpmîndu-i cu surpriza unui altaceva. Nici o vorbă, nici o întrebare. Tăcere de covoare» şaluri, smalţuri, porţelanuri. Şi-n miezul acestei tăceri, un om închis tn el (deşi cu zîmbet), ca un păstrător de taine.

Cu mîni parcă intimidate, vizitatorii începeau să cerce-, teze lucrurile de pe-acolo, răsfoind o carte ilustrată, cu foşnet solemn de biblie, apropiind de ochi migala cu necontenite destăinuiri a unei picturi pe muşama, deschizînd capacul unui cufaraş de fildeş.

ŞI creştea mereu, din toate podoabele Persiei, tăcerea care boltea moschei într-un degetar de dugheană a vechlmilor.

Ibrahim, din zarea lui persiană, zîmbea (ca un etern) la cei pieritori şi la cele trecătoare. Numai tăcerea, lectura şi rugăciunea erau de acolo. Vorbele se sfîau, pe pragul buzei lor. Totuşi, dar cu glas scăzut, oamenii întrebau de preţ. Ibrahim răspundea cu bunătate (ca un mag întrebat despre vrîsta lucrurilor) şl-şi căuta mai departe de grădinile tăcerii lui. Cel cu întrebarea ori plătea ori pleca. Şi într-un fel şi într-altul, zîmbetul lui Ibrahim rămînea acelaşi ; iar mînile luî (ca pentru harfele picturilor bisericeşti), chiar pe taraba negoţului, n-aveau nici lăcomia grabei, nici graba lăcomiei, aparţinînd unei muzici desluşită numai de urechea lui.

*

Ostenitorul acestor icoane a intrat şi el acolo, dupa un munte cu pelerina (Mihai Sadoveanu), împreună cu o doamnă dinspre rîndunică (Ştefana Velisar).

Conu Mihai, întîlnind tăcere (veche cunoştinţă a domnlei-sale) s-a pus pe stat în faţa ei (ca la pescuit), lăsînd-o pe doamna noastră să cerceteze şi să afle podoabe pentru bucuria alor noştri şi pentru puterea banului dunărean.

Cînd iată că, printre altele, descoperă doamna noastră un inel cu smalţ de verde fraged. îl pune pe deget (mic inelul

persanei, dar încă mai mic degetul moldovencei) şî-1 întreabă pe Ibrahim cît costă.

Ibrahim Lala Irami se uîtă lung, cu ochii mari, şi apoi micşoraţi de zîmbet şi ca adunaţi în amintire şi spune c-un avînt de lună noua în mişcarea braţului.

— Cînd un inel atît de mic încape pe un deget, înseamnă că şi-a găsit stăpînul pierdut. Vă aparţine, doamnă. Eu numai vi l-am păstrat, aşteptîndu-vă.

Conu Mihai a strălucit din coada ochiului, cum se aprinde domnia-'sa (numai către prieteni) de cîte ori se întîlneşte cu •adevărata artă.

Arta de a vinde. Căci Ibrahim ne-a învins (la cumpărături) 'fără altă luptă.

SCOROBOŞTEA

NUMAI UN NUME

Mărturiseşte, iubite cetitor, că eşti intrigat. Şi eu am* fost, asemeni dumitale, cu ani în urmă, cînd am auzit în. gura poetului Philippide, debutant pe atunci, numele Scoroboştea, ale cărui silabe păreau interpretarea fonetică a unui copac scorburos în adînc de pădure udă.

Cu puţine zile înainte, acelaşi Philippide îmi recitase o poezie de-a lui, de curînd scrisă, care începea cu acordul de harfă :

Alb menestrel al lunîî
Sprinten crin...

Şî iată acum : Scoroboştea.

Mi-a spus numele, dar mai mult nu. Aşa era Philippide : tenebros în penumbrele rembrandtiene ale acelui Iaşi. Pînă cînd într-o zi, cedînd reiteratelor mele întrebări, mi-a mărturisit că Scoroboştea e personajul central al unui roman care se petrece exclusiv în lumea de larve a vidanjorilor.

Ciudat subiect: nu ? Ciudat şi cumplit. De mirare câ nu l-a înşfăcat Zola, cel care a clădit cu mîni simfonice mormanele, truculenţele şi mirosurile halelor, în *Pîntecut Parisului,* sau Octave Mirbeau, amatorul de straşnicii.

Anii au trecut, Philippide a devenit cărturar şi scriitor consacrat, dar n-a scris niciodată romanul celor care trăiesc mînjit la antipodul crinului.

Drept care vreau să arunc măcar o lumină fugară de lanternă surdă asupra obrazului lui Scoroboştea, care n-a

avut cinstea unei biografii, ci numai stropul de intenţie al unui nume.

Astfel, prietene Philippide.

AMINTIREA CEA HÎDA

Ne ducem în trecut, departe, în dulce tîrgul leşului, în mahalaua BeiKcului, pe uliţa Zlataust, lîngă biserica Sfîntuî Ion Gură-de-Aur. Acolo, în fundul unei ogrăzi, e casa copilăriei. Ferestrele sînt deschise pe vînăt dulce de noapte, în care floare-î numai liliacul *şl* lumină numai steaua. E ceasul somnului pentru copiii de-o şchioapă, dar unda de rai a liliacului şi toţi bondarii, caradaştele şi gîzele neliniştii de primăvară, cu palpitaţii de perdele albe la ferestre, nu-i lasă să închidă ochii care clipesc mai mult a joacă decît a somn. Ca şi clopotniţa bisericii cam fulguieşte a lună.

Cînd deodată se aude chiot mare, harmalaie de cîni stîrniţi şi huruit de roţi dezlănţuite prin hîrtoape.

Ce să fie ? Cine ? Vin pompierii ? Cel cu şbilţul ? Gunoierii ? Nu. E altceva, cam dinspre gunoaie, dar şî mai mişelnlc.

Se întristează pînă-n stele noaptea liliacului, ca un obraz de mireasă suduit.

A ce miroase, Dumnezeule, îngereasca noapte ?

Copiii se ţin de nas (ca la riţină), dar sar din pat, stîrniţi şi, ţuşti, la fereastră, să afle ce s-a întîmplat cumplit în lumea miroaselor.

S-a întîmplat, mări, că a trecut prin noapte, venind din fundul mîrşav al pămîntului, un convoi de sacale cu răsunet dogit, una după alta, oprindu-se pe la casele ruşinate ale oamenilor, cu căldare, frînghie şi felinar — la ceasul înalt al stelelor.

Umbre vin, umbre se duc. Ce se goleşte într-o parte se umple într-alta, cu răsunet de căldare abia urnită din adînc zemos şi smîntînit.

Si ce a fost la început miros, într-altfel decît al florilor, devine duhoare; dospeşte, creşte, se revarsă, acoperă, înghite, mistuind parfumul spăimîntat al florilor şi orice nu-î ca ea în calea revărsării ei clocite. E ca un balaur mîlos pe

re-n loc să-1 vezi cu groaza ochilor îl simţi cu cutremurul *p.* năduful nărilor.

I, Ferestrele se închid. Dalbele perdele ale adierilor de prU iăvară atîrnă cu mîhnire ca straiul vestalelor batjocorite, i mirosul străbate prin crăpăturile ferestrelor, pe subt uşi, 7-moale, umed, rînced, puhav, galben. Nimic nu-i poate sta dimpotrivă. Nara, odată atinsă, nu mai poate uita.

T Zadarnic fumează tata tutun ca beteala. Zadarnic afumă |i-mama cu zahăr ars şi coji uscate.de portocală. Zadarnic se |f\ţin copiii de nas. Duhoarea atotstăpînitoare e mai presus de picestea, mai grea în nevăzutul ei, mai prezentă, mai copleşitoare, ca o poruncă a iadului deschis, cu pecete de acolo,

E hîd. Năprasnic de hîd.

Şi e trist ca o moarte.

Pămîntul liliacului, învins, pute înalt.

Clipe şi clipe de-a rîndul, casa celor trei copii cu nasul | în cleştele degetelor stă captiva, ţinîndu-şi suflarea. '

Pînă cînd, plină, căruţa pleacă, înhăitîndu-se din nou ij,«u celelalte, ş-acele cu ritul sacalei sătul, picurînd de belşug. ;Le-auzi, din cîne-n cîne, drumul de noapte şi urgie. Ducă-se. rAmin.

Dar mirosul e încă acolo, ca un abur al necuratului rămas. ^Trece mult timp, crengile şî adierile primăverii lupta din .greu pînă cînd noaptea se limpezeşte din nou (dar cu sfială şi c-un fel de fragilitate) întru mireasmă, stea şi feciorie. Ferestrele deschise iarăşi cheamă nara spre slăvile izbăvite...

Căci şi-n faţa liliacului, nara se teme să respire pînă *ia,* | fund : şi-a pierdut adîncul încrederii.

SCOROBOŞTEA ŞI AI LUI

Să-i numim deci oamenii de la antipodul crinului. Te veî fi întrebînd, iubite cetitor, de ce ? De ce şi-au ales aceşti oameni (totuşi) o îndeletnicire atît de netrebnică ? De ce nu s-au făcut hamali, gropari sau cerşetori, rămînînd la marginea ponosită a omenescului, nu şi mai dincolo de ea, în hidos.

Şi eu m-am întrebat, dar n-am aflat răspuns. Cred însă că numai nevoia, întîmplarea şi resemnarea i-au mînat şi oprit acolo unde a căzut zarul : steaua celor fără stea. Acolo

* rămas Scoroboştea (pînă atunci om ca toţi oamenii, cu mamă, cu icoană, cu duminică albă ţi iubită cu mir de busuioc), pe un alt mal al lutului, în duhoare, printre cei care s-au lepădat de floare şî lumină. Nici cînele nu se lipeşte de pasul lor şi nici pisica. Eî n-au decît mîlul clocit al vieţii. La trecerea lor, ferestrele se închid, capetele se întorc, nările se astupă. Ca şi leproşii, dar fără tragicul biblic al acestora, ei sînt o familie a umbrei dinspre vierme şt gîndac. Nici un vin nu le primeşte buza, decît acela care se vinde, poşircă, la o crîşmă dincolo de cimitirul morţilor. Nici o femeie nu-i îngăduie, bărbaţi, decît acele numai, fără floare, cumpărate ca o carne, cu un ban spurcat. Ziua dorm : unde ? în ce culcuş ? în ce colibe ? Iar noaptea, lătraţi de cîni, pornesc să scurme, să desfunde şi să umple, culegînd, din casă-n casă, ceea ce omul, ca şî fiara, ascunde, acoperă şi îngroapă. E munca lor aceasta. Dar te mai poţi gîndi la pînea care răsare tot în mîni după o astfel de muncă a mînilor ? Dar mai pot ei să-şi sărute mama ? sa intre în biserica ? să ciocnească oul roş al Paştelui ? să-şi amintească de zîmbet cu obrazul ?

Pasul lor face pîrtie printre oameni; apropierea lor •alungă r preajma lor trăsneşte. Sînt unşi cu moarte.

EPITAFUL UMBREI

Numai că toate acestea au fost şi, slavă Domnului, du-•Su-s-au de veci. Urmaşii lui Scoroboştea sînt nişte tehnicieni specializaţi, cu automobil ermetic şi pompe aspiratoare. îndeletnicirea lor, diurnă, nu îndoaie cîtuşi de puţin verticala demnităţii umane. Ei fac un fel de hirurgie. Vin cu roţi de cauciuc, chemaţi telefonic, opresc motorul, stabilesc contactul, pompează şi pleacă ştiinţific, la volan, lăsînd un uşor iz trecător, ca o aluzie la trecut. Nu la aceştia s-a gîndit Philippide şi, desigur, nu pentru aceştia am scris cele de faţă, ci pentru Scoroboştea din dulce tîrgul leşului.

Poate că doarme în cimitirul umbrelor.

Fîe-i îngerii aproape măcar acolo, că în viaţă tare departe *-au fost.

CAPSA

Ce este Capsa ? O cofetărie de lux, han valah al parizianului Boissier ? Un restaurant elegant, a cărui ţinută, bucătărie şi pivniţă respectă canoanele clasicismului gastro-* nomic francez ? Un hotel distins ?

Dacă vreţi, da. Fiecare dintre acestea, în parte, şi toate ^laolaltă sînt Capsa.

Dar fenomenul social Capsa depăşeşte tripticul comer-;cial, fiind, mal presus de acesta, o academie oficioasa a rafinamentului autohton şi un criteriu care include nuanţa unui ^superlativ.

Nu toţi cei care consumă (cu limuzina la scara), în vitrina dinspre Calea Victoriei, sînt de acolo, din acordul Capsa. Si, dimpotrivă, mulţi dintre cei fără dare de mînă» care nici nu-i mai calcă pragul, sînt totuşi ca de acolo, în-» rudiţi de la distanţă.

Pe malul caragealesc al Dîmboviţei, Capsa e la antipodul sjfonului, ţoiului, mititeilor, scobitorii polivalente şi vocii ferării —, adică la antipodul crîşmei.

Capsa este (sau era) un pas spre Franţa.

CUR TEA-VECHE

Cunoscut în patru colţuri ale ţării de toata suflarea ICK cului, Capsa a devenit, în gura naiv imprecatorîe a provincialilor, un simbol al dezmăţului bucureştean.

S-a ricanat de multe ori : capşişti, capşism —, cu depreciere şi cu hulă chiar.

în realitate însă, numele acestei erori polemice nu e decît supravieţuirea unui aburit altădată.

Clădirea însăşi de pe Calea Victoriei (situata pe locul denumit odinioară al Slătineanului), dacă n-ar fi interpretată prin numele care o îmbracă oarecum somptuar, ar apărea humai ca o robustă casă de modă veche, contemporană cu diligenta şi luminările de seu.

E puţintică Franţă în zidul ei înnourat (chiar daca e zugrăvit de curînd) şi în ritmul ei domol, şî fără îndoiala că şi oleacă de Moldova.

Acolo nimic nu e ostentativ modern. Totul se înfăţişează patriarhal, chiar dacă nu mai e. Un foşnet de malacov nu te-ar mira ; nici te-ar surprinde o palpitaţie de evantai, sau Un parfum de *Ess-Bouquet, Le jardin de mon cure, ylang-ylang,* sau *Le Bouquet de l'impemtrice.* După cum firesc ţi s-ar părea un şir de cupele oprit cu luciu negru la uşa de intrare. Iar dacă ai auzi în gura portarului înclinat: „Să trăiţi, coane Vasile", ai crede că nu poate fi decît Vasile Alecsandri, mîndrul poet al mătăsoasei Moldove, -venit în vizită la Bucureştii din timpul lui.

Şi ornicele de acolo parcă bat într-un alt timp, ca în saloanele desuete ale oraşelor de provincie —, deşi eşti în inima Bucureştiului, cu zvonul babilonic la fereastră.

Chelnerii, cu frac firesc, îndemînateci şi prezenţi, au buna-cuviinţă care încîntă şi obligă. Nu sînt servili, dar nici familiari. Sînt îndatoritori şi destoinici. Nu servesc bacşişul, ci obrazul clientului (care pare oaspe) şi cinul casei (primitoare).

Mai sînt şi un fel de copii de casă, acolo şi dincolo, ducînd şi aducînd cu mîna lor mică straiul şi lucrurile celor mari, isteţi, fără impertinenţă, sprinteni cînd îi chemi, iuţi cînd îi trimiţi, aşteptînd cu deferentă încredere răsplata, fără să ţi-o impuie penibil cu mîna întinsa împuşcător.

Hotarul bărbaţilor în frac e restaurantul şl încăperea cu ;sele cofetăriei. De acolo, odată cu bomboanele, încep şi şmnişoarele-de-la-Capşa, într-un miros vanilat care e vestica drajelelor cu obraz de porţelan fardat. Sînt şi vitrine entru anumite sorturi; dar, în genere, bomboanele Capsa înt ascunse într-o sută unul de sertare. Mînile domnişoare-Jor-de^la-Capşa au o presteţă pianistică pentru aceste sertare. o plăcere să le vezi alcătuind o cutie de bomboane, din |orga sertarelor. Iar pachetul cu care pleci de acolo e croit o haină, cu grijă şî cochetărie : e de la Capsa doar.

Şervetele, prosoapele şi toată rufăria patului si a mesei |.sînt într-adevăr albituri, cu cinste în săpun şi lumina în ivînt.

Cristalurile (lămpi, butelii, vase, cupe) rîd preacurat 'câ întocmirile gerului.

Nu-i larma nici un pic. E o cuviinţă în sunete şi glasuri, |o potolire, care sfiesc zgomotul, obligîndu-1 la discreţie, chiar §^dacă n-a venit cu ea de acasă.

Pe coridoarele hotelului trec umbre, fără răsunet de pas sau uşă, ca la mănăstirile de maici.

Iar încăperile hotelului, cu crivaturi franţuzeşti, ale Iscu-j; sinţei somnului ; cu vechi oglinzi, în apa cărora e un abur de amintire ca în casele în care o bunică a fost cîndva logodnică ; cu canapele şi fotolii din alt timp, pentru lectură şi vis hing, cu^ fruntea în palmă ; cu mese ovale, a căror linie curbă adună tîmplele, creînd intimitate ; cu lighene răscroite larg şi ample căni de porţelan în care apa suna batrîneşte ; şî cu sobe de pe vremea statului la gura sobei —, sînt fiecare nu ', o_ cameră cu număr şi cu sonerie pentru chelner sau madamă, d „odaia mea", emoţionanta încăpere a acestei iluzii a trecătoarei pulberi omeneşti.

HOTEL AL TIMPULUI PIERDUT

în genere, nicăieri nu eşti mai singur, mai străin, mai părăsit, decît într-o cameră de hotel. Acolo, între cei patru pâreţi impersonali, vecin nu cu omul de alături, ci cu sunetele lui descorporate, printre mobilele indiferente, te volati-

Uzezi, devenind o noţiune cu număr ţi cu ploşniţe — clientul din camera numărul 6, de pildă. Cacî numele rămîne la portar, cu fişa, iar numărul te însoţeşte cu cheia, definindu-te : pe uşa. în odaia acelei uşi, cu numele lăsat la portar, nu mai eşti tu, pronumele cu rădăcini ereditare, lirice, profesionale, ci, abiografic, domnul-de-la-6 : un fel de substantiv numerotat. De asta, în vidul pneumatic al unei odăi de hotel, nimic nu-i mai straniu decît întîlnîrea cu obrazul tău regăsit în oglindă. „Cine-i acel ce-mi spune povestea-pe de rost ?"

La Capsa însă, deşi într-un hotel, rămîi *tu* ca într-o casă cu amintiri. Senzaţia trecutului te însoţeşte necontenit, ca o privire de bunică, în decorul prezentului imediat, încălzindu-ţi singurătatea.

E o tinereţa care a fost în batrîneţa care este : deprinderi care au rămas, tradiţii care staruiesc ca într-o familie.

Numai portretele lipsesc de pe pareţii îngînduraţi, cu chipurile duşilor de veci. Dar parc-ar fi, poate prea şters. E o absenţă plină de prezenţe. Pustiu nu e în nici un caz. Păretele de acolo e obraz de viaţă, nu geometrie.

Cîte o băbuţă de mătasă veche trece pe un coridor, cu tusa ei de pe vremea valsului ; sau poate-i însuşi valsul devenit băbuţă. Rămîi în reverii, vecin cu moartea, moliile, şi cu balul, val al timpului. Ţi-aduci aminte de blsactele cu inele şl cercei, de portrete ovale, de bucle cu fundă veştedă, de batiste de dantelă, de parfumul de paciulî şî de vetiver şi de chiseaua cu dulceaţa de chitră...

E un hotel al „timpului pierdut™. Marcel Proust l-ar fi recunoscut.

Totul era adînc : de amintire — şi acea fosforescenţă care înverzeşte a vechime şi a straniu paginile *Crailor de Curtea-Veche,* gromolnicul de umbră al Iui Matei Caragiale.

CORABIA

Dintre oraşele ţării, Bucureştiul, capitala realităţilor şi veleităţilor româneşti, exprimă cea mai ahotnîca dorinţă de înnoire. E chiar mai mult decît o dorinţa, e o trîmbiţătoare obsesie.

t.

Astfel, hotelurile maî recente ale necontenitei prefaceri, talte în spaţiu, cu faruri, firme luminoase, ascensoare, cenjtrală telefonică, baruri, afirmă o croială de vapoare cu ifose ^transatlantice. Le vezi, dar nu te-ai deprins de ajuns cu ele. i'.Iţi sar în ochi, ca tot ce-i nou şi mare, şi-ţi par abia ancorate în portul nostru valah, venite dîn ţara zgîrie-norilor, de departe.

între ele, hotelul Capsa, singurul, e o corabie cu pînze sure care vine de demult.

PROFESORI SI ELEVI

ELEVUL UNUI PROFESOR

Axinte Frunză (desprins de pe creanga vieţii) a fost în anii săi profesor de latină şi de greacă şi colaborator al *Vieţii româneşti* în dulce tîrgul Ieşului. Cu chip gălbui de fildeş asiatic, avea un veşnic creţ ilar pe faţă şi in ochii micşoraţi, ca cei gîdiliţi de o încercare de strănut în soare de primăvară. Această glumeaţă undă de lumină nu-I venea nici de la oameni şi nici de la cer, ci numai din Horaţîu. Bea vin (antic) cu fratele Horaţiu, şi (nou) cu fratele Mironescu, întîrziind la ode şi la cupe *(cârpe diem),* fări* să ştie dacă afară-i lună sau ornat strălucitor pe munţii lui Horaţiu *(vides ut alta stet nive candidum),* ultînd ca minutarul a depăşit şi ceasul (mesei) şi mileniul (lui Horaţiu).

Era atît de uluitor distrat întru cele pămînteşti, încît nedespărţitul lui prieten, mucalitul Mironescu ^(şi ^el sub candelă), ne istorisea odată, Frunză fiind de faţă, că într-o zi fratele Frunză ar fi întrebat din vin adînc pe tovarăşii săi de plutire : „Bre, oameni buni, da* fratele Frunză unde-o fi întîrziind ?" Auzind aceasta, fratele Frunză s-a scărpinat în barba creaţă (bahică) şi a exclamat ca despre altul: „I-auzi, bre, ce-a spus nerodul". După cum se vede, omul lui Horaţiu era distrat pînă la altruism.

La toată lumea spunea „bre" şi „frate" (vorba inimii lui înrudită — şi slav, prin sînge, şi latin, prin cultură — cu tot omul) ; chiar şi elevilor, surprinşi, la început, de neobişnuitul unei astfel de Intimităţi. Acest frate al iluziei frăţiei niciodată nu era acolo unde-i stăteau picioarele (în lumea

^.aparenţelor^ ci, mai mult decît alături, dincolo, cu clasicii. •^Fireşte, e greu de înţeles cum putea fi profesor un om atît de absent. Totuşi era (în lumea aparenţelor). Şi, după cum se vi vedea, avea şi discipoli.

Odată, fratele Frunză. (în redingotă de nuanţa şi croiala redingotei de cocleală a statuii lut Kogălniceanu) surîdea \ de pe catedră, peste băncile elevilor clasei a opta, colinelor r'-, ieşene, dulci, în soarele de primăvară, ca strugurii abia culeşi. In clasă, un vid fericit de început de primăvară, cu elevi tolăniţi în bănci calde de soare, cu ferestrele deschise spre sevă. Rai curat. Dar iată şi iadul : un zgomot din cale-afară liceal (poate o ceartă de la joc de cărţi cu „hai sictir, golane !") îi aduce aminte de gunoiul aparenţelor. I se încreţeşte fruntea burzuluit (o avea pietroasă, naltă, cu lumini), i se întunecă, înnourat, albastrul ochilor (poate căprii, dar treacă şi această aparenţă), suspină înăbuşit, deschide catalogul corvezii, îşi aruncă privirea, cade peste un nume, cască gura şi urneşte poverile :

— Iuraşcu, ia spune ceva despre Horaţiu !

Şi ca şi cum cu aceste vorbe şi-ar fi îndeplinit misiunea pe pămînt, îl lasă pe Iuraşcu în spaţiu şî pleacă din nou în timp. *(Eheu! fugaces, fugaces!)* cu colinele eternei primăveri.

Clipa curge dulce, bîzhe mirat o muscă nouă, zbîrnîle naiv un gros bondar de catifea vărgată auriu, zuzuîe o albină cu sclipiri în aripi, miaună o pisică, ţînţăneşte o gîză, piuie nişte pui-pui, elevii din bănci cetesc (romane) foşnind cu grabă paginile întoarse (care miroase a hîrtie calda), alţii îşi potrivesc cărarea (la mijloc) sau răsucirea cu luciu gras al frezei, alţii (cu degete de repetent) răsucesc cogeamite ţigară pentru closetul recreaţiei, iar alţii îşi vînează (cu gura strîmbă de efort) coşurile vîrstei critice în ciobul de oglinda cu fulger de soare.

Toţi l-au uitat pe Iuraşcu, începînd cu el însuşi. Stă în fundul clasei, la hotarul dintre bănci şi locul viran din faţa cuierelor — conştient de profilul său, palid, cu păr nocturn (căzut pe frunte, prăbuşit pe frunte), cu ochi fatali şi pelerină de umbră, ca o versiune liceală a lui Hamlet. E sîngu-

ml care stă în picioare (ca şi omul tragic al lui Shakespeare) într-un „a fi sau a nu fi". încolo, la fel cu ceilalţi, e absent.

Şi timpul trece.

Dar deodată *„le transparent glacier des vols qui n'ont pas fui"* e spulberat de clopoţelul recreaţiei (aparenţelor). Fratele Frunză tresare şi (ca o stea căzătoare) *îşi* aduce aminte cu dîra de aur a prăbuşirii abisale. îşi regăseşte (intact) lutul cu redingotă dindărătul catedrei cu catalog, se scarpină ca un trezit din somn cu deşteptătorul, revede, vede şi se miră :

— Ce faci, frate Iuraşcu ?

— Tac, frate Frunză.

Parcă a vorbit Horaţiu (senin) prin gura lui^ Iuraşcu. Fratele Frunză, întru acestea, şi-a regăsit creţul zîmbetului mongolic. Dă din cap şi spune fericit (cu Buddha şi Homer) :

— Bine, frate Iuraşcu.

PROFESORUL UNUI ELEV

Se vede că, în aceasta vreme a subtilităţii atomice, copiii (precoci) s-au cuminţit, că nu se mai aude decît despre isprăvile oamenilor mari.

Dar mai de mult, pe vremea poveştilor, era^un copil peste măsură de mintos şi fără seamăn de neascultător (drac împieliţat), spaima şi osînda părinţilor. Huiau de răul lui rudele, babele şi sfetnicii părinţilor bătuţi de Dumnezeu c-un fel de şfichi rămas din biciul lui Atilla. Iar gura oamenilor cumsecade spunea în cor întunecat (de orizont cu bubuit de nori) : „soi rău, ruşine, pacoste".

Vai de urechea (ascultătoare) a bieţilor părinţi. îşi şi vedeau odrasla devenită om : în ştreang.

„Nu mai merge" se încruntau unii către alţii (între care şi părinţii), dar lăsînd de pe o zi pe alta, de la o luni la altă luni (ziua speranţelor în altfel), pînă la toată urma hotărîndu-se să scoată din pămînt un om (de fier) în stare să strunească demonul. Din una în alta, ajung la un dascăl renumit pentru răbdarea, iscusinţa şi experienţa lui. Dar cînd îl văd, clipesc bieţii părinţi în faţa lui, căci omul (de fier) era maî de argint decît un bunic (de atunci) alb şi blînd

m cu zîmbet, si pe deasupra nu cu mult mai nalt decît piticii Eelei albă ca zăpada.

însă nemaiavînd încotro (că mei picioarele nu mai puiteau de atîta mers), se spovedesc bieţii năpăstuiţi de-a-fir-a-Părul, fără să ascundă nimic : nici asemănarea năprasnicului lor plod c-un strămoş care a stîrnit pe oamenii din veacul ||§"'lui la răzmeriţă, dueîndu-i şi la vărsare de sînge.

— Bine, zice dascălul cel alb (ca zăpada), zîmbitor şi mărunţel (ca din povestea Albei). îl aştept cu dragoste.

1-l aduc, deci (cu speranţă mai mult în căile Domnului Iff, decît în puterile omului), dar legat burduf cu frînehie vîrpletoasa, (jfnemuit in el, cu capul intre umeri, cu căutătura pf;.de ciclon, cu pumnii încleştaţi şi gura scrîşnit mută — elevul |;,-, pare o vietate purtătoare de trăsnet, un împroşcat dîn iad.

Dar profesorul, cu zîmbetul de cais în floare în înălţimea bătrîneţii lui oprită la copil, îl dezleagă din gratiile cu noduri şi, ca şî cum n-ar fi ştiut nimic, îi face loc cu mînă bună pe pămînt, în soarele şi sub streaşină celorlalţi copii.

Părinţii se întorc la el. acasă, cu suspin şi rugăciune.

Trec clipele unei zile, ceasurile alteia, săptămînile zilelor, şi iată că se umple luna de numărul zilelor ei. Dar toate stau pe loc, rămînînd ca în clipa dintîi. Cel izgonit şi lepădat stă ca turbat, cu ochii miloşi, fără să descleşte gura. Nu poate şti nimeni dacă măcar aude ce spune profesorul în jurul căruia învăţătura creşte cu zîmbet (ca floarea) pe feţele copiilor. Acesta însă, noul venit, ferecat în el şi oblonit, parcă nici nu e acolo. Chiar numele şi l-a uitat. Chemat, nici nu tresare. A devenit (deşi între puii omului răsădit) un pădureţ.

Dar toate zilele calendarului au una mai altfel decît celelalte, chiar dacă nu-I încondeiată cu roşul sărbătorilor. Cînd a venit aceea, dascălul l-a luat de umăr pe înnegurat şî l-a îndemnat cu blîndeţă spre odaia lui. Acolo, între cărţi, poze şi aburî de lulea, e bine ca în insula lui Robinson Crusoe. în fund e orga. Dincolo e globul pămîntesc. Acolo e crocodilul împăiat. Dincolo e ocheanul.

Profesorul îl lasă cîtva timp între acestea ; apoi îl pofteşte pe scaun şi-i spune de la om la om :

— Ţie nu-ţî place să înveţi ce ştiu toţi.

Pădureţul ar vrea parcă să dea din cap, dar s-a dezvăţat. încă mai hain împovărat de clipa şovăirii, stă la pîndă, cu grumazul încordat ca pentru luptă.

— Şi eu eram aşa, spune stapînul minunatei încăperi.

Pădureţul deschide ochi de vietate (curioşi) şi creşte (copilăreşte) înspre omul cu vorbe care-ţi bat în umple, smucindu-ţi inima.

Dascălul scade glasul ca un apus de orgă şi spune :

— într-o zi, cînd eram şi eu copil, mă opreşte un vrăjitor cu barbă albă şi-mi spune : „Mai băiete, eu te ştiu şi mi s-a făcut milă de tine. Tu nu poţi mesteca mîncarea tuturor. Iaca, eu am să te învăţ o limbă pe care n-o cunoaşte nimeni. Mintea mea a născocit-o pentru vrăji."

— Şi te-a învăţat ? cuvîntă pădureţul, ajungînd la hotarul frunzei, de unde începe vorba.

— M-a învăţat.

— Şi mă înveţi şi pe mine ? gîfîie copilul sărind din apăsarea pădurii) gata să cadă în genunchii rugăciunii, regăsită fără de icoană.

— Te învăţ, dacă te juri că nu mai spui la nimeni.

— Mă jur că nu mai spun la nimeni — se leagă copilul ridicat la rang de om. Şi dascălul 1-a învăţat greceşte.

„LA BRICIUL VESEL"

Dacă pe la şase ani o zînă m-ar fi întrebat: „Ce-ai vrea să fii, fătule ? împărat ? Făt-Frumos ? Zburător cu paloş ? Zmeu cu buzdugan ?" — aş fi răspuns : „Să fiu, dacă se poate, ca domnu Blăgeanu".

Domnu' Blăgeanu, cel mai presus de poveste, era patronul frizeriei „La briciul vesel" din mahalaua Beilic, nu departe de crîşma lui Coniver (cel cu vin sincer şi murături năstruşnice). Desigur că briciul era vesel din cauza clientului, după cum şi clientul era vesel din cauza briciului. Aşa te ducea capul după ce vedeai zugrăveala de pe firmă : un client fericit ca un motan gîdilit sub bărbie, în albi clăbuci de săpun, în timp ce briciul îl rade albastru, lăsîndu-1 cu obraz trandafiriu.

însă vorba „bărbier" nu spune nimic despre un năzdrăvan ca domnu' Blăgeanu. Căci bărbieri au fost, sînt şi vor fi puzderie, cît păr în barba popii Nemţanu, pe cînd domnu' Blăgeanu (a fost odată) nu-şi poate avea pereche în spaţiul omului de toate zilele.

Iată de ce îmi voi muia pana în cernelurile colorate âie copilăriei, încumetîndu-mă să intru ca pe atunci „La briciul vesel*.

Poftiţi, vă rog.

Numai că „La briciul vesel" nu intri ca oriunde, dînd buzna pe uşa, fără pauza pragului. Acolo, dimpotrivă, stai în faţă, gură-cască, minunîndu-te ca proasta la tîrg. în fereastra cea mare a briciului vesel plutesc peşti, dar nu de cei netrebnici, care sfirîie în tigaia bucătăresei (Babeta), ci mîndri ca luceafărul în strălucire arămie de amurg. Stal şi nu te saturi privind. Ca şi cum la el te-ai uita, în ochi, domnu' Blăgeanu te simte şi iesă la tine.

— Ce-i, flăcăule ?

{Mai mare dragul s-auzi o astfel de vorbă cînd abia întreci cu numărul anilor degetele unei singure mîni.)

— Ce vînt te-aduce ? Ţi-a crescut barba prea mare ? Face cu ochiul şi rîde.

Cum să nu rîzi şi tu, gîgîlici cu puf de boboc, cînd cogeamite domnu* Blăgeanu îţi face cinstea să te întrebe în glumă şi să rîdă cu tine ?

Straşnic om !

— Domnu Blăgeanu (zici cu sfiala, şi de jos în sus), oe fel de peşti ?

— De aur, zice.

Auzi !

— Şi chîar de aur ?

— De aur zburător, zice şi dă din cap.

Straşnică vorbă ! Te duci cu ea acasă şi nu-ţl mai Iese din minte şi parcă nicî din ochi. E ca un fel de ninsoare cu fulgi de aur zburător. Te luminează şi prin somn c-un fel de licurici şi de candele cu ochi şî guriţe cascătoare.

CA-NAINTE MULT MAI ESTE...

Ş-abia acum vad că tot n-am Intrat „La briciul vesel". Haidem, oameni buni !

Dacă pui mîna pe clanţa uşii cu geamlîc în culori, şl dacă împingi, tresari deodată cu inima la gura.

Cu-cu, cu-cu, cu-cu...

Unde o fi pasarea care-1 vesteşte pe domnu* Blăgeanu ca picior străin i-a călcat pragul ?

— în loc de cîne (zice), am un cuc.

Rămîi cu gura căscată, auzind cine-i păzeşte agonisita.

— Muşcă ? întrebi.

— Ai haz, bată-te să te bata ! te blagosloveşte domnu' ƒ Blăgeanu. Ia poftim un mar-
ii iei cu evlavie. Dar ce fel de măr o fi ? E mal moale decît cele de acasă, ca un fel de clăbuc împieliţat. N-o să zboare în plafon ?

— Apucă-1 voiniceşte! te îndeamnă domnu' Blăgeanu ca un căpitan de oaste. Hai, nu-ţi fie frică ; doar nu muşcă !

Zis şi făcut. Ca la o încercare de putere, strîngi mărul cu tărie. Te împroaşcă drept în ochi, c-o săgeata apoasa. Dai un ţipăt (ca la şoarece), clipeşti, te dezmeticeşti, te ştergi, vezi că-i gluma, Icneşti a rîs — şi bagi de seama că miroşi a violetă.

Aferim miros! Ca o cucoană de matasa care vine în vizită.

Cine te vede te priveşte chlorîş, te adulmecă şi te cercetează cu prepus :

— Ce-I cu tine ? Unde ml-ai fost.? A ce miroşi ?

Eşti fudul ca cei care vin de la crîşma lui Coniver. In sfîrşit miroşi şi tu a ceva care-i altfel decît cele de acasă şi de la biserică.

Are să fie bine. Că-nainte mult mai este...

DOMICILIUL LEULUI Şl SEDIUL CANARILOR

„La briciul vesel", mări, nimic nu-i ca oriunde. De pildă, în fund atîrnă un leu-paraleu.

Cum asta ? sai dumneata de colo. Ei da, zic eu, un leu galben zugrăvit pe o perdea de mărgele albastre. Dacă atingi mărgelele, leul lor, trezit din somn, se clatină uşor ca un frunziş de toamnă bătut de vînt. Şi orîşicum, ţi se face Inima cît un purice, căci la un năzdrăvan ca domnu' Blăgeanu multe se pot întîmpla, ferească Dumnezeu.

— Şi ce e după Leu ? îl întrebi cu respect şi cam înspre poveste.

—. Domiciliul, zice.

Straşnică vorbă. Ş-o spune domnu* Blăgeanu împărăteşte. Dai din cap pătruns şi oftezi, simţindu-te prea mic pentru aceste înţelesuri.

-i~ Iar aici e sediul — continuă domnu' Blageanu, coplesîndu-te.

Peştera din poveste sau sipetul sfintei Vineri sînt o nimica toată pe lîngă „sediul" lui domnu' Blageanu.

Aşadar, despre leu am spus, adică despre perdeaua leului.

Dar n-am pomenit nimic, dintr-o mie şi una altele, despre şcoala canarilor. întocmai! Domnu* Blageanu care ştie sa cînte şi singur, daca vrea (din muzicuţă, din fluier, din ocarină şi din mandolina cu funda), are şcoală pentru canari. Domnu' Canar-profesor are cuşca lui, cu perdea „personală" şi nu-i la un loc cu elevii decît atunci cînd „predă".

Zic:

— Dar n-are tablă, cretă şi burete l Cum atunci r

— Ei, bată-te să te bată, că doar îi învaţă muzică, nu croitorie.

— Şi-i dai leafa ?

— Sigur. O dată pe lună.

— Şi pensie ? (Vorba auzită la bunici.)

— Şi pensie, rîde domnu' Blageanu pînă la măseaua de aur.

— Cît?

— Ne învoim creştineşte, după cum ne lasă punga şi inima.

Rămîi cu gura căscată. îl vezi pe domnu' Blageanu făcînd socoteli în patru ochi cu domnu* profesor, care-i pasăre galbenă, cu plisc în loc de ochelari, dar are elevi, ca orişice domn profesor.

Mare parascovenie !

ASA-s PARINTH!

între nu mai ştiu cîte altele, are domnu' Blageanu o anumită oglindă în care, dacă intri, nu-ţi mai vine să crezi ca eşti tu. Şi are două feţe, adică două uşi de intrare. Pe una te umfli şi te turteşti, pe alta creşti şi te subţii. Te uiţi la tine şi gîlgîi ca la panoramă, uitînd că rîzi de tine, nu de altul. Cînd ieşi de acolo, din drăcovenia cu două feţe, îţi faci cruce să-ţi ajute Dumnezeu să te întorci teafăr în trupul pe care ţi l-au dat părinţii.

— Nu-ţi fie frică, viteazule, zice domnu' Blageanu ; am eu grija sa nu-ţi facă nimica boala de oglinda,

Nu numai canarii, dar şi oglinzile fermecate ascultă de domnu' Blageanu. De foarfece, pieptene şi brici nici nu mai vorbesc.

— Cine iesă din mîna mea poate sa-l tocmească şi mire la prinţeasă — zice.

Mama zice numai „prinţesă", dar ce ştie o mama de acasă pe lîngă un năzdrăvan ca domnu' Blageanu ?

— Tată, de ce nu te tunzî şi maia la domnu Blageanu ?

Tata ridică din umeri şi zîmbeşte numai cu fumul de ţigară.

Aşa-s părinţii ! Nu ştiu niciodată ce-i bun ! Dacă nu vor să-i asculte pe copii !

De-a lungul anilor (care au trecut cu copîii), domnul Blageanu a rămas tot acolo : cu copilăria.

Foştii copii au uitat de el. Călcînd şi ei pe urmele tatălui lor şi ale tuturor oamenilor mari, au devenit clienţii unui bărbier reputat din centrul oraşului. Dar de cîte ori întâmplarea i-a adus (în treacăt şi pe fugă) prin locurile copilăriei, au văzut cu regăsire zîmbitoare firma „La briciul vesel", iar sub tinicheaua ei zugrăvită, pe pragul modestei dughene, pe neschimbatul Blageanu: jovial, serviabil, cu replica şi gata oricînd.

Cum s-ar spune, un om mulţumit de sine, cu soare pe prag.

Bravo lui !

Şi iar au trecut anii.

Pînă cînd, într-o zi, printre alte fapte diverse, ochii au mtîlnit în negreaţă tipărită a unui ziar un nume din copilărie : Blageanu.

„Individul Blageanu de profesie bărbier şi-a pus capăt zilelor, taindu-şi beregata cu briciul."

Vesel !

OAMENI ÎN APA

DIMINEAȚA CÎND MA SCOL

Cutare insultă pe cutare : „Eşti un porc".

Protestez cu Jules Renard în numele porcilor. Porcul, intrinsec, e curat: adică se trage la apă. Jegul lui e extrinsec, necaractenzîndu-1. Reputaţia rîmătorului derivă numai din condiţia pe care i-o fac oamenii : porcină.

„Porcărie" e o expresie atributală a omului, nu o realitate aptitudinală a porcului.

Dar omul e curat ? *Quod est demonstrandum.*

_ în principiu, toţi oamenii se spală. Dar pînă unde merg principiile ? Manualele didactice hotărnicesc categoric spălatul :

Faţa-ntreagă,
Gîtul tot,
Şi mînile pîn' la cot.

m E o mare pudoare creştină în acest neuitat vers al copilăriei.^ Observaţi că pînă şî spălatul mînilor nu trebuie să depăşească o anumită limită : cotul.

Dealtfel,, versul normativ al manualelor şcolare mai are şi un început edificator :

Dimineaţa cînd mă scol
Mă-mbrac iute şi mă spăl...

I-adevarat că pe vremea patriarhală a sacalelor era şi cam greu pentru apa cumpărată cu cofa să cunoască altaceva din om decît micile suprafeţe neîmbrăcate ale trupului :

|mînile, obrazul şi gîtul. (Alţii, şi mai rezumativi, se mulţuf/meau să se clătească în gura şi să se spele pe ochi, fără să ^'mai aibă şi prejudecata restului.)

Pe atunci, spălatul cuiva, cucoană sau boier, putea fi şi public, fără ca morala să păgubească. Dealtfel, boierii de atunci se spălau de preferinţă chiar în faţa casei, în cerdac, aşa cum ţăranii făceau aceeaşi operaţie pe prispă.

Venea o ţigancă, ţinînd prosopul pe umăr şi lighenaşul în mînă. Altă ţigancă aducea căniţa cu apă rece. Boierul apărea încă neferchezuit, cu pantalonii pe el, în cămaşă de noapte, desfăcută pe stuful ţanţoş al pieptului, şi-n bujmachii brodaţi de mînă. Se clătea dintîi în gura, sorbind apa cu mare răsunet {ca la sorbitul racilor) din căuşul palmelor ; apoi folosea şî pentru obraz apa tulburata în gura, pulverizînd-o în palmele care o duceau din nou pe obraz (cum se dichisesc şi pisicile), mai făcea oleacă de zurbă şl de şagă cu apa (şi ţigăncile) şi degrabă ajungea la şervet în care intra cu un oftat de uşurare.

După care boierul se simţea curat ca lumina dimineţii (oricare i-ar fi fost noaptea).

Şi de ce nu ? Curăţenia vine din suflet. Povesteşte Anatole France despre un călugăr, Pafnute mi se pare, care a pus pe alţii să îl lege de un stîlp în pustia vulturului pleşuv şi a leului, stînd în acel vîrf cu trupul negrljit, zile şi nopţi de-a şirul, întru florile sufletului.

Spune cu duioşie Anatole France : „Mirosul său de sfinţenie ajungea pînă-n ceruri".

Au mai fost şi oameni de aceştia, alături de netrebnicile muieri care adie ca floarea păcatului în nara creştinului.

Dar s-au dus acele vremuri preacurate pînă la sfinţime ale lui Pafnute.

Şi Iată ca apa nu mai vine cu sacaua, nici nu se mai vinde cu cofa. A răposat vremea lighenelor, a cănilor şi a oalelor de noapte (cumar le spune în Moldova) frumos zugrăvite cu flori, rotunde sub pat ca luna în cer, şi cu scufă de dantelă : de zestre.

Acuma fiecare casă are în sinul ei ceea ce bietele gospodării de altădată nu ţineau decît în fundul curţii (în apropierea cuştei cînelui), cu capac, soba de fier şi gazete frumos

şi potrivit tăiate. Şi mai are fiecare casă de acum şi feredeul ei, adică baia. Cada pe măsura trupului, ca şi coşciugul, tot ca ş-acela, şi mai bună şi mai proasta, după lăsatul pungii, de la cea de tinichea smălţuită pînă la cea de marmură meşterită, cu robinete destoinice din care apa rece cît şi cea fierbinte curge la poruncă, şi deasupra, cu ploaia chibzuită a duşului.

Astfel, spălatul nu mai e o muncă, ci o lene. Stai în apă ca în pat, te bălăceşti, te săpuneşti şi gata.

Versul străvechi al manualelor şcolare, contemporan cu preistoria apei, ar trebui refăcut.

Propun :

Dimineaţa cînd mă scol
Mă dezbrac $-3.poi mă spăl
Peste tot, de sus în jos,
Pe dinfaţă 51 dindos.

CONU FĂNUŢĂ

Mahomed e profetul lui Allah, iar conu Fănuţă e profetul băii de abur. Iată un aforism glăsuit de conu Fănuţă pe băncile de lemn fierbinte, chiar în timpul sudaţiei: „Cînd omul e tînăr, adică nebun, baia e un drum spre femeie ; iar cînd omul e bătrîn, adică înţelept, femeia e un drum spre baie".

După cum se vede, conu Fănuţă, de loc din tîrgul Bacăului, respectă şi baia şi femeia. în tinereţa, conu Fănuţă a preţuit mult făptura cu trup de amforă care şi ea 1-a ospătat cu dărnicie dintr-ale ei belşuguri. Dar nici în anii de primăvară a nebuniei omului, conu Fănuţă nu s-a prăpădit cu firea.

Spunea (la baia de abur din Bacău) :

— Bre oameni buni, cu femeia-1 ca şi cu tramvaiul: pierzi un tramvai, nu-ţi face inimă ră, că vine altul.

De cînd e înţelept şi sta la Bucureşti, conu Fănuţă e fericit o dată pe saptămînă, luni, la baia de abur, unde stă o dimineaţă întreagă cu trupul şi sufletul, fără să rîvnească la nimic alt.

Mai zice conu Fănuţă :

— Pacostea omului nu e că vrea sa fie fericit (că asta •ţai hurducă oleacă din lene), dar că vrea să fie fericit în ffiecare zi a vieţii lui, uitînd ca Dumnezeu 1-a învăţat că isaptămîna nu are decît o duminică. Eu unul însă sînt fericit J*o dată pe săptămînă, la baia de abur, Iar în celelalte zile Jale săptămînii sînt mulţămit ca am lăsat în urma o zi de fericire şi că înainte mă aşteaptă alta. Aud ?

— Este, coane Fănuţă.

Nu zice rău conu Fănuţă şi lectorul are numai de cîştigat, ascultîndu-1 la baia de abur.

Iată încă o vorbă de-a lui conu Fănuţă, dupa care ne vom despărţi de el, lăsîndu-1 să fumege în încăperea fierbinţelilor : „De la baia de cadă ieşi spălat; de la baia de abur Ieşi alt om".

BAIA DE ABUR

De cum intri, simţi că-i cald ca la viermii de matasa, şi miroase a prosop jilav. Acolo nu poţi sta îmbrăcat, nu numai din pricina căldurii, care te vrea gol, dar şi fiindcă, atîta vreme cît ai hainele pe tine, eşti străin (ca un om treaz rămas pe marginea, cu scaun, a petrecerii celorlalţi).

Deci te dezbraci, despărţindu-te de haine ca de o ancoră a fiinţei tale sociale.

Omul e deprins, după ce se dezbracă (nu la doctor), *sa* pornească spre pat.

Acolo însă, odată dezbrăcat, intri în căldură, o regăseşti cu tot trupul, capătînd conştiinţa unui nou contur : al goliciunii edenice.

Porneşti în papuci de papură (încă pudic : reminiscenţe sociale), cu cearşaful pe umeri, spre uşa desfătărilor apei.

încăperea în care intri e umed ceţoasă şl sonoră ca o biserică. Acolo-s duşurile. Te botezi lung în ploaia încropită sau fierbinte, adunata cu snop moale şi cu foşnet peste tine.

Apoi intri la abur, plcurînd, cu părul peste frunte. Simţi căldura deodată, cu toată goliciunea trupului, ca un borangic al arşiţei. Cei de acolo sînt goi ca strugurii. Stau care pe bănci, care pe scaune, cît mai tolăniţi.

Dar ce fac atît de reculeşi, atît de pătrunşi ? Meditează ? Fumează narghileaua visului lung ? Ascultă muzici ? Au vedenii dulci ?

Nu. Asudă.

în trupul toropit, sufletul devine mai sprinten, într-o adolescenţă a lenii.

Noul venit aduce încă amintirea hainelor, adică a vieţii sociale. Mintea avocatului răsfoieşte agenda şî dosarele, cu frunte preocupată. Doctorul aruncă priviri cu diagnostic. Profesorul se plimba meditativ ca cocostîrcul din pastelul lui Alecsandri, cu mînile la spate, mirîndu-se poate că nu-şi aude scîrţîitul ghetelor. Sublocotenentul sprinten şi cambrat, cu lănţujel de aur cu cruce la gît şi brăţară de aur, îşi simte încă gradul uniformei. Mîna fumătorului, deşi n-are ţigară, caută uneori scrumelniţa ticului rămas.

Dar cu încetul toţi încep să uite cine-s, ce-s şi de pe unde vin.

Stau pe loc şî totuşi pleacă : într-un fel de tren de plăcere.

Unul şî-a descoperit degetele picioarelor : le răsfiră, le adună, le răsfrînge, dialoghează mut cu ele, şi parcă-I vine să zîmbească. întocmai ca pruncii dîn leagăn. Aşa fac şi ei cînd descoperă, după ce s-au săturat de biberon, distracţia piciorului cu atîtea degete mişcătoare.

Altul face bum-bum-bum. E trombon, tobă mare sau automobil. Cocuţă !

Altul a devenit Carusso într-o opera Italiană. Carusso însă e un caz mai rar. îndeobşte toţi devin barltoni sau başi, căci rezonanţa bisericească a băii dă iluzia glasului chiar şî afonilor. Te întîlneşti cînd cu Mefisto, cînd cu Figaro, cînd eu Fra Dîavolo, cînd cu Boris Godunov. îţi zbîrnîie timpanul numai de celebrităţi basale sau baritonale. Mugete profun3e în care vaca, boul şî malacul şi-au pierdut numai coarnele.

Ai intrat într-o casă de nebuni ?

Mai ştii ? ! Iată cogeamite oameni în toată firea care, adunaţi în jurul duşului, se înghiontesc, se hîrjonesc, hliziţi, flăcăizaţi, slobozind rîsete mînzeşti —, întocmai ca plozii în recreaţie.

Acela care gesticulează superlativ e Cicero acuzîndu-1 pe Ca tihna.

^. Celălalt, care schiţează, paşi de faun (uitînd că are burticică), e chiar Nijinsky.

Ce s-a întâmplat ? Au înnebunit ? Sînt beţi ?

Da şi nu. Oarecum da, oarecum nu. S-au apropiat prin goliciunea în căldură de copilărie, regăsindu-i absurdul, gratuitatea, bucuria de a trăi.

Acesta e misterul băii de abur : liberarea copilului captiv în omul matur.

De asta omul care intră vechi (în haina lui) iesă de acolo nou (în pielea lui) —, retuîndu-şi deîndată deprinderea vechiturilor.

HAMAMUL TURCULUI

Conu Fănuţă poate să-ţi facă, închîzînd ochii, harta României prin băile ei de abur. La Bot'şeni, de pildă, este abur de piatră care cinsteşte nordul Moldovei. Şi dulce tîrgul leşului merită sa trăiască, avînd o bale turcească mai ieftină şi mai curată decît toate cele de la Bucureşti. Şi Olteniţa are baie de abur. Nu mai vorbesc de Ardeal, unde băile de abur se întrec una pe alta. Conu Fănuţă a năduşit în toate.

— Află, bre băiete, că toată ţara e stropită cu sudoarea mea. Ce zici ?

— Mult înainte, coane Alecule, într-o ţară cît mal încăpătoare !

Dar asta încă n-ar fi mare lucru. Conu Fănuţă însă cunoaşte şi băile de abur din toate ţările Europei : din Suedia pînă-n Italia, din Franţa pînă-n Turcia.

Astfel, cînd am plănuit să plecăm la Constantlnopol, conu Mihai (Sadoveanu), Ştefana Velisar şi cu mine ne-am sfătuit şi cu atoateşriutorul conu Fănuţă. Ne-a spus el ce trebuie despre cetatea turcului, dar deîndată a ridicat o sprinceană şi un deget, glăsuind :

— Coane Mihai, dacă n-ai să faci o baie de abur la Constantlnopol, degeaba ai mai întins atîta drum pe apă.

Şi ne-a spus unde, cum şi ce fel.

Ne-am dus deci, conu Mihai şi cu mine, călăuziţi de vorbele lui conu Fănuţă, ajungînd în faţa ambasadei persiane, la uşa „raiului".

Se vede însă că nu-i uşor să calci pragul raiului, căci de cum am intrat, conu Mihai cu pălăria şi cu pelerina (cît un turn) şi eu în valea lui, s-a pornit o zvoană ca de gîşte speriate. Gîgîiau tot felul de turcoaice grăsune, gesticulînd, cum dau din aripi gîştile stîrnite. Pînă cînd dintre ele s-a desprins una mai oacheşă (un fel de gînsac al lor) şi, apropiindu-se de noi, cu ochii bulbucaţi de mînie, a început şerpeşte :

— Hşşşş ! Hşşşş !

Si celelalte, în cor, au început să fîşîie la noi, ca vrăjitoarele din *Macbeth,*

Nu pricepeam nimic. Mă uitam la ceafa lui conu Mihai, vedeam ca-i tot acolo, neclintită, deci şedeam şi eu — bărbat de piatră înfruntînd valul mîniei femeieşti.

Stăm noi ce stăm, înconjuraţi de femeile-gîşte cu fîsîît şerpesc,' şi numai odată văd rîsul cum se urca în conu Mihai, scuturîndu-1 ca un cutremur. Roş la faţă şi clătinat de hohot, conu Mihai a ieşit de acolo, urmat de mine. Din urmă, ne ajunge încă şoapta care ne huiduie.

— Ce-i, coane Mihai ?

N-a răspuns, fiindcă rîdea ca Marea Neagra cînd îşi îneacă vapoarele. Apoi am mers ce-am mers, ne-am oprit la o cafenea. Conu Mihaia chemat un turcaleţ, sa-i ferchezuiască botinele, am făcut şi eu la fel, am băut cafele, am fumat ţigări, am tăcut şi deodată vad ca iar îl apucă pe conu Mihai cutremurul rîsului.

— Ce-i, coane Mihai ? îl întreb cu zîmbet.

— Hîşşş ! spune conu Mihai întocmai ca ele. N-ai înţeles ? Am nimerit în ziua femeilor !

Şi iar se prăpădeşte de rîs conu Mihai.

— Noroc că nu ne-o tăiet capul.

Avea dreptate conu Fănuţă. -

Aferim baie *1*

Intri într-un fel de moschee de marmoră, solemna, dar atît de armonioasă încît deîndată îţi devine intimă.

Un turc te conduce într-un chioşc de lemn, cu ferestrele colorate în galben şi albastru ; prin ele, lumina devine naivă, amintind lanterna magică şi pozele lui Robinson Crusoe. Pe jos e un covor care stinge zgomotul. Un divan moale, îmbrăcat în cearşafuri albe, te aşteaptă. Cearşafurile sînt vioriu-

^albe şi îţi duc gîndul spre albiturile cu iz de levănţica din rdulanul bunicilor, aşa cum le ţin minte ochii mereu miraţi ai pjcopilariei.

\- Te dezbraci în amintiri. Eşti acolo într-o casă batrîj nească. Revii după o lungă despărţire. Unde-s bunicii ? Dorm 'undeva somnul cel alb. Unde-Î motanul ? Toarce. Unde-s poveştile? în cartea lor cu poze. Unde-i tic-tacul pendulei negre cu ore aurite ?

Aici nu vezi şi nu auzi decît tăcerea preacurată în care-s toate acestea : fum.

După ce te-ai dezbrăcat, devenind din ce în ce mai tînăr (imprimăvarat ca în preajma bunicilor), apare ca adus chiar de covorul-zburător un turc care-ţî pătureşte (ca şi dădaca de odinioară) hainele şi rufele, te îmbracă într-un cearşaf care-î proaspăt ca floarea atunci culeasă, îţi pune papuci moi şi te conduce la şl mal cald.

îl zăresc şi pe conu Mihai, Ieşind dintr-un alt chioşc, cu doi turci dupa el, nu cu numai unul, cum se cuvine unui om atît de falnic. (în toate părţile Constantinopolului, conu Mihai e cinstit ca un sultan. Parca nu-i ?)

Şi intri într-altă moschee. Marmură alba ca neaua dintîi, cu bazine în care apa stă limpede, oglindind copilăreşte tot ce vede. Stai acolo, pe o lespede de marmură blajină, într-o căldură ca de soare la vremea portocalilor înfloriţi, şi-ţî vine sa zîmbeşti sau să spui versuri uitate : *„Ce Fabre d'Eglantine, si jeune et si cbarmant avec son nom d'ete !"*

Mai sînt şi alţii pe acolo, tot ca tine. Nu vorbesc, nici nu întreabă. Toţi visează ca statuile în lumina de lună, cu acelaşi zîmbet al căldurii bune şi al blîndului popas.

Dupa un timp — April e anotimpul sau — te ia un turc şi te aşază pe o lespede cu căpătîi. Doamne ! Ce dulce poate fi o marmură pe care te întinzi gol ! E moliciunea pietroasă a zeiţelor într-o marmură străveche.

Turcul pregăteşte spumele săpunului într-o căldare de aramă. Că mîna lui nu-ţi va atinge trupul cu săpunul, ci numai cu spuma, cu fumul său alb. îndată eşti cuprins în înflorită clăbuceală, deasă, cu ochiuri de curcubeie. • începe masajul, lin, prelung, cu o vigoare meşteră, care-ţî sculptează fiecare muşchi, ducîndu-ţi trupul spre antichitatea statuilor.

Dar ce eşti tu acela dintre spume : dansator ? gladiator ? sau zeu

Mereu îţi regăseşti în trup şi-n suflet armonii uitate, zvonuri de poeme, glorioase zboruri, dîre de trireme: marea odisee dusă.

Apoi, la întors, te aşteaptă un alai de turci cu cearşafuri şî prosoape, toate groase şi călduţe, care te usucă şi îmbracă. Nu te mişti. Stai pur şi simplu, nou, leneş şi împrospătat, cu suflet odihnit, în mînile cu somn, cu pace şi poveste ale meşterilor turci. Ei te ridică, ei te duc, ei te aşaza pe divan, îmbodollt în albituri şi pleduri, ei îţi aduc cafeaua gingirlie şi ţigara, ei îţi culeg scrumul — numai ei.

Tu nu faci nimîc. Eşti ca nourul de primăvară oprit în lumina lunii pline : argintiu.

Stai fericit, gîndind cu Jules Renard : *„Je sais regarăer Ies nuages qui passent, Je sais aussi rester en place. Et je sais presque me taire."*

Jules Renard a descoperit această înţelepciune însoţindu-se cu nîşte copaci.

Nu-1 cunoscuse pe conu Mihai!

DUMITRACHE

Dar nu e cu putinţă, la capătul acestor ape ale scăldatului (în amintire) să nu-1 pomenesc pe Dumitrache, băteşul din dulce tîrgul Ieşului.

L-am ştiut din copilărie la baia de abur din dosul Mitropoliei. Făcea de toate, de la maturatul ogrăzii de dinfaţâ (unde toamna castanii numărau frunze de aur), pînă la masaj (frămîntatul aluatului boieresc, cum spunea el) — dar mai cu seamă bînd. I se scobise buza de jos de atîta băutură. Cine-1 ştia, cum îl vedea, îl şi întreba :

— Ei, Dumitrache ?

— Da, saru-mîna, aproba el, ca şi cum i s-ar fi oferit ceva.

Şi-ndată lua banii din mîna clientului, dădea o fugă pînă la crîşma de alături şi se înapoia la trap cu un pahar de apă plin cu holercă (aşa îi spune Ion Creangă). îl dădea duşcă, turnîndu-1 parcă de-a dreptul în gît, căci nu vedeai decît zvîcnirea omuşorului. După care, Dumitrache (roş la faţă şi cu ochii injectaţi) necheza o dată înfundat, scuturîndu-se ca friguri, se freca cu palma peste burtă şi pornea la treabă : eîntrecut de spornic.

Ani de-a rîndul a trăit astfel — mereu beat, totdeauna lyrednic, niciodată acru. Beţia îl ducea spre rai, împleticit şi glumeţ.

— Măi beţivule, ai să crapi de-atîta băutură ! îl dezmîerdau duioşii apei.

— N-ai grijă, că mă ţine el Dumnezeu.

într-adevăr, îl ţinea. Nici o boală nu ş-atingea de Dumitrache, nici o vătămătură, nimic. Zbîrcit, ştîrb, sur, cu ochii injectaţi şi gura scobita, duhnind mereu a holercă —> dar mereu acelaşi, ca întotdeauna.

— Şi-a ucis moartea, a spus cineva.

Toţi chefliii din dulce tîrgul Ieşului, unde crişma-i deasă, erau oarecum solidari cu Dumitrache-beţivul. El îi masa, el îi descînta la abur, bătîndu-i cu măturică de frunză de stejar, el le potrivea aburul şî duşul, el îi spăla pe cap cu vin şi gălbenuş de ou, el le punea în samovarul aburului esenţă de brad. într-un cuvînt, numai el ştia meremetul dezmahmurelii după chiolhan. (Omul lor.) După care, lor le aducea vin şi gustări de la Manaş, el alegîndu-se cu încă o duşcă de holercă.

Nimeni din conducerea băii nu s-ar fi putut atinge de Dumitrache. El era stîlpul (beţiv) al casei apelor.

Au trecut anii, puzderie, scufundîndu-mi oraşul copilăriei. Şi într-o zi, venind în treacăt prin acele locuri, m-atri abătut şi pe la baia de abur, regăsind zidurile amintirii, fără să recunosc şi pe oamenii din acel fum.

— Dar unde-i Dumitrache ? am întrebat pe oamenii noi.

— Care Dumitrache ?

— Dumitrache^băieşul.

Au ridicat din umeri.

— Dumitrache-beţivul... cel care dădea duşcă paharul de apă cu rachiu.

— Aha ! EI ! o plecat...

— Unde să plece Dumitrache ?

— Se vede că pe ceea lume.

Ei, Dumitrache ?

DE ÎNTÎI APRIL

DRUMUL MIRESEI

Nici un sfîrşit nu poate fi mai amar decît bătrîneţea unei femei frumoase şi răsfăţate, ajunsă baba la casa altuia.

Catinca Stupcanu (Catincuţa unei epoci moldovene) a fost bucuria văzului şi auzului boieresc la toate mesele şi balurile timpului. Avea în zîmbet dinţii ghioceilor, iar în umbra genelor răsfrînte, privirea toporaşilor. Atît de sprintenă în frăgezimea ei, că nimeni nu se-ncumeta să creadă că e mică.

Fuga veveriţei îi sclipea glumeţ în cîrlionţii ruginii. Şi rotunjimea mărului domnesc (şi parcă şi aroma lui) se desfăcea naiv în decolteul umerilor. Cine o vedea creştea spre ea. Iar cine o auzea rîzînd în alta încăpere se lumina a dalb, exclamînd : „Catincuţa!", cum murmuri: „I-auzî zurgălăii!" în ziua de argint a celei dintîi sănii.

Spun amintirile că, odată, întîlnindu-se cu ea un venerabil preot cu sprinceană troienită gros, se opreşte cu geana-n sus, făcîndu-şi semnul crucii.

— De ce, părinte ? îl întreabă (cu gropiţe) Catincuţa ochilor de toporaşi.

— Să vad cine ţi-o fi tată chipului de înger : Cel din cer ? sau cel din iad ?

— Ş-acuma ştii, părintele ? îl cercetează şi mai în zîmbet Catincuţa, apropiindu-se galeş de el.

Părintele se scaldă o secundă în parfumul Catincuţei.
— Am crezut că ştiu, dar am uitat. Du-te !

Boierii, în focul inimii, se topesc la picioarele ei. Condurii Catincuţei însă mai sprinteni decît rîndunica nu au nici cuib şi nici astîmpăr. Ea trăieşte în clipe, proaspătă ca ele, fără căderi de stele din trecut, nici fulger dinspre viitor ; mereu în rouă şi în rază pe un prag al dulcei primăveri.

„Veşnic tînără e Catincuţa noastră !"

Această exclamaţie a tuturora e oglinda el. Pînă ce (fără să ştie cînd şî cum) iată că a depăşit-o. Cade ca o frunză de melancolie pe inima el mirată : căci bate la fel într-un trup care parcă nu mai e acelaşi. Se scutură însă cu hotărîre şi devine o coană Catincuţa mai plinuţă, mai înceată, mai c-un creţ printre gropiţe, mai c-un dinte de întuneric, în şirul alb al celorlalţi — dar vitează cu drăgălăşie : „Coana Catinca nu îmbătrîneşte !*

(De la „Catincuţa" pînă la „coana Catinca" a căzut nu numai bruma, dar şl ninsoarea chiar.)

Acest omagiu însă (al unora) îi îndeamnă şi încordarea de a fi tînără, hrănindu-i magic şi speranţa de a nu îmba-

Trec şi anii coanei Catinca. începe frigul oaselor. C-un şal pe umerii uscaţi, coana Catinca se trage cît mai în umbră, oftînd a iarnă. Clipa (sură) cade ca fulgul (rece), chemînd umbra corbului. Creşte singurătatea ca buruiana lîngă pasul oprit al femeii bătrîne. Şi n-aude alt glas în viitor decît pe-al tusei : credincioasă ca un cîne.

Nici casă, nici bărbat şi nici copil. N-a avut pe lume decît tinereţa. A pierdut-o. E învinsă în toate oglinzile. A rămas singură. Dar şi altfel săracă. Mănîncă la unii şi la alţii, ca şi odinioară, dar strecurîndu-se acum pe uşile deschise pentru musafiri, cu umilinţa oarecum glumeaţă a paiaţei, ca să pară că are un rost şi să fie îngăduită.

Azi aşa, mîne aşa — dar iată că vine şi poimîne. în faţa uşilor închise o întîmpină cumplita vorbă: „Boierii nu-s acasă .

Şi dacă nici boierii nu mai sînt acasă pentru ea, cine să mai fie ? îngerul morţii ? Pare ca o ispiteşte — dar nu pînă la faptă. începe coborîşul. întinde mîna înspre uşa de dindos. Cîte o bucătărească mai miloasă îi opreşte te-miri-ce, dîndu-i pe ascuns, înfăşurat într-un ziar: „Na, coană Babă", C-aşa au botezat-o boierii care nu mai sînt acasă pentru ea. Din ce îrt ce mai încolţită de nevoie, îşi descoperă un fel de rudă depărtată, care „o strînge de pe drumuri". Acolo coana Baba

devine pur şi simplu Baba, uneori chiar şî Baboiul, Cotoroanţa si Babornişa.

— I-auzi cum tuşeşte ! Sparge casa !

Ca să nu zgîrie urechea celorlalţi, tusa ei stă lîngă pod, aparţinîndu-I ca şi cioburile. Mănîncă totuşi la masa celorlalţi (albind învineţit la coborîtul şi suitul scării), fără de dinţî (nici puşi şi nici ramaşi), numai cu gingii şi cu mîni tremurătoare pentru orişice, dar mai cu seamă pentru lingura de supă. Cînd vin musafiri, stăpînii n-o primesc la masă. îi trimit ceva la „cucurigu", dar nu din prisosul ospăţului, ci din merinda veche.

— Tot nu poate să mestece !

Nici slugile n-o prea au la inimă, că e prea nevolnică (pacoste) fără să Ie fie măcar, rudă (cu testament).

E drept că nu e a nimănui. E, pur şi simplu, de Ia verbul *a fi,* oarecum a podului, înaint;a sicriului, între păianjenii care cresc mereu în jurul ei, ca nişte ochi cu raze ai singurătăţii.

Dar Iată că i se pregătesc oaspeţi (alţii decît gîndacii negri) : copiii caseî, care din an în an, din prag în prag şi din năzbîtie în ispravă, au ajuns la vîrstă podului. Năvălesc pe scară ca o grindină, tropăind şi bocănind la uşa închisă...

— Coană-Babă-hai ! hăulesc ei ca flăcăii la nuntă.

Dar mireasa podului nu-i aude, că e şi surdă. Copiii dau buzna pe uşă, rcvărsîndu-se cu chiot. Coana Babă, ca însuşi podul devenit făptură, stă în ceaţa anilor, creaţă, galbena, uscată.

— Cînd te măriţi, frumoaso ?

— Da, da, încuviinţează ea din cap, întrezărindu-i veseli în luminişul vîrstei lor.

—• Isaiia dănţuieşte ! chiuie copiii în jurul ei, viscolind sub duduiala paşilor colbul podelelor.

Apoi o lasă : mireasă de scrum şî cîlţ în beteala aţelor de păianjen.

NUNTA DIN POD

Vine gripa la coana Baba.

Cei de jos aşteaptă cu speranţă. Dar gripa se duce şi coana Baba coboară din nou la masă cu tusa ei rămasă.

Se maî urcă şi alte boli pînă la coana Baba. Dar şi acele pleacă, întristînd creştlneştile speranţe în cer ale celor de jos.

— Cînd are s-o strîngă Dumnezeu ? Uf ! Ce păcate ispăşim ?

Pînă cînd într-o zi iată că se adună la pragul Ietacului boieresc fata din casă, bucătăreasa şi spălătoreasă cu mînile ei creţe de leşie şi săpun. Stau şi tac, ca nourii lînga lună.

— Ce-i cu voi, femeilor ? le cercetează cu sprincenele • săltate stăpînă casei —, izbutind din una-n alta sa afle că Baba a trimis după Lenta (o ţigancă din vremea *neaei). Şi că Lenta a îmbăiat-o, a lăut-o, a pîeptănat-o, i-a curăţit odaia, i-a înfăţat patul cu aşternut de olandă îngălbenit în sipet, aco.perindu-1 cu şalul turcesc scos de la naftalină, după care (gătit ca un pat de nunta) l-a tras în mijlocul odăii. Apoi a cumpărat două lumînări de ceară, pe care le-a potrivit în cele două sfeşnice de argint ale 'neaei, şi a chemat popa s-o împărtăşească.

De la popă au aflat cîţiva, şi de la aceştia, toţi. Huieşte tîrgul în care s-a întors amintirea coanei Catinca. Tot drăcoasă a rămas ! Iaca-şl face rîs de nepoata-sa care o ţine în pod, fără s-o mai arate în lume. Bravo !

Stăpînă casei aude şî se roade, cu unghiile în podul palmei şi pasul boca-boca. Se zbuciumă, dar nu ştie ce să facă. Fierbe ! Au dreptate bătrînii (ceilalţi, ai proverbului) : „pe cine nu-1 laşi să moară nu te lasă să trăieşti".

Coana Baba şi-a petrecut noaptea cu ţiganca tinereţii ei, în amintiri, în tusă şi în rugăciuni. Dimineaţa şi-a îmbrăcat cu grîjă sărăcia, punîndu-şî cerceii şi inelul scăpat de amanet, s-a suit în pat, şi-a luat rămas bun de la Lenta, şi-a încrucişat mînile pe piept, a închis ochii şi a aşteptat.

Lenta a rămas în rugăciuni.

Iată că vine ora prînzului. Prin faţa casei, lume adunată ca Ia urs, cu ochîî la pod : acolo-i dracul de coana Catinca !

Stăpînă casei gîfîie, fălcile i se bulbuca, ochii fulgeră. Toţi se înfăţişează în jurul mesei, la locurile lor. S-aude soneria de dinfaţă. Slujnica aduce o depeşă pentru coana Catinca Stupcanu. Stapîna caseî, pufnind ca o locomotivă, o deschide :

„Să ne trăieşti, coana Catincuţo, pentru lecţia nepoatei."

Stapîna caseî nu leşina, nici nu face explozie — dar e la mijloc între acestea. Aruncă telegrama şi striga :

— Dumneaei se întrece cu gluma. Du-te, fato, şi ad-o pe sus la masă !

Trece timp. Nu se aude decît zdup-zdup pe scară şi tic-tac în sufragerie. Servitoarea reapare : numai ochi, cu buzele găurite de tăcere, ca paznicii mormîntuluî învierii lui Hristos.

— Ce-i, femeie ? Te-ai prostit ? Nu ţi-am spus să mi-o aduci pe sus ? Cine-i stăpînă în casa asta : dumneaei sau eu ? Să plece din casa mea, că de nu, pun sergentul s-o ridice...

$1 ATUNCI ÎNFLOREA LILIACUL

Ma vei întreba, iubite cetitor, de ce am pus sub semnul lui întîi april, glumeaţă zi a farselor, aceasta biată întîmplare scoasă de la naftalină ?

lata de ce. Un moldovean albit în Franţa şi abia întors de acolo lumina odată într-un salon de astăzi amintirea Catincăî Stupcanu. Istorisea frumos strănepotul lui Neculce, dar poate că prea lin pentru zigzagul şi iuţelile contemporanilor. Toţi îl ascultau şi cu respect, dar şi c-un fel de resemnare. Le simţeai căscatul în răbdarea ochilor deschişi ca la comandă.

Noaptea era de primăvară ; chiar de întîi april, dar după stilul vechi. Clavirul aştepta cu nerăbdare mînile pianistei ; iar parchetul bine lustruit, pornirea dansului cu ritmuri deşuchiate. Dar la ferestrele deschise, albele perdele lungi (dar lungi ca rochia cea lungă) păreau cuprinse străveziu de amintirea valsului. Se legănau uşoare, în parfum de liliac, ca-n noaptea altui timp.

în vorbele moldoveanului apăru Catincuţa vechii Moldove (cu ochii, dinţii şi gropiţele ei), ş-apoi şi celelalte, pînă la podul celei de pe urmă. Domoala de la început, povestirea devenea din ce în ce mai înceată, mai solemnă, ca apele în preajma mării lor ; şi, cînd ajunge acolo unde a lăsat-o pana mea, neisprăvită, iată un tînăr, clocotind de graba dansului (şi cam crispat) :

— Reuşită farsă !

— Dar de ce, mă rog ? întreabă dîn adîncul amintirii vechiul moldovean.

— Păî nu e azi întîi april ?

— A, da ! e-nrii april, dar numai pentru dumneavoastră, nu şi pentru Catinca Stupcanu. Ea n^a mai deschis ochii. Murise, săraca, în pod. Scuzaţi-o. Scuzaţi-mă. N-am vrut să vă fac o farsă. V-am spus 'un destin. Tot farsă ! a surîs împăienjenit, cu faţa spre perdelele primăverii, cel care se plimbase odinioară, tot într-o noapte a liliacului înflorit, cu Catincuţa tinereţii şi Moldovei lui.

HULITUL NOSTRU PRIETEN, TUTUNUL

MEDICINA COBEŞTE

Nu oricine fumează este fumător, după cum nu oricine pictează, scrie sau cîntă este pictor, scriitor sau muzicant. Toate acestea nu încep dincolo de noi, în social (cu exemplul) sau la suprafaţa mimetismelor noastre (cu imitaţia), ci tocmai în adîncurile de fraged şi absurd ale fiinţei, cu bătaia de inima a unei chemări, chiar şi tutunul care ţine mai mult de patimă decît de artă ; deşi, dacă e numai desfătare a lutului, apoi o găsim în aprinsul flăcării mai tuturor creatorilor de frumos, ca şi vinul, celălalt frate al nopţii afunde şi al văzului prelung.

Că tutunul face rău e neîndoios, afirmă negru medicina (ca şi cum orice plăcere n-ar face rău bietulin' flămîsd de bucurie). Şi specifică : migrenele ceţoase, greţurile, ameţelile, lipsa de poftă de mîncare, congestiile cerebrale, alterarea , funcţiunilor digestive, tulburările de circulaţie, paralizia extremităţilor inferioare, vătămarea ficatului, angina pectorală (cu gheare de hienă), cancerul buzelor şi al limbii — înfăţişează numai o fracţiune spectaculoasa a urmărilor tutunului.

Dar pînă a ne ucide, tutunul ne mai compromite şl estetic, într-adevăr, afumaţi mereu, dinţii decad din categoria albului lor (de la sineliu de lapte apos, pînă la luciu de fildeş şi sclipire de sidef) spre un gălbui tulbure, cu chenare şi zebrări cafenii, luîndu-ne lumina zîmbetului, înloculndu-ne-o cu un accent întristător (pîna la repulsiv) de veşted şi de fermentat ; răsufletul buzelor, şi el, se alterează, inter-

f.&icînd celui lucid cochet spontaneitatea exclamaţiei în obra- : zul altuia, sau rîsul spre vecin (nu mai vorbesc de sărutare) ; .vîrful degetelor, oricît de îngrijite cu săpun, lămîie şi amoniac, pare pătat suspect şi lasă iz de pipă stinsă ; în sfîrşit, fiinţa fumătorului, îmbibată în nicotină, are şi o spectrală nuanţă I palidă spre livid pe frunte, obraji şi în albul ochilor (ca I iminenţa unei gălbenări).

De aceea, unul dintre providenţialii bărbaţi care se înalţă (pe soclu) cu gura deschisă (de sfaturi) asupra epocii lor, încredinţaţi că faruri sînt şi uneori fîntîni —, un oarecare Balz (nu-1 mai ştiu decît viermii şi dicţionarul *Larousse),* spunea cu o emfază lapidară : „Tutunul nimiceşte corpul, atacă inteligenţa, slăbeşte voinţa, şi năuceşte o naţiune întreagă".

Desîgur că profetul nu fuma (mîncîndu-şi în schimb un-, ghiile).

Dar naţiunile, deşi năucite de profeţi, fumează : de la proletar pînă la împărat.

Iar lingă tîmpla marilor visători fumul albastru al tutunului, mereu prezent, e ca o stemă a cerului acordat.

CĂMILA TRAGE...

Sub cerul lui Allah, într-o pustie a nisipului fierbinte viscolit de vînturi, mergea odată, haida-ha, pe spata unui măgăruş, un Aii sau un Osman, în fruntea unui şir lung de cămile.

Nici pom cu braţ de frunze, nici ondulaţie de deal, nici licăr neastâmpărat de apă.

Un cer alb ca solzii peştelui mort, lucind pe clocotul nisipului.

Omul cu burnuz n-avea pe buze cîntec, ci ciubuc. Fuma din zare-n zare iarba fumului şi a visului, însoţindu-se cu ea. Om păcătos, robit de patimă ca un ghiaur.

Dar, cu voia lui Allah, toate cămilele convoiului mergeau cu legănarea lor de hulă oceanică, una după alta, fără hachiţă, nici greş, parcă înşirate pe aceeaşi aţă, după cea din fruntea lor; iar aceea, cu gîtul şerpeşte întins, nu slăbea dîn pas bălăbăneala măgăruşului.

Toate bune şi cu spor pînă cînd zarul (lui Allah) a pus în locul lui Osman, sau altfel, pe un oarecare altul, dar fără

patima ciubucului, avînd acesta numai metanii {pentru el) şi varga sau ciomag pentru urechiatul de sub el şi cocoşatele din urma.

Om fără păcat, vrednic de munţii de pilaf ai *Coranului.* Deci ia comanda. Se pune el în fruute pe măgar, ridica ciomagul, slobozeşte poruncă, şi porneşte : singur cu măgarul, căci în urmă nimic nu se mişcă. Nici vorba, nici ademenirile, nici răcnetul şi nici ciomagul n-au putut clinti din loc cămilele împotmolite ca piramidele, după cea din fruntea lor : stană.

Numai Allah a înţeles şi a zîmibit în înţeleaptă barba lui de nouri. Cămila călăuză nu mergea, cum s-ar putea netrebnic crede, după coada măgarului, ci după fumul rămas de la ciubuc, pe care îl trăgea în piept, luînd şi ea ce rămînea din bucuria omului.

Allah a dat ciomagul.

Allah a dat şi fumul ciubucului.

Ce place cămilei (săraca) place şi omului (bietul), cu voia lui Allah (slăvitul).

DOMNUL *IACOB* ŞI GOLANUL

Fumatul păcătosului începe cu o amintire din copilărie.

în unele seri, cînd tata venea mai devreme de la club, fără să plece cu mama la teatru, făcea dintîi o pasienţă şi dupa aceea pritocea tutunurile. Asta se întîmpla la ceasul lămpilor scăzute, cînd dracii copiilor clipesc în pat, după rugăciune.

Dintîi, tata scotea cutiile de tinichea, le deschidea cu lucire, desfăcea hîrtiile ceruite şi răsturna pe ziare desfăşurate căpiţe de beteală blondă, castanie şi verzuie ca toamna frunzuliţei de salcîm. Risipite cu degetele, amestecate, afînate şi din nou adunate şi strînse în cutii, lăsau în aer vibraţii de pulberi pipărate (pînă la strănut) şi ca o aromă aurie de pleavă de la treier, de fîn uscat şi de turtă dulce.

Ochiul se bucura de atîta cataif de culoare coaptă ; nara se tulbura de atîta îmbulzire de mirodenii; şî sufletul (nu ne duce pe noi în ispită) rămînea într-un fel de visare pe pragul de aur al păcatului.

Miros mai bun decît acela niciodată n-a bătut, ca din)veste, la nara mea. Dar lampa acelui a fost odată s-a stins veci. Amin.

Apoi am regăsit încercarea acestui miros în tutungeria lin Beilic. Acolo, domnul Iacob (cu musteaţa cît o cobîliţă rtoarsă) ţinea dugheană de tutunuri, ţigări şi chibrituri (care fte aprind şi pe talpa), între crîşma lui Coniver şi „Briciul t'vesel" al domnului Blăgeanu.

— Mamă, de ce miroasă mai frumos la tutungeria lui jdomnu Iacob decît la cofetăria lui domnu Tufflî ?

A răspuns palma mamei; pe obraz. Deci, roş, n-am mai lităruit în cercetarea acelor legi.

Avea dreptate mama : înspre viitor. De la domnul Iacob |'am cumpărat întîia oara fumul oprit, găsindu-i deîndata, dupa l& ameţeală zîmbitoare (de perdea în vînt de primăvară), .amărăciunea aromată şi mîndria păcatului savîrşit.

De-atunci fumul albastru m-a însoţit în toate arderile ifnele, ducîndu-mâ în afară numai spre prieteni. Vorbesc de cei care au rămas lîngă inimă: Ibrăileanu, Ştefan Dimitres-!<u, Tonitza. în fumul albastru, ca într-un pridvor al ceru-! lui, îi văd încă pe robii lui Dumnezeu, duşii...

Dar să revenim Ia domnul Iacob. în dugheana începu-J'.rtului am găsit odată şi un mare zîmbet pe care vreau să | vi-1 spun.

Se înfăţişează într-o zi (umblînd pe trei cărări) un gligan golaş sub haina peticită, duhnind a canal şi a vin. Clipeşte " (din vin) adunîndu-şi leţcaia de trezie a ochilor, sughiţă | săltat, şi zice cu glas gros cît trei altele alăturate :

— Da-mi două „Iaşi" !

în acel timp, ţigaretele „Iaşi" (de format masiv, umplute cu tutunuri suav aromate, dar slabe, şi înfăşurate într-o foaie de tutun nearomat, dar substanţial) erau fala manufacturii ieşene şi cel mai rafinat produs al incomparabilului Huber. în schimb, fiecare ţigaretă costa (aproape exorbitant) zece bani: aur.

Deci: „Da-mi două «Iaşi»", vorbă de bancher, în gura unui ieşit din canal, tuna. Dar şi moglanul acoperea tejgheaua, stînd greu şi sculat: ca tunul.

Deci domnul nostru Iacob, după ce şl-a muşcat de nu ştiu cîte ori musteţea, a luat două „Iaşi", mătăsos brune, şi i le-a dat, două, cu mîna opărită de nesiguranţă.

Laba celuilalt le-a înghiţit. Apoi a cerut un chibrit lui lacob care, oftînd, i l-a întins cu flacără. Omul ajuns la poarta ralului a aprins o ţigară, a tras cîteva fumuri bălăureşti, înnourînd dugheana, şi a dat să plece.

— Hei ! Plăteşte, omule —, l-a detunat Iacob, săltînd de după tejghea.

— Dacă n-am !

N-aveaî

Dar de ce două ?

Păi îl mai aştepta unul ca el la uşă.

ÎNŢELEPŢII ŞI TUTUNUL

Sînt unii înţelepţi (ai milimetrului), care te opresc pe stradă cu dinadins ca să-ţi spuie :

— Ştii că m-am lăsat de tutun.

— Bravo I

— Voinţa.

— Splendid.

— Grozav mă simt de bine (zice şi respiră demonstrativ).

— Se vede (zici muiereşte).

— Nici tuşă, nici dureri de cap, mi-am recăpătat pofta de mîncare. Nu mai gîfîi. Simt că am întinerit.

De acord. Dar pentru ce-a întinerit ? Pentru prelungirea bătrîneţii ? Pentru creşterea tensiunii prin sporirea poftei de mîncare ? Pentru afirmarea voinţei ?

Scrumul acestora a depăşit flacăra, supravieţuindu-î; şi îată că acum renunţă şi la visarea fumului albastru. Dar ce le mai rămîne lor ? ,

Virtutea aspidă a omului bătrîn, oţetul mort, gustul de iască, papucii de ţărînă.

Bieţi apostaţi a! tutunului, dacă aţi fost fumaturi, veţi mai fi, iar dacă nu veţi mai fi, degeaba aţi mal fost.

fi. i

COLIND PENTRU UMBRE

Acolo începe scara de lemn scîrţîitor, cu miros de ceară I» de roşcovă, pe care se coboară bunicii în sufragerie, cu jtumînarea, motanul, nepotul şi umbrele lor.

Acolo-s dulapurile cele zdravene, pe care stau cu arome |mari ca luna plină gutuile şi merele domneşti, tablaua cu Kromaniţă uscata şi cutia de zahăr cubic (nu de *zahăr,* de |?zahăr), plină cu flori de tei în care-i încă un abur din respiraţia de aur a verii.

Acolo-i sipetul sfintei Vineri, de lemn verde cu bujori ^înfocaţi, în care doarme — Albă-ca-Zăpada — rochia de s mireasă a bunicei.

Acolo-i fotoliul strîmb şi şchiop, bărbos de cîlţ, cu telu- I rile afară, care face „zang* cînd te aşezi în el, răsunînd apoi | ca un adînc pian.

Acolo-î soba de fler de pe vremea copilăriei tatei, mai §• măruntă decît cea din antreţelul de dinfaţă, un fel de băbuţa I: scăzută a sobelor de modă veche, soră bună cu cele pe care jf se coc castanele, cu fustă de tablă neagră şi ochelari de mică, | ţîrîind un focuşor de lînă roşie.

Acolo, în antretul de dindos cu miros de luminări de I Paşti, de roşcovă şi de fructe, de ziare uscate şi de bucoavne mucegăite, e fereastra.

Uneori nepotul bunicilor îşi turteşte nasul de fereastra aburită şi se uită dincolo.

Ninge şi la vecini, ca şi în ograda bunicilor, dar iarna de acolo are fete. Trei. Păpuşa lor de-afară e omul de omăt:

mai mult un pui de aşa ceva, dacă aşa ceva ar putea să odrăslească. Dar fetele atît sînt de cuminţi şi delicate în jurul lui, ş-atît de tainice, că parcă fac descîntec în vechimea iernii pentru născutul din omăt, adus de fulgi din amintirea cerului. Una dintre ele, cea mal mică, s-a ridicat în vîrful ciuboţelelor, şi nas în nas cu omul de omăt, l-a sărutat. Din spate, celelalte au scufundat-o cu năsucul în omătul omului, în frigul lui de moarte. Apoi au rîs, bătînd din palme, ca dimineaţa vrăbiilor la fereastra.

Cea mai mica s-a uitat la ele, şi-a pus mînile pe ochi, şl a plîns.

Şi a fost cîte o batistă de păpuşă şi de înger în fiecare fulg venit la ea.

A plîns şi cea mai marc, dar într-altă zi, fără surori şi fără om de omăt. A ieşit afară, parcă furîşîndu-se, cu şoşonii neîncheiaţi, cu căciulită pusă strîmb şl cu paltonul pe umeri.

A stat aşa, uitîndu-se numai la poartă ca la o duminică. Fulgii au strălucit fraged pe căciulită şi paltonul ei. Şi ea a ascultat (ca şi nepotul de la fereastra bunicilor, cu urechea aplecată pe acelaşi ghioc de purpură) zvonul de mare veche şi tînără a sîngelul.

De cîte ori s-a auzit o sanie (cling-cling) venind, dulce ca silabele unei Mioriţe, s-au scuturat dintr-un april de floare liliecii cerului pe cozile cu funda ale fetei vecinilor. Şi dupa fiecare sanie amăgitoare, din nou în vechea ei poveste, Cenuşăreasa a rămas la vatra stinsă, singurică.

Din ce în ce ninsoarea a fost mai scrumltă, lumina mai bătrînă. Parcă s-au stins luminile policandrelor, parcă s-au mistuit muzicile, parcă s-a suit vremea din saloanele balului alb, sus, în podul unde-s aţele de păianjen, ferestrele colbăite, mirosul de mucegai şi şoarecii.

Fata vecinilor şi-a şters ochii, iar şi i-a mai şters, s-a mai uitat o dată la poartă, cum te uiţi la lunea săptămînilor şcolare după ce-a trecut dumineca, şi s-a dus spre bucătărie, atît de încovoiată, cu pas atît de greu şî poticnit, ca parcă o ursitoare venea de afară, aducînd în spate cozile cu funda ale fetei vecinilor...

— Ce-mi moşmoneşti acolo, mă rog ? îl întreabă bunica se nepotul prins în capcană, răsărindu-i în spate. Na o Ipetică, nepricopsitule ! Pune-te şi şterge fereastra. Hait!

| Deci nepotul lustruieşte de zor fereastra, sub ochii bunijcei, pînă cînd sticla straluce din nou. Dincolo, în fund, prin '/Tumul fulgilor, la fereastra vecinilor, se aprinde o lampă. E fîntîia stea care arde în inima nepotului, vestind cerul celorlalte.

Cri-cri. Cri-cri...

— Un greier, bunică. îl auzi ? Unde-o fi cîntînd ?

— în capul tău de bostan, berechetule.

Nu, bunică. în ghiocul de purpură al inimii.

Acolo... acolo a început colindul „Sculaţi, sculaţi, boieri mari, florile dalbe, că vă vin colindători, florile dalbe, noap„tea pe la cîntători, florile dalbe" —, pe care l-ar şopti nepotul ^pentru stinşii lui bunici — cri-cri — dacă mormintele ar avea î fereastră şi morţii noapte de Crăciun.

REDEŞTEPTAREA PRIMĂVERII

HOTRIE

Cerul e albastru ca deasupra unei corăbii cu rodii şi cîntece napolitane.

Chiuie înalt oltenii, legănîndu-şi coşurile cobiliţei. Zbîrnîie ca un arcuş de contrabas un avion. (Ţi-aduci aminte de sirenele de alarmă şl spui : Slavă ţie, Doamne !)

E dimineaţă. E dimineaţa unei dimineţi, căci şi primăvară nu e altăceva decît o dimineaţă în ziua mare a anotimpurilor, la capătul căreia apune toamna ca un soare galben.

E bine să trăieşti. Respiri adînc, c-un creţ de zîmbet pe faţă. Şi te duci la treabă cu pasul mai elastic ca în alte zile, oarecum întinerit.

Tumultul Bucureştiului (tramvaie, oameni, biciclişti, părute, automobile, camioane) a şi început, cu sprinteneală de ciocane de ţimbal. Pasul trecătorilor acestui ceas, şi chiar munca, se învecinează cu dansul şi cîntecul. Soarele nou colorează străzile şi bulevardele în galben transparent de ciuboţîca-cucului. Aerul e limpede şi ager.

Se deschid vesel ferestrele caselor, pornind c-un salt în primăvară ; şi parcă după fiecare nu-s decît fete de şaisprezece ani.

Bubuie covoarele bătute, dînd răsunet spaţial de primăvară. (Nimîc nu dilată mai vast cerul decît pocnetul covoarelor.)

Cînii stau Ia soare. Ies şi motanii catifelaţi. Piuie curcile 1 sopran : piu-piu. Acuşi încep şi puii care-s ca nişte luceferi de f

puf galben pe iarba verde. Va mirosi a fum de frunză arsa, cam înecăcios, şi, virginal, a iarbă verde şi a mugur crud.

Din loc în loc, leneş la pîndă, răsar ţigăncile cu miros de mahorcă şi obraji de lut creţ, care, cu vorbă galeş răguşită, mînă meşteră şi ochi lucioşi, îţi desfac şi îţi arată, cu palmele lor pămînrii, din ghiocei sau toporaşi, sînii de fată mare ai primăverii, să ţi-o vîndă pe nimic...

VEZETEUL MITROPOLITULUI CALINIC

Asta-i o întîmplare cu haiduc, pe care o ştiu de la bunicul.

Mitropolitul Calinic credea nu numai în cer (care e depărtare), dar şi în om (apropiere).

Astfel că nimeni dintre cei ce-1 cunoşteau nu s-a mirat aflînd că înalt preasfîntul a rînduit mai mare peste droştele şi telegarii Mitropoliei pe un haiduc — cică pocăit.

Dar fiecare dintre noi, fie chiar culme a cinului monahicesc, e ca o carte necetită pentru vecinii de viaţă. Astfel ca unii şi alţii din preajma mitropolitului au şi sărit cu sfatul:

— Goneşte-1, înalt preasfinte !

— De ce ?

— O să te prade. Aşa-i năravul lui de la Necuratul.

Dar mitropolitul şi-a închis auzul pentru clevetirea sfetnicilor, păstrîndu-şi vezeteul pe capră — unde îl pusese inima.

Pînă cînd, într-o zi, pe cînd caleaşca mitropolitului mîna de zor spre mănăstire, venind din dulce tîrgul Ieşului, iată că la un cot s-aprinde vînt de primăvară în mare strălucirea văii.

Caii se opresc.

— Ce-i, Ioane ?

— Că ce să fie, înalt preasfinte ? Ni'ca !

— S-or fi muiet bălămălile cailor ?

— Ba deloc, oftează muntele de pe capră, cu musteaţa cît zborul hultanului.

—- Atunci de ce-ai oprit, loane-omule ?

Dar matahala de pe capră întunecă lumina soarelui şi tace, punînd lespede de umbră pe credincioasa inima mitro-

polituluî Calinic. Să aibă oare ei dreptate, cei cu cerul gurii negru şi la sfat ? Să vrea cel miluit să-1 prade ?

Nu i-i frică mitropolitului pentru treanţa vieţii, nici pentru celelalte, încă mai netrebnice ; i-i jale pentru cel de pe capra, că-1 pierde pre Dumnezeu.

Trec clipe mai vrăjmaşe decît anii, îmbătrinind lumina inimii.

Şi numai ce se întoarce Ion-haiducu] de pe capră, dar greu, ca o poartă de fier ruginit, cu lacăt de temniţă, şi spune:

— înalt preasfinte, leagă-mă !

— De ce să te leg, măi creştine ?

— îmi miroasă a frunză, spune el închizînd ochii. Şi m-aş tot duce...

Mai mult nu ştiu.

Iar bunicul, de la care ştiu şi atîta, doarme sub pămînt, dincolo de valea frunzei.

PE TROTUAR ALĂTURI...

Pe trotuar alături saltă
Două fete vesele.
Zău că-mi vine să-mi las baltă
Toate interesele.

Simţi, cetitorule, cită condensare de primăvară orăşă-neasca e în versul de mai sus ?

Ascuţitul la minte şi amar zîmbitorul Topîrceanu a comprimat o nuvelă de Maupassant (sau echivalentul ei : un roman românesc), în acest vers uşurel şi fără de pretenţii.

Să-1 considerăm însă mai atent. Adică să-1 ademenim sa-şi desfacă înţelesul: «Melc, melc, codobelc, scoate coarne bou-reşti..."

Iată : în acest vers vedem mai dintîi un trotuar (al oraşului cutare). Printre alţi trecători (omişî de poet, poezia avînd mai mult implicit, explicitul fiind un atribut al prozei), vine şi un dumnealui oarecare (în Caragiale i s-ar spune „stimabile") ; decî un stimabil oarecare, om cu greutate şi greutăţi: nevastă, soacra,* copii la pension, casă, vie, moşi-oară, profesie libera sau slujbă la stat, ofiţer de rezervă — într-un cuvînt al ţarii fiu ş-al patriei onor.

Acest om onorabil se duce Ia „interesele" Iui, cum specifică poetul, fără să vadă (liric) că vine primăvara, pe care o consideră numai agricol şi cambial (termene scadente).

Cînd deodată se opreşte. Ascultă, vede, revede şi rămîne răsturnat de mirat.

Ce s-a întîmplat ? Spune versul:

Pe trotuar alături saltă
Două fete vesele.

Mai nimic deci care să depăşească anonimatul (actorilor) şi obişnuitul (acţiunii). Fapt divers.

Dar şi calul troian (deşi mare) a fost mai mic, şi totuşi... Aşa şi omul nostru, fn rînd cu Troia, cetatea homerică, e cucerit în aşa măsură, încît exclamă :

Zău că-mi vine să-mi las baltă
Toate interesele.

înţelegi, Iubite cetitor ? *Toate interesele:* plural global. Şi pentru cine să şi le lase ? Păi pentru două fete vesele. Deci dezinteresat. Că doar la vrîsta lui nu poate catadicsi la două. E o victima a primăverii.

Aşa păţesc oamenii serioşi, mai cu seamă aceştia.

Primăvara e un anotimp primejdios ca o femeie (care ftu-i a ta).

Unii o caută ; alţii o găsesc.

MOARTEA

Pe-atunci înflorea liliacul
Şi noaptea cădea parfumată
Umplînd de miresme cerdacul.
Ş-a.vea arhivarul o fată !

Tinereţa revărsată de acest catren vine mai cu seamă din prezenţa *arhivarului.* Cuvîntul prăfuit şi uscat *arhivarul* sporeşte deopotrivă şi parfumul liliacului şi farmecul nostalgic al fetei nenumite altfel.

Ai înţeles, fireşte, cetitorule, ca şi acest vers e tot al lui Topîrceanu — al lui Topîrceanu care altfel nu mai e. Pe

mormîntul lui din dulce tîrgul leşului creşte acea iarbă, creştină într-un fel, că e vecină cu o cruce, dar pagină într-alt fel, căci nimic nu tulbură uneori mai tare sîngele omului tînăr, venit cu pietate la un mormînt, decît chemarea spre seve cuprinsă în mirosul *neparfumat,* în mirosul *direct* al ierbii.

în ceas de primăvara, Topîrceanu a ştiut că i se apropie moartea. Simţea că doctorii de la Viena, Bucureşti şi Iaşi îl mint. Pe măsură ce lumina sporea, pregatindu-se pentru venirea florilor, Topîrceanu, muşcat de moarte, devenea mai galben şi mai uscat. Fugea de oameni — din supremă cochetărie : sa nu-1 vadă mai rău decît bătrîn, devenit, în sinistru, propria lui caricatură, schiţa strigoiului lui. Numai piele şi os. Mînile, ostenite ca frunza toamnei, atîrnau, împovărate de greutatea falangelor.

El, care se întîlnea mereu cu el însuşi într-o oglingioară de fată, nu mai putea suporta *sentinţa* oglinzilor. Pe rarii prieteni care-şi mai aduceau aminte de el îi primea acoperindu-şi faţa —, devenind pentru ei numai glas : glasul lui Topîrceanu din culcuşul moaştelor lui.

Şi primăvara creştea mereu, din pămîntul care-1 aştepta pe Topîrceanu ; răsuna glasul de copii în recreaţie al păsărilor, la ferestrele deschise. Mirosea a iarbă crudă. Se desfăceau, cu aripi albe de îngeri, pomii albi sub cerul albastru.

Şi el era galben la fereastra primăverii — galben, uscat, stins, iremediabil condamnat.

Ce straniu e tic-tacul ceasului în auzul omului care se apropie de moarte ! Şi după moartea lui, a stăpînuluî, această inimă a timpului exterior va bate încă : pentru alţii.

Pe trotuar alături saltă
Două fete vesele.
Zau ca-mi vine să-mi las balta
Toate interesele.

în ceasul acestei primăveri, versurile săltăreţe ale lui Topîrceanu răsăreau pe atîtea 'buze tinere, aproape ca refrenul unui cîntec.

Şi Topîrceanu era galben la fereastra primăverii.

Pe-atunci înflorea liliacul...

Cînd a înflorit, două luminări ardeau la căpătîiul „pămîntului care se întorcea în pămînt"._ Ceasul mortului bătea înainte : postum, alături de timpul oprit.

Şi bătrînul Philippide s-a chinuit la fel, tot pe pammt de primăvară. Dar gura lui a rostit această vorbă năprasnică : „Aş vrea cîteva clipe să mă scol din moarte ca sa mă bucur că am murit".

Pe-atunci înflorea liliacul
Şi noaptea cădea parfumată
Umplînd de miresme cerdacuî.
Ş-avea arhivarul o fata...

Şi moartea are o fată : primăvara.

CINE MA STRIGĂ DIN URMA

LUSTRU FACEM FRUMOS!

— Hei, domnu !

Prin faţa lustragiilor, aşezaţi la locurile cele mai îmbelşugate ale vadului uman, ghete vin, gihete trec.

Unele se opresc de la sine, fără să fie solicitate. Altele merg înainte, oricare le-ar fi starea, inaccesibile chemării, surde. Iar^ altele îşi încetinesc mersul, stînd în cumpănă.

— Hei, domnu ! Lustru facem frumos !

Bătute cu spinarea de cutiile sonore, periile fac cleampa-cleampa, ca fălcile unor crocodili de lemn. Soarele străluce în alamării. Unele cutii au mărgele colorate ca măgăruşii din Orient. Cîte una mai chivernisită are şi oglindă. In sfîrşit, altele, cu incrustaţii şi ţarţamuri, sînt împodobite ca armonicele. Iar alături, strălucind multicolor ca un pieptar cu decoraţii, stau dulapaşele borcanelor cu crema.

După ce criteriu ghetele nehotărîte îşi aleg lustragiul e greu de spus. Poate ca uneori şî deprinderea are o pondere în această determinare ; dar nu de ajuns, fiindcă, spre deosebire de bărbier, croitor şi maseur, specialişti cărora clientul le e credincios, lustragiul aproape niciodată nu e acelaşi. Trecătorul îl ia de unde îl găseşte, atunci cînd are nevoie de el, sau cînd îi vine pur şi simplu să-şi facă ghetele.

(Să mi se ierte barocul asemuirii, dar pornirea ghetelor către un anume lustragiu, ca şi pasul inimii spre o cutare fată, e tot o sinteză araţională a particularismului individual.)

Aşadar, ghetele şovăitoare vor fi seduse de una dintre ademeniri, pornind într-acolo şi oprindu-se lîngă lustragiul

investit. Gheata din dreapta, deprinsă sa o ia mereu înaintea celeilalte, se potriveşte pe calapodul de lemn: piedestalul actului profesional.

Această oprire desperecheată e un moment important în viaţa unei ghete. Căci, spre deosebire de papuc, tot încălţăminte, dar care simbolizează siesta, lenea, statul pe loc, gheata e semnul mersului. Şi mai cu seamă pe strada e învăţată să fie în ritmul pasului, însumată în succesiunea drumului. Ori îat-o oprită, descorporată din viaţa ei tocmai în matca fluxului vital, care e strada. Deşi aparţine tot vieţii, stă ca pe un catafalc, într-un fel de relief solemn.

O gheată fixată pe calapodul unui lustragiu e o invitaţie la monolog interior, la mirări, la revizuiri —, ca şî mîna ostenita de scris, cu care te întîlneşti tîrziu noaptea, la lumina lămpii.

(Vad perfect un roman de Joyce, de pildă, desfăşurindu-se în dilatarea interioara a cîtorva minute exterioare, cele necesare lustragiului care nu ştie că periile lui ating solemnitatea timpului oprit al ghetei de pe calapod.)

Dar, lăsînd la o parte literatura, şi contabillzînd riguros realitatea, constat că bărbaţii în genere, în timpul acestei pauze, nu alunecă în meditaţii şi introspecţii,^ ci dimpotrivă, primăvăratec stimulaţi, se uită mai cu seama la sprintenele trecătoare elegante. Un *domn* care-şi face ghetele devine *bărbat* mult mai des decît atunci cînd e cu femeile laolaltă în tumultul străzii. Poate tocmai fiindcă-i ancorat devine atît de insistent faţă de unele trecătoare, încît te întrebi cu poetul (Topîrceanu) dacă n-are să plece la vînătoare, lasîndu-şi baltă toate interesele.

Numai că astfel de nebunii nu se întîmplă. N-am văzut bărbat care să plece după o femeie numai cu o gheată lustruită, plătind însă pentru amîndouă.

Nu, nu î Literatura calomniază romantic pe oameni. în realitate (această iluzie unanimă), oamenii sînt mult mai cuminţi decît îşi închipuie scriitorii lor.

Dar sa revenim la gheata suită pe calapod. Acolo, sub ochiul competent şi investigator al specialistului, îşi mărturiseşte omul calitatea, viaţa şi beteşugurile.

Uneori e provinciala. A venit cu clasa a doua la Bucureşti, părăsindu-şi uliţele pe care umbla măsurat, tacticos, prin faţa cizmelor sergentului din colţ, trecînd pe la chioşcul de ziare,^ scîrţîind la slujbă, plecînd la aperitive —, uneori mai calcînd şi strîmb, E intimidată, dar şi excitată.

Altă gheata destăinuită pe calapodul lustragiului vine din tramvai, molestată, jupuită, răzvrătită. Vrea lustru — dar vrea şi dreptate, ca suferă cînd e călcată.

1ată şi un bocanc : al domnului elev cu termen redus de la şcoala de infanterie. Tare e mîndru ; în sfîrşit şi pe el îl lustruieşte un altul. Se simte puţintel cimotie cu soarele şi alte înalte străluciri. într-un bocanc lustruit e un juvenil imperialism destăinuit. Bocancul care pleacă duce fanfare.

Cizma, orice s-ar spune, e altăceva decît ruda ei civila, gheata, după cum şi gheata e altăceva decît bunica ei rurală, opinca. Cizma e o gheata cu pinten şi lung gît tubular. O cravaşa o alintă nervos cu coada ei subţire.

Gheata pensionarului e zbîrcită ca un obraz. E cu trecur şi amintiri — într-un fel retrospectivă şi oarecum postuma.

Gheata care vine din Moldova e botină. Nu se încrede în ghete. Milcovul continuă să curgă între ea şi celelalte, ca o nuanţă păstrată.

Dar gheata scoasă din cutie ce caută acolo printre pacienţii autentici ? E paradoxal, dar veridic. Caută iluzia unei învechiri tocmai prin lustru, căci nu poate suporta (estetic) ostentaţia lucrului nou. Vrea deci un fel de biografie.

Iată şi gheata unui tînăr care ţine în mînă o creangă de liliac înflorit. E pe pragul dezastrului (gheata). Astă-iarnă tălpile ei găurite au absorbit toate noroaiele reci. îşi mai aduce aminte în _ căldura soarelui. Dar piciorul e robust, liliacul e înflorit şi ea speră (lustru).

Iată şi gheata de bizon veritabil sau de piele de elefant cu tălpi buzat groase de *crepe.* Stă ca un transatlantic. Simţi ca ghetele golane de alături o suduie printre dinţi (ca să zic aşa).

Dar la capătul acestei schiţe sociologice trebuie să pomenesc şi despre un condur dîmboviţean.

într-o zi de toamnă, mă învecinam la o lustragerie, pe aceeaşi canapea, cu soţia unui cunoscut critic, palid şi hieratic-^Am salutat-o. Doamna însă a părut că nu observă nici pălăria, nici glasul. N-am insistat cu amplificatorul, lăsînd-o

pe doamnă într-un fel de condensare hipnotică. Pînă la urmă însă, prin nu ştiu ce întîmplare, ne-am întîlnit nas în nas, într-un soi de carambol optic. Am reiterat salutul. Dar doamna, ca arsa : „Vai, iartă-mă, te rog..."

Nu ştiam pentru ce sa o iert ? Pentru soţul ei, neiertătorul critic ?

Dar ea, parcă acoperlndu-şi insuficient cu mînile o nuditate simbolică, se scuza mereu, ca cei care au mîncat usturoi.

Abia după un timp am înţeles ca i se părea compromiţător de ruşinos să fie văzuta la o lustragerie.

(Aşa e Veta : ruşinoasă.)

Caragiale e mereu prezent; chiar şi în soţiile distinşilor critici români.

Meşterul ales de clientul nehotărît îşi stinge ţigara, punînd-o la o parte, sau şi-o lipeşte de buză ; îşi freacă mînile a Doamne-ajută ; raclează cu unghia manşeta pantalonului, curăţînd-o cu expertă perie (eventual şi cu benzină) ; şi pe urmă îşi dă drumul, avînd în mînile cu perii stufoase acel tumult vital în stare să scoată un soare şi din cel mai opac iuft. La hotarul tumultuos al periilor, cîteva boabe de apă picurate cu vîrful degetelor se bulbucă pe luciul botului ; postavul lustrului suprem scîrţîie, apoi lunecă intens şî tangenţial. Miruite cu luminăţie, ghetele pleacă mai departe, ducînd pe omul lor c-un fel de optimism care-i vine de jos în sus,

E interesant de observat că simple amănunte au uneori rol hotărîtor în determinarea dispoziţiei noastre.

De pildă senzaţia obrazului neras (şi optică, dar şi tactilă, căci aspra desime a bărbii cheamă necontenit degetele spre ea, obsesiv, ca o mîncărime) ne dă o apăsare umilitoare, înnourîndu-ne. Omul ras se luminează, acţiunea briciului depăşind localizarea facială. Iar cel care se rade singur, de obicei, şuieră sau cîntă.

Doliul creează şi menţine prin însăşi culoarea sa, dacă nu o tristeţă adîncă, măcar tonalitatea unei gravităţi.

Dar iată şi mai mult din şi mai puţin : un om care şi-a suflecat mmecile cămeşii e mai energic, mai avîntat, mat juvenil, decît unul cu braţele acoperite.

Pieptănătura unei femei îi schimbă şi psihologia. Femeile simt primăvara şi prin subţiimea rochiilor de primăvara. Bărbaţii la fel. Primăvara, pentru ei, nu începe numai cu soarele şi florile, dar şi cu femeile sprintene în strai subţire.

Un pantalon necălcat, cu conturul general blegit, dă un fel^ de blazare paşilor noştri, îngreuîndu-i ca un adaos de ani. Odată cu ciunga începe şi cochetăria pasului sprinten, aducîndu-ne un nou ritm vital.

Toate acestea (de la obrajii raşi pînă la ghetele lustruite) conţin germenii unui co#e-ism empiric.

în oraşele de provincie, de pildă, oamenii sînt mai greoi şi mai plumburii, în genere, decît bucureştenii centrului, fiindcă în provincie ghetele-s mai cu noroi, pantalonii mai cu genunchi şi obrajii mai mîloşî, practica rasului, a călcatului şi lustruitului zilnic nefiind observată cum ar trebui.

Lustragiii, deci, sînt oamenii de jos care vin în contact tehnic cu încălţamintele oamenilor de sus.

Ghete vin, ghete trec.

Şi cum spune poetul: toate-s vechi şi-s nouă toate.

THEODORIC

Ghetele lui Theodoric (C.D. : corpul diplomatic) s-au întîlnît cu ale noastre (venite dîn dulce tîrgul leşului), tocmai la Constantlnopol, unde, după cum am mai spus, eram cu conu Mihai şi cu Ştefana Velisar.

Cer iertare lustragiilor, dar nu mă pot opri numai la ghete. Urcîndu-mă mai sus, pot spune că prietenul Theo (camarad de tinereţa) era pe atunci consilier la legaţia română de acolo.

Alături de conu Mihai (pe care pana mea nu se satura să-1 îmbrace cînd în pelerina dealurilor, cînd în zalea legendară a cruciaţilor), Theodoric părea o aşchie, un fel de semn de exclamare, fin şi perpendicular, de o eleganţă sumbră ca un doliu, cu obraz oval de aur mongolic, dominat de o mare frunte palidă şi de dungile cam oblice ale unor ochi toropiţi.

Eroul unei nuvele de-a lui Theodoric, după o alambicată dramă (în care viespuiesc mai multe iubite concomitente), speră că-şi va găsi unitatea dizlocată într-o sinucidere. Dar nu se sinucide (deşi vrea), fiindcă, după cum bagă de seama zîmbetul lui Theodoric, nu e om de acţiune.

Autorul acestei confesiuni indirecte e un contemplativ, incapabil să lupte, după cum deîndată se va vedea.

în acea zi era tare cald (ca în toate zilele de acolo, dealtfel, dar întotdeauna o zi îţi pare mai caldă decît celelalte —, şi o femele la fel).

Vizitasem dintîi apartamentul lui Theodoric. De acolo, vederea era atît de fabuloasă, încît conu Mihai de cum a intrat s-a dus la vechea sa prietenă, fereastra, şi_ s-a oprit acolo, într-un fel de dincolo de noi. Rămaşi singuri, am vorbit despre salonul Agathel, despre Dan, despre Paul şî despre alte minunăţii încă nedezgropate din cenuşa vulcanică a moartei cetăţi moldovene. Cînd au început limonăzile (tare iscusite), conu Mihai a deschis gura : ca să bea.

Cum am ieşit din dulcea răcoare a odăilor lui Theodoric, s-a şi aprins asupra noastră cupola de aur mitologic a amiezii pontice. Şi îndată lui conu Mihai i s-a făcut sete : dar de ceai clocotit.

Ne duce deci la o cafenea. Paşii noştri stîrnesc în drum nîşte draci zdrenţăroşi, cum sînt dancii şatrelor pe drumurile noastre de ţara. Cu păr clocotitor de creţ, cu ochi fulgerător negri şi dinţi fulgerător albi, fiecare îşi duce sub aripa de zdrenţe a braţului profesia — cutia şi periile lustrului.

Bombănesc ei în turceasca lor un fel de „lustru facem frumos", dar nici nu mai e nevoie, că sîntem convinşi. Intră cu noi la cafenea, roind în jurul ghetelor noastre şi, cum ne aşezăm, ne şi cuprind picioarele cu perii galopante, pornind un fel de întrecere voioasă, ca de sănii. Care e gata mai dintîi ? îşi aruncă vorbe turceşti. Şi albul ochiului lor, vînăt ca albuşul oului răscopt, îţi aduce aminte de oglingioara cu harap a copilăriei.

Conu Mihai pare dus între înaltele moschei, dar îl simt că e tare bine dispus de întîmplările de la picioarele lui. Turcaleţul, simţindu-1 mai barosan decît noi, prizăriţii, învinge, isprăvind cel dintîi. Picioarele lui conu Mihai se întind sub ochii noştri, cu un fel de zîmbet în lustru. Apoi îşi face gura mică şi spune delicat:

— *Gbiuzel! Tecekur iderim.*
(Adică : frumos. îţi mulţumesc.)
Multe mai ştie conu Mihai : cînd vrea să deschidă gura. Apoi numără pe turceşte *(bir, icbi, uci)* nu mai ştiu cîţi *curuşi,* dînd turcaleţului fulgere de bucurie în ochi şi-n dinţi.

Ieşim de acolo plini de ceaiuri şi strălucitori în pas, ca încălţaţi cu soare. Mergem ce mergem, mai intrăm într-o moschee, mai stăm lîngă o fîntînă, răsfoind cetatea turcului, şi numai iată că nemerim (mereu după conu Mihai) într-alta cafenea.

Iar i se făcuse de ceai. Aşa e conu Mihai: cînd apucă măiastră pană, apoi scrie cogeamite carte, împărţită în nu ştiu cîte capitole. Iar cînd i-i sete, nu-i ajunge paharul, domnia-sa fiind din povestea lui Creanga, *Harap-Alb,* unde tot soarbe unul Sătilă şi tot nu-i ajunge.

Dar aici nu e vorba (vorba vine) de conu Mihai, ci despre cel pe care era cît pe ce să-1 pierd în umbra lui conu Mihai, despre uitatul Theodoric.

Vrasăzică, vrînd nevrînd, bem şi noi nişte ceaiuri, ca sa nu rămîie singur paharul lui conu Mihai. Dar iată că ne învăluiesc alţi lustragii, răsăriţi ca musca.

Conu Mihai umflă dintr-o nară la cel din valea lui, şi acela, ca bătut de vînturi, fuge.

Ştefana Velisar şi cu mine ne descotorosim de ai noştri, răcnîndu-le un : *„Yoc*Adică : iaca ba !

Numai ghetele lui Theodoric (scoase ca din cutie încă de cînd au ieşit pe uşa casei lui) o iau de la început. Cum s-ar spune, lustru peste lustru, căci praful umbletului abia le aburise marea strălucire aprinsă de întîiul lustragiu.

Ştefana Velisar şi cu mine schimbam comentariul unui zîmbet.

Theodoric (distrat: e si îndrăgostit) nu observă.

Conu Mihai 'bea ceai şi alt nimic ; n-auds, n-a vede (parca cine-I crede ?).

Plecăm şi de acolo, picurînd de ceaiuri, strălucind de lustru, Theodoric fulgerător la fiecare pas.

Ne mai întîlnim cu marea, mai facem o raită pe la Buyuc-Chearci (marele bazar), iar ne fierbe soarele, batista lui conu Mihai, larg desfăşurată, pluteşte asupra lui ca zborul coco-stîrcului peste sat — şi iar ne duce la o cafenea.

$-acolo picioarele noastre se împiedecă în lustragii de-o şchioapă, care te înşfacă de cum te văd, fără să te întrebe- Ne scuturăm. Numai Theodoric nu poate. Pentru a treia oară e învins. Surîde însă dulce şi aproba oarecum tot ce-i spune diavolul de la picior ; apoi plăteşte, mulţumind politicos celui care 1-a vămuit.

Plecăm şi de-acolo.

Mergem ce mergem, simţind cum soarele îşi schimbă stra-iele (aur alb, apoi topaz, ş-apoi rubin adînc), şi deodată conu Mihai se îndreaptă spre o nouă cafenea răsărită, ca la poruncă, în calea domniei-sale. Dar dupa cîţiva paşi, conu Mihai se răsuceşte înspre noi, cu faţa clătinată de straşnic rîs :

— Hai să nu mai intrăm, se înduplecă el în şagă.

— De ce, coane Mihai ?

— Or să ieie foc botinele bietului creştin de-atîta fre-cătură !

CASTANUL DE AUR

Poate că prin mirare copilul e mai adînc, mai aproape de marile taine decît părinţii mirării lui. într-o neuitată poveste (al cărei nume n-am să vi-1 spun, rugîndu-vă sa-1 aflaţi singuri), conu Mihai scrie cu floare de cîmp mirarea copilului între lucrurile pe care la descoperă mereu. E o fetiţă cu ochi albaştri (fără să fiu sigur) ca de cicoare ni lanul de aur al acelui scris. Ea mereu se tntîlneşte cu lucruri care o uimesc, unele o şi înspăimîntă, luîndu-I suflarea. Astfel o întîmpină (cît un nour de mare şi cu un ieşind de trăsnet roşu) un cocostîrc, pasăre nemaivăzută, după cum se ştie, şi cam fioroasă. Fetiţa trece pe lîngă el, viteaza, cu inima cît puricele năzdrăvan. Iar lîngă un zaplaz, într-o mare depărtare de locul omului, întîlneşte văzul rotund cu tulpină şi raze al unei flori ştiută de noi toţi, dar căreia fetiţa îi spune intim şi reverenţial, galeş şi solemn : „Mata, Floarea-Soarelui".

Şi cu aceasta să intrăm în dulce tîrgul leşului, unde pe atuncea, nalt de-o şchioapă, nu eram tare departe de „mata, Floarea-Soarelui". Mă speriaseră pe rînd curcanul care se umflă, cînele care latră, cioara care cîrîie şi tot ce se iveşte

în împărăţia ogrăzii părinteşti copilului albia desprins de pe covorul casei, din cel dintîi ţarc.

Dar mă deprinsesem cu aceste spaime (pe care le domesticisem), ducîndu-mă pe poartă înspre altele : şi spaime şî descoperiri. Cu încetul mă încumetasem să umblu de capul meu, fiind printre lucruri aşa cum mai tîrziu n-am fost decît la lumina lămpii, aplecat pe-o carte.

Cartea dintîi pe care o ceteam în fiecare zi era chiar lumea, preaştiută de cei mari, dar abia deschisă pentru mine, mai mult poveste decît altăceva.

Cînd mă întorceam acasă, mama se uita apăsat la picioarele mele, spunîndu-mi :

— Iar îmi feştelești casa. Du-te şî te curăţă. Deprlnde-te să fii om !

îmi plăcea aceasta din urmă vorbă care începea de la picioare. M-am învăţat deci să-mi văcsuiesc botinele cu bumbi: cum se purtau pe atunci, adevărată pacoste, pe care le încheiai cu un croşet de metal. (De ce nu cu lacăt şi cu cheie ? îmi spuneam eu cu afurisenie şi creţ • pe frunte.) Vacsul era mai slut decît nămolul de Ia Tekirghiol (de maî tîrziu) şi mirosea aşa de tare ca cerneala părea parfum scump alături de duhneala negreţii sale : vacs. Dar eram mîndru că mînuiesc şi eu o perie cu care îmi înnegresc botinele albe de colb sau solzoase de glod. Că atîta izbuteam, să le dau întunecimea vacsului botinelor mele răpănoase, să duhnesc a vacs (maî rău decît a iuft) şi să am dungi negre pe toate cele zece unghii administrate de mama şi examinate în fiecare duminică de ochelarii bunicei.

Dar în sfîrşit mă văcsuiam singur. Şi tocmai din această pricină, ca oarecum specialist, am devenit mai atent Ia botinele altora. Tata a observat într-o zi cu ce reculegere şi apoi cu cîtă evlavie mă uit la botinele lui.

— Ce s-a înrimplat ? mi-a vorbit el, revăzîndu-şi-le.

— Mă uit la botinele matale.

— De ce ?

— îs frumoase.

— Fiindcă strălucesc ? a întrebat tata cu fumegare în musteaţa blondă ca tutunul bectimis.

— Da, am recunoscut eu cinstit.

— Ce nu-mi spui, măi prostule ? Na o băncuţa şi du-te şi tu la lustragiu.

Cu băncuţa în mînă am izbucnit pe uşă, mîndru ca un cer cu luceafărul serii. Băncuţa de argint era mai mult decît o avere ; era consacrarea unei maturităţi. Prin ea eram *om.* Un om (mic) care se duce în oraşul celor mari să-şi facă botinele la văcsuitor.

Mult timp n-am fost preocupat decît de mine (viaţa Interioară), uitînd de botinele mele (contingenţe). Aşa ca am mers în neştire pe străzi, pHmbîndu-mă pe mine însumi ca pe un trofeu, trezindu-mă tocmai în Piaţa Unirii, hăt, dincolo de Beilicul plimbărilor mele de pînă atunci.

Pe malul oceanicei pieţe (aşa-mi apărea intima piaţetă), mi-a bătut inima amarnic şi foarte cu greu m-am hotărît să ma încumet. Am luat-o şoriceşte pe lîngă case, am trecut linia tramvaiului care coteşte pe lîngă băcănia lui Ermacov (miros mai bun decît al pragului acelei băcănii niciodată n-am să întîlnesc) şî, cu ajutorul lui Dumnezeu, am ajuns nevătămat pînă la lustragii de lîngă spiţăría^ „Werner". Acolo, între confraţii vacsului meu, m-am regăsit, liniştindu-mă, redevenind oarecum client, dar nehotărît.

— Lustru facem frumos! Ei, cocuţa, poftim la lustru *1*

„Cocuţă* nu mi-a plăcut mie, care de atîta timp mă văcsuiam, şi care veneam cu băncuţa de argint. Am plecat deci, lăsîndu-i să clămpănească, fără să mă fi înghiţit.

Apoi, cuprins iar de vîntul odîseic, am luat-o pe strada Lăpuşneanu (o gigantică stradă a Guliverilor) printre picioarele oamenilor mari, ajungînd din una-n alta tocmai Ia cofetăria „Tuffli". Am înghiţit de nu ştiu cîte ori în sec, văzînd ce mîncau cucoanele care stăteau afară, la mesele rotunde, subţiri la talie şi umflate mai jos, cu cortele cu mîner înalt şi danteluţe, cu pălării încărcate cu fructe şi străpunse de ace lungi, de-a curmezişul, şi cu voaluri răsucite *pînă deasupra nasului. Ce credeţi că mîncau dumnealor cu mănuşi lungi pînă la cot, în sus, şi-n jos pînă la jumătatea degetelor ? Mîncau (ş-acuma mi se face poftă), ţinînd degetul cel mic în sus şi lipăind uşor ca pisicile, *îngheţată.* Of ! îngheţată î îngheţată de zmeură, de vişini, de lămîie, de portocale : adevărat curcubeu. Mă uitam şi simţeam de departe toate gusturile ca o acreala aromat răcoritoare în gura mea uscata.

Am oftat din greu şi m-am dus la necazurile mele, oprindu-mă la văcsuitori! de acolo.

Un J>oier cu pălărie de panama (grozav de răsucită) ş* musteaţă ascuţita-n sus îşi făcea botinele, stînd mareţ în văzul cucoanelor de la „Tuffli".

— Ce-i, băietele ?

Am tresărit (djn tăcerile de gînduri ale lumii mele) simţindu-ma descoperit^de glasul care se oprise lîngă mine.

— Al cui eşti, băietele ?

Am spus : cu capul în jos, botos, mahmur.

^— Aa ! îl cunosc pe tatăl tău ! Şi te lasă el singur pe străzi ?

„Să te ia dracu !* am spus în gînd şi mi-am luat tălpăşiţa de-acolo.

Am mai descoperit şi alţi lustragii în drumul de poveste al băncuţei mele de argint, dar era un făcut să nu pot alege pe nici unul. Toţi mă primeau ba cu „cocuţă", ba cu „băietele" ; protector, fără să mă ia în serios cum hotărîse o dată pentru totdeauna băncuţa tatei.

Aşa că^ tot ibalăbănindu-mă pe străzi, cînd colo şi cînd dincolo, fără ca niciodată sa găsesc ce căutam, m-a ajuns (ca în poveste, umbra care creşte a Ghenarului) înserarea. Am înghiţit şi m-am simţit deodată cu respiraţia mai învălmăşită, ca lîngă zaplazul cimitirului. C-un frig în spate, am dat drumul pasului spre casă.

Aici începe ciudăţenia acestei amintiri.

Am văzut ? Sau am visat ?

Dezlege alţii ; eu nu pot.

Deci veneam spre casa, mai mult gonind decît mergînd şi din pricina fricei de noapte, dar şi din cauza mamei pe care o şî auzeam strigîndu-mă peste biserica Sfîntul Ion Gură-<le-Aur.

Era vară, cum mi se pare c-am mai spus. Era ? Sau mi J se pare numai că era ?

Parcă era, de vreme ce cucoanele de la „Tuffli" erau îmbrăcate cu bluze de vară, strînse la mijloc cu centură lată] de vreme ce cavalerul cu panama avea surtuc de *soie-ecrue,* ca şi tata, şi de vreme ce cucoanele mîncau neuitata îngheţată la mesele rotunde de afară.

Deci era vara.

Şi totuşi castanul din acea înfundătură tăcută (răsărită deodată în ochii mei — deschişi ? sau închişi ?) s-a luminat a toamnă : *galben ca steaua.* Cădeau frunze rar, frumos, dulce, desprinse cîte una. Şi sub castan şedea un văcsuitor palid, cu ochi adînci şi blînzi. (înger ? sau lustragiu ?)

Ma aştepta aproape zîmbind.

Pe mine ?

Cădeau frunze galbene, cădeau stele galbene, şl era aşa de frumos că mi-a venit să plîng ca la o moarte.

Şi deodată iar mi-am adus aminte de cimitir şi am fugit cu spinarea străpunsă.

Toată copilăria mi-am văcsuit singur botinele, cum m-am priceput.

— Hei, domnu ! Lustru facem frumos !

Chemarea aceasta, pe străzile şi bulevardele Bucureştiului, e încărcată de vitalitate. Mai ales cînd vine primăvara, sprintena, stropindu-ne în ochi cu portocala soarelui, e o bucurie sa tc intîlneşti cu fulgerul de flori al ţigăncilor şi cu ţimbalul cu perii clămpanitoare al lustragiilor înşiraţi pe un caldarîm.

— Hei, domnu ! Lustru facem frumos !

Dar uneori, cînd trec printre oameni, scufundat în mine, chemarea lor mă face sa tresar, oprindu-mă. Gîndul fuge de acolo, din primăvara lor, în dulce tîrgul leşului, undesînţ morţii şi amintirile, ajungînd pînă la acel hotar al straniului dintre vis şi viaţă, unde a rămas chipul lustragiului care zîmbeşte palid ca o candelă sub căderea frunzelor şi stelelor de aur.

Toate cad : frunzele, stelele, vieţile.

Lin ! lin ! lin !

Oh ! Cine mă strigă din urmă ?

FLAŞNETARUL

OMUL DIN VIS

într-o noapte, somnul meu, oarecum progresist, a acordat şi flaşnetarului binefacerile civilizaţiei, motorizîndu-1. Lucrul s-a întîmplat fără preambul logic, deodată şi din senin : ca în vis.

Am văzut deci ivlndu-se un punct şi apoi crescînd într-o dilatare hipnotică (a marei viteze),

Era un flaşnetar, cu insolit răsunet, dar nu dîn cauza flaşnetei, ci dintr-a motorului. Căci dulapul muzician nu mai era invalid cu trei picioare (dintre care cel propriu, de lemn), ci, aerian ca un etaj, anexat unei impetuoase motociclete. Flaşnetarul (crăcănat unghiular, după tipicul echitaţieî mecanice) avea cască şi ochelari, înfăţişîndu-se transuman, ca un scafandru, ca un marţian. Motocicleta exprima cu temperament flatulenţa specifică acestor sonore vehicule. S-a oprit brusc *(ex machina),* într-o albăstreală de benzină ; omul cu cască, fără s-o descalece, a apăsat pe un buton. Minaveta a dat glas, slobozind un cîntec atît de modern prin epilepsiile ritmice şi aritmice, cu recitativ de tobă, încît am fost încredinţat că sînt deplin treaz şi încă în inima actualităţilor cacofonice.

„Dar unde e papagalul ?" mî-am spus eu în vis. Şi unde-s planetele ?

Flaşnetarul s-a uitat la mine ca un stenodactilograf aviator la o babă ştirbă, ridicînd din umeri cu adică : „N-am timp. Sînt grăbit. Lasă-mă, omule."

După care motorul a detunat a ducă — du-du-du —, benzina a clabucit tumultuos aureole, şi flaşnetarul motorizat s-a mistuit ca o Satană în zarea urgentă.

TAINA FLAŞNETEI

Numai ca una ca asta nu se poate întîmplă decît în harababura visului. Căci motocicleta trece (în spaţiu) şi flaşneta rămîne (în timp), fără interferenţă posibila.

Dar ce e flaşneta ?

E o elegie care merge pe străzi,- murmurînd întru sine, însoţită de un moşneag şi de un papagal.

Nu e nevoie să o vezi. O auzi. Cîntă undeva, pe o uliţă, un valţ, o romanţă sau o arie care niciodată nu-i de azi. Nimeni nu-i ascultă cîntecul (la drept vorbind), fiindcă toţi l-au auzit de atîtea ori, încît îl ştiu pe dinafară. Atîta numai că *a îmbătrînit.* Flaşneta e batrîneţa de pe străzi a cîntecelor cunoscute în tinereţa.

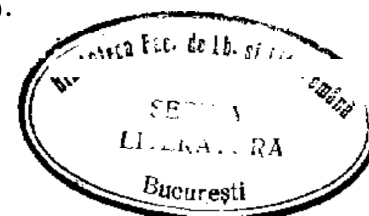
Flaşneta deci rămîne singura, *neascultată,* muzica ei fiind o simplă aluzie la melodiile (aceleaşi) care dorm stratificat în fiecare.

Cine mai poate asculta efectiv, pînă la capăt, valsul *Dunărea albastră,* cu trena zdrenţuită într-o flaşneta ? Sau *Călugărul din vechiul schit.* Sau *Steluţa.* Sau *Pe lîngă plopii fără soţ* ? Sau cine ştie ce alte domnişoare ale muzicii de odinioară, devenite babe cu mîna întinsă.

Mergi pe stradă, printre oameni, printre vehicule, în plin tumult al concretului citadin. Şi deodată te întîmpină sau te ajunge din urmă un răsunet de flaşnetă. Asculţi două, trei secunde, abia —, şi îţi reiei preocupările.

Dar iată ca nu mai eşti exact acelaşi : O imponderabilă melancolie îţi burniţează în suflet dinspre adîncul atunci deschis. Ai avut bunici. Au murit. Ai fost copil. Nu mai eşti. Dar fata dulce ca un fîn cosit, pe care ai iubit-o la şaisprezece ani, făcîndu-i versuri ? Dar tinereţa ta ? Dar cîntecul din toate ?

E-hel! oftezi ca un bătrîn —, simţindu-ţi (oricît ai fi în putere) un fel de batrîneţa nu în raport cu ce este, ci în , raport cu cea fost (odată).

Nimic nu-i mai iremediabil decît, în plin oraş grăbir, *oprirea* cântecului demodat al unei flaşnete. Cu timpul (dus) al acestei opriri începe melancolia fără moarte a omului muritor.

BIETUL FLAŞNETAR

Aţi observat, cred, tendinţa multora dintre noi, mai cu seamă a celor sentimentali, de-a spune : „un biet flaşnetar", deşi aceiaşi spun salahorului, salahor (fără biet), fochistului, fochist (fără adjectiv filotim) şi acrobatului, acrobat, pur şi simplu.

El, în schimb, flaşnetarul, beneficiază de înduioşarea deşteptată în fiecare de cîntecul, oarecum învins, al flaşnetei.

Flaşnetarul deci (conformîndu-se acestei oglindiri generice în altul) trebuie sa fie bătrîn, cam şubred, dacă nu chiar infirm, şî atît de umil în straiul lui, încît sa fie vecin cu sărăcia cerşetorului, fără ca totuşi să ajungă chiar pînă la treanţa acestui specialist.

Fiecare flaşnetar are circumscripţia lui (vadul lui comercial) ca şi cerşetorii. De preferinţă se aşază la o răspîntie de-a şcolarilor. Aceste vrăbii cu ghiozdan au mare atracţie pentru ştiinţa papagalului : pasarea cu vorbă. Planeta nu-i decît pretextul unei audienţe acordate de domnul papagal (poate să fie şi doamnă, dar domnu papagal sună mai serios).

în schimb, servitoarele au cultul înfiorat al planetei. Mînile lor roşii iau cu evlavie fiţuica tipărită din pliscui papagalului, silabisind^ cu glas tare (dacă ştiu carte), iar dacă n-au şcoală primară, rugind pe cineva din colţ (băcan, tutungiu, sergent) să le cetească telegrama destinului. Unele dintre ele se botoşesc, îngreuîndu-se a ponos ; în genere însă toate se duc cu un bujor deschis în inimă, simţind mir de floare şi speranţă de curcubeu, în viaţa lor cu mătură, cîrpă şi ceapa prăjită. Ele *cred.* Şi cine crede e vecin de aripa cu îngerii.

Uneori, dar c-un fel de fereală, se opresc şi domnişoare studente (poate la filozofie), în faţa papagalului. Se codesc, dau banul, iau planeta şi o cetesc fugar, ca în zeflemea —, dar femeia din ele (cea din străfund, vecină cu trandafirii) tot e emoţionată. Şi le şade tare bine domnişoarelor studente, la ştiinţe sau filozofie, să plătească tributul lor papagalului agramat.

Apoi nu mai vine nimeni, nimeni, nimeni.

Rămîne numai cîntecul care pofteşte mereu, la un fel de bal de fantome, pe trecătorul grăbit al oraşului.

EPILOG

Şi pe mine m-a oprit o flaşnetă.

Eram numai în clipă, pe un bulevard bucureştean, cu soarele., cu primăvara, cu tumultul vieţii. Mergeam. Respiram. Trăiam. îmi era bine. Văzduhul mirosea a benzină, ca întotdeauna la Bucureşti, dar şi puţintel a floare. Ţigăncile primăverii aprindeau pe la răspîntli focuri bengale de culori.

Ieşind din fluviul larg al bulevardului, m-am abătut pe străzi mai potolite, înspre casa. S-auzeau găinile, cîte un cîne, vrăhţi, covoare bătute, piuliţe de aramă: s-apropia Pastele. Dar deodată a crescut un cîntec de flaşnetă. L-am recunoscut: *Pe lîngă plopii fără soţ.*

M-am apropiat de flaşnetar, fără putinţă de împotrivire, şi am stat pînă la capăt, dîndu-i obolul cuvenit.

în acea clipă, un tînăr prieten al literaturii mele m-a surprins cu ochii melancolici.

A zîmbit jenat, dar nu s-a putut opri:

— Domnule Teodoreanu...

Şi a spus ce-am spus şi eu cu ani în urmă.

Ş-am vrut să-I spun, la rîndul meu, vorbele profesorului Ibrăileanu: „N-am ascultat muzica. Am revăzut locurile copilăriei şi tinereţii mele: dulce tîrgul Ieşului. Ce-a mai* rămas ?*

Dar nu i-am spus nimic.

însă am scris tot.

PARTEA A PATRA

BUNICII

în casa bunicilor totul începe şi sfîrşeşte cu bunica. Bunicul, de pilda, niciodată nu trece pragul uşii de dinfaţa, fără să nu spuie, oprindu-se cu aşteptare :

— Eu plec, Elencu...

Asta înseamnă mai în adînc decît vorba : „Pot să plec ?"

— Du-te mata, Alecule.

Numai această încuviinţare descuie lacătul din calea bunicului de fum.

Iar dacă nepotul, făcîndu-se că nu ştie cum şi ce fel, întreabă : „Bunicule, pot sa mă duc în oraş ?" — bunicul trece vorba:

— I-auzi mata, Elencu, poate să plece ?

— Da dumnealui n-are gură ? sare bunica.

— Cum să n-am ? Am spus, bunică.

— Bunică-ta să-i spui, ca ea, săraca, îţi poartă negreaţă păcatelor. Şi du-te odată, că m-ai năucit!

Cu ce oare să o fi năucit ? Că nepotul tace ca omătul de pe casa bunicilor, adunîndu-si ca st acela, negreaţă păcatelor, dar nu printr-un cinstit hogeag (al amintirii lui Moş Crăciun), ci cu ţigaretă de lemn de cireş cumpărată de la tutungeria lui domnu* Iacob cu ban dat de bunicul „pentru acadele".

Nepotul se duce, şi uneori vine cu sania.

Cum dă cu ochiul de nepot, bunica bate din nari.

— Iar ai fost la tat-tău, la club ?

-r Am fost, bunică, răspunde nepotul stînd cît mai la o parte de nasul bunicei.

— El ţ-o dat bani de sanie ?

—• Nu, bunica, mi-a dat chiar sania lui.

— Şi maî ce ?

— Atîta bunică.

Minte.

Bunica ştie că minte.

Căci tata i-a mai dat şi bani din care şi-a făcut noua provizie de ţigări pe care le va fuma la gura sobei, noaptea, cînd afară şuieră crivăţul. După care va afuma cu răşină de brad, albăstrînd odaia bunicilor. După care va dormi, ascultînd vîmul, viscolul, focul şi, dincolo, în ietac, somnul bunicilor.

E bine ca în pastelul lui Vasile Alecsandri.

> Dm văzduh cumplita iarnă cerne norii de zăpadă,
> Lungi troiene călătoare, adunate-n cer, grămadă,
> Fulgii zbor, plutesc în aer ca un roi de fluturi albi,
> Răspîndind fiori de gheaţă pe ai ţării umeri dalbi.

Vorbele „umeri dalbi" fulgera prin gîndul nepotului, nebulos, neliniştindu-1. Dar roiul de fluturi albi ai versului îl potolesc, dîndu-i somnul literaturii lui Alecsandri.

Vine şi primăvara în casa bunicilor, dar nu din calendar, căci oricît ar spune calendarul april, april, april, bunicul tot cu şoşoni, blană, fular şi căciulită de lutră ruginie se încumetă pe-afară, pînă la hală, de pildă (de unde aduce nepotului cîte o bucata de halviţă) sau pînă la Piaţa Sfîntului Spiridon.

(Grozav îi plăcea nepotului, cînd era mic, să audă că bunicul a fost în Piaţa Sfîntului Spiridon : adică în vizita la sfîntul Spiridon. Şi de ce „piaţă" ? Păi dacă un boier de pe pămînt primeşte musafiri în salon, un boier din cer, adică un sfînt, nu-i poate primi decît într-o piaţă ; din care judecată, în afară de altele, se poate vedea şi vrîsta nepotului.)

Pînă cînd, într-o bună zi, tocmai cînd bunicul să plece împodobit ca un Moş Crăciun, glasul bunicei răsuna glumeţ, dar şi cam urzicat, de pe undeva din fundul casei:

— Hei, coane Alecule, da mata nu mai scuturi iarna ? Ca doar nu te-ai tocmit moşneag cu anul la cojoace !

Iar către nepot, c-o octavă mai jos :

— Flaimucule, sai de-ajută lui bunicu-tău sa fie cavaler.

Prin urmare, nepotul scoate şoşonii bunicului care pleacă la plimbare, fără mănuşi de lînă, scîrţîlnd la fiecare pas din botinele uşurele, însoţit pînă la portiţa de nepot şi de motanul raitelor de primăvară.

Cu capul gol în soare şi m adiere, nepotul rămîne la portiţa de lemn, ca şi cum ar aştepta pe cineva. Nu aşteaptă pe nimeni. Stă în soare, pe urma bunicului. Portiţa e de lemn albastru — aşa cum mai tîrziu a văzut că e şi bisericuţa Sfîntului Mercurie de pe uliţa Rădăşenilor. E tare dulce lemnul albastru cînd începe primăvara. Parca stal lînga cer, cot la cot cu îngerii.

Vorba bunicei : „Mata nu mai scuturi iarna ?" e ca o piatră năzdrăvană ; de-acolo începe primăvara ; şi cu nepotul şi cu celelalte, pînă la bunicul. Crengile zarzărilor fumegă floare nouă cu atîta luminăţie, că parcă în flecare zarzăr e un răsărit de lună plină.

Apoi se pornesc piersicii, merii, prunii, cu fustele de floare şi de frunza clătinate în scrînclobul primăverii.

Bunicul îşi pune lavalieră de matasă albă cu puchîţei.

— Măi, măi, zice bunica ; să nu te deochi !

Bunica scoate de la ferestre perdelele de iarnă, punîndu-Ie la naftalina într-un sipet cît o fîntînă de adînc, înlocuindu-le cu perdele lungi şi albe ca straiul zînelor.

Ferestrele stau tot mai mult deschise. Sobele au amuţit. Motanul e mereu pe afară. Melcii scot coarne bovreşti. încep fluturii albi ca lavaliera bunicului.

într-o dimineaţă, nepotul aude ceva şi nu-I vine să creadă. Glasul bunicei încearcă sa cînte.

— Bravo, bunică !

— Ia să nu-ţi iei nasul la purtare !

— Lasă-1, Elencule, doară te-o complimentat.

— Unul ca el să mă complimenteze ? Mata să mă complimentezî, Alecule, daca n-ai uitat...

Vine Pastele cu explozia marei grijîturi, apoi cu denii, cer albastru, cozonaci şi ouă roşii.

Trece Pastele, lăsîndu-l pe nepot fără vacanţă pe hotarul de pădure tăiata al cozonacilor.

Bunicul devine din ce în ce mal' cavaler. în timpul ninsorilor de iarna, părul şi barba bunicului sporeau ca din fulgii de afara, troienindu-1 şi pe el, în rînd cu casa şi grădina. Dar iată că acuma, într-o bună zi, bunicul răsare pe uşă ca dlntr-un an rămas în urmă.

— Măi, măi, mai! răsună bunica, foătînd toba cu glasul. Da ce-ai păţit mata, Alecule ?

Bunicul se face roş, cu încercare de fulger în ochii de culoarea toporaşilor.

— M-o ferit Dumnezeu să păţesc ceva, Elencule. M-am tuns.

— Bine că-mi spui mata, Alecule, că altminteri aş fi crezut că te-or fi pedepsit vrăjmaşii.

— Bunică-ta glumeşte, drăguţă ! îl lămureşte bunicul pe nepot.

Dar într-adevăr, chipul bunicului, scos din iarnă de foarfecă unui bărbier, a întinerit glumeţ, depărtîndu-se de amintirea lui Moş Crăciun.

Noul bunic începe să se plimbe în casa perdelelor de primăvară, după ce mai întîi şi-a scos botinele colbăite, lăsîndu-le la uşa din antret, pe seama nepotului (care le va şterge cu o anumită petică), punîndu-şi în loc bujmachiiî brodaţi de bunica.

Scîrţîie uşurel ca noaptea greierilor paşii bunicului dintr-un capăt pînă-n celălalt al casei cu odăi dintr-una-ntr-alta, din salonul cu străluciri de oglinzi şi fotolii de catifea galbenă şi verde (în care lumina soarelui aprinde parcă împăraţi), pînă-n ultima odaie din capătul dimpotrivă al casei, unde păcatele nepotului fumează şi scriu versuri.

Ah! imde-s acelea, că le-aş
Aduna din nou înspre nară.
Pe-artincea ţi din călimara
Răsăreau friguroşi toporasi.

Dar bunica n-are numai nas pentru tutunul nepotului, dar şi ureche pentru bujmachiiî bunicului, care-i destăinuiesc toate opririle, altele decît acele ale bunicului de iarnă.

— Coane Alecule (răsună deodată glasul bunicei), nu te mai uita mata în toate oglinzile, că eşti frumos şi pace. Poţi să ai şi un haiabuc.

•— Ce-ai asta, bunică ? sare nepotul la substantivul necunoscut.

— Nu-i de nasul tău, cîrnule. Aşteaptă mai dintâi să fii cavaler.

(Abia după ani, la mănăstirea Agapia, unde a mai găsit şi cuvîntul „tivilichiu"» nepotul a aflat că atunci cînd maica Vriana sau sora Aglaia se întîlnesc la un ceas dinspre diavol, adică pe înserat, c-un om dîn iad, adică ochios şî păros ca ţapul, asta înseamnă că maica Vriana sau sora Aglaia au un haiabuc.)

Dar bunicul, chiar tuns a primăvară, e prea de nea pentru-întunecimea unei astfel de vorbe.

Zilele cresc în soare şi în dimineţi. Unde mai încape şi noaptea ?

Bunicul îşi pune jiletcă de pichet şi surtuc de *soie-ecrue* (ca şi tata) sau de îustrin albastru, pălărie de pai negru, botine galbene şi mânuşi de aţă. Uneori vine cu muscalul din oraş (maî ales cînd şi-a încasat pensia), aducînd cu mare grijă un carton cu trei porţii de îngheţată de la cofetăria „Georges" : două de fructe, lămîie şi zmeură sau lamîie şi portocale, şî una de lapte : ciocolată şi fistici sau vanilie şi zahăr ars. Asta-i una dintre multele slăbiciuni ale nepotului.

Cling-clingul linguriţelor de îngheţată sună cu totul altfel decît al linguriţelor de ceai sau de compot.

— Ce moşmoneşti acolo, Alecule ? răsună deodată glasul bunicei care pînă atuncea a sorbit năprasnic porţia ei de îngheţată.

— Ce sa fie ? oftează bunicul, mai dau şi băieţelului nostru, că n-o avut de fructe.

— Vrei să-1 ucizi numaldecît ?

— Lasă, Elencule, nu mai spune vorbe ! Poftim şi matale.

Aşa e întotdeauna. Bunicul mănîncă numai o jumătate de porţie ; cealaltă fiind împărţită de bunică şî nepot.

Dacă însă bunicul ar aduce trei porţii şi jumătate, bunica s-ar face foc. Aşa e bunica: fiecare cu porţia lui.

— Că mata, coane Alecule, îi fi vrînd poate să dai îngheţată şi fiarei.

(Fiara e motanul bunicului.)

— Elencule, nu-î frumos să vorbeşti aşa despre o fiinţă credincioasă, spune bunicul din adîncul ochilor albaştri.

— Şi tu ce rîzi ? sare bunica la nepot.

Nepotul dă din cap cu tăgadă c-ar rîde, dar zîmbeşte înainte.

— Măi, ca mincinos mai eşti ! se minunează bunica. Eşti bun de avocat ca tat-tau — dac-ai avea şi cap ca el.

— Lasă, Elencule, zice bunicul.

— Eu jnă duc, zice bunica, ridicîndu-se, că văd c-am intrat la stăpîn.

Cerul e o vorbă albastra : a lui Dumnezeu.

Şi liliacul e la fel: o vorbă din cer, pe care o spun, albastră, crengile înfrunzite de la începutul grădinii bunicilor.

Acolo duce nepotul banca de lemn. Şi acolo stă cuminte pe bancă bunicul, cu motanul lîngă el. Parfumul liliacului îi acoperă capul alb şi creşte şî peste casa bunicilor, pînă dincolo de portiţa albastră, ajungînd pînă la uliţă — ca un copil cu ochi vineţi care iesa din ograda părintească, atît de frumos, că şi trecătorii se opresc, întîlnindu-1, cu o îndulcire pe faţă.

Dacă n-ar fi decît bunicul şi nepotul, liliacul ar creşte şi s-ar scutura aşa cum a lăsat Dumnezeu. Dar iată că mai e şi bunica. Vine, vede, soarbe cu nări balăureşti parfumul tufelor de liliac şi cu cogeamite foarfecă începe, cranţ, şî iar cranţ, aici şi dincolo, făcînd cu liliacul ceea ce foarfecele bărbierului a făcut cu bunicul.

Braţele bunicului şi ale nepotului se umplu de floare. Ale bunicei la fel. Trei tufe de liliac pornesc spre casa bunicilor, revărsîndu-se în toate odăile.

Casa bunicilor miroase a liliac.

Nu ştii unde e mai bine : afară ? sau în casa cu perdele albe ? Şi albinele se înşală, bîzîind ameţit.

Nepotul nici nu se duce afara, nici nu intră în casă.

Rămîne la mijloc, pe pervazul unei ferestre, bătut de fluturarea lungilor perdele albe, în parfum de liliac.

E ca în barcă, plutind pe amintirea celei mai suave mări.

— Unde eşti ? tună glasul bunicei.

— Aici, bunică.

. — Iaca ! Şi ce faci, mă rog î

— Stau.

— Adevărat că stai ! Numai la asta eşti bun. Ai să cazi cloşcă de-atîta stat !

Bunicii se duc în vizită la doamna Boii.

— Ce rîzi ? Ca nu-i nimic de rîs.

— Boul e doamnă, bunică ? De cînd ?

— Măi, că prost mai eşti !

— Nu-i prost, da nu ştie, Elencule, intervine bunicul.

— Să-ntrebe, hotărăşte bunica, îngroşîndu-şi glasul, în timp ce-şi trece dopul de la şipul cu parfum pe şuviţele de păr de pe tîmple şi pe sprincenele groase şi zburlite.

Bunicul e gata îmbrăcat, cu pălăria de pai negru, mănuşile de aţă şi bastonul de trestie în mînă. Poarta de dinfaţă e deschisă. A tras la scară trăsura muscalului. Calul face ni-ha-ha-ha. Cînii din mahala s-au stîrnit la lătrat. Perdelele albe se leagănă uneori cu atîta avînt ondulat că ajung pînă departe în odaie.

— Potaie, să nu te mişti de-acasă ! Te las paznicul avutului nostru. E mare cinste pentru un neisprăvit ca tine, vorbeşte bunica, în timp ce-şi încheie mănuşile lungi cu bumbi de sidef. Miroase stins a liliac pe sfîrşite, şî proaspăt (foarte aproape de nară), a apă de flori, a *papier d'Armenie,* a paciuli, a vetiver, a afîon. Toate acestea se revarsă din sertarele bunicei. Mai miroase şi a bomboane acre. Nepotul prizează cu dinadins, pînă la strănut.

— Ce-i cu nasul tău ? Ai gutunar ?

— îmî miroase a bomboane englezeşti...

— Păreri, zîce bunica şi închide sertarul. Hal, Alecule !

Trăsura cu bunicii pleacă : la doamna Boii. Un ultim strănut de rîs, şi nepotul rămîne singur, de capul lui, „paznicul avutului bunicilor". Bineînţeles mai e acasă şi Măriuca şi bucătăreasa şi spălătoreasă şi motanul bunicului. Dar, dacă bunica nu-i acasă, casa a murit. Ţiuie tăcerea în toate încăperile. Nepotul încuie uşa de dinfaţă, ia cheia şi se simte liber să facă ce vrea.

Dar tocmai asta nu ştie ; ce vrea ?

Dacă bunica ar fi acolo, auzindu-i gîndul, i-ar spune :

— Nu_ te mai foi atîta, că nu vrei nimic. Creşte lenea pe tine ca iarba, din pămînt.

Nepotul zîmbeşte. Are în el nu numai vorbele bunicei, dar şi glasul ei. Da, da, tăcerea lui adună încetul cu încetul tot felul de glasuri. Cînd vor răsuna ? Nu ştie. Dar, în astfel de clipe, nepotul simte, c-o tresărire a inimii, că nu-i sărac, cum cred unii profesori, adică mai toţi. Nici camarazii lui de la liceu nu-i acorda vreo preţuire. îl ştiu că nu învaţă şi atît. Poate că-1 cred şi prost, căci pentru ei are minte numai cel ce vorbeşte. Nepotul însă abia- deschicle gura ; mai ales la şcoală. E mereu in gînduri, dar uneori atît de vagi, că parcă nici n-ar fi. Un fel de somn cu luciri de vis. Zboruri în noapte. Culori în întuneric. Şi un fel de lene zîmbitoare. Nu vrea încă sa facă lumină, să vadă. Aşteaptă.

Se plimbă prin ograda bunicilor, cu mînile la spate, întocmai ca bunicul. Văzîndu-1 astfel, n-ar crede nimeni ca abia nu mai e copil. Ieri se juca cu zmeul şi azi .se plimbă ca un cocostîrc într-un pastel de Vasile Alecsandri, grav, tacticos.

Ograda bunicilor e vecină cu cimitirul bisericei Sfîntul Ion Gură-de-Aur. între ogradă şi cimitir e şi loc de trecere printr-un fel de tunel cu picături de glasuri, care e poiata păsărilor. Intri într-un fel de penumbră caldă, cu miros de cuibar şi o sonoritate guturală. Cloştele cîrîie întrebător. în fund, uşa de lemn dinspre cimitir e crăpată. Şi-n toate crăpăturile străluce aurul amiezii.

Cot-cot-cot, cot-co-dac 1 Zboară umbre. Plutesc fulgi.

Nepotul deschide uşa din fund şl, păşind peste pragul înalt, Intră în cimitirul Zlataust. Acolo e îngropata fata bunicilor, sora tatei. Acolo mai sînt şi alţi morţi ai neamului. Nu s-aude nimic decît tăcerea mirată a ierburilor.

Şi, cu toată puterea soarelui, cimitirul tot cimitir rămîne, trimiţîndu-ţi uneori fiori în spate, căci fiecare pas e vecin cu mîna de os a unui mort. Brr ! Noroc că şi biserica e acolo, dar cu spatele. Parcă o vezi fără ca şi ea să te vadă.

Nepotul se aşază pe o piatră de mormînt, la soare. Se suie pe el cîte o furnică, o vaca-domnului, sare o lăcustă, pîlpîie un fluture.

Parcă a rămas pe acolo şi un uşor miros de tămîie. Sau poate că într-un cimitir pămîntul miroase altfel decît oriunde aiurea. E un pămînt bisericesc.

Dar nu e asta, nu e asta. Altăceva umple nara nepotului, tulburîndu-1. E mirosul ierburilor de primăvară.^

Sîngele duduie în tîmple. Suflarea buzelor *e* mai caldă. Nepotul închide ochii şi a uitat că e într-un cimitir, parîndu-i-se ca stă pe o margînă de culcuş în care primăvara nu-i decît trupul unei fete care îl aşteaptă.

Creşte primăvara cu tumult de soare şi de frunze. Bunicul nu mai iesă la plimbare fără de cortel. Se apără de soare ! Nepotul însă nu ştie cum să-I găsească mai bine._ Unde i se pare că soarele bate mai aprins, acolo stă închizînd ochii. Nimic nu poate fi mai dulce decît să priveşti la soare cu ochii închişi. Vezi, abia, culoarea de trandafir a sîngelui. Şi la mîni dacă te uiţi, ridicîndu-le în soare de primăvară, începi să le întrevezi afundul roz.

Dar cel mai bine e cînd face bunica o grijitură, trimeţînd canapelele afară. Bubuie covoarele, iar nepotul^ se întinde cu burta în sus pe canapeaua din ietacul bunicilor, ţinînd mînile sub cap. încălzită de soare, canapeaua miroase a stofă călcată cu fierul fierbinte. Te apucă o lene atît de copleşitoare, încît în fiecare clipă eşti în primejdie de somn sub cerul albastru şl intim ca şi lampa cu glob din ietac. E cerul bunicilor.

— Scoală, trîntorule !

Noroc de bunica.

La dejun miroase a pui fript sau a friptură de miel, şi nepotul învîrte uneori frigarea.

— Măi, zice bunica, aşa are să te frigă Scaraoţchi!

— Glumeşte Elencu! explică bunicul, trecîndu-şi palma peste fruntea nepotului.

— Ce pozna ai făcut, coane Alecule ? îl cercetează bunica. .

Bunicul e pe pragul uşei de dinfaţă. Abia a venit din tîrg, apărîndu-se de soare cu cortelul. Nu răspunde bunicei. Parcă se fereşte să dea ochii cu ea. îşi scoate mănuşile de

ață, își leapădă botinele colbăite, încredințîndu-le nepotului, își pune bujmachiii, se șterge pe frunte cu batista, își ia gazeta și se duce în salon.

întrebarea bunicei a rămas fara răspuns.

Bunica însă iar s-a revărsat asupra gospodăriei, uitîndu-1 pe bunic în salon. Acolo e și portretul în ulei al bunicului, cu frac, guler tare și decorații. Pe atunci era procuror general. Acuma e numai bunic. A adormit cu gazeta în mîna pe fotoliul de catifea galbena. Pe fereastra deschisa vine o muscă și se așază tocmai pe nasul bunicului. Pleacă. Iar vîne- Nu-1 lasă în pace pe bunic sa doarmă în căldura și lumina dimineții de primăvară.

— A dracului muscă, drăguță! oftează bunicul către nepot, deșteptîndu-se. Nu știi mata ce avem la dejun ?

— Să-ntr::b, bunicule.

— Nu mai întreba, c-o stîrnești pe Elencu.

Ce-o fi cu bunicul de se păzește ca de foc de coana Elencu ? L-o fi ghicit într-adevăr bunica ? Să fi făcut într-adevăr bunicul „o poznă" ?

Vine și ceasul dejunului.

— Unde ți-s gîndurile, coan2 Alecule ?

— Cînd te-apucă pe mata, Elencule, ești mai rea decît musca. Lasă-mă să mănînc.

S-aude numai bîzîitul a două, trei muște (mai multe nu rabdă bunica) și zdup-zdupul pașilor Măriucăi, fată în felul ei, dar care ar umplea cu vrednicie haina și cizmele unui recrut din flancul drept.

— Dulce n-avem ? întreabă bunicul care niciodată nu întreabă.

Sprincenele bunicei se ridică.

Se ridică și bunicul de pe scaun, se duce undeva, ia ceva (cu taină) și vine cu mînile la spate.

— Aha! Asta ți-i pozna?! zice bunica. Cireși!

Bunicul le răstoarnă pe masă.

Ca niște pui de ouă roșii, cireșele de mai lucesc pe masa bunicilor.

— Mersi, Alecule ! Da nu-i păcat s-arunci mata atîta bănet ?

— Of! Elencule, grozav nas mai ai ! oftează bunicul.

Nepotul dă din cap. Știe el de ce.

Bunica se duce în fiecare zi „să vadă de trandafiri". Nepotul o aude în fundul grădinii, supărată ca pe cineva, bodogănind, mormăind, răstindu-se.

— N-are inimă ră ! explică bunicul nepotului. Da-i iute de gură ! Așa-i Elencu.

Sapă bunica, scoate, face, drege, stropește cu stropitoarea, ca și cum s-ar fi lepădat de cei din casă, ramînînd bunica numai cu trandafirii. Și n-o îngăduie pe Măriuca.

— Tu, fato, cu mînile tali sa te duci Ia elefanți, nu Ia trandafirii mei î

Nici pe nepot nu-1 îngăduie.

— Ce cați, mă rog, aici ?

— Am venit să văd trandafirii, bunică.

— Vezi tu pe dracul acuși! zice bunica, deschizînd amenințător foarfecă de grădinar.

în fiecare seară bunica aduce alte dureri de șale în fotoliu. Se înfășoară cu șalul și stă îmbufnata sau geme. Dar deodată un zîmbet îi trece pe față : gîndul trandafirilor.

Acești trandafiri nu mai sînt o floare a pămmtului din gradină, ci o faptă a bunicei, a mînilor ei, cum ar fi cozonacii și dulcețurile.

— Elencule! o cheamă bunicul, vazînd-o adîncltă în gînduri.

Bunica tresare.

— Am auzit! spune bunica. Ascult.

— Nu te iuți ! o roagă bunicul. Vroiam să-ți spun o vorba numai...

— Spune.

— Mata ești cu trandafirii cum sînt eu cu motanul...

Umbra unui zîmbet trece și piere pe fața bunicei.

— Bine, coane Alecule, slavă Domnului că ți-ai găsit și mata trandafirul. Și tu ce rîzi, potaie ?

— Numai eu n-am.

— Ce sa n^ai ?

— Trandafir, bunică.

— Da învățătura ce-i ?

— Că bine zici, bunică. O uitasem, vorbește nepotul spășit ca o fată de la maici.

Toată casa aşteaptă trandafirii bunicei.

Bunica nu mai are astîmpar. Mereu e acolo, la trandafiri. Şi mereu e îmbufnată : ba că-i vînt, ba că-i soare, ba că plouă, ba că nu de ajuns. Bunica e în război cu văzutele şi nevăzutele, pentru trandafirii ei.

Pînă cînd, într-o buna zi, trandafirii au înflorit.

Bunica vine din grădină ca de la înviere. Dă din cap, fără să spuie alt nimic. Străluceşte.

•— Au înflorit trandafirii î explică bunicul nepotului. Bravo matale, Elencu. Să-ţi trăiască !

Bunica dă din cap cu modestie, dar bunicul înţelege, deprins şi pe motan sa-l gîdile uneori sub bărbie.

Deşi bunica e tare muncită, deşi o dor şalele, deşi drumul din fundul grădinii pînă în casa e binişor, fără să mai socotim urcatul scării —, bunica n-a venit să stea, ci numai să dea veste. Astfel că de îndată se şî întoarce, urmată de bunicul, de motanul bunicului şi de nepot.

E dulce drumul spre cei dintîi trandafiri înfloriţi. Soarele apune, dînd cerului culoare de grîu copt. Crengile cîntă şi foşnesc. Rîndunelele se joacă de-a trăsnetul. Fluturi albi şi albaştri se desfac în zbor silabisit.

îată-i ! Roşi, galbeni, albi, abia deschişi — au răsărit în grădină ca un vals într-un salon de altădată, dînd deopotrivă bucurie ochiului, nării şi amintirii.

— Trandafirii! îi regăseşte bunicul, dînd din cap.

— Trandafirii mei, şi-i ia bunica.

— Vara ! şopteşte nepotul.

— Mîne mă duc la beci, spune bunicul ca şi cum ar vorbi cu sine, să nu uite cumva.

Dar vorba e pentru bunica : „Pot să ma duc la beci ?"

Bunica însă îşi caută de treabă şi nu spune nimic.

Bunicul oftează şi rămîne cu nasul şi ochelarii în gazeta.

Uitate sînt vorbele bunicului. în casă nu răsună decît glasul bunicel. Dar, către aprinsul lămpilor, bunicul deschide iar gura :

— Mîne ma duc la beci".

însă bunica-i surdă pentru aceste vorbe care dealtfel nu-i j cer nimic pe faţă.

S-aprinde lampa în sufragerie, se stinge, s-aprinde.Tâmpa din ietac pentru pregătirile de noapte şi Iar răsuna glasul bunicului înspre bunica.

— Mîne mă duc la beci.

— Du-te mata, Alecule, şi ia-ţi şi nepotul că m-aţl năucit cu-atîta beci şi beci.

— Ai auzit, drăguţă ? explică bunicul nepotului, cu o lucire în ochi ; mine mergem la beci.

Lucirea din ochii albaştri ai bunicului a readus deodată copilăria în jurul nepotului, vorbele „mergem la beci" venind dintr-acolo şi tot într-acolo ducîndu-se. Aşa, cînd era mic, plănuia cu fraţii cîte o cumplită faptă, cîte o ispravă năzdrăvană. De pilda, cu o lanternă electrică, aprinsă în buzunarul pantalonilor, îmîrziau la capătul lumii, în întunericul hambarului de lemne, sau, fără de ştirea nimănui, se suiau în pod, deschizînd uşa cu cheile luate din şifoniera mamei. Gîndite şi istorisite cu vorbele oamenilor mari, aceste isprăvi par copilării, o nimica toată, o joacă, o glumă. Nepotul însă ştie că nu e aşa. Licărea o epopee în aceste isprăvi, în adîncul lor de taină.

în casa bunicilor, nepotul îşi sună din nou copilăria readusă de vorbele bunicului şî mai cu seamă de steluţa din bchii lui albaştri. Bunicul e un fel de copil.

Nepotul surîde ca un bunic, privindu-1.

Ferestrele sînt deschise. Noaptea e albastră. Perdelele sînt albe. Alba şi lumina lunii. Greierii scîrţîiau argintiu.

Somnul întîrzie. Nepotul îşi aduce aminte ca un om ba-, trîn de tot ce a rămas în urmă. N-a uitat nimic. Vorbele, poreclele, chipurile golanilor cu care el şi fraţii lui se jucau pe uliţă şi pe maidan, servitorii, jucăriile, absolut tot, pînă şi gîndurile copilăriei sînt în el, aşa cum e în noaptea de afară glasul greierilor şi lumina lunii.

„Mîne mergem la beci..."

Nepotul e pe marginea somnului. Vorbele spuse de bunic devin fabuloase, adunînd în ele paşii lui Făţ-Frumos, peştera balaurului, palatul zmeilor...

Apoi nepotul doarme. Pesemne că visează. Luptă prin somn. *Trăieşte* vorbele bunicului. Asta nu mai e somn. E poveste. Se trezeşte răsturnat din pat, jos pe covor, viscolit de luna.

— Ce-a căzut acolo-? răsuna de dincolo glasul bunicei.
— Eu, bunică.
— Halal! De-acum încolo oi pune pe Măriuca să te
ıe§e- . . '
Dimineaţa, de cum deschide ochii, nepotul sare la fereastră să vadă cum e cerul: slavă Domnului, e senin. Căci vorbele bunicului tot n-au plecat din el, drumul spre beci apărîndu-i ca un fel de expediţie.
Bunicul se pregăteşte ca un vînător. Şi pentru el dusul la beci e un fel de eveniment. îşi potriveşte o luminare în sfeşnic (de ce nu o lanternă ? se întreabă nepotul, luminarea fiind mai puţin *misterioam* îşi alege o cutie cu anume chibrituri care se aprind pe orice, caută cheia, ia un cuţitaş de sidef cu mai multe lame (nepotul ar dori şi un pistolj, pregăteşte un coşuleţ cu sticle spălate de Măriuca (zdupa-zdupa), examinează cu atenţie fiecare dop în parte...
— Alecule...
Atîta spune bunica, dar bunicul a înţeles că bunica nu-1 mai rabdă.
— Iaca plecăm îndată, Elencule.
îşi pune şoşonii (fără să-i încheie), paltonul, fularul, fesul (bunicul are şi fes) şi ca un căpitan de oaste aruncă o privire la toate : adică la nepot (care şi-a pus mantaua şi chipiul, luînd coşul cu sticle) şi la motan.
Apoi începe, cu glas tare, dar pentru sine :
—, Vrasăzică : cheia am luat-o, chibriturile...
— ...le-ai luat, intervine bunica năprasnic ca un tren fulger printr-o gară cu castani. Al luat tot, Alecule. Hai, plecaţi !
— Iute mai eşti, Elencule ! oftează bunicul. Doar nu dau turcii!
Cu această vorbă şi cu fesul pe cap, bunicul pleacă în frunte, urmat de nepot şi de motan.
— Călătorie sprincenată ! îi ajunge glasul bunicei.
Dar batjocura în glumă nu-i atinge.
Bunica ştie ca se duc la beci. Atîta ştie. Deci nu ştie-I-adevărat că se duc la beci, dar nu numai bunicul, nepotul şi motanul, ci şi altcineva care merge înaintea lor, prin dimineaţa de vara cu parfum de trandafir, ca într-un adînc de beznă, dînd drumului un fel de depărtare şi de străşnicie.
Acest cineva din frunte e copilăria.

Ea se optfeşte dintîi la uşa cu zăvor, ea se-nfioară de prăpastia cu trepte a întunericului umed cu miros de doaga, ea intră cu pîlpîirea de aur a luminării aprinse de bunicul.
Motanul şî cu vara trandafirilor rămîn pe prag, într-o depărtare de ceea lume.
Din ce în ce răcoarea creşte, devenind frig de criptă cu miros de ciupercă.
Suflarea buzelor dă abur de iarnă. Glasul simte că răguşeşte, deşi nu spune nimic.
Iată butoaiele ! în doagele lor a fost închis Zmeul !
Vinul ! Tot un fel de zmeu, gîndeşte nepotul care habar n-are ce-I vinul.
Dar bunicul e fericit ca un copil lăsat singur cu jucăriile lui. Nimeni nu-1 grăbeşte. E stăpm şi liber să facă ce vrea, cum vrea şi cît vrea. (Totuşi se uită la ceas. Oare de ce ? se întreabă nepotul.) Apoi începe să cerceteze butoaiele, unul cîte unul, citindu-le inscripţia, ciocănindu-le, verificîndu-le caneaua... Nepotul îl lasă într-ale lui. Dar şi mai în fund, într-o firidă din care întunericul nu pleacă, vîrîte în nisip, nişte sticle par răsturnate pe hotarul Iadului.
— Bunicule, ce-i acolo ?
— Acolo ? Hei, drăguţă, oftează bunicul —, amintiri din vechi: Uricani, Cotnar...
Ochîi nepotului adună clipa şi o strîng. Butoaiele cu ochiul lor orb, aurul de luminare, vorbele cu abur, bunicul, Uricani, Cotnar...
La întoarcere, vara-I aşteaptă pe prag şi mai tînără, ca o fată de aur cu trandafiri.
Iar pe pragul casei, vorba bunkei :
— Bravo, coane Alecule. Ai să-1 deprinzi beţiv că tare maî prinde uşor păcatele !
— Glumeşte Elencu !. explica bunicul în şoapta.

— Unde-ai fost, drăguţă ? îl întreabă bunicul pe nepot, văzîndu-1 cu frunze în păr şi rumen la obraji.
— în livadă, bunicule.
Iaca şi bunica.
— De unde-mi vii, potaie ?
— Din grădină, bunică.

Bunicul zîmbeşte, auzind cele doua nume pe care le dă nepotul aceluiaşi loc. Numai că ceea ce pentru bunic e livadă pentru bunica e grădină: adică locul trandafirilor bunicei. Dar nepotul socoteşte în sinea lui că şi bunicul şi bunica au dreptate. Căci sînt de toate în gradina bunicei sau în livada bunicului. (Nepotul va afla, cînd va avea vrîsta tatei, că şi în dreptate sînt de toate.) ŞI flori şi pomi de tot felul şi tufe de agrişă şi pomuşoară şi zmeuriş şi vie.

Dar toate încep cu hotarul: zaplazul dinspre Nănoaia. (In părţile Zlataustuhu nepotul a auzit de mic nume cu bubuit de tunet şi pîlpîiri de fulgere în norul lor : Nănoaia, casa Zmeu, Podul Roş, Manta Roşie... Casa Zmeu, de pildă, nu e chiar a zmeilor din poveste, ci numai a familiei Zmeu : nişte oameni. Bine-bîne, oameni să zicem —, dar de ce se numesc Zmeu ? Nu-i lucru curat! Deci copilăria nepotului a ocolit zidul unui astfel de nume. Tot aşa, după zaplazul din fundul gradinei nu e altăceva decît Nănoaia care vine cîteodată în vizită la bunici, scoţîndu-şi din ureche ghemotoacele de vată, pe care şi le strînge în hîrtie de matasă, repunîndu-şi-le la plecare ; rumegînd ca o broasca ţestoasă, galbenă, surdă, clipicioasă, iscoditoare. Totuşi, nu numai în copilărie, dar şi acum, cînd e afumat de păcate, nepotul parcă simte atingere de poveste în zaplazul Nănoaiei.)

La zaplaz sînt nucii. Cresc pînă-n ceruri, stînd toată vara lîngă soare pînă cînd frunza lor va fi de aur ca şi soarele —, de aur amar.

Dar maî dintîi vine cireşul. Adică se coace. Dar nepotului îi place mai mult să spuie că vine. Ca vine ca Scufiţa Roşie spre gura lupului. Cireşul e maî tînăr decît tinereţa. Şi nicăieri aiurea cerul nu e mai proaspăt albastru ca deasupra unui cireş copt. Totul e să se coacă maî repede. Toate vrăbiile stau pe capul lui, rugîndu-1 să se coacă mai repede. E o zvoană de vrăbii mai răsunătoare decît a celor dintîi sănii cu zurgălăi. Se coace ? Nu se coace ? E o joacă de-a cireşele într-un cireş care se coace. îţi vine să glumeşti, să baţi din palme, să sai într-un picior. Şi nicăieri aiurea iarba nu e mai verde şi cerul mai albastru ca în preajma unui cireş copt. Pe crengile cireşului e un descîntec cu vorbe copilăreşti. Dar numai vrăbiile (mereu în recreaţie) îl ştiu.

— S-a copt ?

— Nu s-a copt, bunică.

— Măi, tare mai eşti nătăfleaţă.

— De ce, bunica ? Fiindcă nu s-a copt cireşul ?

— Lasă cireşul, că se coace singur. Tu nu te coci, nătărăule, cu o sută de profesori plătiţi cu banii lui bietu tată-tu. Nu vezi, măaai! Cireşul nu se duce Ia şcoala şi iaca dă...

— De asta *da,* bunică.

— Iaca vorbă.

— Poate că şi eu am să *dau,* cînd oi scăpa de şcoală.

— Ce să dai, mă rog ?

Nepotul tace ca o taină mare în jurul cireşului care se coace în inima lui.

— Dai din plisc ! Atîta dai.

Trec albastre zilele aşteptării cireşelor. La liceu treburile sînt foarte încîlcite. Dea Dumnezeu numai corijente. Ferească Dumnezeu de repetentă. Dar mai ştii? Mare e Dumnezeu. Nepotul însă îl speră pe Dumnezeu la şcoală, aplecat asupra cumplitului catalog, dar nu-I simte decît la bunici, aplecat asupra cireşului.

Căci asupra unui cireş care se rumeneşte, c-un început de zori pe toate rotunzlmile lucii, Dumnezeu e aplecat. Dumnezeu e bunicul cireşelor.

— S-a copt ?

— Nu s-a copt, bunică.

— Măi farîseule, să n-o minţi pe bunică-ta, că-ţî tai limba din gură şî-o dau la răţî.

— Se coace, bunică, dar nu s-a copt.

— Aşa mai merge, zice bunica, lepădînd din mînă foarfecă de grădină pregătită pentru limba nepotului.

Bineînţeles, bunica e în fiecare zi în grădină, la trandafirii ei.

Dar cireşul e în Iîvadă. De asta bunica îl întreabă pe nepot.

— Ei, s-a copt ?

— încă puţin, bunică.

— Măi!

— Zău, bunică.

— Spune drept: Cîte-ai mîncat ?

— Poate că Măriuca. Eu nu, bunica.

— Măi măgarule, nu ţi-i ruşine ? Ai mîncat şi tu, o mîncat şi proasta de Măriuca...

Bunica face o pauza şi creşte cu falâ :

— Şi o mîncat şi bunica-ta. Ei, ce mai zici ?

— Să ne fie de bine, bunică. Dar lui bunicul nu-i dăm ?

— Iaca cine-i poartă de grija } I-am dat şi lui bunî-cu-tău !

Bunicii stau la dejun în pavilionul de lemn din mijlocul grădinii bunicei şi livezii bunicului. Bunica potriveşte storurile de pai după soare, lăsîndu-le în aşa fel încît lumina să nu supere ochii.

Bunicii, motanul şi nepotul. Măriuca serveşte. Mal vin şi cîteva albine.

Grădina murmură şi bîzîie uşurel. Uneori vîntul leagănă ferestrele deschise, dîndu-le un scîrţîit dulce de violină cercată cu arcuşul pe struna cea subţire.

Bunicii mănîncă mal mult lucruri albe : doua oua fierte (care-s trandafirii, abia luate din cuibarul găinei care şî acum întreabă după oul ei) ; smîntîna din strachina acoperită cu frunza de brustur (şi smîntîna are o undă trandafirie) ; pîne, unt, brînză de vacă, colţunaşi, sparanga, orez, lapte cu griş şi alte asemenea.

Şi bunicii sînt albi.

Totul e alb în pavilionul din mijlocul amiezei aurii.

Dar iată că, într-o zi, nara nepotului, abia venit de ia şcoală, parcă simte culoare noua mijind fraged în adîncul albului de toate zilele. îşi mănîncă ouăle trandafirii, apoi mămăliguţa cu brînză şi smîntîna. Aduce Măriuca şi un pui fript care-i castaniu ca o vioară veche.

Dar de unde vine unda fragedă ? Parcă vor să răsară zorii, dar nu în văzul ochilor, ci în simţirea nasului care, stîrnit mereu caută, nu găseşte, uită şi iar îşi aduce aminte.

S-a isprăvit şi cu puiul fript, adus ca pentru trei, dar mîncat mai cu seamă de unul s nepotul.

Gata.

Nu?

Mai e ceva ?

Gata să se ridice de pe scaun, nepotul se lasă iar, pecetluit de ochii bunicei..

— Na, nătărăule !

Fragii ! Ard fraged în strachina de lut.

îţi vine să-i săruţi dintîi.

— Măgarule ! Sărută mîna bunică-ta. Ea, săraca, ţi i-o "cumpărat.

Cireşul, cu cercei roşii la urechi, a venit şi a plecat. Un fost cireş i-a luat locul, cuconit în desimea frunzelor.

E mult de-atuncl.

Acum nepotul se coace la soare sub cais.

— Hei, boier-mare, încotro ? îl întreabă bunica, văzîndu-1 că porneşte cu geanta subţioară şi cu pledul pe braţ, fără tunică, numai în cămeşă cu gulerul descheiat.

— Mă duc să învăţ, bunkă.

— Şi unde, mă rog ?

— în grădina bunicei mele.

— Măi! Cum îi sare minciuna din gură ! se bate bunica cu palma peste obraz. Isuse Mîntuitorule, cum de-1 rabzi ? Ruşinea pamîntului, nu înveţi în grădina bunica-ta, că acolo tot ai avea ceva de învăţat; căşti gura în livada lui bunicu-tău. Parcă nu te ştiu !

— Uite geanta cu cărţi, bunică —, i-o arată nepotul.

_— Iaca vorbă ! Cine spune că n-ai cărţi ? Ai, mă nepricopsitule, că doar tatu-tu ţi le-o cumpărat cu agonisita lui. Cap n-ai, că asta nu-ţf poate cumpăra tat-tau, dar nici nu ţ-o dat din născare. Ş-acuma ce mai aştepţi ?

— Să isprăveşti mata, bunica.

— Lipsaşti din ochii mei, neisprăvitule.

După această binecuvîntare, nepotul se tîrăşte a lene pînă sub cais, întinde pledul şi se culca- Geanta e pernă. Tot îs bune la ceva cărţile de învăţat. Caisele verzi învaţă ?

De unde !

Stau şi tot stau la soare, umplîndu-se de lumină, îndutcindu-se, îmbujorîndu-se, începînd cu încetul să semene cu soarele care şi el e un fel de caisă căzută în livada lui Dumnezeu. Livada sau grădina ?

Nepotul şi prin somn zîmbeşte sub cais cînd se-ntîlneşte, nas în nas, cu asemenea întrebări care-i aduc aminte de cel doi bunici.

El doarme, nepotul, şi caisele soarelui se coc.

îs bune ele şi_ verzi. E-hei! îţi străpezesc dinţii şi parcă îţi aduc puţin aminte de iarba din cimitirul Zlataust.

Vrea sîngele să dea în clocot. Dar nu ! Pace ! Şi asta sa mai doarmă, cum dorm atîtea în livada sau în grădina nepotului.

După ce se deşteaptă din transparenţa acestui somn, nepotul începe sa doarmă cu ochii deschişi. Iar deasupra lui, caisele, în cerul lor de frunze, se coc mereu, aşteptînd ceasul de slavă cînd, aurii ca luceferii, vor răsfrînge soarele şi constelaţiile.

Cînd se gîndeşte numai la viitorul dulce al caiselor acre, nepotului îi vine apa la gură. La viitorul lui a renunţat sa se mai gîndeasca. Fie cum o fi. Mai mult nu poate face. Asta înseamnă că nu poate face nimic. Măcar să-1 facă bine, adică fără părere de rău.

Cînd se întoarce în casă, la ceasul mesei, bunica îl priveşte lung.

— Nu te doare căpăţîna de-atîta învăţ ?

— Ba parcă mă încearcă.

— Pune-i o compresă de spirt, Elencule, intervine bunicul.

— Compresă .' icneşte bunica. Vrei mătăluţă compresă ?

— N-am spus, bunică.

— Spune.

— Ce să spun ?

— Ce vrei.

— Nu vreau nimic.

— Gura păcătosului, suspină bunica. Asta eşti : nu vrei nimic, nu poţi nimic. Mai spune ceva.

— Iaca tac.

— Amin. Poftiţi la masă.

Pornesc. Dar deodată bunica se răsuceşte ca bătută de vînt.

— Măi, păcat că nu te-o făcut tat-tau motan...

— ...la bunici, adaugă nepotul.

— Nu-1 linguşi pe bunică-tău, că nu te crede bunica-ta.

Aşa trec serile cu bunicii, şi aşa amiezile cu calşii.

Stelele ! Caisele !

Soarele ! Caisele !

Vara ! Vara !

Pace ţie ! Eşti încă la bunici. Nu te grăbi. Că-nainte | mult mai este.

Uneori, înainte de a se tolăni pe pledul de sub cais, nepotul se reazemă de trunchi, rămînînd aşa cîtăva vreme, în

vag, fără de nici un gînd. Aude frunzele, albinele, cosaşii, păsările — vara : corul de murmure în mare lumină, al verii.

Vara ! E un cuvînt care te îneacă şi în care te îneci, dar fără spaimă, cu încredere, fericit.

„Dormi de-a-n picioarele !" se apostrofează nepotul cu glasul şi intonaţia bunicei.

încetul cu încetul, bunicii apar *din el,* nu ca un dialog, ci ca un monolog. Sînt într-adevăr bunicii lui: *ai lui.*

E frumos să poţi spune : sînt ai mei, ca despre un lucru pentru care ai muncit, *agonis'indu-l.* Căci asta face 1a bunici: *agcniseşte cu inima pentru mai tîrziu.*

Pledul de jos îl cheamă. Dar, înainte de-a se culca, toropit de căldură, clatină uşurel caisul, încercîndu-1: cade sau nu cade vreo caisa coaptă ? Sună clopotul de frunze, cu foşnet bogat, dar caisele chemate rămîn pe crengi.

Nici. nu ştie cum trece timpul la bunici şi sub cais, căci iată că, fără de veste, într-o bună zi, cum s-ar aprinde deodată un policandru, caisul e copt.

Nepotul însă vrea să aleagă. Se sule deci cît mal sus, spre virfurile învăluite în frunze, căutînd cu mîna fructele catifelate, calde, încercîndu-le cu o uşoară apăsare a mînii, să vadă care e mai moale. Numai pe cele coapte le apucă şi le smulge, umplîndu-şi palma de rotunzimea lor aromată.

Ştie deajuns de multe nepotul, fără sa le fi învăţat de la nimeni. Caisa, de pildă, în cais să o mătiînci, sus, sub cer, în soare, împrejmuit de frunzele caiselor din care ca nişte ochi de aur te privesc caisele celelalte, aşteptîndu-şi rîndul. Acolo numai, caisa găsită ca în cuibul ei, caldă ca trupul deşteptat din somn, îşi dă toata aroma, îşi dă vara.

Căci asta e caisa, ca şi pătimaşa piersică de mai tîrziu : sărutarea pe gură a verii.

Dar nepotul nu Iasă nimic. După ce se dă jos din cais, sparge sîmburii, mîncîndu-le migdala dulce, albă ca luna nouă —, că şi cea de pe cer tot de la soare îşi trage aurul, ca şi caisele.

Aşa că nepotul muşcă dintr-un fel de fruct oprit, în fiecare zi, după ce s-a ospătat, culcîndu-se, şi după ce-a dor-* mit în transparenţele verii, sorbîndu-i fructele de aur.

A uitat (acolo) de ibunica. Dar bunica trandafirilor nu 1-a uitat pe nepotul caişilor.

— Stai cu burta la soare, nătăfleaţă ! Te-am tocmit cioban la caisele mele ? Scoală, trîmtorule !

Şi sub privegherea bunicei, răsărita ca nourul de furtună din aurul verii, nepotul se întinde la cules şi adunat caise în coşuri şi panere.

Bunica se uită la el tot dînd din cap.

— Ia-o pe asta, bunică, îi recomandă nepotul cîte o caisă.

Muşcă din ea bunica, apoi o soarbe cu răsunet, ca şi din filigeana cu cafea, nu cumva să piardă un strop din zeama ei; şi Iar dă din cap.

Abia cînd se crapă cerul de luceafăr, nepotul se dă jos din cais, rumen, cu mînicele suflecate, cu părul vîlvoi, cu frunze în păr, cu nara încă rotunjită de aroma caiselor.

Şi bunica tot dă din cap.

Pornesc spre casă c-un rînd de panere, apoi cu altul, ajutaţi şl de Măriuca.

— Ei, cum o fost, Elencule ?

— întreabă-1 pe dumnealui.

Bunicul se uită mirat la nepot. Măriuca se uită nedumerită la bunica. Şi bunica tot dă din cap.

— Nu vezi, măi berechetule, ai făcut şi tu o dată o trebuliţă în viaţa ta de trîntor, şi nu te crede nimeni.

— Nici mata, bunică ? zîmbeşte nepotul.

— Eu te-aş crede, dacă nu te-aş şti.

— Glumeşte Elencu ! explică bunicul.

Ograda bunicilor s-a umplut de care cu lemne trase de boi.

Lemne, ţărani, boi, coceni —, bunica.

Bunicul e pe-acolo. Dar bunica e pretutindeni, acoperă tot. Ştie pe nume pe fiecare ţăran. De unde i-o fi învăţat şi cînd ? La nici unul nu-i spune : „Măi omule !* Sau : „Ei, dumneata de colo !" cum le spun boierii la tîrg.

Nu. Bunica spune :

— Moş Ghiţă, ia pune umărul, că te vede crucea bisericii Sfîntului Ion Gură-de-Aur.

Se uită moş Ghiţă la crucea bisericii care scînteie de vară, oftează şi se pune la treabă. Pe toţi îi ia bunica numai cu sfinţii, cu Dumnezeu, cu pătimirile Domnului. Ţăranii o asculta cu gura căscată, şi fac tot ce le porunceşte bunica. Lemnele bine alese, uscate şi grele, sînt clădite cu ştiinţă în hambarul de lemne. E o forfotă în ogradă ca la furnici. Numai ţărani ducînd lemne şl rînduîndu-le la locul lor. Unii vin, alţii se duc. Totul e numai mişcare. Sus, nouri albi sclipesc în lumină, fără gînd de ploaie. Jos, în ogradă, ca alţi nouri, boii rumegă blajin coceni de aur. Miroase a pădure, a fîn, a baligă. A venit satul la oraş. într-un car cîntă un greier.

— L-auzi, drăguţa ? zîmbeşte bunicul. Aîsta-i greier de la ţară. Eh ! oftează bunicul care e şi el fiu de ţăran.

— Coane Alecule, nu-i mai vîrî mata şi alţi greieri în cap, că are deajunşi!

Nici pe cei de-acasă nu i-a uitat bunica. Dar nu sta o clipă. E cînd aicî, cînd dincolo, mal dezlănţuita ca la grijitură de Paşti.

— Pe Elencu trebuia s-o facă Dumnezeu comandant de oaste, îndrăzneşte bunicul către nepot, dar în şoaptă.

E o zi harnică aceasta. Şi e frumos că totul e afară: şi sufletul a ieşit din trup şi stă sub cer, cu nourii opriţi alb, cu boii din ogradă, cu ţăranii, cu lemnele.

Apune soarele.

După un timp răsare luna.

(Dar şi acestea parcă tot în ograda bunicilor se întîmplă.)

Munca se apropie de sfîrşit. Măriuca soseşte pe portiţă, de unde a trimis-o bunica, aducînd un coş cu nu ştiu ce.

îndemnaţi de bunica, ţăranii s-au pus să măture ograda.

Se întunecă.

Bunica împarte la ţărani cîte un „pac di titîun" de căciulă, — dar cu mîna ei, pe care fiecare o sărută.

Sclipesc stelele în noapte care începe. Dar e un făcut: tot ce e în cer să fie şi în ograda bunicilor. Că asemeni stelelor se aprind şi licăresc ţigările.

Apoi, îngînînd luna care a crescut galbenă peste casa bunicilor, iată ca răsare coşcogeamite măligă în abur, adusă pe masa rotunda din bucătărie. începe praznicul. Dar înainte, bunica varsă la fiecare şi tot cu mîna ei, pe care fiecare i-o sărută, holercă.

— Asta zic şi eu, suspină un ţăran. Cinstita băutură. O simţi, Nechează şi maţele.

Se aprinde şi un foc. Ţăranii se adună în jurul focului, cu umbre de uriaşi pe obrazul casei bunicilor. Măligă, ceapă, brînză iute, slănină şi cîte un chil de vin de la Coniver.

Ochii boilor aprind aur, ca într-o mare biserică.

Sus, luna stelelor. Jos măliga ţăranilor.

Sus norii albi. Jos boii albi.

Sus, Dumnezeu.

Jos bunica.

Şi ea e un fel de doamnă Dumnezeu.

Ar fi să-nceapă somnul în casa bunicilor, dar nepotul, după ce şi-a fumat ţigara la fereastră, simte că nu poate dormi. Sufletul se cere afară, în ogradă, cu boli care au adus pădurea la oraş. Sclipesc stele. Ţîrîie greieri. Miroase a lemne. în răcoarea care se ridică, mirosul lemnelor da un fel de solemnitate neobişnuită nopţii.

Toamna !

Cuvîntul cade ca o stea, de aur lung, peste ţinutul sfîntului Ion Gură-de-Aur, Zlataust —, mîstuindu-se. Dar inima a sunat a toamna.

Şi dis-de-dimineaţă, cînd scîrţîituî carelor porneşte din nou pe poartă, spre satele de unde a venit şî greierul bunicului, nepotul lasă somnul şi, oprindu-se la fereastra deschisă, priveşte şi asculta vara care se duce din ograda bunicilor, agonisind şi-această clipa pentru timpul care va să fie.

Nepotul a fost întotdeauna uituc. Uită la matematică, la religie, la geografie, la botanica, la latină, la istorie...

De asta şi pînă acum a uitat, deşi e de atîta vreme în vacanţă, să spuie că n-a rămas nici repetent nici corijent. Dar cum de nu, numai tata poate să ştie. Ca doar nu degeaba, de cîte ori vine vorba de tata, bunica dă din cap cu of şi străşnicie, spunînd : „Toate le face bietu tat-tău !*

Dar scurtă i-a fost bucuria. Căci vacanţa se topeşte, de unde în primele zile mai ca-i venea să caşte de urît neştiind cum o să umple el, nepotul, atîta amar de zile.

Acuma simte apropierea şcolii şi număra, ca la vacanţele de Paşti şî de Crăciun, cîte zile i-au mai rămas.

Slavă Domnului, tot mai sînt. Păcat numai c-a începur să viseze şcoala. Asta-i strică şi nopţile vacanţei şi începutul dimineţilor. Şi nopţile şi dîmineţile-s mai răcoroase. Nu îndrăzneşte să ceară bunicei încă o învelitoare, dar somnul dinspre dimineaţă e atît de înfrigurat, încît, de cum se trezeşte, nepotul fuge la soare, unde stă ca la sobă, pînă ce nu mai poate de căldură.

— Are să te trăsnească, harapule ! dă din cap bunica.

— I-adevărat că s-a înnegrit. Iar parul, crescut în voie, de unde la începutul verii era castaniu-închis, acuma are luciu de aramă. Mi se pare că se cam uită în oglindă nepotul, bineînţeles, cînd nu-l vede bunica.

— Ce^mi faci acolo la oglinda ?

— îmi creşte musteaţa, bunică.

— Iaca vorbă ! Bunică-ta n-are musteaţă ?

„Are !" zice zîmbetul nepotului.

— Şi nu ma vezi toată ziulica la oglindă.

— Fiecare om cu socoteala lui, bunică.

— Mă fîrlîfusule, nu te-apuca să vinzi înţelepciune bunică-ta. Dintâi să te văd om, şi după aceea numai să-mi vorbeşti de fiecare om cu socoteala lui. Hait!

Dar nepotul şi-a găsit altă oglindă, pe care însă a învăţat-o de la Măriuca.

în ograda bunicilor, pe lîngă nu ştiu cîte altele, este şi o fîntînă rămasă-din vechi, cum spune bunicul. A fost săpată odată cu beciul de tatăl bunicei care era cam grec.^ Pe-atuncea apa era rară în tîrgul Ieşului, atît de rară că doar crîşmele îi mai ţineau locul. Acuma, ograda bunicilor are cişmea care picură toată ziulica. Bunica a vrut să astupe fîntîna în care, cică, de demult, s-ar fi înecat o fată din neamul bunicei. Dar bunicul s-a împotrivit.

— Las-o, Elencule, e din vechi.

Nepotul nu ştie dacă bunicul chiar s-a împotrivit şi cu anume astfel de vorbă. Dar vorba e ca din gura bunicului şi de asta nepotul nu se sfieşte să i-o deie, ca şi cum ar fi de-acolo.

Totul e ca cişmeaua n-a gonit fîntîna şi că fîntîna a rămas. Fîntînă cu roată pe care o învîrţi cu mîna, adîncindu-i ciutura legată cu un lanţ, pînă ce face pleosc în adîncuri ude, începînd să se îngreuie. Apa e rece, dar cam sălcie. Acolo ţine bunica harbujii pe care Mariuca-i duce şi botează,' tot ea scoţîndu-î din adînc, cu puterea braţelor ei de flăcăii cu fusta.

— Tare-i mai place fetei la fîntînă, oftează bunicul. îşi mai aduce aminte, săraca, de satul ei, explica el.

— Măi fato, zice bunica, eu în trebile tăli nu m-amestec. Numai sa nu-mi bei fîntînă, că mă fac foc.

— Cum sa beu eu, o nimicuţa de ghiatî fatî, coşcogeamite fîntînă ? sughiţa Măriuca. Pacatili mele cele grele!

— Măi proasto, dacă te-neci, o bei toată, că ai o burtă în care-ncape şi turnul Golîei.

— Ht! rîde sughiţat Măriuca, rămînînd cu mîna pe gura ruşinată.

Dar nepotul ştie mai mult decît bunica. Măriuca şî-a găsit oglinda tocmai în fundul iadului din fîntînă, la o parte de ochii bunicei, adică maî la o parte decît în casa. De asta stă atîta Măriuca, pe marginea fîntînii deschise, cu faţa cufundată în răcoare, nlizindu-se, făcîndu-şi bezele, jucîndu-se cu cozile, zvîrlindu-şi cîte o jsietricică. Harbuzul Măriucăî e ea însăşi printre harbujii fara ochi din ciutura scufundata.

Şi nepotului îî place oglinda iadului: aşa o numeşte el în gînd. Se duce la fîntînă, o deschide, dă drumul cîuturei, o lasă să ajungă în apă şî, apucîndu-se cu mînile de lanţul oprit, se apleacă din aurul zilei în umbra adîncului, rămînînd ochi în ochi cu sine însuşi, într-o boltire de cei.

— Ce-i fi vrînd tu acolo, măi nepricopsitule ?

— Mă uit, bunică.

— La musteaţa ?

— Nu se vede.

— Atunci la ce ?

— La gîndurile mele, bunică.

— Iaca ! La ce-ai spus ?

Nepotul zîmbeşte, dînd din umeri.

_ — Ai căzut în doaga Mariucăi, zice bunica. Măi, la nimica nu eşti bun. Iaca, începe şcoala acuşi. O trecut vacanţa. Şi o carte n-ai deschis. Şi acuma te-ai apucat să ceteşti în fîntînă ! Am să chem popa să-ţi citească o molifta.

^—^Elencu glumeşte, explică bunicul. Numai vezi mata, drăguţa, sa nu cazi.

Nu cade. Nepotul s-a deprins la fîntînă. Şi bunicii s-au deprins să-1 ştie acolo. Uneori nepotul nici n-o deschide. Stă aplecat pe adîncul ei, întîlnindu-se cu marele obraz de aur al soarelui, rezemîndu-se de ciutura. Alteori deschide

capacul, rămînînd cu urechea visător aplecată pe glasul adîncului. Alteori veghează aşa, cu ochii închişi —, ca pe un mal al tainei.

Şî el e o fîntînă.

De asta nu face nimica. S-asculta, aplecat cu lene şî înfiorare pe adîncul lui.

. începe să fie mai grea decît pînă atunci inima nepotului. Toată vara a fost la bunici. Şi acuma tot la bunici e- Dar şcoala care se îndepărtase pînă la uitare acum s-apropie din nou, cu fiecare zi a calendarului. Se dezmorţeşte răcoarea *âm* umbrele ei şi răsare, raspîndindu-se la-nceputul şi la capătul zilei, cu miros de ciuperca şi de tufanica. Cerul e mai albastru, dar nu ca cel de primăvară (albastru şi acela). Acesta parcă-şi aduce aminte ele celălalt, cu zîmbet ostenit şi cu îngîndurare.

Nepotul se uită la toate cu un fel de rămas-bun. Acolo a fost vara Iui. (Maî tîrziu vara din grădina bunicilor se va numi *La Medeleni.* Dar nepotul nu cunoaşte încă obrazul viitorului.)

De cîte ori aude un greier, se opreşte şi-t ascultă, ca şi cum ar sta de vorbă cu el. Şi greierul e o vorbă de-a verii, rămasă în ierburi pînă-n tîrziu de toamnă.

Se duce la nucii de lîngă zaplazul Nănoaiei.

Se duce la hambarul cu lemne.

Se duce la tufele de vie cu poamă coarnă, fragă, turcească şi tămîîoasă.

Se duce la bucătăria de vară a bunicilor, care e ridicata numai din seîndură vopsita albastru (ca şi portiţa, ca şi biserica Sfîntului Mercurie, ca şi cerul de toamnă). Acolo, cu clocot dulce, fierb perjele albastre, din care bunica face povidlă. Tot acolo a făcut bunica bulionul cel roş ca fesul turcului. Acolo arde un foc pîrîitor de vreascuri şi surcele, dînd fum albastru.

Albastru ! Totul e albastru ca o evaporare în cer.

Ochii rămîn mereu spre cer. Parcă cerul te priveşte ca cineva care pleacă şi nu spune nimic de teama să nu plînga.

Nepotul' simte ca şi' cum s-ar scoborî cufere din pod şt s-ar face bagaje în jurul lui. în toate e plecare : în cer, în frunză, în inimă.

Inima nepotului pricepe frunza toamnei.
— Ce corăbii ţi s-au înecat ? îl întreabă bunica.
— Vine toamna, bunică.
— Ei şi ?
— Ei iaca !

Numai nepotul a rămas cu bunicii, de bună voia lui. Tata, mama şi fraţii lui sînt la Constanţa, la tante Valenţa, sora mamei. Vor sta acolo pînă ce se deschid şcolile. Mai este pînă atunci. Nepotul s-a deprins să fie numai cu bunicii, pe ceilalţi avîndu-i în gînd. Că de avut îi are. Nu-i uită. Le şi scrie chiar, dar aşa de scurt şi de-a scăpării, încît, mama care scrie lung şi frumos a pus pe hîrtie astfel: „De ce nu-ţi dai puţină osteneală cînd scrii părinţilor tăi ?"

Uf ! nu-i place să scrie. Cum se apleacă pe hîrtia (de scrisori) cu creionul, gîndul fuge, nelăsîndu-i decît greutatea vorbelor şchioape. E drept că uneori face un, fel de versuri, dar asta e cu totul altăceva. Pentru nimic în lume n-ar îndrăzni să-i arate mamei astfel de bazaconii. Versurile, dealtfel, în mintea nepotului, nu aparţin scrisului, ci singurătăţii, tainei. Nu-s de arătat, ci numai de avut — cum e bucătăria de vară a bunicilor, unde fierb perjele albastre. Şi de la o vreme nici versuri nu mai face. într-adevăr, nu face nimic. E ca un mecanism care a stat. Dacă l-ar întreba cineva (cum desigur că-1 vor întreba fraţii şi părinţii) : „Ce-ai făcut toată vara ?" — n-ar putea să răspundă decît: „N-am făcut nimic". Atunci de ce uneori parc-ar fi mîndru de el ?

E gol ca ciutura, dar i se pare că fîntîna nedeschisa e plină.

Ceilalţi văd numai ciutura ; el ştie mai mult. Dar nu-i place să vorbească despre asta cu nimeni, nici măcar cu fraţii lui. Şi parcă nici lui singur nu-şi mărturiseşte ce crede despre el, ce speră poate. E leneş : şi-n afară ca şi înlăuntru. Are dreptate bunica : trîntor. Mai mult visează decît gîndeşte. Nu-i place linia dreaptă, geometria gîndului. Toate-s cu somn, cu brumă şi cu ceaţă în el — cum sînt şi dulcile zări din tîrgul leşului. Ah 3 nu se satură uneori, privindu-le, mai cu seamă în apusul soarelui. Acolo se adună nourii care duc pulpana soarelui pe zare, rămînînd apoi ca un jar, ca o grădină de bujori —, în timp ce gîndul spune ca la împărat: „Acolo apune soarele".

— La ce te uiţi, măi pierde-vară ? îl ajunge bunica ta portiţă.

— Acolo apune soarele — spune nepotul cu măreţie, ca o fanfară.

— Eî şî ?
•— Ei iaca !
— De unde-ai luat tu, mă rog, vorba aiasta ?
— De la tine, Elencule, răspunde bunicul.
— Ei iaca ! exclamă involuntar bunica.
— Vezi, Elencu !

Pavilionul de vară al bunicilor e de lemn zugrăvit albastru şi-i cuprins de jur împrejur de viţă cu poamă coarnă (care pocneşte în dinţi), avînd acoperiş ţuguiat ca o scufă de pitic, în vîrful căruia, drept moţ, rugineşte un cocoş de tinichea, pe care vine cîte o cioară cîrîită, iar noaptea uneori se lasă şi cîte o cucuvaie cu glas de văduvă.

încă de cu primăvară pavilionul s-a umplut de soare, păstrîndu-1 dulce cum sînt cozonacii abia scoşi de la cuptor. Acolo au mîncat bunicii toată vara ş-or să mai mănînce încă. Aşa a hotărît bunica. Ş-acolo toată vara a lucit galben vinul cEn sticla bunicului. Nu-i ca vinul de la Coniver. Vinul bunicului e galben ca o lalea care ar fi transparentă. După ce-l toarnă din sticlă, paharul se duce înflorit la gura bunicului. Bea bunicul trei păhăruţe: unul după ouă, altul după friptură, şi al treilea după fructe.

— Măî, ai s-ajungi şî beţiv ! spune bunica, răstălmăcind privirea nepotului îndreptată către paharul bunicului.

— Să-i dau şi lui, Elencu, o picătura, se îndeamnă bunicul apucînd sticla.

— Ba, mă rog ! Dă-Î mai bine motanului, că tot îmi da gata scumpete de lapte.

Nepotul n-are ştiinţa vinului. Ar vrea numai să afle de ce-i place bunicului. Dar bunica nu lasă niciodată sticla în calea vînătorului.

Iată însă că se opreşte ca furtuna o neaşteptată întîmplare la poarta bunicilor. S-aude trap împărătesc de muscal cu doi cai. Şi răsuna de la portiţa albastră glasul tatei.

Tata ! E ca o explozie tata, în inima nepotului şî în ograda bunicilor. A venit neanunţat de la Constanţa. A pledat un proces, mănîncă la bunici şi se întoarce la Constanţa. Se cunoaşte că-i feciorul bunicei. N-are astîmpar. Ca întotdeauna a venit încărcat de pachete : piersici (un coş de la Constanţa), icre negre, banane, rahat cu fistici, un fes nou pentru bunicul, mătăsuri turceşti pentru bunica, şi încă atîtea şi atîtea altele că te întrebi: unde-au încăput ? Dar aşa e tata: mereu cu mînile pline către alţii.

Mănîncă laolaltă în pavilion. Nu s-aude decît gura tatei, şr zvonul verii rămas în începutul toamnei. Şi-n tata e numai vară. Lumină, căldură, belşug, veselie. îi place vinul bunicului.

— Tot de la Vişan, de la vîa Cătănescu, papaie ?

— Tot, spune bunicul cu mîndrie.

— îl ştiu de mic copil, exclamă tata, regăsindu-1. Tu nu bei ?

Nepotul se uită la bunica.

Bunica ridică din umeri, spălîndu-se pe mînă. Tata se face că nu vede şi toarnă şî nepotului bunicilor, devenit fiul tatei.

— îţi place ?

Nepotul surîde. Nu îndrăzneşte mai mult. Dar ar mai cere un pahar. îi vine mereu să rîdă şî abia se ţine.

După dejun, tata îl ia pe bunic de braţ, cu celălalt braţ luîndu-şi fiul, şî porneşte cu ei prin grădină, adică prin livadă. Ştie tot: beciul, pomuşoara, poama, cireşele, caisele, cleiul cireşului din fund, gutuii, părul cu busuioace. Bunicul ri nepotul ascultă. Bunicul dă din cap. Ajung pînă la nucii de lîngă zaplazul Nănoaiei. A început să cadă frunza nucului. Miroase a toamnă. Tata sta ca în amintire. Apoi istoriseşte o întîmplare din tinereţa lui: Cum a ciocnit un pahar de Cotnar, cînd era .student, cu Eminescu, într-o crîşmă.

Nucul i-a adus aminte.

Acum are băiat mare. Eminescu a murit.

Vezi, rîndunelele se duc
Se scutur frunzele de nuc...

— Poftiţi la cafea, îi strigă bunica.

Şa duc : unul după altul, pe sub crengi de toamnă, sub cerul albastru, bunicul, tata...

Aşa s-au dus.

A început şcoala. Cei de la Constanţa s-au întors. Dar nepotul tot mai sta la bunici. Va trebui să se mute. Adică să se înapoieze la părinţi, alături de fraţii lui. Dar vacanţa cea mare e la bunici. Acolo cad frunzele toamnei în amintirea zilelor lui de vară.

Bunicii dejunează tot în pavilion, dar nu-1 aşteaptă pe nepot să vie de la şcoală, căci bunica a hotărît nişte ore din care bunicul nu lesă. Aşadar, nepotul, cum vine de la şcoală, sărută mîna bunicei, apoi^ pe-a bunicului şi se duce în pavilion, unde-1 aşteaptă bîzîitul albinelor pe farfuria care acoperă fructele pe care i le-a lăsat bunica. îl îndoapă ca pe un curcan bunica. Nu se plînge. Dar tare ar vrea nepotul, în dulceaţa zilelor de toamnă, să mai bea din vinul galben al bunicului. Bunica însă îl ţine sub cheie care nu uită ca nepotul.

Dar toate-s aşa pînă cînd îs altfel : în sufletul nepotului ca şi în pavîlionul bunicilor. Căci iată că într-o bună (într-adevăr bună) zî, ochii nepotului, care s-a pus flămînd la masă^ întîlnesc (fără încă să creadă) o sticlă mai mică, foarte prăfuită. N-o fi goala? Nu-i. N-o fi cu spirt de camforă ? O deschide, miroasă, îi bate inima ceva mai tare, toarnă în pahar : aur. Gusta încet, cu atenţie, cu evlavie. Şi intră în el, vastă ca suflarea unei mari, o aromă amăruie. Mai gusta.

Frunzele cad, de aur blînd, la toate ferestrele pavilionului.

Cu încetul, nepotul deşartă paharul. Ş-apoi, deşi paharul e gol, îl respira adine. Miroase a frunză de nuc. E toată toamna în golul de aur al paharului băut. Cade o stea prin Inimă. _Nepotul îşi reazemă tîmpla în pumn şi rămîne aşa mult timp, cuprins de toamnă. Sticla ÎI aşteaptă. îşi toarnă încă un pahar. ÎI bea cu încetul.

E toamnă.

Toţi copacii spun cu Eminescu :

Vezi, rîndunelele se duc
Se scutur frunzele de nuc.

In fiecare creangă e un „vezi, rîndunelele se duc". îţi vine să plîngi, privind cerul călătoriilor arătat de versul crengilor.

Dar nepotul surîde cu lumina lacrimii, bînd aur din sticla uitată de bunici.

Dar asta ce-i ?

Au apărut bunicii. II văd. Şi nu se încruntă. Surîd.

— Nepricopsitule ! N-ai putut să aştepţi ? Toarnă bunicilor tăi. Ciocneşte cu ei, berechetule !

— Dar ce s-a întîmplat, bunică ?

— Ai băut Cotnar, mai, pentru nunta de aur a bunicilor tai.

Şi asta-i tot.

Căci ţi acest aur s-a stins în pămîntul toamnelor.

Raiul nu e în cer, unde pasul pămînteanului nu ajunge, ci în urmă, unde pasul călătorului spre moarte nu se mai poate întoarce.

ICOANA BUNICEI

— Ce stai ca proasta la panoramă ?

— Mă uit, bunică.

— Te uiţi ! Te uiţi! La ce te uiţi ?

Nu-i vine nepotului să-i spule bunicei că se uită la icoană. O ştie de cînd era atît de mic, încît şi gîndul se opreşte, nemaiîncăpînd în capul aceluia care astfel pare un altul decît acesta care cearcă sa-şi aducă aminte.

(La fel şi cu oul de lemn din salonul bunicilor. E roş ca fesul turcesc al bunicului, pe care-1 pune cînd merge spre întunecimea beciului. Dacă-i desfaci capacele însă, trăgîndu-îe unul dintr-altul, dai peste un alt ou, galben acesta ca gutuia coaptă pe luciul negru al pianului din salon. într-acesta aşteaptă unul verde ca papagalul lui moş Flaşnetarul. De la acesta treci la altul învelit în culoarea vişinei. Apoi vine la rînd unul portocaliu ca soarele după ploaie. Şi altul şi altul, cu toate culorile curcubeului. Le pui la rînd şî ele lucesc, fiecare în altă culoare şi mărime, ca nişte scufe de pitici din ce în ce mai mici. Dar, cînd ai ajuns la cele mai mărunte decît aluna veveriţei, ţi se pare că degetele au crescut şi s-au îngroşat deodată, nemaiştiind să găsească şi să apuce cum trebuie, aşa cum păţeşti şi cînd te uiţi cu ochii deschişi în apă şi-ţi vezi mînile. Iţi aduci aminte de toate marunţimile de la bunici, mazăre, alunele, mărgele, dulceaţă de pomuşoară, poama pe care o pregăteşti pentru dulceaţa scoţîndu-I sîmburii cu acul şi abia cutezi să umbli, de ouşoarele de lemn care au ajuns ca boaba icrei şi tot mai sînt. Pînă cînd

ai ajuns la unul, parcă cel mai din fund, care^ nu vrea să se mai deschidă. Dar, cum atîta te-ai deprins să faci, să dezghioci oua de lemn, din mare-n mic şi din mic în şi mai mic, tot nu crezi ca s-a sfîrşit, oricît de mic e cel care nu se mai desface. Stai, simţindu-te uriaş şi grosolan şi te întrebi: Ce-o fi în el?)

Aşa şi cu icoana bunicei. Nepotul o ştie de cînd a făcut ochi. O fi venit cu mama la bunici, cînd era încă în faşă şi ochii lui deschişi fără cuvînt asupra lumii, numai cu mirări, au păstrat întiparirea icoanei ?

Dar nici acela nu-i hotarul, căci parcă ştie icoana de şi mai de mult. Cum adică ? Mai departe decît copilăria în leagăn nu-i nimic.

N-o fi nimic, şi totuşi stă şi nu crede. Parcă de pe atunci şi de pe acolo ştie icoana bunicei. De pe acolo, adică de dincolo. Cum ?

Gîndul nepotului s-a trezit spunînd într-o noapte, asupra somnului: „Sta Isus la o fereastră stinsă". Vorba i-a venit ca din somn. N-a cugetat-o. Ca şi icoana bunicei parcă era mai înainte de a o fi gîndit. II aştepta de mult.

Stă Isus la o fereastră stinsă.

Dar chiar aşa e, a gîndit nepotul altădată şi tot asupra somnului, întîlnindu-se cu icoana bunicei, slab luminată de candelă şi de jăratecul din sobă.

Nu e o zugrăveală ca celelalte, de la bunici sau din alte case.

E o prezenţă în umbra lumii. ^

Cineva stă la o fereastră stinsă : Isus.

Nepotul nu mai e Ia bunici. S-a întors acasă, la părinţii şi la fraţii lui. E foarte bine acasă, dar e altfel decît U bunici. I se pare că e prea mult zgomot. Motanul bunicului, de pildă, ori ar fugi-, ori s-ar ascunde sub pat, clipind din coadă. Mama cîntă la pian, suparîndu-se pe orice zgomot. Tata primeşte clienţi cu care discută nervos şi autoritar. Fostul nepot, redevenit fratele fraţilor lui, se ceartă ^ frăţeşte cu ei, căci fiecare dintre ei se sjmte dator să fie mai straşnic decît ceilalţi la toate. Uşile, mereu trîntite, pocnesc. Degeaba se stropşeşte mama :

— Nu v-am spus să închideţi uşile încet ?

^ Podelele duduie. Soneria zbîrnîie mereu. Toate odăile sînt pline. E o casă cum nu se poate mai vie. Cinele, uşile, ferestrele, oamenii, soneriile — torul e cu glas şi şfichi.

De aceea, ^cînd vine sîmbăta, fostul nepot se duce la pian, unde o găseşte pe mama :

— Mamă,^ îmi dai mata voie să dorm la bunici ?

Mama iesă din Beethoven sau Debussy, privmdu-şi cu mirare fiul :

— Eu îţi dau voie. Dar bunicii ce spun ?

— Mă aşteaptă.

— Bine. Du-te. Na-ţi bani de tramvai. Nu vrei mai bine să te duci şi tu la teatru cu fraţii tăi ?

Nu vrea. Mama ridică din umeri şi renunţă de a-şi pricepe fîul.

Astfel, în fiecare sâmbătă, nepotul răsare la bunici.

într-adevăr îl aşteaptă. Bunicul stă la fereastră şi cum îl vede porneşte spre uşa de dinfaţă cu motanul după el.

Fiul redevine nepot, chiar de pe pragul casei. De acolo începe călclura : egală în toate odăile. Glasul bunicei, bineînţeles, e şi el acolo :

— Iar^ te-a lepădat maică-ta ! E de mirare cum de te-o răbdat o săptămmă !

— Glumeşte, Elencu, explică bunicul.

Nepotul întră, tace şi ascultă. Nicăieri aiurea nu se simte mai Ia el acasă. ÎI ştie şi motanul bunicului. Cu toata gura bunicei (care e un fel de alt tic-tac^ se simte cuprins de pace şi nu doreşte nimic. E fericit ca stă : că stă pe loc.

Si doar e sîmbăta seară, sîmbăta liceanului, după o săptămînă întunecat şcolara. Fraţii se pregătesc pentru mers la teatru. Se dau cu pomăda, lipindu-şi parul, îşi calea singuri pantalonii, îşi văcsuiesc ghetele, îşi curăţă cu benzina tunicele, picurîndu-le apoi cu parfum ciordit din şifoniera mamei, şi-ncep să srringă bani : şi de la mama şi de la tata şi uneori chiar şi de Ia Babeta (bucătăreasa), căci niciodată n-au bani de ajuns pentru păcatele lor.

Nepotul simte sîmbăta fraţilor Iui (şi a tuturor liceenilor), ca şi cum ar fi şi el în ea, dar n-ar da pentru zece sîmbete de acestea una singură de la bunici.

Dincolo, la părinţi, cu fraţii, la şcoala, e copilul care trăieşte.

Aici, la bunici, e nepotul care se coace. Aici îşi simte sufletul, şi-1 capătă din nou. Dincolo, în tumult, zgomot şi mulţime şi-1 pierde.

E aşa de bine la bunici, că nepotul ar vrea să spule o vorba cuiva, să-i mulţumească. Dar nu e ureche pentru astfel de vorbe ale tainei. Numai tăcerea să le ştie, numai tăcerea sa le poarte.

— Măi, zice bunica răsărind de la cămară ; tu ai să torci într-o zi ca fiara lui bunică-tău, că la vorbă tare n-ai spor !

Nepotul zîmbeşte. într-adevăr toarce. Că ceea ce-i în el nu încape în vorbele de care e în stare.

Vine masa în casa oblonită care se scufundă în adînc. începe noaptea. Răsare luna cu trandafiri din ietacul bunicilor. Porneşte somnul. Nepotul deschide gura sobei şi fumează o ţigară, gură-n gura cu harbuzul jarului. Apoi afumă cu răşină — nu doar că bunica n-o să simtă că a fumat, dar ca să vadă cuviinţa grijei lui de a-i ascunde un astfel de păcat.

Şi tot nu se culcă. Mai stă la gura^sobei, privindu-şi palmele trandafirii în bătaia jarului. Două palme desfăcute, care ţin pe ele ca o floare buna căldură din casa bunicilor.

îşi simte inima plină : de căldură şi de bunătate. Parcă ies raze din inima lui. Ş-ar vrea să-i spuie cuiva o vorbă, o vorbă în care să încapă şi inima din casa bunicilor şi bunicii dîn casa inimii. Dar cui ?

Stă Isus la o fereastra stinsă.

— Tatăl nostru, carele eşti în ceruri...

Atît numai a apucat sa spuie nepotul, că s-aude pasul bunicei care vine la rugăciunea cea de toate zilele.

Au trecut anii şi bunica a rămas singură. Lampa cu abajur de mătasă verde, care se aprindea în fiecare dîs-de-dimineaţa la căpătîiul bunicului (care-şi citea din nou gazeta), s-a stins, lăsînd acolo umbra ei, dar s-a aprins în candela la cimitirul unde s-au adunat toţi cunoscuţii bunicului, în salonul cu pămînt şl crucî.

Nepotul nu mai e nepot. încearcă să fie om, luptînd cu viaţa pentru bucata de pîne şi bucata de soare. Nu e nici. rău, nici bun, nepotul. Ei şi bun, e şi rău, ca toţi oamenii. Şi e lacom de multe, ca toţi oamenii tineri. Merge grăbit înainte, fără să mai privească în urmă.

Trec zile, trec săptămîni, uneori şi luni şi nu mai dă pe la bunici. Gîndul lui tot aşa spune ; la bunici, deşi unul nu mai e. Acelaşi gînd îl îndeamnă uneori : „Du-te. N-ai s-o mai vezi mult. E bătrînăV

(Aşa şi cînd era copil. în fiecare noapte a învierii gîndul îi spunea — acelaşi gînd : „Nu adormi. Du-te cu părinţii şi cu fraţii la înviere". Dar adormea în fiecare noapte a învierii, ştiind că ard păduri de lumînări, dar în mînile altora.)

Dar uneori s-abate şi pe-acolo. Trece pe uliţa copilăriei, pe lîngă biserica Sfîntului Ion Gură-de-Aur, şi iată portiţa de lemn albastru, după care-i ograda, casa, grădina. Vara de ieri!

Toate acestea dorm în inima lui, dar parca nu vrea încă să le deştepte. Le lasă numai să fie» afară ca şî înlăuntru: în somn —, ca el să poată fi mai liber, mai despovărat, mai sprinten. într-un cuvînt: mai. tînăr.

Ograda bunicilor a ostenit. Şi gradina. Şi casa.

în pragul casei nepotul nu mai regăseşte glasul de acolo. Bunica a început să fie ca Nănoaia. E galbenă, cu faţa sparta de zbîrcituri, nasul i s-a ascuţit, gura i s-a scufundat, ochii s-au dus afund în orbite, părul s-a rărit, mînile-i tremură, învineţite de vine groase. Aude greu. Priveşte adormit.

Nepotul stă în casa bunicilor, dar nu e cu bunicii, cî numai cu ceaţa lor.

Uitată într-un fotoliu, bunica îşi aşteaptă moartea.

Motanul nu mai e.

Bujmachiii bunicului nu mai scîrţîie. Nici gazeta nu mai foşneşte.

Nepotul vede că nu mai are ce vorbi cu ceea ce a mai rămas din bunica. Deci stă şi tace, simţind mereu că-i vine să plece şi că-i pare rău, fără să poată altfel.

Şi pleacă, uşurat că iesă dintr-o apăsare care-I opreşte bucuria vieţii. îngreuindu-i-o cu lacăt.

Afară-i soarele, căldura, omul, glasul, frunza, floarea, pasarea—, dragostea.

E bine să trăieşti !

Cu fiecare pas, bunica rămîne şi mai în urmă.

Şi iar trec zilele, săptămînile, lunile.

într-o zi a murit şi bunica, fireşte. Nimeni nu s-a mirat şi parcă nimic nou nu s-a întîmplat, fiindcă, în fotoliul timpului din urmă, bunica era mai mult o dispariţie decît o prezenţa.

Iar nepotul, în casa din care au început să plece mobilele — paturile şi canapeaua bunului somn, scrinul bunicei, măsuţa pasienţelor, ceasul oprit cu ore de aur —, în casa fără de covoare, în casa cu podele răsunătoare în bocăneala paşilor străini, şi-a adus aminte că Isus stă la o fereastră stinsa

Şi n-a luat decît icoana bunicei.

Iat-o în faţa ochilor mei.

E capătul dinspre cer al mesei umbrelor. Stă Isus la o fereastra stinsă. Pe toţi ne ştie. Pe toţi ne vede. Pe toţi ne aşteaptă

Uneori noi nu-1 ştim, noi nu-1 vedem, noi nu-1 aşteptăm.

Dar el mereu sta lîngă lumea noastră, în picioare, la o fereastră stinsă.

Umbre am şi eu, umbre al şî tu, cetitorule, călătorule spre moarte, frate al trecerii mele.

Şi iată-1 şi pe Isus alături de noi, veghind înalt în marea umbră.

Spune şi tu cu mine, prlvmdu-l, ca eu atîta ştiu, rugăciunea lui : „Tatăl nostru, carele eşti în ceruri, sfinţeasca-se numele tău, vie împărăţia ta..."

Pentru toţi cei care au fost şi nu mai sînt, pentru toţi cei care sînt şi nu vor mai fi.

Acum şi-n vecii vecilor.

Amin.

Cufundîndu-se în paginile celor trei cărţi de amintiri ţi memorialistică ale lui Ionel Teodoreanu, cititorul îţi va da seama încă o dată, luînd cunoştinţă cu mărturisirile scriitorului, cît de mult a fost acesta înrobit vîrstelor de început ale vieţii, cu cît alean s-a întors Ia ele, retrăîndu-Je, datorita firii lui de ins claustrat — psihologic — în edenul infantil, dublată de un temperament artistic prin definiţie mirific-romantic. Nu e, desigur, o simplă întâmplare ca în pragul cejei de a doua maturităţi — dacă e firesc să vorbim de aşa ceva în cazul lui —, Ionel Teodoreanu, prea puţin integrat cu fiinţa sa intima în materia romanelor pe care le elaborează acum, practică în scris o adevărată dedublare. Paginile de amintiri şi memorialistică dobîndesc astfel atributele unui tărîm existenţial *sui-generis,* căruia scriitorul î se daruieşt: în chip plenar. Pentru artistul cu suflet de adolescent care a fost întotdeauna Ionel Teodoreanu, iluzia că prin intermediul amintirii se regăseşte pe el, cel de altădată, este atotcuprinzătoare. Această parte a operei lui nu dezvăluie doar un obişnuit artificiu de creaţie, ci ne pune în contact cu un mod de a reacţiona psihologic, îocaipabil parcă a face distincţie între cîmpul realităţii prezente, obiective, şi acela apaiţinînd realităţilor conservate de ajnintîre. Artistic, ceea ce rezultă da pe urma efortului creator poartă peste tot pecetea unui univers existenţial cvasiimaginar. Scriitorul pare a fi fost conştient de formula artistică utilizată în decursul redactării amintirilor şi memoriilor sale, acceptînd, în cunoştinţă de cauză, riscurile «infidelităţii" faţa de fondul strict documentar al realităţilor reînviate.

„*Masa umbrelor* mele — precizează el încă de la început — e un acord de rea) şî posibil, de aparenţe exprimate şi de

miezuri intuite, de redare şi de tabulare." Şi mai departe: .Ibraileanu ţtia (cum ştie şi conu Mihai Sadoveanu) că nu pot plagia realitatea, că nu sînt nici caligraful ei, lăsînd altora glorioasa ambiţie de a repeta spusa vieţii, transcriind-o, oferind un duplicat al realităţii".

Prevalîndu-ne de argumentele Ia care îndeobşte se face apel atunc; cînd se încearcă definirea .condiţiei" genului, este necesar sa ne punem următoarea întrebare : se circumscriu cele trei cărţi ale lui Ionel Teodoreanu — într-adevăr — genului memorialistic ? Luînd *în* considerare fie şi una din legile de baza ce guvernează structurile consacrate algenului, să ne întrebăm, de exemplu, cum e rezolvat criteriul autenticităţii originare, acel criteriu ce se revendică exclusiv de la date atestate documentar ? A încerca să răspundem la această întrebare, angajîndu-ne pe calea confruntărilor dintre textul literar şi eventualele lui corespondenţe faptice, controlabile, în cea mai mare măsură, înseamnă să apelgm la o soluţie de-a dreptul impracticabilă. Este astfel izbitor că întreg materialul de viaţă rememorat în cele trei cărţi se ordonează epic într-o deplină ignorare a criteriului cronologic. Tot atît de simptomatică apare completa absenţă a datelor calendaristice, a cifrelor de orice natura şi, în general, a bagajului informativ în sensul strict al cuvîntuloi. Din toate acestea deducem lesne că lipseşte orice premeditare menită a materializa un cadru autobiografic riguros, fixat pe o traiectorie narativ-retrospectivă marcată de momente datate, cu adresă exactă într-o anume realitate documentară. Situaţia este aceeaşi şi atunci cînd avem în vedere amintirea ce îşi trage conţinutul din existenţa aşazicînd obiectivă a evenimentelor şi a persoanelor care, într-un fel sau altul, intră în fluxul rememorativ. Şi acum intenţia de a *documenta,* de a informa, nicăieri nu îşi face simţită prezenţa. Spre deosebire de memorialistul proprm-zis, mînat peste tot de ambiţia restituirii exacte, imparţiale (crede el!) a evenimentului, interesat deci de anecdotic şi revendicînd privilegiul cunoaşterii de la sursă a realităţii, scriitorul nostru se complace în postura de a fantaza în chiar marginea propriei sale biografii. El lasă totul pe seama inspiraţiei, dezinteresîndu-1, cum el însuşi mărturiseşte, ipostaza de grefier sau de cronicar al vieţii trăite în trecut. De luam bine seama la principalele doua filoane rememorative din cele trei cărţi ale lui Ionel Teodoreanu — cel „autobiografic şi cel «memorialistic" — observăm numaidecît ca autorul nu şi-a propus să scrie nici un „hronic al vîrstelor" şi, respectiv, nici o carte de evocări* utilă în plan documentar cercetării din domeniul istoriei literare. Sub cel dintîi aspect, făcînd comparaţia — de exemplu — cu instructivul, lucidul „hronic" al lui Lucian Blaga, observăm că la Ionel Teodoreanu

nu străbate de nicăieri tentaţia pentru autoanaliză. Pe autorul cărtit *In casa bunicilor* nu-1 ispiteşte ideea de *studiu* aplicat persoanei Iui, precum în cazul lui Lucian Blaga.

Pentru a putea orienta retrospectiva pe o astfel de traiectorie ar fi fost nevoie de multă detaşare, de cenzură şi analiză matură, în sensgoethean, aşa cum se întîmplă în *Hronicul fi cîntecul vîrstelor.* Efortul creator la Blaga se relevă tocmai în subtilitatea cu care este interpretat evenimentul rememorat. Dintr-un element al obsesiilor genuine acesta devine un solid punct de sprijin pentru reflecţia de anvergură ontologica. La Ionel Teodoreanu nu depistăm nimic din angrenajul propriu acestui mecanism de „reconstituire" a vîrstelor revolute. El nu este un explicativ, un analist. Nu este niciodată dispus a se conforma unei anumite idei directoare, cu implicaţii pedagogica-morale exact formulate *ia* prealabil ţi atent urmărite apoi. Gel puţin acesta este sentimentul cu care, întru totul captivaţi şi de poezia ingenua a textului, rămînem după încheierea lecturii.

Acesta ni se pare a fi unghiul de înţelegere a artei de evocator al copilăriei şi adolescenţei la Ionel Teodoreanu, un unghi — după părerea noastră — apt sa permită raportarea la un prototip artistic la prima vedere cu totul inadecvat. Anume, ne gîndim la *Amintiri din copilărie* a lui Ion Creangă. Susceptibil a fi invocat şi în cazul romanului *La Medeleni,* exemplul capodoperei lui Creangă vizează acum alte nuanţe. Dispărînd nevoia disimulării romaneşti, cum spune Tudor Vianu despre Creangă *(Studii de literatura română,* Editura didactică şi pedagogică, 1965, p. 326-335), impresia că autorul „se povesteşte pe el însuşi", deşi atotputernică, este totuşi pe deplin compatibilă cu ideea de univers artistic autonom, funcţionînd prin el însuşi. E un univers revelator prin tipicitatea lui aparent fictivă. Ceea ce interesează peste tot este *persona\ul-povestitor* şî nicidecum *personajul-autor.* Cel din urma este subminat în drepturile lui de cel dintîi, fiindcă, la drept vorbind. Nică al Iui.Ştefan a lui Petrea Ciubotariul din *Amintiri...* este şi n» este totuna cu copilul Creangă, privit ca existenţă nemijlocit reală.

‚Analizînd chestiunea din punctul de vedere impus de ceea ce numim psihologia creaţiei, putem spune, aşadar, ca totul stă sub semnul unui fenomen de *fixaţie.* După teoria lui Jean Deky despre memorie- (V. *Dictionnaire de la psycbologie,* Librairie Larousse, Paris, 1965^ p. 176-178), dintre cele trei trepte ierarhice ale acesteia, *sensori~moteur, memoire sociale, memoire autistique,* decisivă pare a fi cea din urma căreia, exceptînd aspectele patologice, îi este propriu, între altele, -faptul că *Je passe n'est plus reconnu comme tel; ii est vecu comme prheht".*

In cazul prozei de invenție (roman, nuvelă) acest mecanism psihologic se integrează în ficțiunea epică, potențînd-o din unghi temporal, circumscriind-o deci unui prezent narativ continuu, Cînd e vorba de genul amintirii, un atare „artificiu" vizînd aducerea în prezent a trecutului se localizează de la sine în însuşi nucleul epic şi psihologic al faptului de viață originar, aşa încît din toate punctele de vedere însuşi *persona/ul-povestitor* îşi ignorează calitatea de creator, renunță la orice privilegiu de această natură. Povestirea, în timp, se desfăşoară parcă în chip autonom, tăindu-î-se cordonul ombilical în daiblu sens ; adică atît cu timpul prezent al autorului, cît şi cu cel trecut, circumscris biografiei. Despre acest din urmă timp nu s-ar putea spune că e rememorat sau retrăit — ceea ce ar presupune conştiința existenței lui obiective — ci ca el se impune ca o realitate biografica perpetuă.

Aşadar, ceea ce numim categoria prezentului narativ este atoatecuprinzătoare. Valorificarea ei nu numai pe terenul expunerii epice sau al dialogului ci şi pe acela al descripției îi autentifică definitiv supremația. Din această pricină înseşi portretele se constituie exclusiv sub semnul lui *este* şi nicidecum sub semnul lui *a fost*. Precum într-un univers, romanesc de sine stătător, avem pancă de-a face cu personaje literare rezultate dîn portretizarea minuțios întreprinsă a unor tipuri umane ce trăiesc *acum,* adică în momentul în care sînt prezentate cititorului. Ele sînt *descrise* şi nu *evocate,* ca şi cium scriitorul s-ar afla nemijlocit în prezența lor, făcînd, să spunem astfel, cbpii după natură.

Disimularea prin narațiunea obiectivată a filonului rememorativ atinge asemenea trepte, încît, chiar despre el, memorialistul vorbeşte ca despre un personaj epic înzestrat cu o psihologie de sine stătătoare : „Cel mijlociu (respectiv, Ionel Teodoreanu însuşi, n.n.), cu păr buclat de culoarea castanelor sălbatece şi obraji de măicuță, fură țigări din biuroul tatei, întîrzie dimineața la şcoală, are' note proaste la matematică, ştiințe naturale, chimie, germană şi religie, e îngîndurat ca o salcie ninsă, tăcut ca o oglindă din pod, şi nu face nîmic : nici la şcoală, nici acasă. Cînd era mic, visa şi cînd era treaz; acum doarme şi cînd nu doarme. Nuferi cresc, sau broaşte, în apele somnului lui ? Mai ales el nu ştie. Se simte ca un fum care se încolăceşte-n semn de întrebare, Înainte de a se destrăma."

Apare deci evident că adoptarea unei asemenea optici — a obiectivării fluxului rememorativ — mizează pe efectul produs odată cu trecerea materiei autobiografice într-aha, „contrafăcuta", cu scopul reaşezării ei în tipare portretistice frapante prin tipicitatea lor. S-ar putea spune ca, în ceea ce priveşte personajele, scriitorul îşi .reconsideră'" propria copilărie şi . adolescență dîn unghi categorial. In linia tradiției

prozei noastre (ne gîndim iarăşi la Creangă, în primul rînd), fapt surprinzător, el este un clasicizant interesat de ceea ce numim prototipul etern; mai exact, de modul „natural" în care acesta se perpetuează de-a lungul timpului, implicîndu-se în structuri biografice revelatoare. Autorul, mai presus de orice, este călăuzit de credința deliberat acceptată că si de data aceasta el face „literatură". Aceasta explică, desigur, libertățile pe care şi de îngăduie în toate direcțiile. „Jocul" desfăşurat pe' terenul ce se constituie intre adevărul documentar şi cel artistic este atît de strîns, încît intenția de a deosebi cele două genuri de realitate se dovedeşte, practic, imposibilă. Cert este că peste tot autorul caută cel mai favorabil unghi de percepție artistică. De aceea criteriul ce decurge din respectarea adevărului documentar se subordonează de la sine unghiului de percepne artistică. Pitonul strict autobiografic a cărui substanță provine din rememorarea chipurilor în ambianța cărora autorul şi-a petrecut copilăria şi adolescența (bunici, părinți, frați, rude, dascăli), sau a acelora care i-au marcat etapele carierei literare de la Iaşi (prietenii scriitori din cercul *Vieții româneşti)* se sublimează în narațiune poematica. In altă ordine de idei, sa mai precizăm că memorialistul este interesat, aşa-zicînd, de banalitatea revelatoare a datelor conservate de amintire, ocolind sistematic tentația insolitului, pentru care în opera de romancier vădeşte o frecventă atracție. In fine, să mai arătăm că, din unghiul ideologiei literare, şî acum idealismul moldovenesc al scriitorului - asemenea „medelenismului" din romanele sale — se dovedeşte a fi categoria dominantă.

Cele trei cărți de amintiri şi memorialistică ale lui Ionel Teodoreanu au fost elaborate la date cînd scriitorul Îşi dăduse întru totul măsura talentului de nuvelist şi romancier. In această situație, este firesc totuşi ca *în casa bunicilor, întoarcerea in timp* şi *Masa umbrelor,* interpretate pe cît posibil şi în *litera* lor, să divulge o sumă de date circumscrise nu numai biografiei propriu-zise a autorului ci şi „biografiei" operei sale. In monografia noastră din 1970 ți în comentariile la volumele anterioare ale ediției, în limitele necesare, materia celor trei scrieri, privită din unghi documentar, a fost explorată în ambele direcții. Acum, problema care se pune este de a vedea dacă ele însele dispun de un „dosar" *m* măsură să ne edifice asupra propriei geneze.

în acest punct, constatarea care se impune de la bun început este următoarea : materia „dosarului" în cauza se revendică de la două surse : pe de o parte, cea propusă de opera de ficțiune a scriitorului, iar pe de alta, cea propusă de mărturiile sale anterioare, făcute cunoscute prin intermediul unor articole ți mai ales al unor interviuri. In prima direcție,

fireşte, sîntem străini de tentaţia punerii pe două coloane a textelor, operaţie cu atît mai inoperantă, cu cît (cum am arătat) opera de memorialist a lui Ionel Teodoreanu stă ea însăşi constant sub semnul potenţării „romaneşti" ; ceea ce, în consecinţă, reclama maximum de circumspecţie. Parcurgînd calea ce duce de Ia romane ţi nuvele la amintire şi memorialistică — constrînşi fiind de cronologia generală a operei scriitorului — este recomandabil să nu supralicităm nici de data aceasta. Un volum de povestiri şi nuvele precum *Uliţa copilăriei* (1922) sau un roman precum *La Medeleni* (1925-1927) anticipează — dacă se poate spune astfel — cele trei cărţi de amintiri şi memorii, mai ales în măsura în care acordăm atenţie substratului lor autobiografic, înţeles din unghiul materiei originar-psihologice. Şi, într-adevăr, fără eforturi detectiviste speciale, lectura în paralel a celor două categorii de scrieri procură mari revelaţii tocmai într-o asemenea direcţie.

In doua din piesele cuprinse în cartea de debut a scriitorului, modul de transpunere narativă a materiei autobiografice nu se deosebeşte de acela sesizabil în viitoarele sale volume de amintiri şi memorialistică. Este vorba de povestirile *Bunicii* şi *Uliţa copilăriei,* iîn prima, am putea zice chiar că autorul „se povesteşte" pe el însuşi Ia un mod mai direct, dacă ne gîndim, de exemplu, ca povestirea se desfăşoară la persoana întii. In totul, secvenţa *Bunicii* din *Uliţa copilăriei* are înfăţişarea unei scene idilic-familiale, în care eroii — nepotul şi bunicii — convieţuiesc într-o doilce şi sublimă armonie.

Povestirea titulara a celei dintîi cărţi a scriitorului, *Uliţa copilăriei,* -anticipează, ca materie de viaţa, proza sa cu caracter memorialistic prin prezenţa celor trei fraţi Teodoreanu. Dintre ei se detaşează cel mic, Puiu, căruia, după moartea sa prematură, scriitorul îi dedică această •duioasă elegie narativ-poematică.

Dar, în afara acestor două scurte povestiri de tinereţe, în epica lui Ionel Teodoreanu calchierea autobiograficului, raportîndu-ne la copilăria •şi adolescenţa scriitorului, nu se mai produce. Astfel, revenind la cele doua ample nuvele din *Uliţa copilăriei* — *Vacanţa cea mare* şi *Cel din urma basm* —, să arătăm că de pe acum facem cunoştinţă cu modalitatea specifică a scriitorului de a apela în proza de ficţiune la sursele circumscrise propriei biografii. Volumele *In casa bunicilor, întoarcere în timp* ^i *Masa umbrelor* arată că, pentru,proza de ficţiune a lui Ionel Teodo-Teanu, autobiograficul constituie un punct de pornire numai în ceea ce priveşte psihologia personajelor şî că plasarea acestora în circumstanţe epic-conflictuale nu beneficiază de sursa în cauză aproape cu nimic. Concret, singurul element depisiabil şi acum este doar atmosfera generală, atît de teodorenîană şi într-o situaţie şi într-alta. Se confirmă, *i*

de fapt, ^una din teoriile romancierului Ionel Teodoreanu, asupra căreia el însuşi a revenit stăruitor. Anume, în felul ei faimoasă *, este vorba dc teoria „romancierului aventurier" şi a „romancierului turist", deosebit, de clar expusă mai ales *m* eseu] *Vaier şi Trabuc* din 1938, apărut în *Universul literar (ni. 42* din 3 decembrie, p. 1, 2) şi din care," pentru edificare, cităm consideraţiile concluzive :

„Specificul cel mai semnificativ al acestor două categorii de romancieri este următorul: Aventurierul îşi concepe romanele prin personagii, pe cînd turistul şi le concepe prin subiect. Turistul îşi pune o problemă *in abstracta,* o rezolvă tot *in abstracta* şi apoi îşi construieşte personagiile care vor *demonstra-o* (s.a.). Astfel clădit, romanul v.V avea o evidentă calitate : claritatea şi gradaţia compoziţiei. Toate per- '-onagiile vor deservi cu stricteţe linia precisă a acţiunii, comportîndu-se concentric spre un efect final. Aventurierul, în schimb, nu gîndeşte cu idei, ci cu halucinaţii de oameni. Aşadar, el porneşte de la personagii. E suficient să existe cîteva în mintea Iui şi sa intuiască posibilitatea unui Conflict care va face din grupul lor rncă nebulos *familia unui destin* (s.a.) pentru ca să poată începe romanul, fără ca să ştie cum va fi, ce se va întîmpla în el; căci acţiunea romanului e secretul — încă nedescifrat — al personagiilor [...].

Cine se apropie de marea creaţiune : turistul sau aventurierul)
Cred ca aventurierul."

Netrecînd totuşi sub tăcere doza de... spirit aventurier ce se insinuează în aceste disocieri, este evident căreia dintre cele două categorii de romancieri i se raliază Ionel Teodoreanu. Important de reţinut, îii contextul consideraţiilor noastre, ni se pare însă faptul că jnapetenţa scriitorului pentru epicul, aşa-zicînd, documentar, în ordinea fabulaţiei romaneşti, este, cum se vede, declarată. Prin ricoşeu, ne explicăm astfel • şi mai bine propensiunea memorialisticii sale spre viziunile romaneşti. De asemenea, ne explicam şi cum se face că această parte a operei teodoreniene, din unghi anecdotic, divulgă prea puţine dintre .sursele" prozei sale de ficţiune. Terenul realmente mănos pentru identificări rămîne, aşadar, acela al tipologiei personajelor. Unele dintre cele mai izbutite dintre personajele nuvelelor şi romanelor lui Ionel Teodoreanu, confruntate cu acelea din amintirile. şi memorialistica sa, ne conving efectiv că nu sînt produse *ex nihilo.* Fireşte că în această ordine de idei pot fi invocate suficiente exemple: personajul-povestitor din *In casa.*

• V. în estul *Dileme de creaţie ale romanului în conştiinţa naastră estetică dintre cele două războaie mondiale,* de Dinu Pillat, in volumul *Mozaic istoric-Uterar — secolul XX,* Editura Eminescu, 1971, p. 82-132.

bunicilor ţi din capitolele cu acelaşi conţinut existente în *întoarcerea în timp* şî *Masa umbrelor* reprezintă prototipul unor eroi memorabili, precum Dinu *(Vacanţa cea mare)*, Ştefanei *(Cel din urmă basm)* şi mai ales Dănuţ din *La Medeleni*. La rigoare, confruntările-pe aceeaşi direcţie sînt posibile şi cînd e vorba de romane precum *Bal mascat*, *Crăciunul la Silivestri*, *Arca lui Noe*, *Tudor Ceaur Alcaz* (voi. I, *Coca Duduş*) ş.a. Eroii-copii şi adolescenţi din aceste scrieri, psihologiceşte, într-un mod mai mult sau mai puţin fidel, aderă la tipologia eroului-povestitor din amintiri, în ciuda circumstanţelor epice în care se află acum, cu totul inventate, şi a semnificaţiilor, de asemenea, în fiecare taz, altele. în special, 'Capodopera scriitorului, *La Medeleni*, pe lîngă cel principal, abundă în personaje ale căror prototipuri sînt dezvăluite de volumele *In casa bunicilor*, *întoarcerea in timp* şi *Masa umbrelor*. De pildă, părinţii lui Dănuţ şi ai Olguţei, doamna şi domnul Deleanu, nu încape îndoială, au ca prototipuri înşişi părinţii scriitorului; iar moş Gheorghe este inspirat de servitorul Gheorghe Iernila, în timp ce Fiţa Elencu ii este sugerată romancierului de bunica sa, coana Elencu. în cazul acestor ultime doua personaje, extrem de interesantă este constatarea ca autorul îşi ia asemenea libertăţi în planul ficţiunii, încît contrafacerile vizează însăşi schimbarea semnelor distinctive sub raport caracterologic. Cele trei cărţi mai propun şi alte posibile „identificări", dacă ne gîndim la personaje din *La Medeleni* precum Herr Direktor, Puiu Deleanu, Babeta şi altele. însă dintre toate similitudinile aceea vizîndu-1 pe redactorul *Vieţii contimporane* a provocat cea mai mare senzaţie. în interviul din 1930, acordat lui N. Crevedia *(Universul literar*, XLVI, nr. 27, din 29 iunie şi nr. 28 din 6 iulie 1930), romancierul însuşi, chestionat în această problemă, a confirmat că personajul se „confundă" cu G. Ibraileanu :

„— Directorul revistei *Viaţa contimporană* din *Medeleni* nu e altul decît domnul Ibraileanu...

— El este, desigur, în volumul II (în realitate, este vorba de volumul al III-lea, n.n.) al *Medelenilor*.'

Realismul documentar al portretului din *La Medeleni* pare atît de convingător încît, de pilda, G. Călinescu nu ezită sa reproducă un amplu pasaj 'de aici în lucidul şi vibrantul său articol omagial *Taine al nostru: G. Ibraileanu* (*Adevărul literar şi artistic*, an. XV, seria a Il-a, nr. 698, p. 1-2), criticul fiind convins că în romanul Iui Ionel Teodoieanu se află „cea mai amănunţită creionare a umbrei lui (a Iui G. Ibraileanu, n.n.) nocturne". Al. Piru, afirmînd de asemenea ,că „în portretul de aici se află poate cele mai fine lucruri care s-au spus vreodată despre autorul *Adelei*", în monografia sa, *G. Ibraileanu (Viaţt şi opera*, E.P.L., 1967), citează sau parafrazează cvaăintegral amplele pasaje din *La Medeleni* (v. capitolul *Ibraileanu ţi „Viaţa românească"*, p. 86-102).

Explicaţia acestei încrederi în autenticitatea documentară a paginilor despre G. Ibraileanu din *La Medeleni*, după părerea noastră, nu este decît una : excepţionala forţă de convingere a portretului psihologic întocmit de prozator care, printr-o fericită coincidenţă, confirmă însăşi imaginea sublim romanesca a personalităţii lui G. Ibraileanu pe care şi-o formaseră înşişi contemporanii săi. Privit în chiar circumstanţele vieţii reale de semenii săi, amici, colaboratori apropiaţi, scriitori şi publicişti cu care vine în contact, mentorul *Vieţii româneşti* înainte de a fi o personalitate este un *persana}*. Iar Ionel Teodoreanu este acela care, încă din anii redactării celui de al treilea volum a! *Medelenilor* (1927), se face exponentul acestei viziuni mitizante căreia, ulterior, îi vor fi credincioşi toţi aceia care 11 vor evoca pe G. Ibraileanu.

Sa tragem de aici încheierea, asemenea lui Al. Piru, că amplele capitole din *întoarcerea în timp* şi *Masa umbrelor* referitoare la G. Ibraileanu nu mai prezintă interes } Nicidecum, căci oricine compară textul din roman cu acela din volumele de memorialistică nu poate să nu. sesizeze, în substanţa acestora din urmă, prezenţa unor noi elemente de indiscutabil interes istorlc-Iiterar. Reţinem peste tot epurarea materiei portretistice de abundentele aluviuni romanţios sentimentalizante în favoarea unei mai lucide descrieri a faptelor. Odată cu deromanţarea viziunii asupra personajului, realitatea documentară, chiar dacă beneficiază şi acum de un anume halou mitic, romanesc, subzistă într-un grad mult sporit. Practic, în memorialistică, asistăm la aşezarea portretului moral în circumstanţe de timp şi de loc ; în ultimă analiză, într-o ambianţă umană şi artistică de o frapanta verosimilitate. Impresia degajată de paginile romanului, aceea a unui Ibraileanu solitar, retras în sine, dominat de pasiuni şi obsesii aproape funambuleşti (ipostază romanesca posibilă !), este sensibil nuanţată în memorialistică. Personalitatea criticului se dezvăluie în strînsă relaţie cu activitatea sa literară propriu-zisă, cu reacţiile sale cotidiene din cercul *Vieţii româneşti*, cu membrii acestuia; Ca să nu mai spunem că, totodată, însăşi biografia artistică a lui Ionel Teodoreanu în *întoarcerea în timp* şi *Masa umbrelor*, spre deosebire de ce se întîmplă în *La Medeleni*, se despovărează de acelaşi spirit romanţios, exaltat, primind însemnele obiectivării şi ale determinărilor faptice.

Dealtfel, trebuie să arătăm că între tentativa de transfigurare epica din *La Medeleni* a lui G. Ibraileanu şi a cercului *Vieţii româneşti*, pe de o parte, şi portretistica din cele două cărţi de memorialistică, pe de alta, se interpune un semnificativ „dosar" de documente pregătitoare. Cu

-aceasta, de fapt, trecem la evidenţierea celei de a doua categorii de elemente prin care este anticipată materia amintirilor si memoriilor lui Ionel Teodoreanu. Este vorba despre mărturisirile pe care scriitorul, cu vivacitatea-i 51 sinceritatea-i recunoscute, le face în o serie de interviuri apărute în presa vremii şi în care, frecvent, subiectul de discuţie îl formează cercul *Vieţii româneşti.* Demn de remarcat în căzui acestor texte, după părerea noastră, este caracterul spontan, cu nimic alterat de tendinţa spre literaturizare, al afirmaţiilor şi opiniilor. Ne aflăm în prezenţa unor notaţii directe pe care, cu trecerea anilor, memoria afectivă a scriitorului le va mitiza, propunîndu-Ie posterităţii în forme cvasiromaneşn precum acelea din *întoarcerea în timp* şi *Masa umbrelor :*

„— Fiindcă aţi vorbit de *Viaţa românească,* socotiţi că influenţa ei e aceeaşi ca şi înainte ?

— Pentru mine unul, care am asistat la a doua epocă a *Vieţii româneşti,* această publicaţie, în vremea imediat următoare păcii, însemnează exclusiv d. G. Ibraileanu. Marele public nu cunoaşte din activitatea d-luî G. Ibraileanu la *Viaţa romanească* decît cronicile şi recenziile semnate de d-sa. Eu însă, care am trăit în intimitatea acestei reviste, ştiu ca, atît timp cît *Viaţa românească* a fost un fel de curte de casaţie literara a ţării româneşti, acest prestigiu şi l-a datorat numai d-îuî Ibraileanu care a însufleţit-o, ştiind să adune în jurul ei colaborări omogene, să fie pe rînd alimentator al tuturor rubricelor ale acestei reviste, fără să-şi pună totdeauna iscălitura. D1. Ibraileanu, la *Viaţa românească,* a fost un fel de om-orchestra. Cu alte cuvinte, a ştiut să cînte şi delaolaltă din toate instrumentele intelectuale. Totalizarea lor a dat ceea ce se cheamă o revistă. Astăzi, împrejurări străine de voinţa d-lui Ibraileanu îl împiedică să mai fie ca pînă acuma animatorul direct al *Vieţii româneşti.* Retras în cea mai strictă singurătate, d-sa a înţeles să-şi închine maturitatea intelectuală la care a ajuns lui Mihai Eminescu.

D1. Ibraileanu a scris despre poet singurele rinduri critice care, alături d« ale lui Maiorescu, sînt vrednice de a fi alăturate numelui lui Eminescu.

De pilda, în ultimul număr al *Vieţii româneşti,* d. Ibraileanu, cu o -subtilitate pe care n-am întîlnit-o Ia nici unul dintre criticii noştri de azi, a realizat ceea ce pînă acum proclamase unanimitatea admiratorilor lui Eminescu : ştim cu toţii că Eminescu e un poet mare. D. Ibraileanu a dovedit de ce Eminescu e un poet mare. Pentru mine, acest articol intitulat *Note asupra versului* e cea mai de seamă producţie critică de după război şi mă mir că nimeni, dar absolut nimeni n-a semnalat importanţa acestui omagiu mult maî de seamă şi mai durabil pentru Eminescu decît toate statuile care i s-au ridicat şî i se ridică." (Interviu cu A. P. Samson, *Rampa,* an. XV, nr. 3599, din 20 ianuarie 1930, p. 1, 3.)

Sau :

„Ai văzut cum trăieşte criticul Ibraileanu: numai noapiea, ca buhnele şî ca stelele, înconjurat de fumul tutunului şî împrejmuit de cărţi ca - şi Silvestre Bonnard care-i spunea atît de dulce motanului său: *«Amilcar, roi somnolent de ia cite des livres*».*

Profesorul Ibraileanu nu este cum se crede un dezarticulat în viaţa socială. De la viaţa socială el a abdicat voluntar, părîndu-i-se mai preţioasă şi maî scumpă meditarea vierii între patru pereţi. Cred că şi-ar fi putut valorifica personalitatea fie în politică, fie în orice alt domeniu şi cu destul de multă strălucire. Dar încă din tinereţe s-a mărginit la profesorat; n-a dorit nimic altceva. A refuzat statornic şi demnităţile politice şi roate celelalte demnităţi. De curînd i s-a oferit un scaun la Academia Română; l-a refuzat preferind scaunul din faţa biroului său.

Şi-a închinat energia şi cea mai mare parte a anilor *Vieţii româneşti,* revistă care a fost orăcăita de broaşte şi lătrată de cîini, dar ocrotită în schimb de stelele unui ideal. Iar acum în urmă, bolnav, neajutat de nimeni, a întreprins o faptă culturală ce socoi că e tot atît de importantă pentru români ca dezrobirea Sfîntuluî Mormînt pentru creştinătate : a încercat sa redea posterităţii textul integral al poeziilor lui Eminescu." (Interviu cu N. Crevedia, *Universul literar,* XLVI, nr. 27-28, 29 iunie 1928.)

Iată şî nucleul miticei imagini a .masei umbrelor* a cărei percepţie din unghi portretistic, deocamdată, adică în 1926, î se relevă scriitorului în chip fugitiv prin apel la alt obiect-simbol: cuierul *Vieţii româneşti:*

„La *Viaţa românească* nu există propriu-zi* un cerc literar, cu atît mai puţin faimoasa sinagoga obscură unde rabini hainî oficiază liturghii lugubre.

Este o camera albă cu o masa lunga acoperită cu muşama şî plină de manuscrise. Cei care se strîng acolo nu înjură pe nimeni, nu invidiază pe nimeni.

Ca să nu mai vorbesc de persoane, îi voi descrie după cuier, tn vîrf zăreşti atîmată pălăria de romantice dimensiuni a d-lui G. Ibraileanu sub care, în loc de spada, întîlneşti o paşnică umbrelă. Alături, se află pelerina amplă ca bolta unui caftan a d-lui M. Sadoveanu. Mai vezi şi paltonul d-lui Octav Botez cu buzunarele pline de cărţi ca o bibliotecă ambulantă, iar dedesubt galoşii, căci laşul este un oraş îndeobşte umed iar cărturarii sînt sensibili Ia răceală. Apare în sfîrşit geanta d-lui Demostene Botez, atît de dilatata încît s-ar zice că COD-

ţine manuscrisul *Comediei umane.* In realitate, e plină de dosare comerciale, căci poetul *Duminicilor* numai -Uiminica are răgaz să fie poet liriCj iar în restul săptămînii un prozaic avocat comercial.

Ultima modă vestimentară în acest cul^r intelectual o aduce pălăria, bastonul ţi paltonul d-lui M. Ralea, căci d-sa atît în revistă cît ţi în cuier recenzează ultimele noutăţi europene. Ce! care apare mai tîrziu ca toţi este d. Axente Frunză, aţa de distrat încît are aerul uluit al omului care a nimerit într-o cameră străină.

Insă imediat se reculege : pune pălăria pe călimară, iar paltonul pe umerii primului colaborator de la masă.

Lipseşte numai d. M. Sevastos, al cărui cap e mai curind de Sevastiţă cu mustaţă postişă.

In aceasta adunare de oameni maturi, d. Ionel Teodoreanu, în bluză rusească, trăgînd dintr-o ţigară groasă, are aerul unui elev de liceu tolerat în cancelaria profesorilor. D-sa reprezintă în redacţia *Vieţii româneşti* literatura imberbă, după cum d. M'. Ralea înfăţişează critica imberbă." (Interviu cu I. Valerian, *Viaţa literară,* an. I, nr. 31 din 11 dec. 1926, p. 1, 2.)

în afara acestor ample anticipări privitoare la „romanul biografic" aî grupării de la *Viaţa românească,* structurat în *Întoarcerea în timp* şî în *Masa umbrelor,* interviurile citate, pe aceeaşi linie, conţin şi alte referiri demne de reţinut. Atrage atenţia, de pildă, ceea ce am putea numi schiţa capitolului în care este relatată călătoria lui Mihai] Sadoveanu, însoţit de Ionel Teodoreanu şî Ştefana Velisar-Teodoreanu, la ^ Constantinopol, în speţa celebrul episod al „tăcerii" din prăvălia lui Ibrahim Lala Irami, varianta existentă în citatul interviu acordat lui A. P. Samson :

„In legătură cu d. Sadoveanu, îmi amintesc şi o scenă petrecută într-un bazar. La Constantinopol, ne-am dus toţi trei la bazarul persanului Ibrahim Lala Irami, care avea lucruri remarcabile.

Mai entuziaşti ţi mai naivi, nevastă-mea şi cu mine am debutat în cumpărături, dînd, natural, preţuri exagerat de mari. D. Sadoveanu, punîndu-şi ochii pe nişte miniaturi persane, s-a hotărît să-1 întrebe pe Ibrahim : *«Coci para ?»* (Cîte parale ?), aţezîndu-se pe scaun în faţa tejghelei. Persanul îi răspunse :

— 20 lire.

D. Sadoveanu, la acest răspuns, oferi foarte calm :

-- 3 lire.

Soţia mea şi cu mine stam în picioare şi aşteptam plecarea. Au trecut vreo 20 de minute în care timp d. Sadoveanu se uita la miniaturi, iar noi ne uitam clnd la d. Sadoveanu, cînd la Ibrahim Lala trami.

Văzînd că această poveste putea să mai dureze, am plecat din bazar, lăsînd pe d. Sadoveanu uitîndu-se la miniaturi şi pe persan uitîndu-se la d. Sadoveanu. Era tocmai ora de închidere a bazarului. £ram obligaţi să plecăm. Acum s-a petrecut minunea. D. Sadoveanu a scos foarte calm trei lire, le-a pus pe tejghea, a luat cele trei miniaturi, le-a pus m buzunar, fără ca persanul magneţizac să spună nimic şi a plecaL Ibrahim Lala văzuse desigur în viaţa sa şi mai ales în bazar oameni care se tîrguiesc cu frenezie, care-şi smulg parul, avlnd adevărate accese de epilepsie în faţa unui preţ ce nu le convine, oameni în stare să vorbească trei ceasuri ca să reducă un preţ de o liră cu cîţiva piaştri. Dar un om care să ofere un preţ atît de disproporţionat, 3 lire faţa de 20, ţi care să tacă atîta timp aşteptînd rezultatul, nu mai văzuse persanul de cînd era în bazar.

Iată cum moldoveanul Sadoveanu a învins prin placiditatea sa pe cel mai iscusit negustor care e persanul prin definiţie,"

Asupra oricăruia dintre citatele de mai sus ne-am opri (altminteri, fiecare de un indiscutabil interes istoric-literar), nu este greu de sesizat faptul că materia lor strict faptica, comunicata acum la modul relatării gazetăreşti, în opera memorialistică îţi estompează într-o anumită măsură concreteţea de natura informativă, sublimîndu-se în materie portretistică mitic-romanescă, sieşi suficientă din perspectivă artistică. Aceasta fiind natura intima a metamorfozei suferite de materia originară a amintirilor si a memoriilor, fireşte, chestiunea eventualelor inadvertenţe nu-şî mai are locul, întrucât sîntem obligaţi a ţine seama de împrejurarea că totul este expresia a ceea ce simte şi retrăieşte autorul şi că ceea ce interesează este doar *adevărul tău.*

De altminteri, aceasta este, în esenţă, şi perspectiva din care istoria literara actuală (de pildă, în lucrări precum *G. Ibrăileanu* de Al. Pini, ed. cit. ; *G. Topîrceanu* de Const. Ciopraga, E.P.L., 1966; *G. Ibrăileanu* de Mihai Drăgan, Editura Albatros, 1971) apelează, deşi, după opmia noastră, într-o măsură încă insuficientă, la opera de memorialist a Iui Ionel Teodoreanu.

în altă ordine de idei, să mai arătăm, în treacăt, că tentaţia de a, confrunta *întoarcerea în timp* şi *Masa umbrelor* cu destul de bogata \ literatură memorialistică consacrată grupării de la *Viaţa româneatcă* (semnată, între alţii, de M. Sevastos, Demostene Botez, Constanţa Marino-Moscu, Ştefana Velisar-Teodoreanu, Otilia Cazimir, D, I. Suchianu, Iorgu Iordan şi alţii) se cuvine să respecte acelaşi criteriu.

la sensul opiniei noastre cu privire la procesul de potenţare .romane soi" a autobiograficului, nu e lipsit de interes nici faptul că mal alei secvenţele despre copilăria autorului sînt desprinse din context şl pri-

vite i ca naraţiuni în sine, Fiind socotite drept modele de schiţă sau povestire. Astfel, Mircea Zaciu consideră secvenţa *frunze* din *In casa. bunicilor* o veritabilă schiţă, publicînd-o în volumul *Cu bilet circular, o antologie (posibilă) a scbiţei româneşti,* Editura Dacia, Cluj-Napoca,. 1974, p. 199-205. Iar Ion Vlad, după ce în lucrarea sa *Povestirea, destinul unei structuri epice,* Editura MinCrva, 1972, face dese referiri la cele trei scrieri, la bibliografie (cap. V, *Povestirea romanească fpropuneri pentru o antologie]),* în afara piesei titulare din *Uliţa copilăriei,* selectează secvenţele *Drumul miresei* din *Masa umbrelor* (precizăm că titlul real este *De întîi aprilie,* cel ales de critic aparţinînd doar primului pasaj din povestirea respectivă) ţi *Vizita* din *In casa bunicilor.*

P- 7

IN CASA BUNICILOR

întreg manuscrisul volumului *In casa bunicilor* se află la Biblioteca Academiei R.S.R. (fond Ionel Teodoreanu, ms. 5983). Scris cu cerneală neagră, citeţ, cuprinzînd 104 file, textul este acela după care s-a tipărit volumul, întrucît pe lîngă faptul că în toate privinţele între manuscris si volumul tipărit există o deplină identitate, la pagina 5S- a manuscrisului (foaia de tiriu a celei de a doua părţi, *Curcubeul din sipet)* citim următoarele : „Pentru zeţar: Titlul fiecărei bucăţi vine pe o pagină nouă, nu în continuare pe aceeaşi pagină cu bucata precedentă. Iar titlul *Curcubeul din sipet* e tipărit pe o pagină deosebită, cum se tipăreşte titlul unei părţi de roman." Un alt indiciu de aceeaşi natură îl constituie şi prezenţa „tablei de materie" !a sfîrşit, dat fiind faptul, îndeobşte cunoscut, că doar manuscrisele definitive, destinate tiparului, cuprind şi acest ultim element.

In casa bunicilor este ultima scriere aparţinînd perioadei ieşene a biografiei lui Ionel Teodoreanu. Elaborată după apariţia romanului *Secretul Anei Florentin,* în a doua parte a anului 1937, *In casa buriicildr* este gata pentru tipar în primele luni ale anului 1938. Două sînt argumentele ce îndreptăţesc această afirmaţie. Mai întîi este vorba de datele existente în dedicaţia ce precede manuscrisul: .Rog pe domnul inginer N; Malaxa — prin puterea căruia viaţa mea îşi schimbă albia —, să accepte manuscrisul ultimului meu Volum ieşan. Ionel Teodoreanu, Iaşi, 2 aprilie 1938".

Av'nd în vedere că aşa cum am arătat — manuscrisul trecuse-înainte d* începutul lurtii aprilie 1938 prin tipografie, unde fusese deja djfles, tste de presupus că vdtumul se află în librării cef tîrziu Ia începutul hunii mai a anului respectiv. în acelaşi sens pledează şi apariţia-

în presă — concomitent cu tipărirea volumului t— a unor secvenţe, cu scopul evident de a atrage atenţia publicului cititor. Astfel, în *Universul literar* (nr. 3 din 5 martie 1938, p. 5) se publică nuvela *Beişor,* însoţită de următoarea notă : „Din volumul *Casa bunicilor,* ce va apare la Editura Cartea românească", pentru ca nu după mult timp în aceeaşi revistă (nr. 8 dîn 9 aprilie 1938, p. 3) să fie prezentă secvenţa *Teză la limba română,* însoţită de o caricatură a Iui Ionel Teodoreanu semnată : *Neagu* (Neagu Rădulescu). Ca detaliu, să reţiaem şi abaterile de la titlurile definitive : *Casa bunicilor* în loc de *In casa bunicilor,* şi, respectiv, *Teză la limba romană* în Ioc de *Teză la română.* La mijloc nu pot fi decît următoarele cauze : ori autorul a procedat astfel atunci cît a copiat după manuscris textele încredinţate *Universului literar,* ori, pur şi simpiu, este vorba de intervenţia în titluri a redacţiei.

Aşadar, *In casa bunicilor* este tipărită prima dată în 1938, la Editura Cartea românească, avînd 285 (-287) pagini. Aceeaşi editura, ulterior, mai trage următoarele ediţii: ediţia a Il-a, tot în 1938, 285 (-288) p., ediţia a III-a, 1942, 285 (-287) p, ediţia a iV-a, 1943, 285 (-287) p., ediţia a V-a (numerotată eronat tot a IV-a), 1946, 241 (-244) p.

Confruntînd prima ediţie a volumului *In casa bunicilor* cu manuscrisul şi cu ediţiile următoare, se constată că nu există deosebiri de text, aşa încît problema variantelor nu se pune. Tot în legătură cu 7« *casa bunicilor,* chestiunea asupra căreia este necesar să ne oprim este aceea privitoare la ultimul ciclu, *Octave,* prezent atît în manuscris cît şi în ediţia I. In nota generală asupra ediţiei, ne propuneam ca în ultimul volum să inserăm şi o selecţie dîn „proza scurtă" a lua Ionel Teodoreanu, existentă în afara culegerii *Uliţa copilăriei* (1923). De aceea considerăm îndreptăţită eliminarea din sumarul prezentului volum a ciclului *Octave,* întrucît, în chip vădit, titlurile de aici, cu două' excepţii, aparţin exclusiv prozei de ficţiune. Este vorba de remarcabilele schiţe şi povestiri *Beişor, TrSienel şi Cireşica, Îngerul a învins, Văduvele, Poveste* al căror loc firesc este în amintita secţiune a următorului volum. Excepţie fac bucăţile *Literatură* şi *Teză Ia româna.* Prima are un caracter pronunţat teoretic, înscriindu-se deci în sfera activităţii de eseist a scriitorului, activitate care de asemenea va fi' ilustrată în următorul volum al ediţiei. In schimb secvenţa *Teză la română,* avînd un conţinut prin excelenţă memorialistic, îndreptăţeşte rămînerea ei în sumarul ediţiei. Revenind la ciclul *Octave,* trebuie. să

arătSm că Includerea lui în volumul *în casa bunicilor* s-a produs oarecum fortuit si în ultimul moment. Intenţia autorului a fost de a alcătui un volum separat de povestiri şi schiţe. Deducem aceasta din faptul că o secvenţă din ciclu] *Curcubeul din sipet* — *Călăreţul Domniţei* —, caracteristica prin pronunţata eî autonomie epica în raport cu întreaga structură a ciclului, trebuia sa facă parte din proiectatul volum ce urma să se intituleze *Octave*. Publicînd-o şi pe aceasta în *Universul literar* (nr. 1, 11 februarie 1938, p. 3) autorul inserează şi o notă în care precizează că ea face parte din respectivul volum. Este de presupus că numai puţinătatea paginilor acestui ciclu 1-a determinat pe Ionel Teodoreanu, în ultimă instanţă, să renunţe la ideea alcătuirii volumului *Octave* şi să includă naraţiunile amintite m volumul *In casa bunicilor.*

întrucît episodul *Blanşa, Gkearţbt şi Anica* din *In casa bunicilor* este reluat, nuanţat şi amplificat în capitolul *Prietenii noştri, etnii,* din *întoarcerea în timp,* cu titlul *Blanşa,* l-am omis din sumarul prezentei ediţii.

p. 121 ÎNTOARCEREA ÎN TIMP

întoarcerea in timp s-a publicat în 1941 tot la Editura Cartea românească, avînd 240 (-236) pagini. Cu privire la data exactă a apariţiei este de reţinut şi precizarea inserată pe fila penultimă a volumului : ' .Acest volum s-a tipărit în atelierele Cartea româneasca In luna decemvrie — anul 1941". In timpul vieţii lui Ionel Teodoreanu, *întoarcerea in timp* nu a fost reeditată.

Judecînd dupa mărturiile scriitorului* volumul *întoarcerea în timp* pare să fi fost elaborat în decursul anului 1941. în secvenţa poematic-confesiva cu care se deschide volumul se face următoarea precizare : „Aceasta-! lampa anului o mie nouă sute patruzeci şi unu. In faţa ei e negru viitorul." Iar în preambulul capitolului final, *Prietenii noştri, cînii,* despre dinele Roro se spune: „Afara, în ograda casei, latră Roro. E ultimul cine al casei noastre. Vine cu noi din Moldova. Cînd 1-a adus tata la Iaşi, copiii mei erau mai mari decît el. Ei au dădăcit puiul orfan. Acum Insă c'nele e moşneag de paisprezece ani, iar copiii sînt tineri de douăzeci de ani."

întrucît cei doi băieţi gemeni ai lui Ionel Teodoreanu, Ştefan şi Osvald, s-au născut la 3 februarie 1921, rezultă într-adevăr ca ei aveau douăzeci de ani în 1941. Insa o alta precizare din acelaşi preanbul este de natura a stimi un oarecare echivoc. „E noaptea Ajunului. La fereastra odăii mele de lucru — citim deci în locul amintit —, în ® care sînt singur cu masa, lampa şi fruntea, iarna nu mai e o iarnă a acestui timp, ci Iarna de totdeauna, cu omătul, crengile şi insomnia ginduiui." Ne întrebăm deci dacă este vorba de noaptea de ajun a anului 1941. Precizarea de mai înainte potrivit căreia volumul s-a tipărit în decembrie 1941 exclude posibilitatea unui răspuns afirmativ în acest sens. Singura ipoteză capabilă să îndreptăţească, eventual, un asemenea răspuns s-ar putea sprijini pe supoziţia că autorul a sen» capitolul *Prietenii noştri, cînii* în ultimul moment, adică în noaptea de ajun a anului 1941, şî că 1-a trimis imediat la tipar, adăugîndu-1 la textul deja cuies şi, probabil, paginat. Ceea ce, mai departe, presupune faptul ca scrierea a apărut în ultimele zile ale lui 1941. In totul insă ipoteza este destul de hazardată. Mai degrabă înclinăm sa credem că este vorba de noaptea de ajun a anului 1940. In acest caz, va trebui să admitem totuşi că elaborarea volumului a început Ia sfîrşitul anului 1940 cu un capitol care în Sumar va fi distribuit la urmă. Cît despre eventuala neconcordanţă vizînd raportul dintre data naşterii celor doi fii ai scriitorului şi vîrsta lor exacta în momentul în care este redactat capitolul *Prietenii noştri, cînii,* să arătăm că, în fond, lucrurile sînt cît se poate de limpezi. Este mai plauzibil ca autorul să considere că fiii săi au vîrsta de douăzeci de ani cu o lună şî cîteva ziie înaintea zilei ior de naştere, decît după ce a trecut aproape un an de la evenimentul în cauza.

Revenind la conţinutul secvenţei ce deschide volumul *(Nu vreau sa uit nimic),* demne de reţinut sînt şi aceste pasaje:

„Pana mea trudeşte deseori învecinat cu vîsla Iui Caron, luntraşul*' apei morţilor. El duce. Eu duc.

încerc să nu mor, dîndu-mi bătaia inimii, din nou, copilăriei, tinereţii şi acelora care s-au oglindit, chiar şi o clipă numai, în fiinţa mea de abur, umbră şi lumină.

De aceea, noaptea mă despart de drumul vierii înspre viitor, veghind Ia masa mea de lucru, aplecat asupra timpului. Alt văz şi alt auz încep ' odată cu lumina lămpii, în afund de noapte şi singurătate. Tot ce-a fost odinioară iarăşi e, cum bate din adînc de mare clopotul cetăţii scufundate, cum cade din înalt de noapte steaua ce luci."

Despovărat* de metaforismul lor, asemenea fraze relevă elemente deosebit de preţioase atît în ceea ce priveşte structura cît şi geneza volumului *întoarcerea în timp,* scrutat din perspectiva a ceea ce numim psihologia creaţiei. Sînt, astfel, pregnant sugerate unele 'dintre cele mai intime resorturi morale care prezidează geneza scrierii. Aflat la o vîrsta de răscruce, aproape 45 de ani, obsedat de întrebări fundamentale cu privire la sensurile existenţei, implicit ale propriului destin, scriitorul

/

simte o acuta nevoie de a dialoga cu sine, proiectîndu-şi eul în trecutul a cărui amintire îi bântuie conştiinţa, iîn ordine strict biografică, reţin atenţia, de asemenea, unele date apte şi ele să explice o asemenea obsedantă retrăire a trecutului. La acea dată, stabilit în Bucureşti de treî ani, scriitorul se va fi simţit un dezrădăcinat în multe privinţe. Nostalgia vieţii din „dulce tîrgul leşului" îl urmăreşte la tot pasul. Iar trecerea din viaţă a multora dintre cei dragi, fie că aparţin familiei (fratele mai mic, bunicii, tatăl, slugile), fie cercului *Vieţii româneşti* (G, Ibraileanu, G. Topîrceanu) sau vieţii juridice ieşene (fostul său profesor Matei Cantacuzino) (v. în studiul nostru *Ionel Teodoreanu — viaţa ţi opera,* Editura Minerva, 1970) constituie unul din puternicele imbolduri ce stimulează „întoarcerea în timp". Pe de altă parte, starea de spirit a lui Ionel Teodoreanu cu privire la prezent nu e mai puţin stimulatoare în aceeaşi direcţie- Cum am arătat pe larg în amintitul studiu monografic, în vara Iui 1940 scriitorul trece prîntr-o grea boală, cariera sa de romancier, în acest răstimp, se află într-un alarmant declin. Cauzele enumerate se manifestă pe fondul neliniştii morale pricinuite de evenimentele ce preced şi declanşează cel de al doilea război mondial. Ceea ce conferă un vădit spor de dramatism, de febrilitate psihică dialogului pe care scriitorul îl poartă cu umbrele trecutului său. Capitolele *Melancolie* (despre G. Topîrceanu) şi *Popasul printre oameni* (despre M. Sadoveanu) fuseseră însă scrise mai de mult, fiind întîi publicate în *însemnări ieşene;* primul în nr. 12, 15 iunie 1937, p. 1011-1013, al doilea în nr. 5, 1 mai 1939, p. 299-307.

p. 235 MASA UMBRELOR

Masa umbrelor s-a tipărit în prima ediţie în 1946, la Editura Forum, însumînd 290 (-292) p. Aceeaşi editură scoate a doua ediţie însumînd 260 p., în 1947. La p. 260 a acestei ediţii se precizează : .Tipărită la Editura Forum, Bucureşti, luna mai, 1947". Ambele ediţii au aceeaşi copertă, acelaşi format şi sînt tipărite cu aceleaşi litere. Singura modificare se referă Ia trecerea motoului („Umbre ai şi tu, cetitorule, călătorule spre moarte, frate al trecerii mele") de pe coperta întîi pe cea interioară. Numărul maî mic de pagini al celei de a doua ediţii se explică prin mărirea numărului de rînduri pe pagină.

In general, geneza volumului *Masa umbrelor* revendică explicaţii similare cu *întoarcerea în timp.* Dat fiind faptul că aici prevalează memorialistica a cărei substanţă o formează cercul *Vieţii româneşti,*

trebuie să' arătăm totuşi că sublimarea filonului confesiv-nostalgîc în document istoric-literar este mult mai accentuata. De aici decurge, pe de o parte, tonul subtil polemic, demonstrativ, al scrierii, şi, pe de alta parte, complexitatea ei compoziţională. Este indiscutabil faptul că, în comparaţie cu *întoarcerea în timp, Masa umbrelor* prezintă un mai mare interes documentar, fie că este vorba de biografia literară a lui Ionel Teodoreanu, fie ca se are în vedere evocarea cercului de la *Viaţa românească.*

In ceea ce priveşte circumstanţele biografice care au determinat elaborarea scrierii, autorul însuşi oferă cîteva date ce merită a fi reţinute. In secvenţa *Acolo mi-am numărat morţii* din' primul capitol *(In dulce tîrgul leşului)* facem cunoştinţă cu o mărturisire în care este relatat momentul celei dintîi revelaţii a laitmotivului fundamental din *Masa umbrelor.* Tinăr scriitor încă, într-una din acele „sfîşietoare amieze de primăvară ale vidului ieşan", plictisit de toate, apăsat de urîtul existenţei, Ionel Teodoreanu se refugiază în redacţia *Vieţii româneşti :*

„Într-o astfel de zi, ucisă şi ucigaşă, m-am refugiat la *Viaţa românească,* cerînd cu autoritară Iehamete lui moş Neculai cheia redacţiei. Mi-a dat-o, pus pe vorbă lunga, dar i-am luat-o înainte pe scară, suind cîte trei trepte deodată şi cînd m-a ajuns din urmă, uşa era încuiată pe dinăuntru.

«Lucrez !» am urlat eu, afirmundu-mi măcar aşa nevoia de acţiune şi autoritate.

Apoi am rămas ca o haină atîrnată. în cuier : apsihologic.

In încăperea absenţei celorlalţi, masa părea şi mai lungă. Muşamaua neagră care o acoperea îi dădea un aer ocult. înconjurată de scaune deşarte în plină lumină a amiezii, căpăta o intensitate stranie,- o viaţă proprie — cum se întîmplă în odaia de spital a unui început de scarlarină sau de febră tifoidă, cînd zidul (gol) şi tic-tacul ceasornicului, ca şi mîna pe care ţi-o mişti pe cuvertura patului, te obsedează ca un preludiu al nebuniei.

Ferestrele erau deschise spre aerul zarzărilor înfloriţi şi al colbului leneş. Intrau muşte (unele chiar verzi), albine, viespi, bondari, fluturii văruiţi ai începutului de primăvară, dînd murmur şi însufleţire vidului din încăperea mesei negre.

Şi deodată m-a ajuns, ca de pe alt tărîm, parfumul copilăros al zarzărilor, amintindu-mi-1 pe cel dintîi : de la fereastra bunicilor. Acum însă bunicii dormeau sub candelă.

(După dricul lor, poarta casei din ZIataust a rămas ca spartă. Au început plecările.)

Apoi mi-am amintit de fratele cel <mîc, Puiuţu, tovarăşul copilăriei mele. Şi tinereţa lui abia începută dormea în • Franţa, sub candela şi elicea oprită a aviatorilor căzuţi.

Apoi mi-am amintit de alţii şi de alţii, rude, camarazi de joacă pe maidanele copilăriei, prieteni, colegi, fete...

La masa neagră, în vidul unei amieze de primăvară cu zarzări înfloriţi, mi-am numărat întîiaşi dată morţii.

Doamne ! cît de mulţi !

— Ce faci, domnule Teodoreanu ? m-a întrebat la ceasul deniilor cel dintâi venit, profesorul Ibrăileanu.

— Am stat la masa umbrelor."

în următoarea secvenţă din acelaşi prim capitol *(Jocul umbrelor)* întîlnim un pasaj în care scriitorul, fiind de mulţi ani stabilit în Bucureşti, îşi aminteşte o călătorie la Iaşi. Cu acest prilej, avînd de corectat un articol pentru *însemnări ieşene,* vizitează tipografia unde un lucrător îi arată o fotografie „reprezentînd într-un an îndepărtat redacţia *Vieţii româneşti".* Tocul însă se soldează cu o constatare dintre cele mai amare : „Cei din tipografie — notează memorialistul — mai cunoşteau numai pe Ibrăileanu, pe Stere şi pe Mihai Carp, ceilalţi le erau cu totul necunoscuţi: umbre. Şi-a trebuit — ca un rămas din a vechimii zile — să-i recunosc pe rînd, punîndu-i fiecăruia un nume, deşi fiecare fusese o individualitate în oraşul mort." Martor ai unei asemenea întâmplări contrariante, Ionel Teodoreanu este acum urmărit de gîndul că are datoria de a da la o parte vălul uitării ce planează tot mai puternic asupra cercului „vierist" de.altădată :

„Cei tineri nu mai ştiu decît din carte. (...) *Viaţa românească* a intrat în nebuloasă ca şi «Junimea»*. Lăsând cititorului plăcerea de a urmări singur, parcurgînd amintita secvenţa, şi celelalte momente care marchează etapa anterioara deciziei definitive a autorului de a scrie *Masa umbrelor,* reţinem doar fraza cu care se încheie secvenţa respectivă : „Dar astăzi, *in ceasul proaspetei primăveri* (s.n.), iată că umbrele s-au apropiat ele singure, privindu-ma întrebător şi straniu". Ce vrea să însemneze strict faptic „ceasul proaspetei primăveri" se va înţelege îndată. Pornim de la pasajul cu care începe următorul fragment *(Spuma valului)* tot din capitolul *în dulce tîrgul leşului:* „Un camarad de scris, Vulpescu (...), m-a ademenit într-o 2i să colaborez Ia un ziar de curînd pornit, *Poporul,* unde să fac din cînd în cînd aşa-zise reportagîi". Facînd investigaţiile necesare am constatat că, într-adevăr, Ionel Teodoreanu colaborează cu „aşa-zîse reportaje" la ziarul *Poporul,* „cotidian independent de atitudine democratică", ce apare la Bucureşti între anii 1946-1948. Colaborarea începe chiar din primul număr al ziarului respectiv şi se desfăşoară după cum urmează : *Tramvaiul nostru cel de toate zilele,* în nr. 1, 2 februarie 1946, p. 1, 3 ; *Scoroboştea* (cu supratitlul; *La antipodul anului),* în nr. 8, 10 februarie 1946, p. 1, 3 ; *Poftiţi, vă rogi „La briciul vesel",* în nr. 11, 14 februarie 1946, p. 1, 3 ; *Capsa* (cu supratitlul : *Unde trecutul se întîlneşte cu prezentul* şi cu subtitlul : *A fi sau a nu fi),* în nr. 14 din 17 februarie 1946, p. 1, 3 ; *Ţigăncile* (cu supratitlul: *Mereu prezente în peisajul bucureştean),* în nr. 15, 18 februarie 1946, p. 1, 3; *Redeşteptarea primăverii* (cu secvenţele intitulate: *fiotrie, VezetetU mitropolitului Calinic, pe trotuar, alături...),* în nr. 18, 22 februarie 1946, p. 1, 2; *într-o cîrciumioara, la şosea,* în nr. 21, 25 februarie 1946, p. 1, 2 ; *Mărţişorul* (cu secvenţele intitulate : *Geometrie şi psihologie, Coropcarii absurdului),* în nr. 25, 2 martie 1946, p. 1 , *2; Hulitul nostru prieten, tutunul,* în nr. 31, 9 martie 1946, p. 1, 2 ; O *taină a bărbatului.- circiuma,* în nr. 35, 14 martie 1946, p. 1, 2 ; *Talentul de a vinde* (cu fragmentele inutulate : *Gura lui lliuţă, Tăcerea lui ibrahim),* în nr. 39, ÎS martie 1946, p. 1, 3 ; *Un înger depăşit: cortelul,* în nr. 42, 22 martie 1946, p. 1, 3 ; *Profesori şi elevi, în* nr. 45, 25 martie 1946, p. 1, 3 ; *De întîi april,* în nr. 51, 1 aprilie 1946, p. 1 , 3; O *taină a femeii,* în nr. 57, 8 aprilie 1946, p. 1, 3 ; *Comedia socială a bacalaureatului,* în nr. 63, 15 aprilie 1946, p. 1, 3 ; *Un ou roşu de Paşte,* î„ nr. 68, 21 aprilie 1946, p. 1, 6 ; *Despre omul divers,* în nr. 72, 29 aprilie 1946, p. 1, 2 ; *Lustru facem frumos .',* în nr. 77, 6 mai 1946.

Reţinem deocamdată faptul că cel din urmă „aşa-zis reportaj" apare în *Poporul* la începutul lunii mai 1946 şi, în continuare, atragem atenţia asupra modului în care autorul îşi caracterizează, în acelaşi Iov, colaborarea la numitul ziar :

. „Poate că din întîmpkre te vei fi întîlnit, cetitorule, cu acest din urmă scris al meu, cu ramă îngustă. Am încondeiat numai lucruri obişnuite şi fiinţe curente, pe care le vei regăsi în parte şi în cuprinsul acestei cărţi, de data aceasta însă în varul şi cerdacul casei lor, alcătuind o familie.

De cum am început să scriu pentru ziar, am observat că pana lunecă mereu spre dulce tîrgul leşului. De acolo îmi venea cadenţa scrisului, lumina lui, muzica lui —, ca atunci cînd pianul care cînta în odaia din fund învinge cu încetul, învinge dulce discuţia de afaceri din biurau, oprind-o. într-adevăr, mă sileam mereu sa fiu din Bucureşti, din Bucurestiul ăstui timp, în actualitate, cum se spune, şi iată că pana mă trăgea necontenit spre timpul dus, mcovoindu-mă spre amintire, acoperindu-mi ferestrele dinspre stradă şi aprinzîndu-mi lampa priveghiului."

„Aşa-zîsele reportagii pentru ziar — conchide memorialistul — nu erau decît fragmente nenumite din *Masa umbrelor* — val adînc a cărui creastă de spumă a fost zarzărul de la fereastra bunicilor."

Revenind, apare limpede că „ceasul proaspetei primăveri", adică momentul în care Ionel Teodoreanu începe să scrie la volumul *Masa umbrelor,* mai exact părţile I *(In dulce tîrgul Ieşului),* II *(Cei trei : Eminescu, Ibraileanu, Sadoveanu)* si IV *(Bunicii),* urmează imediat încheierii colaborării la ziarul *Poporul,* deci chiar în luna mai. A IH-a parte a cărţii *(Ceilalţi)* rezultă .din prezenţa — „în parte" — a textelor publicate în ziarul *Poporul.* Lipsesc din volum următoarele „aşa-zise reportaje" dintre cele citate: *Tramvaiul nostru cel de toace'zilele, Intr-o cîrciumioară la şosea, Comedia socială a bacalaureatului, Un ou roşu de Paşte, Despre omul divers.* Unul dintre aceste texte reapare totuşi în *Masa umbrelor;* anume, cei intitulat *Un ou roşu de Paşti,* ca secvenţă *(Gura de iad şi nasul ghiaurului),* în capitolul *Un moldovean al tăceri;* (este vorba despre M. Sadoveanu) din partea a II-a *(Cei trei: Eminescu, Ibraileanu, Sadoveanu).*

Manuscrisul *întoarcerii în timp* şi, respectiv, al *Masei umbrelor*- ^ nu s-a păstrat; cel puţin pînă în momentul de faţă nu se cunoaşte nici ,i| un fragment din ele.

Volumul de faţa, în cazul fiecăreia dintre cele trei scrieri, repro- | duce textul din primele ediţii. La stabilirea textului, pentru *In casa* .1 *bunicilor,* am apelat atît la manuscris cît si la ediţiile ulterioare. De ;J asemenea, pentru *Masa umbrelor* am consultat şi ediţia a II-a.

După proza de ficţiune (romanele, nuvelele şi povestirile) amintirile şi memorialistica alcătuiesc compartimentul cel mai important din .| opera lui Ionel Teodoreanu. E un compartiment care, din nefericire, nu s-a bucurat şi nu se bucură nici azi din partea criticii de atenţia! meritată. Pentru a ne explica o atare stare de lucruri este nevoie mai J întîi să întreprindem o succintă retrospectivă, raportîndu-ne la ansam- 3 blul „biografiei" întregii opere a scriitorului. Două sînt, credem, aspec-J tele asupra cărora se cuvine să poposim în acest context. Unul, mai Jj greu de definit pentru moment, dar relevabil la nivelul analizei fap-(telor din unghi istoric-lîterar, constă în frecventa minimalizare şi poate' chiar în ignorarea, din partea criticii curente, a unor domenii de acti-' vitate care în primă instanţă pot apărea nesemnificative pentru perso-J nalitatea celuia căruia îi aparţin, dată fiind neta supremaţie deţinutal de genul sau genurile literare ce i-au asigurat, fulgerător, s-ar putea spune,f consacrarea. Cum am afirmat şi în alte rinduri, în cazul lui Ioneli

Teodoreanu se poate vorbi mai întîi de o stranie tiranie exercitată de capodopera sa epica, trilogia *La Medeleni,* asupra celorlalte romane.

Dacă amintitul fenomen de .tiranie" s-a putut manifesta cu o atît de mare tenacitate în chiar sfera operei de romancier a scriitorului, este uşor să ne imaginăm ce s-a putut întîmplă cu activitatea sa de memorialist. * -1

Scrutînd faptele la modul retrospectiv, ne dăm seama că al doilea aspect ce a contribuit substanţial Ia slaba receptivitate critică de care au avut parte cele treî volume constă în poziţia absolut nefavorabilă deţinută de ele pe axa cronologiei generale a operei scriitorului. Rememorarea cîtorva date, în acest sens, ni se pare concludentă. Apariţia volumului *In casa bunicilor* este precedată de aceea a romanelor *Secretul Anei Florentin* (1937) şi *Fundacul Varlaamului* (1938). Or, aceste două romane, datorită aproape totalei lor lipse de valoare, marchează unul dintre cele mai accentuate momenie de inadezîune a criticii la opera de romancier a lui Ionel Teodoreanu; ceea ce, fatalmente, creează un climat dintre, cele mai ingrate apariţiei fermecătorului şî originalului volum de amintiri *In casa bunicilor.* „Drama" se repetă şi Ia apariţia celor două cărţi de memorialistica ale scriitorului : *întoarcerea în timp* are • nefericirea să fie precedată de apariţia naivei naraţiuni *Ce-a văzut Ilie Pîniioară* (1940) şi de primul volum al ciclului *Tudor Ceaur Alcaz (Coca Duduş),* de departe cel mai masiv eşec romanesc al prozatorului. La rîndul ei, *Masa umbrelor* este precedată de romanul *Ia porţile nopţii* (1946) şi urmată de un altul, intitulat *Zdrulă şi Pubă* (1948), ambele mareînd, fără îndoială, punctul terminus al degringoladei prin care trece în acea perioadă cariera de romancier a lui Ionel Teodoreanu. Aşa se face că apariţia volumelor *In casa bunicilor, Întoarcerea în timp* şi *Masa umbrelor* nu reţin cîtuşi de puţin atenţia criticii. Convinsă fiind că autorul şi-a epuizat toate resursele, fiind victimă sigură a propriului manierism, ea Ie ignoră cu desavîrşire. Stranie este şi constatarea ca această stare de lucruri se perpetuează şi în anii ce urmează. Astfel G. Călinescu, propunîndu-şi a completa capitolul despre Ionel Teodoreanu din *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent,* scrie doar atît: „Romancierul şi-a continuat activitatea fără nici o rectificare a manierei, dezvăluindu-se doar o dara în *Hai dîridam* autor de graţioase versuri :

Doamnele molii
Sînt delicate
Ca nişte fete
Nemăritate"

Prin urmare, despre *Jn casa bunicilor, Întoarcerea în timp* ţi *Masa umbrelor* nici un cuvînt, fiind trecute, pur ţi simplu, doar Ia bibliografia operei *(Studii ţi cercetări de istorie literara ţi folclor,* X, nr. 2, 1961, p. 362-363). La rîndul sau, AI. Piru *(Panorama deceniului literar românesc 1940—1950,* Editura pentru literatura, 1968, p. 241-244). acordă, deşi fără mare entuziasm, unele merite celor trei scrieri: „Amintirile care privesc copilăria sînt uneori prea vaporoase, nu mai puţin ele apar ca produsul unei miraculoase memorii a fazei infantile."; „Dialogurile (...) aduc aminte de schiţele Iui Delavrancea, căruia însă îi lipsei umorul. Ionel Teodoreanu este un graţios poet al mediului domestic parfumat de liliac, paciuli, vetiver şi afion, cu un bunic blajin ţi o bunica iute, de care se tem şi nepotul şi bunicul."; „Foarte exact sînt surprinse ticurile în vorbirea copiilor care reproduc ticuri ale bătrînilor ce învinuiesc nepotul de stereotipie, căzind ei înşişi în culpă." ; „Unele Intîmplăn sînt caragialeţti. Astfel, la o înmormîntare, uimit de mulţimea din asistenţa a babelor îmbrăcate în negru, copilul pune o întrebare de o autentică puerilitate, stil Goe." etc. In ceea ce prive,te partea memorialistica a scrierilor, inaderenţa criticului, exprimată, cum am arătat, şi în monografia sa despre G. Ibrăileanu, apare tot atît de explicită :

„Amintirile despre Ibrăileanu din *întoarcerea în timp* şi *Masa umbrelor* repeta pagini cunoscute din *La Medeleni.* Romancierul abuzează de imagbea cu «dulce tîrgul leşului* ţi da a înţelege că criticul îi acord.* o mare preţuire, pentru care invoca ţi mărturia «duduii Maricica-, fiica lui Ibrăileanu. Bine definit ca un «moldovean al tăcerii» (sau «balaur a! tăcerii») este Mihail Sadoveanu, calificativul de «Ţăndărică» pentru Topîrceanu e mai riscat. 'în genere, *Masa umbrelor* e un album de familie cu scurte portrete adesea izbutite, insuficient din punct de vedere memorialistic. Ionel Teodoreanu nu-i nici Gh. Panu şi nici Iacob Negruzzi, e doar un amic al tuturor celor care au stat cu el la «mas.i umbrelor» ."

Criticul! care a făcut dovada celei mai adecvate înţelegeri a operei memorialistice teodoreniene este, fără îndoială, Ion Kegoiţescu. Este vorba de cronica sa publicată cu prilejul apariţiei într-un singur volum a cărţilor *Întoarcerea în timp* şi *Masa umbrelor,* în 1957, la Editura de stat pentru literatură şi artă, cronică ce a foft reprodusă în volumul *Scriitori moderni,* Editura pentru literatură, 1966, p. 281—285. Pornind de Ia observaţii cu caracter general de mare pregnanţă („un tot de suveniruri literare ţi intime", „amara conştiinţă a timpului pierdut", „materialitatea vie a momentului supus evocării", „dulcele concret a* timpului de altădată" ş.a.), în finalul cronicii, I. Neşoîţescu, cu remarcabilă intuiţie, schiţează următoarea imagine a lumii oglindite în cele două cărţi :

„E o veritabilă antologie de senzualităţi întreprinsă cu scopul de a indica drumul evocării la Ionel Teodoreanu, drum care aici duce totdeauna prin simţuri. Astfel, lumea reconstituită cu ajutorul memoriei, fie că e vorba de bunicii şi părinţii care se străvad luminaţi de paloarea magica a «lămpilor vieţii», fie de «masa umbrelor», de figurile pitoreşti din «dulce tîrgul leşului», ca vezeteul mitropolitului Calinic, împins la păcat de haiducescul miros al pădurii desprimăvărate, ori de •gliganul» din tutungeria domnului Iacob, de ţigăncile cu flori de pe bulevardele Bucureştiului, ori de lustragiii presăraţi de pe malurile Dîmboviţei pînă la Bosfor — e văzută cu ochii unui povestitor oriental, căruia îi strălucesc în priviri reflexele universului de plăceri din *O-mie* fi *mm de nopţi.* Nimic nu confirmă mai 'mult aceas'ă identificate a Iui Ionel Teodoreanu cu Orientul, decît lipsa de psihologie (cum caracteristică pentru această lipsă şi pentru pitorescul ce o suplineşte este imaginea desprinsă din variaţiile anecdotice pe tema cutremurului, acea casa cu zidul exterior căzut, lăsînd să se vadă interiorul odăilor ; «Am avut ciudata viziune a personajelor lui Caragîale intrind în Apocalips-) a portretelor pe care scriitorul le încearcă foştilor săi soţi de Ia «masa umbrelor». Nepsihologice şi pur metaforice, aceste portrete au ceva fabulos, care le situează în visătoria melancolică a amintirii, ca într-o *Halima.* Iată-1 pe Topîrceanu, la modul benignei caricaturi, prins de un condei pe cît de fin şi de exact, pe atît de fantasmagoric în fond: «îmbrăcat într-o uniformă de licean fantezist, _ cu şuviţa potrivită pe frunte, picior cambrat şi tocuri femeieşti înalte, şedea mereu strîmb, cam într-un picior, cu capul cam înclinat, c-un ochi cam închis, avînd un ritm de codobatura în fiinţa lui uscat sprintenă» ; pe Al. Philippide, estetizat de licoarea poeziei sale : «cu ochelari de contabil, chip de buhnă corcită cu uliu ţi versuri care aminteau galopul centaurilor, bîta lui Hercule ţi glasul lui Jupiter Tonans* ; pe M. Sadoveanu, văzut metaforic-retoric, «ca un turn al vechimllor cu steme şi inscripţii, răsărit ca din adînc de ape şi de timp», sau : «Nu era el asemeni copacului de la Eyub, răsărit ca o pădure pe un singur trunchi, din mormintele neamului, şi revărsat sub soare cu tot belşugul sevelor şi glasurilor româneşti ?» ; pe G. Ibrăileanu, misterioasă,- romantică apariţie: «cu pelerina pe umeri, fuma atît de îmbelşugat şi de înşuviţat, încît parcă fumega într-un orizont vulcanic, amăgitor apropiat cu ocheanul. Totul în el era îmbinare de noapte neagra ţi lumina de lună, de palori întunecate şi umbre viorii, din care răsăreau ochii lui homerici de buhnă a Minervei, în veţnică insomnie», zarea de fum a «profesorului» cuprin-

zînd deopotrivă şî pe fiul veridic al lui Allah. «Un turcaîcţ de-o şchioapă face meremetul narghilelei, potrivind c-un cleşte de aramă un cărbune cu palpit de rubin în spuza viorie. Obrazul turcului, cu ciubucul în gură, se scobeşte de puterea sorbiturii. Apa face gîl-gîl-gîl, clăbucindu-se ca un curcan stîrnit. Fumul porneşte, se iuţeşte, năvăleşte, ajunge, intră, umple (adîncul turcului) şi iesă (de azur împăienjenit) pe gură şi pe nas, în prelungirea şi amplificarea bărbii (întru Allah) sub cerul şi mai albastru, sub frunza şi mai verde, în lumina şi mai înflorită.» Căci tot ca în *Halimaua* cea adevărată, amintirile lui Ionel Teodoreanu sînt străbătute de marea lui simpatie umană, de un suflu de bunătate, ai cărui aburi luminoşi şi al cărui parfum, mai delicat şi mai preţios decît toate, se revarsă peste fiinţele simple şi umile, ca Babeta, credincioasa slu^S, Dumitrache, băieşul, ori Neculai, portarul *Vieţii romaneşti.*

«Dorul de zîmbet al grelei melancolii» îşi aşterne, aşadar, petalele cele maî pure peste un trecut care nu îngheaţă în propria sa metaforă, ci îşi prelungeşte o mirifica existenţă în climatul de sensibilitate şi durere — evocarea pătrunzîndu-se de sentimentul crepusculului şi al trecerii, ce învăluie lucruri şî fapte cu aripa sa de aur. încît, purcezînd la această reală *întoarcere in timp,* Ionel Teodoreanu izbuteşte să atingă totuşi, în plinul vieţii, printre umbre, poezia."

NICOLAE CIOBANU

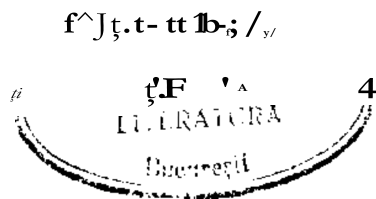

TABLA ILUSTRAŢIILOR

CUPRINS

IN CASA BUNICILOR

INTOARCEKEA IN TIMP

MASA UMBRELOR